

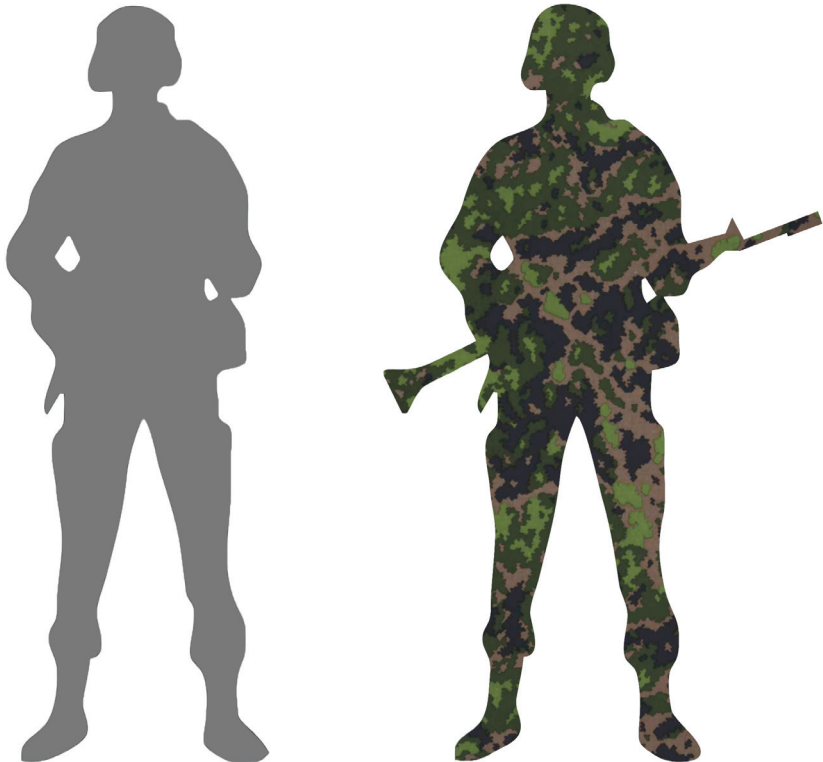
Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33

Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina

Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin

Jarkko Kosonen

JARKKO KOSONEN

KANSALAISET SOTILAINA JA MAAN PUOLUSTAJINA

Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen
ja sen eri tehtäviin

Akateeminen väitöskirja, joka Maanpuolustuskorkeakoulun
tutkimusneuvoston suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi
sotatieteiden tohtorin tutkintoa varten Maanpuolustuskorkeakoulun Itälinnake-
auditoriossa, Santahaminassa Helsingissä, perjantaina 27. syyskuuta 2019 klo 12.

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2019

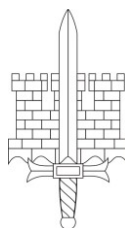
MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
JULKAISUSARJA 1: TUTKIMUKSIA NRO 33

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
SERIES 1: RESEARCH PUBLICATIONS NO. 33

KANSALAISET SOTILAINA JA MAAN PUOLUSTAJINA

**Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen
ja sen eri tehtäviin**

JARKKO KOSONEN

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2019

Jarkko Kosonen: *Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina: asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin*

Maanpuolustuskorkeakoulu
Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33
Väitöskirja

National Defence University
Series 1: Research Publications No. 33
Doctoral dissertation

Tekijä: KM, Jarkko Kosonen

Ohjaava professori: Professori, Teemu Tallberg
Maanpuolustuskorkeakoulu

VTT, FT, dosentti, everstiluutnantti Mikael Salo
Maanpuolustuskorkeakoulu

Esitarkastajat: Emeritusprofessori, Klaus Helkama
Helsingin yliopisto

TT, dosentti, Valdemar Kallunki
Maanpuolustuskorkeakoulu

Vastaväittäjä: YTT, dosentti, Kari Laitinen
Tampereen yliopisto

Väitöskirjan yhteenveto-osa on tarkastettu Turnitin-plagioinnintunnistusjärjestelmällä 1.3.2019. Julkaistut artikkelit on tarkastettu Turnitinilla niiden submittoinnin yhteydessä.

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi>

Kannen kuva: Lauri Paju/ Maavoimat

© kirjoittaja & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3092-2 (nid.)
ISBN 978-951-25-3093-9 (PDF)
ISSN 2342-9992 (painettu)
ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu
National Defence University

PunaMusta Oy
Tampere 2019

Mertsille, Petrukselle ja Tyynelle

*– kaikkein tärkeimmille, joiden edestä olisin valmis
taistelemaan ja isänmaatamme puolustamaan*

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten asevelvollisten sitoutumista maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Tutkimus liittyy asevelvollisuudesta ja sen kehittämistä käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun ja omalta osaltaan täydentää aiemmin varsin vähäistä sotilassosiologista tutkimusta kansalaisten ja maanpuolustuksen välisestä suhteesta asevelvollisuuden ja hyvinvointivaltion kontekstissa.

Tutkimus ottaa etäisyyttä aiemmin asennetutkimuksiin perustuneeseen maanpuolustustahdon tutkimusperinteeseen ja maanpuolustustahto-käsitteeseen, tehden uuden avauksen maanpuolustussuhteen tutkimisesta yhtenä kansalaisuuteen nivoutuvana säikeenä. Tutkimus selvittää, miten eri kansalaisuus käsitykset heijastelevat signaaleja suomalaisen maanpuolustuksen ja asevelvollisuuden tulevaisuudelle.

Tutkimuksessa yhdistetään kahden erillisen aineiston: asevelvollisille sotaharjoituksessa tehdyn kyselyn (n = 271) ja reservistä eroavien sekä siviilipalvelusta suorittavien teemahaastattelujen (n = 71) tuloksia, jotka on julkaistu neljässä väitöskirjaan liitettyssä artikkelissa.

Kokemus valtiosta, kiinnittyminen yhteiskuntaan ja koetut uhkat luovat perustan yksilön maanpuolustussuhteelle. Yksilöä maanpuolustukseen asemoivia tekijöitä ovat maanpuolustusasenne, maanpuolustusluottamus, maanpuolustusosaaminen ja maanpuolustustoimijuus. Maanpuolustussuhde-käsite jäsentää laajaa ja aiemmin määrittelemätöntä ilmiötä selkeämmin hahmotettavaan ja tutkittavaan muotoon.

Suomessa on käytössä miehiä velvoittava ja naiset vapaaehtoisesti osallistava asevelvollisuus. Asevelvollisuus tuottaa valtiolle sen aseellisessa puolustamisessa tarvittavat joukot ja suorituskyvyt. Eri kansalaisuus käsitykset ja niiden muutokset yhteiskunnassa heijastelevat kansalaisten mielikuvia, asenteita ja toimintaa asevelvollisuuteen sekä maanpuolustukseen liittyen. Hyvinvointivaltiokansalaisuudessa kansalaisuus ja kansalaisvelvollisuudet ovat vastavuoroisessa suhteessa kansalaisoikeuksiin ja valtion tuottamiin palveluihin. Hyötykansalaisuudessa yksilö tekee valintoja itselle ja omalle elämäkululle saavutettavien hyötyjen tai etujen kautta. Globaalikansalaisuus määrittyy valtioiden rajat, kielet ja kulttuurit ylittävistä verkostoista ja viiteryhmistä, jolloin kansallisvaltion ja sen oikeuksiin kiinnittyvä käsitys kansalaisuudesta loitontuu.

Aineiston perusteella Suomi koetaan hyvin vahvasti puolustamisen arvoisena maana. Tulosten perusteella maanpuolustus aseellisena toimintana laajenee kokonaisturvallisuuden kehityksessä toteutettavaksi maan puolustamiseksi. Käsitykset Suomea uhkaavista asioista ohjaavat kansalaisten mielipiteitä ja asenteita sekä Puolustusvoimia että oman toimijuuden hakemista kohtaan. Asevelvollisuuden kehittämisessä tulisikin huomioida laajasti kansalaisten osallisuus ja erilaiset toimintamahdollisuudet Suomen puolustamiseksi erilaisia uhkia vastaan. Asevelvollisuuden ja muiden toimintaroolien selkeyttäminen tukisi kansalaisten sitoutumista maanpuolustusvelvollisuuteen sen laajassa merkityksessä.

Asiasanat: asevelvollisuus, kansalaissotilas, kansalaisuus, maanpuolustussuhde, maanpuolustustahto, taistelutahto

ABSTRACT

Citizen Soldiers and National Defence

The aim of this dissertation is to study the commitment of Finnish conscripts to national defence and its various tasks. The research is linked to the social debate on conscription and its future development. It complements the previously narrow military sociological research on the relationship between citizens and national defence in the context of conscription and the welfare state. However, the study does not as such continue the earlier research tradition of attitude studies where the defence will and the concept of the defence will are central. Instead, this study explores how different concepts of citizenship reflect signals regarding the future of Finnish national defence and conscription.

The study is based on two separate sets of data. The first consists of a survey conducted among conscripts during a military exercise (n = 271). The second consists of theme interviews of those who have either left the reserve or have completed non-military service (n = 71). The results have been published in four peer reviewed articles.

The concept of a citizen's defence relation analyses the relationship an individual has to national defence and to the security of the state. The concept provides opportunities to study and interpret the individual's choices as parts of citizenship, community membership and society. Individuals position themselves in relation to national defence through their attitudes, trust, skills and competences as well as agency. These form the core of their defence relation. Attachment to society, whether one experiences one's home country as worth defending and what one perceives as threats are factors that frame a citizen's defence relation. The concept of a citizen's defence relation structures a broad and unspecified phenomenon making it a more clearly conceivable form for further study.

Military service is mandatory for men and voluntary for women in Finland. Conscription provides the state with the forces and capabilities needed in national defence. The different perceptions of citizenship in society reflect citizens' perceptions, attitudes and activities related to military service and national defence. In a welfare state citizenship and civic obligations are in reciprocal relationship with civil rights and the services provided by the state. In a citizenship that emphasizes advantages and individualization, the individual makes choices based on the benefits to himself and to his own life span. Global citizenship evolves from networks and reference groups that transcend national, linguistic and cultural backgrounds. As the notion of citizenship attached to the nation state and its rights is waning, it is important to study how this may impact our national defence.

Data shows that Finland is strongly perceived as a country worth defending. People's views of national defence as an armed activity is very broad and extends to the defence of the country within the framework of comprehensive security. Perceptions of the threats facing Finland steer citizens' opinions and attitudes towards both the Defence Forces and the pursuit of their own defence agency. Therefore, when developing conscription, the involvement of citizens and the various ways in which Finland can be defended against various threats should be taken into account extensively and creatively. One way to enhance citizens' commitment to national defence and its various tasks is to clarify the military and operational roles in way that is more relevant to citizens.

Keywords: citizenship, citizen-soldier, combat motivation, conscription, citizen's defence relation, defence willingness

ESIPUHE

Aloitin väitöskirjan kirjoittamisen marraskuussa 2015. Tuolloin oli kulunut 76 vuotta talvisodan syttymisestä ja Puolustusvoimain ylipäällikkö Mannerheimin päiväkäskyn No 1:n antamisesta.

Suomi on saanut elää pitkän, 75 vuotta kestäneen, sodattoman ajanjakson, mistä sukupolvemme saa olla erityisen kiitollinen. Väitöskirjassani halusin lähteä selvittämään, mitä maanpuolustustahto ja asevelvollisten taistelutahto tarkoittavat tämän päivän Suomessa. Mitä Suomessa koetaan puolustamisen arvoiseksi ja minkä vuoksi suomalaiset asevelvolliset olisivat valmiita lähtemään sotaan tai taisteluun tulevilla vuosikymmenellä?

Talvisodan alkaessa ylipäällikkö Mannerheim halusi yhdistää, sitouttaa ja motivoida suomalaisia sotilaita. Hän painotti luottamusta päällikköön ja rakensi yhteyttä sotilaisiin Suomen puolustamiseksi valtiota vastaan hyökkäävältä viholliselta. Käskynsä päätteeksi hän muodosti kollektiivisen yhteyden: ”Me taistelemme kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta”. Mannerheim motivoi käskyssään yksittäistä sotilasta taitelemaan ja täyttämään velvollisuutensa aina kuolemaan asti, mutta haki myös koko armeijan yhtenäisyyttä toteamalla, me taistelemme. Tutkimustyössä olen halunnut tukeutua menneeseen, mutta vahvasti katsoa tulevaisuuteen. Minua on kiehtonut pohdinta, mitä tämän ajan ylipäällikkö sanoisi asevelvollisille tiukan paikan uhatessa ja mihin asioihin kansalaisten olisi helppo samaistua valtion ja kansalaisten puolustamiseksi.

Kuluneen vuosikymmenen aikana Euroopan turvallisuustilanne on muuttunut merkittävästi. Olemme voineet seurata tapahtumia Ukrainassa, terroristitekoja läntisen Euroopan suurkaupungeissa, trolliarmeijoiden informaatiokampanjoita sekä Euroopan läpi valtioiden rajalta toiselle kulkevia pakolaisvirtoja. Mitä maan puolustaminen tarkoittaa nykyisin ja millaisen roolin kansalaiset kokevat siinä omakseen?

Tämä tutkimus on ollut mielenkiintoinen ja haastava matka. Lähdin työhön oppiakseni ja tullakseni hyväksi tutkijaksi. Väitöskirjaan käytetyt päivät, illat ja yöt ovat olleet antoisia sekä palkitsevia. Omat vahvuuteni asioihin tarttuminen, itseohjautuvuus ja asioiden valmiiksi saattaminen suunnitellussa aikataulussa ovat tukeneet tutkimustyön eri vaiheita. Usean artikkelin kirjoittaminen samanaikaisesti, työn varsin tarkka suunnittelu ja huippuihmiset ympärilläni ovat mahdollistaneet väitöskirjan valmistamisen.

Kiitokset

Olen saanut työskennellä erinomaisen osaavien ja arvostettujen tiedemiesten ohjauksessa. Sotilassosiologian professori Teemu Tallbergin ja dosentti, everstiluutnantti Mikael Salon innostus sekä sitoutuminen nuoren tieteen tekijän ohjaukseen ovat olleet korvaamattoman arvokas tuki työn eri vaiheissa. Professori Tallberg on ollut ohjaajana vaativa ja kannustava. Tutkimuksen eri vaiheissa hän on kuunnellut ideoitani ja ajatuksiani, tehden niistä synteesiä ja esittäen mahdollisuuksia tutkimustyön etenemiseksi. Everstiluutnantti Saloa kiitän etenkin työn viimeistelyvaiheessa saamistani kannustuksesta ja valmentavista kommentteista.

Väitöskirjan ideoinnin vaiheista ja kannustuksesta väitöskirjatyön aloittamiseen haluan kiittää Maanpuolustuskorkeakoulun emeritusprofessori Jukka Leskistä. Hänen kanssaan käydyt ohjauskeskustelut auttoivat minut liikkeelle tutkimuksen aihealueen rajauksessa ja tutkimussuunnitelman laadinnassa.

Olen saanut väitöskirjalleni parhaat mahdolliset esitarkastajat emeritusprofessori Klaus Helkaman ja dosentti Valdemar Kallungin. Heitä haluan kiittää väitöskirjani esitarkastukseen käytetystä ajasta sekä arviointia perustelevista arvokkaista kommentteista.

Neljä vertaisarvioitua artikkelia ovat merkittävässä roolissa tässä väitöskirjassa. Olen kiitollinen Nuorisotutkimusverkoston julkaiseman kirjan sekä kolmen tieteellisen lehden toimituskunnille ja kunkin artikkelin vertaisarvioitsijoina toimineille tieteen-tekijöille sekä rakentavista kommentteista että mahdollisuudesta julkaista artikkelit akateemisen yhteisön luettaviksi ja käytettäviksi.

Tutkimustyön eri vaiheissa olen oppinut yhdessä tekemisen merkityksen ja arvon. Yksin voi päästä pitkälle, mutta yhdessä on mahdollista päästä huipulle. KT Jenni Harala ja PsT Petteri Simola antoivat tärkeän kontribuution väitöskirjan ensimmäisen [I] artikkelin kirjoittamiseen. TAHTO-tutkimusprojektissa sain työskennellä upean kollegan YTT Alisa Puustisen kanssa. Työ tutkimuksen parissa ja elämä Maanpuolustuskorkeakoululla olivat inspiroivaa aikaa – ystävytemme jatkukoon!

Tutkimuksessa aineistot ja niiden kerääminen ovat keskeisessä osassa. Kiitos kyselyyn vastanneille sekä haastatteluihin osallistuneille asevelvollisille, reservistä eroaville sekä siviilipalvelusvelvollisille. Erityiskiitokset siviilipalvelusjohtaja Mikko Reijoselle ja henkilökunnalle erinomaisesta ja sujuvasta yhteistyöstä Siviilipalveluskeskuksen kanssa.

Haluan esittää parhaimmat kiitokset väitöskirjatyötäni tutkimusapurahalla tukeneelle Jenny ja Antti Wihurin rahastolle, joka mahdollisti artikkelin [I] perusteena olevan tutkimuksen sekä väitöskirjan yhteenveto-osuuden kirjoittamisen. Haluan kiittää myös Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO-tutkimusprojektin rahoittajia Puolustusministeriötä, Maanpuolustuksen tieteellistä neuvottelukuntaa (MATINE) ja Maanpuolustuksen kannatussäätiötä (MPKS). Työskentely TAHTO-tutkimusprojektissa mahdollisti tutkimustyön väitöskirjan artikkelien [II-IV] osalta ja tarjosi mahdollisuuden integroitua Maanpuolustuskorkeakouluun sekä tutkijan että tohtoriopiskelijan rooleissa. Erityisen lämpimän kiitoksen ansaitsee Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston sekä kielikeskuksen ammattitaitoinen ja palvelualtis henkilökunta.

Lämpimimmät ja rakastavimmat kiitokset Minnalle, Mertsille, Petrukselle ja Tyynelle, jotka olette muistuttaneet, mikä elämässä on tärkeintä ja missä ihminen on korvaamaton!

Rakkaat kiitokset äidilleni ja isälleni, jotka olette uskoneet poikanne tekemisiin ja opettaneet työntöön sekä sinnikkyyden merkityksen asioiden saavuttamiseksi elämässä.

Kolilla, Sibeliuksen musiikin soudessa, 25. heinäkuuta 2019

Jarkko Kosonen

VÄITÖSKIRJAN ARTIKKELIT JA NIIDEN JULKAISUTIEDOT

Väitöskirjatutkimus perustuu neljään julkaistuun artikkeliin, jotka on liitetty väitöskirjan loppuun. Artikkelit on uudelleenjulkaistu niiden alkuperäisten julkaisijoiden myötämielisellä suostumuksella. Viitataan tekstissä artikkeleihin roomalaisin numeroin [I–IV].

- I Kosonen, J., Tallberg, T., Harala, J. & Simola, P. 2017. Maanpuolustustah-
to ja taistelutah-
to suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa. Teoksessa
Tallberg, T., Ojajärvi, A., & Laukkanen, T. *Puolustuslinjalla – Yhteiskun-
tatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvol-
lisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, ss. 92–124.
- II Kosonen, J., Puustinen, A. & Tallberg, T. 2019. Maanpuolustustahdosta
maanpuolustussuhteeseen – siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroa-
vien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta. *Sociologia*
56:3, ss. 300–319.
- III Kosonen, J., Puustinen, A. & Tallberg, T. 2019. Saying No to Military
Service – Obligation, Killing and Inequality as Experienced Problems in
Conscription -Based Military in Finland. *Journal of Military Studies*. Ar-
tikkelit on hyväksytyt julkaistavaksi lehden sotilassosiologian teemanume-
rossa.
- IV Puustinen, A., Kosonen, J. & Tallberg, T. 2018. Kansalaisuus käsitykset ja
asevelvollisuus Suomessa. *Tiede ja ase* 76, ss. 98–125.

KIRJOITTAJAN OSUUS ARTIKKELEISSA

- I JK suunnitteli ja toteutti tutkimuksen. JH ja PS suunnittelivat kysymyssar-
jan ja toimintamallin, jota käytettiin tutkimusaineiston keräämiseen. JK
johti aineiston keräämistä, analysoi aineiston ja kirjoitti artikkelin. TT, JH
ja PS osallistuivat artikkelin kirjoittamiseen.
- II JK ja TT suunnittelivat tutkimuksen. JK, AP ja TT toteuttivat aineiston
keräämistä (haastattelut). JK ja AP analysoivat aineiston. JK vastasi artik-
kelin kirjoittamisesta, AP ja TT osallistuivat kirjoitustyöhön.
- III JK ja TT suunnittelivat tutkimuksen. JK, AP ja TT toteuttivat aineiston
keräämistä (haastattelut). JK analysoi aineiston ja vastasi artikkelin kir-
joittamisesta, AP ja TT osallistuivat kirjoitustyöhön.
- IV JK ja TT suunnittelivat tutkimuksen. JK, AP ja TT toteuttivat aineiston
keräämistä (haastattelut). JK ja AP analysoivat aineiston. AP ja JK vasta-
sivat artikkelin kirjoittamisesta ja TT osallistui kirjoitustyöhön.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	I
ABSTRACT	II
ESIPUHE	III
VÄITÖSKIRJAN ARTIKKELIT JA NIIDEN JULKAISUTIEDOT	V
KIRJOITTAJAN OSUUS ARTIKKELEISSA.....	V
KUVIOT.....	VIII
TAULUKOT.....	VIII
LIITTEET	VIII
1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSASETELMA	5
1.2 VÄITÖSKIRJAN RAKENNE.....	8
2 KANSALAISSUUS, ASEVELVOLLISUUS JA MAANPUOLUSTUS.....	9
2.1 ASEVELVOLLISUUS, MAANPUOLUSTUSVELVOLLISUUS JA NIIHIN LIITTYVÄ PALVELUS .	9
2.1.1 Asevelvollisuuteen kuuluvan palveluksen suorittaminen.....	11
2.1.2 Suomalaisen aseeteet ja tuki asevelvollisuudelle.....	12
2.1.3 Keskustelu asevelvollisuudesta ja varusmiespalveluksesta	14
2.1.4 Research Gap	15
2.2 MAANPUOLUSTUSTAHTO.....	15
2.2.1 Maanpuolustustahdon tutkimusperinne – mielipidetutkimuksista aseeteiden tutkimukseen	16
2.2.2 Määrittely, määrittelemätön ja moniulotteinen maanpuolustustahdo	18
2.2.3 Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon rajapinnat.....	23
2.2.4 Research Gap	25
2.3 KANSALAISSUUS.....	25
2.3.1 Hyvinvointivaltiokansalaisuus.....	27
2.3.2 Hyötykansalaisuus ja yksilöllistyminen.....	28
2.3.3 Globaalikansalaisuus.....	29
2.3.4 Research Gap	30
2.4 KANSALAISSOTILAAT – SIVIILEITÄ VAI SOTILAITA?.....	31
2.4.1 Kansalaiset sotilaina – kansalaisuus ja sotiluus.....	31
2.4.2 Sotilaan roolista kieltäytyminen.....	32
2.4.3 Research Gap	33
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	35
4 VÄITÖSKIRJAN ARTIKKELIT JA NIIDEN TULOKSET.....	37
4.1 MAANPUOLUSTUSTAHTO JA TAISTELUTAHTO SUOMALAISSA ASEVELVOLLISUUSARMEIJASSA [I]	37
4.2 MAANPUOLUSTUSTAHDOSTA MAANPUOLUSTUSSUHTEESEEN – SIVIILIPALVELUSVELVOLLISTEN JA RESERVISTÄ EROAVIEN KOKEMUKSIA ASEVELVOLLISUUDESTA JA HYVINVOINTIVALTIOSTA [II]	40
4.3 ASEPALVELUKSESTA KIELTÄYTYMINEN – PAKKO, TAPPAMINEN JA TASA-ARVOKYSYMYKSET ASEVELVOLLISUUDESSA PROBLEMATISOITUVINA TEKIJÖINÄ [III] ...	43
4.4 KANSALAISSUUSKÄSITYKSET JA ASEVELVOLLISUUS SUOMESSA [IV]	45

5 TULOSTEN YHTEENVETÄVÄ TARKASTELU	49
5.1 MAANPUOLUSTUSVELVOLLISUUS JA ASEVELVOLLISUUSJÄRJESTELMÄ ILMENTYVÄT KANSALAISILLE VARUSMIESPALVELUKSENA	52
5.2 ASEVELVOLLISUUSJÄRJESTELMÄ JA MAANPUOLUSTUSVELVOLLISUUS TUOTTAVAT SUKUPUOLITTUNEITA KOKEMUKSIA	56
5.3 MAANPUOLUSTUSSUHTEEN TEKIJÄT JÄSENTÄVÄT YKSILÖN SUHDETTA MAANPUOLUSTUKSEEN	59
5.4 ASEVELVOLLINEN KÄY NEUVOTTELUA SUHTEESSAAN SIVIILIKANSALAISEN JA SOTILAAN ROOLEIHIN	62
5.5 YHTEENVETO TULOKSISTA	64
6 POHDINTA.....	69
6.1 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN MERKITYS	71
6.2 TUTKIMUKSEN KÄYTÄNNÖN MERKITYS	75
6.3 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA TUTKIMUSEETTINEN POHDINTA	80
6.3.1 Käytettyjen menetelmien ja tulosten yleistettävyyden tarkastelu	80
6.3.2 Tutkimuksen tutkimuseettinen tarkastelu	81
6.4 JATKOTUTKIMUSTEHTÄVÄT	83
6.5 PÄÄTTÄVÄ TARKASTELU	85
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	89
LIITTEET	107
 KUVIOT	
Kuva 1: Väitöskirjan tutkimusasetelma ja keskeiset käsitteet.....	7
Kuva 2: Väitöskirjan tulosten rakentuminen artikkelien pohjalta	51
Kuva 3: Kansalaisen maanpuolustussuhde.....	61
 TAULUKOT	
Taulukko 1: Artikkelikohtaiset tutkimustehtävät, tutkimuskysymykset, metodit sekä aineistot ja niiden analysointimenetelmät	36
Taulukko 2: Artikkelien tarkastus Turnitin-plagioinnintunnistusjärjestelmällä.....	83
 LIITTEET	
Liite 1: Tilannekuvakyselyn käytetyt kysymykset [I]	107
Liite 2: Haastattelujen jakautuminen kohderyhmittäin ja haastateltujen kuvailu koulutustaustan sekä poliittisen näkemyksen mukaan [II-IV]	108
Liite 3: Teemahaastattelurunko [II-IV]	109
Liite 4: Haastatteluaineiston analyysin vaiheet ja tutkimuksen tulosten muodostuminen [II].....	113

1

JOHDANTO

Tasavallan Presidentti on 30.11.1939 nimittänyt minut Suomen Puolustusvoimain ylipäälliköksi.

Suomen uljaat sotilaat!

Ryhdyin tähän tehtävään hetkellä, jolloin vuosisatainen vihollisemme jälleen hyökkää maahamme. Luottamus päällikköön on onnistumisen ensimmäinen ehto. Te tunnette minut ja minä tunnen Teidät ja tiedän, että jokainen Teistä on valmis täyttämään velvollisuutensa aina kuolemaan asti.

Tämä sota ei ole mitään muuta kuin Vapaussotamme jatkoa ja loppunäytös.

Me taistelemme kodin, uskonnon ja Isänmaan puolesta.

(Mannerheim 1.12.1939.)

Miksi sotilaat taistelevat? Mistä kumpuaa kansalaisten maanpuolustustahto ja mitä se tarkoittaa yksilön, kansalaisen ja asevelvollisen kokemuksissa nykyisin? Koti, uskonto ja isänmaa ovat olleet asioita, joihin on viitattu puhuttaessa suomalaisesta isänmaallisuudesta, maanpuolustuksesta ja maanpuolustustahdosta. Marsalkka Mannerheim rakensi päiväkäskyssään talvisodan sytyttyä narratiivin ja arvot, jotka yhdistivät suomalaisia sotilaita puolustamaan isänmaataan äärimmäisessä ja väkivaltaisessa kriisissä, sodassa. Hänen päiväkäskynsä kohdistui sotilaisiin - ammattisotilaisiin, asevelvollisiin sekä vapaaehtoisina taisteluun lähteviin. Jälkeenpäin olemme saaneet lukea ja kuulla talvisodan ihmeestä, miten Suomi selvisi sodasta ylivoimaisena pidettyä hyökkääjää vastaan.

Talvisodan tapahtumat ja tarina ovat osa kansallista kulttuuriperimäämme ja niillä on merkittävä osa Suomen historian kerronnassa. Ville Kivimäki (2013a; 2013b) toteaa, että talvisota itsessään muodostui suomalaisille myyttisiin mittasuhteisiin kohonneeksi osoitukseksi kansan puolustustahdosta ja uhrivalmiudesta. ”Talvisodan ihme”, jota symboloivat likaisissa lumipuvuissa kamppailleet suomalaisotilaat, on säilynyt keskeisenä kansallisena ikonina näihin päiviin saakka. (Kivimäki 2013, 45, ks. talvisodan hengestä myös Laitinen 2006, 32; Laitinen 2005, 60–62; Mälkki 2008, 11–12; Virkkunen 1941). Jatkosodasta tunnetuimmat kertomukset suomen kansan myöhemmille sukupolville ovat välittäneet muiden muassa *Tuntematon sotilas* sekä kirjana että elokuvina (Laine 1955; Linna 1954; Louhimies 2017; Mollberg 1985) ja sotilassosiologiassa klassikkostatuksen saanut Knut Pippingin väitöskirja ”*Kompaniet som sambälle*” (Pipping 1947/1978).

Suomessa sodan kokemukset ja sotien veteraanien arvostus ovat olleet aineksia kansalaisten maanpuolustustahdon sekä siihen liittyvien arvojen rakentumiselle ja viritymiselle. Maanpuolustus assosioituu mielikuvissa, puheissa sekä usein myös tutkimuksessa maan aseelliseen puolustamiseen ja asevoimien toimintaan (esim. Hoikkala, Salasuo & Ojajärvi 2009, 192–195; Myyry 2009; Sinkko, Harinen & Leimu 2008,

virt. Eskola 1962). Viime sodissa suuri osa kansasta osallistui maan puolustamiseen, maanpuolustuksen laajassa merkityksessä. Nuoret ja keski-ikäiset miehet toimivat sotilaina rintamalla tai työvelvollisina ja suomalaiset naiset lottina, kenttäsaaraloiden tai teollisuuden työntekijöinä sekä kotirintaman kantavina voimina. Sodan uhka ja sodan syttyminen yhdistivät kansakuntaa. Sodan olosuhteet tuottivat sekä lain käskemään velvoitteeseen että kansalaisten omaehtoisuuteen perustuen erilaisia rooleja maan puolustamisen ja yhteiskunnan turvaamisen eri tehtävissä.

Maanpuolustuksen ja turvallisuuden käsitteet sekä niihin liittyvät käsitykset ovat muuttuneet ja kehittyneet suomalaisessa yhteiskunnassa ja turvallisuusympäristössä tapahtuneiden muutosten kautta. 1960-luvulla käytettiin Suomessa totaalisen maanpuolustuksen ilmaisua, jolla tarkoitettiin sotilaallisen- ja aseellisen- sekä henkisen maanpuolustuksen ja siviilitoimialoilla palvelevien muodostamaa kokonaisuutta (Henkisen maanpuolustuksen komitea 1964, 18–19). Suomalainen yhteiskunta kehittyi 1950-luvun alkupuolelle asti puoliomavaraisen alkutuotannon ja vientiin turvautuvan puunjalostus- ja meijeriteollisuuden varassa. Samoihin aikoihin alkanut hyvinvointivaltion kehitys on liitetty modernisaatioon ja sen keskeisimpänä vaiheena on pidetty 1960-luvun alkua, aikaa, jolloin maatalousyhteiskunta muuttui palveluyhteiskunnaksi, työläisten ja toimihenkilöiden määrä ohitti maaseutuelinkeinot, taloudellinen tilanne parantui sekä kokonaisvaltainen yhteiskuntapolitiikka vahvistui (Saari 2006, 26; Uljas 2012, 15–16). Samaan aikaan (1964–1965) korvattiin totaalisen maanpuolustuksen käsite turvallisuuspolitiikan käsitteellä (Salminen 1995, 263–264, ks. myös Visuri 1997, 233–234). Turvallisuuspolitiikka kattoi tuolloin käsitteellisesti valtion ulko- ja puolustuspolitiikan muodostaman kokonaisuuden. Turvallisuuspolitiikan ja maanpuolustuksen käsitteistö selkiytyi pitkäaikaiseen muotoonsa 1960-luvun loppupuolella, jolloin käsitteistö yhdistettiin Kenttäohjesäännön yleisen osan uudistamistyössä puolueettomuusopetukseen, maanpuolustuksen perusasioiden selvittämiseen, puolustusvoimien aseman korostamiseen ja puolustustahdon lujittamispyrkimykseen (Salminen 1995, 265).

Maanpuolustuksen on nähty olevan keskeinen osa valtion turvallisuutta ja suomalaisen yhteiskuntaa. Maanpuolustuksella ja Puolustusvoimilla on ollut varsin legitiimi asema suomalaisessa yhteiskunnassa, joskin suhde on muuttunut ja kehittynyt sodanjälkeisten vuosikymmenten aikana. Puolustusvoimien olemassaololle ja Suomen itsenäisyyden säilyttämiselle on ollut sekä valtion johdon että kansalaisten vahva tuki. Viimeisten vuosikymmenten aikana valtion ja yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitoa on laajennettu sekä toiminnallisesti että käsitteellisesti kohti kokonaisvaltaisen turvallisuuden mallia.

Laajan turvallisuuden käsite määriteltiin 1990-luvun lopussa kokonaisvaltaiseksi poliittis-sotilaalliseksi turvallisuudeksi, mikä piti sisällään sotilaallisen, poliittisen, yhteiskunnallisen, taloudellisen ja ympäristöturvallisuuden (Nokkala 2014, 16). Maanpuolustus on osa turvallisuutta ja maan sotilaallisen puolustuksen näkökulmasta on käytetty käsitettä kokonaismaanpuolustus, tarkoittaen ”kaikkia niitä sotilaallisia ja siviilitoimialojen toimia, joilla turvataan Suomen valtiollinen itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus ulkoista, valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaan” (Valtioneuvoston kanslia 2004, 157).

Kokonaismaanpuolustuksen perimmäisenä tarkoituksena on tuottaa valtiollista turvallisuutta suunnittelemalla kaikkien hallinnonalojen tehtävien ja resurssien käyttö

vastaamaan eri uhkatyyppisiin varautumiseen (Puolustusministeriö 2007b, 3–4). Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamisen strategia satoi yhteen valtion vastaamisen sotilaallisiin ja ei-sotilaallisiin kriiseihin erilaisia keinoja ja toimijoita, kuten eri hallinnonaloja, elinkeinoelämän yrityksiä ja kansalaisjärjestöjä hyödyntäen.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2010) päivitti yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kokonaisuuden, niiden turvaamisen ja valtion varautumisen perusteina olevat uhkamallit tuottaen perusmallit yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiselle (Turvallisuuskomitea 2010). Kokonaismaanpuolustuksen ja laajan turvallisuuden käsitteet on tällä vuosikymmenellä yhdistetty kokonaisturvallisuuden käsitteen alle. Kokonaisturvallisuusmalli yhdistää eri toimijat ja niiden resurssit vastaamaan erilaisiin laajan kirjon ja muuttuvan turvallisuusympäristön uhkakuviin. Kokonaisturvallisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu (Sanastokeskus 2017, 16; Turvallisuuskomitea 2017, 5). Yksi osa kokonaisturvallisuutta on maanpuolustus, joka pitää sisällään Suomen sotilaallisen puolustuksen ja kansalaisten maanpuolustustahdon (Turvallinen Suomi 2013; Turvallisuuskomitea 2014).

Valtiollisen itsenäisyyden ajan Suomi on valtiona vastannut maanpuolustuksesta itse. Väestön, yhteiskunnan ja valtion turvallisuudesta huolehtiminen ovat valtiovallan keskeisimpiä tehtäviä (Puolustusministeriö 2006). Käsitteet maanpuolustuksesta on kehittänyt ja laajentunut vuosikymmenten aikana, kun kokonaismaanpuolustusta on laajennettu ja kehitetty laajan turvallisuuden käsityksen (Turvallisuuskomitea 2010, 3) kautta edelleen kohti yhteiskunnallisen kokonaisturvallisuuden mallia (Turvallisuuskomitea 2017, 5). Tällä hetkellä yhteiskunnallisessa turvallisuuden tutkimuksessa määritellään ja haetaan turvallisuuden sekä maanpuolustuksen toimijoiden välistä työnjakoa ja siihen liittyvää käsitteistöä (mm. Anttonen 2016; Branders 2016; Jalava, Raisio, Norri-Sederholm, Lahtinen & Puustinen 2017; Limnell 2009; Raisio, Puustinen, Hyytiäinen & Wiikinkoski 2017, Riipinen 2008; Tallberg 2017).

Suomella on nykyisin maailman laajuisesti harvinainen miesten yleinen asevelvollisuus ja väkilukuun nähden yksi maailman suurimmista reserviläisarmeijoista. Poliittisista arvostuksista ja eri aikakausien näkemyseroista huolimatta Suomessa on pidetty kiinni miehiä velvoittavasta asevelvollisuudesta ja siihen perustuvasta puolustusjärjestelmästä, vaikka monet Euroopan maat lakkauttivat tai ajoivat alas merkittävästi asevelvollisuutta sekä asevoimiaan kylmän sodan päättymisen jälkeen (mm. Mälkki 2008, 13; Österberg & Carlstedt 2010, 109–110). Keskeisinä syinä asevoimien reformeihin olivat vuosituhannen vaihteessa Euroopassa parantunut turvallisuuspoliittinen tilanne sekä puolustus-, henkilöstö- ja materiaalikustannusten nousu (Bulmahn & Wieninger 2010, 85). Suomalaisella asevelvollisuudella ja siihen perustuvalla puolustusjärjestelmällä on tällä hetkellä kansan vahva tuki. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) vuoden 2017¹ kansalaiskyselyn mukaan suomalaisen asevelvollisuuden nykyisen mallin kannatus sai mittaushistorian korkeimman kannatuksen, kun 81 % kansalaisista ilmoitti tukevansa nykyistä asevelvollisuuteen perustuvaa puolustusjärjestelmää. Vuoden 2018 kyselyssä nykyisen asevelvollisuusmallin kannatus

¹ Vuoden 2017 kyselyn tunnusluku esitetään, koska se heijastelee tilannetta, jossa pääosa tämän tutkimuksen aineistosta on kerätty vuonna 2017.

tuksessa palattiin edellisten vuosien tasolle, kun 74 % kansalaisista ilmaisi tukensa nykyisen, vain miehiä velvoittavan², mallin säilyttämiselle.

Suomessa käydään parhaillaan yhteiskunnallista keskustelua asevelvollisuuden tasa-arvoisuudesta. Tuossa keskustelussa on nostettu esille asevelvollisuuteen sisältyvä eriarvoisuus sukupuolten välillä, esitys sukupuolineutraalin kansalaispalveluksen kehittämistä asevelvollisuuden rinnalle (Elisabeth Rehn - Bank of Ideas 2018), Jehovan todistajien ja ahvenanmaalaisten miesten vapautuksen yhdenvertaisuus muihin asevelvollisiin ja uskontokuntiin nähden (Puolustusministeriö 2018a, vrt. Kekkonen 2013; Puolustusministeriö 2007a) sekä juridinen linjaus totaalikieltäytyjien vankeusrangaistuksesta (mm. Helsingin hovioikeus 2018).

Kansalaisuuden, maanpuolustuksen ja hyvinvointivaltion väliset suhteet ovat Suomessa muutosten tilassa, johon liittyy sekä asevelvollisuuteen, kansalaisvelvollisuuksiin, hyvinvointivaltion murrokseen sekä kansalaisten kokemuksiin uhkakuviiin liittyviä tekijöitä. Yhteiskunnan kokonaisturvallisuusmalli laajentaa ja jakaa vastuita turvallisuuteen ja varautumiseen liittyen eri toimijoille, niin valtion virastoille, kolmannen sektorin toimijoille kuin kansalaisillekin (vrt. Turvallisuuskomitea 2017). Yhteiskunnassa puhutaan kokonaisturvallisuudesta, mutta keskusteluissa maanpuolustus on nähty, ja monessa keskustelussa nähdään edelleen, vain puolustusvoimien toteuttamana aseellisenä puolustuksena ja asevelvollisuuden kautta miespuolisia kansalaisia sekä vapaaehtoisia naisia koskevana toimintana. Vaikka vapaaehtoisen maanpuolustuksen koulutus- ja tiedotustoiminta tavoittaa vuosittain kasvavan joukon kansalaisia, on kansalaisten rooli häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa monelle epäselvä. Valtion, yhteiskunnan ja yksilötason turvallisuuden tuottamisessa ja puolustuksessa kansalaiset ovat jääneet monilta osin turvallisuustoiminnan kohteiksi, objekteiksi (Raisio ym. 2017).

Kansalaisten ja turvallisuusviranomaisten väliseen suhteeseen vaikuttaa kansalaisten vahva luottamus viranomaisiin. Kansalaisten luottamus turvallisuusviranomaisiin on Suomessa maailman huipputasoa. Suomessa kansalaisista luottaa Puolustusvoimiin 95 % ja poliisiin 90 % (European Commission, 2018). Kotimainen kysely antaa kansalaisten luottamuksesta hieman kriittisemmän kuvan, joskin luottamus turvallisuusviranomaisiin (poliisi 87 % ja puolustusvoimat 78 %) sekä hyvinvointivaltion palveluihin (koulutusjärjestelmä 80 % ja terveydenhuoltojärjestelmä 79 %) on varsin korkealla (Kansan arvot 2018, 5). Kansalaisuus oikeuttaa ihmisen Suomessa sosiaaliturvan ja hyvinvointivaltion laajojen palveluiden pariin, mikä voi osaltaan vahvistaa kansalaisten odotuksia valtiolta myös turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Kun pääosa palveluista ja hyvinvoinnista saadaan lähes maksuttomina perusoikeuksina, voi seurauksena olla kansalaisten passivoituminen aktiivisista turvallisuuden tuottajista kohti turvallisuuspalvelujen käyttäjiä.

² MTS:n kysymyksenasettelu: ”Suomessa on käytössä miesten yleiseen asevelvollisuuteen perustuva puolustusjärjestelmä, jossa mahdollisimman suuri osa ikäluokasta saa sotilaallisen koulutuksen ja joka tuottaa suuren reservin. Pitäisikö nykyinen järjestelmä säilyttää vai siirtyä valikoivaan varusmiespalvelukseen, jolloin vain osa ikäluokasta saa sotilaallisen koulutuksen ja jolloin reservin määrä supistuisi, vai kokonaan siirtyä palkattuun, henkilömäärältään pienempään ammattiarmeijaan?” (MTS 2018, 30)

1.1 Tutkimuksen toteutus ja tutkimusasetelma

Miksi he taistelisivat – mikä saa suomalaiset asevelvolliset varautumaan ja tarvittaessa taistelemaan maansa puolesta 2000-luvulla? Tuo oli kysymys, johon halusin lähteä etsimään vastauksia väitöskirjassani. Pohdin taistelutahdon ja maanpuolustustahdon välisiä liityntöjä ja rajapintoja sekä käsitteiden että ilmiöiden tasoilla. Työni alussa esitin kritiikkiä maanpuolustustahdon käsitteen määrittelyn heikkoudelle sekä sen mittaamiselle nykyisillä menetelmillä. Keskeisiksi ongelmiksi tunnistin maanpuolustustahto-käsitteen sekä sitä mittaavan kysymyksen³ politisoituneisuuden, värittyneisyyden ja monitulkintaisuuden. Kysymys on pysynyt samana turvallisuustilanteen muuttuessa eri vuosikymmenten aikana ja sen ympärillä tehdyt aikalaisanalyysit ovat jääneet varsin vähäisiksi. Kansallista varautumista on kehitetty vaihteittain kokonaisuuturvallisuuden suuntaan, mutta kansalaisten puolustustahtoa on mitattu ainoastaan aseelliseen puolustukseen kohdistuvalla asennemittarilla. On myös jäänyt kysymättä, mihin kysymyksiin kansalainen kokee ottavansa kantaa, kun hän vastaa kyselyssä maanpuolustustahtoa mittaavaan kysymykseen ja mitkä ovat hänen käsityksensä sodasta tai aseellisen hyökkäyksen todennäköisyydestä. Maanpuolustustahdon käsitettä on operationalisoitu eri tutkimuksia varten, mutta käsitteen teoreettinen määrittely on jäänyt kesken (vrt. Eskola 1962, 11–13; Helkama 2015, 169; Myyry 2009, 60; Sinkko 2015, 150; Terho 2010, 110–112; Valtanen 1954, 9–14).

Halusin lähteä etsimään tutkimuksen kautta teoreettisesti kestäväää tapaa määrittellä maanpuolustustahdon- ja taistelutahdon käsitteet sekä kehittää niiden tutkimisen ja mittaamisen metodologiaa. MTS:n kyselyt toteutetaan haastatteluina kansalaisten arkitilanteissa ja asevelvollisten kyselyt pääosin palveluksen päättymisen yhteydessä kasarmiolosuhteissa (HL134; MTS 2017, 3–4). Näin kyselyissä metodologisen validiteettitiristiriidan kyselyaineistojen keräämisen ja maanpuolustustahtoa kuvaavien tulosten luotettavuuden suhteen. Kysyin, millainen on kyselyjen reliabiliteetti, miten syvällisesti ja mihin kokemustaustaan peilaten kansalaiset tai asevelvolliset vastaavat maanpuolustustahtoa mittaavaan kysymykseen? Aineistoista oli mahdotonta tulkita vastaajien vastaustapaa, vastasivatko he omien tuntemustensa mukaisesti vai sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Päädyin kokeilemaan maanpuolustustahtoa ja taistelutahtoa mittaavan aineiston keräämistä taistelutilanteiden kaltaisessa ympäristössä, jossa asevelvolliset toimivat sodan ajan tehtäviensä mukaisissa tehtävissä. Kyselyn tulokset on raportoitu väitöskirjan artikkelissa [I].

Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon käsitteiden määrittelyn sekä toteuttamani kyselyn tulosten analysoinnin ja pohdinnan yhteydessä vahvistui käsitys, että nämä ilmiöt ovat yhteydessä johonkin paljon laajempaan ilmiöön (vrt. esim. Eskola 1962; Sinkko 2015; Terho 2010). Asevelvollisten, varusmiesten ja reserviläisten tutkiminen tuotti vain yhden näkökulman maanpuolustustahdon käsitteelliseen ja tutkimukselliseen laajentamiseen. Ilmiön ymmärtämiseksi tuli ottaa etäisyyttä asevelvollisten toimintaan varuskunnassa tai ”poterossa” sekä kyselyissä vakiintuneisiin tutkimusmenetelmiin.

Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteina olevat maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus ovat Suomessa kansalaisvelvollisuuksia (Asevelvollisuuslaki 2 §;

³ Maanpuolustustahdon mittaamisessa käytetty kysymys: ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” (MTS 2018, 25; MTS 2006, 17).

Suomen perustuslaki 127 §). Muita kansalaisvelvollisuuksia ovat muiden muassa lainkuuliaisuus, oppivelvollisuus ja verovelvollisuus. Pohdinta kansalaisten velvollisuuksista ja oikeuksista johdatti tutkimusasetelman muodostumiseen kansalaisuuden ja siihen liittyvien suhteiden ympärille. Halusin syventyä kansalaisuuteen liitetyn asevelvollisuuden tutkimiseen yksilöiden kokemuksen näkökulmasta ja tehdä tutkimuksellisen avauksen laajentamaan aiempaa asevoimien, sotilasjoukkojen tai kansallisen kollektiivien tasoilla tehtyä tutkimusta (vrt. esim. Helkama 2015; Kallunki 2013). Maanpuolustustahdon aiemmalle tutkimukselle ja tutkimuksen menetelmälliselle suppeudelle esittämäni kritiikin vuoksi otin selkeästi etäisyyttä aiempiin kysymyksenasetteluihin ja lähdin tutkimaan kansalaisuuden ja valtion väliseen suhteeseen latautuvaa tai rakentuvaa vastavuoroisuutta ja vuorovaikutusta maanpuolustuksen kontekstissa.

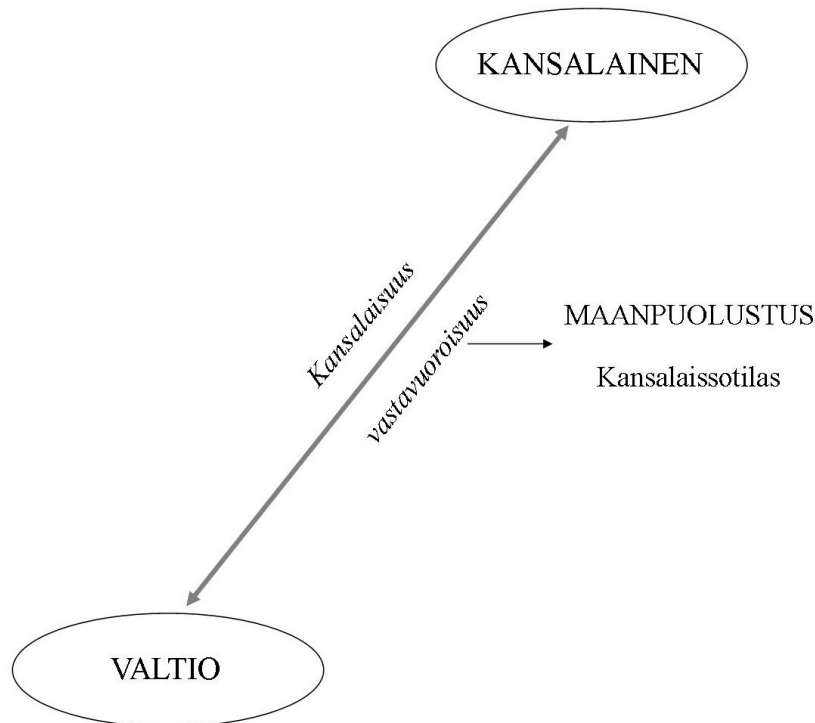
Maanpuolustuskorkeakoulussa vuosina 2016–2018 toteutettu Tahto-tutkimusprojekti tarjosi käytännön puitteet tämän teeman tutkimiselle. Tahto-tutkimuksen teoreettisen viitekehys rakennettiin kansalaisuuden ja valtion sekä maanpuolustuksen välisten suhteiden tarkastelulle. Kansalaisuus määriteltiin valtion ja poliittisen yhteisön jäsenyydeksi ja sen ytimessä todettiin olevan kansalaisen oikeuksiin ja velvollisuuksiin perustuvat suhteet [II]. Tutkimusasetelmassa maanpuolustus nähtiin kansalaisuuden yhtenä säikeenä tai peilipintana. Tutkimusasetelman käsiteistä johdettiin teemat aiheen teoreettiseen tarkasteluun sekä empiiriseen aineistonkeräämiseen. Teemahaastattelurunko rakennettiin tutkimuksen teoreettisen viitekehysten ja käsitteistön perusteella ja näitä hyödynnettiin myös aineiston teoriaohjaavassa sisällytysanalyysissä [III].

Kansalaisuus ja kansalaisuuskäsitykset ovat jatkuvassa muutoksessa, mikä vaikuttaa kansalaisen tasolla yksilön suhteeseen maanpuolustukseen sekä valtiollisella tasolla kansalaisten ja asevoimien (Suomessa puolustusvoimien) väliseen suhteeseen. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa kansalaisoikeuksien saavuttaminen ei ole riippuvainen kansalaisen kansalaisvelvollisuuksien täyttämisestä, osallistumisesta maanpuolustukseen eikä asevelvollisuuteen liittyvän palveluksen (asepalvelus, aseeton palvelus tai siviilipalvelus) suorittamisesta. Muuttuva kansalaisuus, yksilöllistyminen ja valinnanvapauden vaatimukset voivat haastaa tulevaisuudessa kansalaisten suhtautumista asevelvollisuutta kohtaan. Globaalikansalaisuus ja universalismi ovat kansalaisuuskäsityksen kehityssuuntia, jotka murentavat kansallisvaltion, valtion rajojen ja kansallisen identiteetin merkitystä [IV]. Tutkimuksen osana selvitettiin, mitkä maanpuolustukseen liittyvät asiat kyseenalaistuvat suomalaisten asevelvollisten keskuudessa. Nuo tulokset liittyvät kiinteästi käynnissä olevaan keskusteluun asevelvollisuudesta ja sen kehittamisestä tulevaisuudessa [III].

Tarkensin väitöskirjan teoreettista tutkimusasetelmaa sisällyttäen siihen edellä esitettyjen osatutkimusten tutkimusasetelmat ja käsitteet. Väitöskirjan keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet on esitetty kuvassa 1.

Kansalaisen ja valtion välistä suhdetta nimitetään tässä tutkimuksessa kansalaisuudeksi. Maanpuolustus on yksi kansalaisuuden säie, jossa maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus muodostavat suomalaisen asevelvollisuuden kontekstissa vastavuoroisuuden ajatuksen. Asevelvollisuus sitoo maanpuolustusvelvollisuuden kansalaisoikeuksiin. Valtio tuottaa kansalaisilleen ja sen alueella laillisesti oleskeleville turvallisuutta, palveluita ja oikeuksia. Samanaikaisesti valtio velvoittaa kansalaisiltaan

vastavuoroisuutta yhteisen hyvän edestä toimimiseksi. Maanpuolustuksen osalta velvollisuuksien suorittamisen seurauksena muodostuu yksilölle kaksoisidentiteetti tai -rooli siviilikansalaisena ja kansalaissotilana.

Kuva 1: Väitöskirjan tutkimusasetelma ja keskeiset käsitteet

Suomessa kansalaisilla on maanpuolustusvelvollisuus ja valtion puolustusjärjestelmä nojaa vahvasti miesten yleiseen asevelvollisuuteen. Mihin tuossa yhtälössä tarvitaan maanpuolustustahtoa? Kysymykseen vastaamiseksi maanpuolustustahdon monitasoinen ja -ulotteinen ilmiö tarvitsee laajempaa tutkimusta ja näkökulman laajentamista kansalaisuuteen liittyvien säikeiden syvempään tarkasteluun. Helkama (2015) hyödyntää Myyryn (2009) tutkimusta julkaistessaan esityksensä Suomen kansan arvoista, minkä mukaan maanpuolustustahto on osa suomalaisuutta ja suomalaista identiteettiä. Hän toteaa, että maanpuolustustahdon taustalla voi olla hyvinkin erilaisia arvoja, eikä se välttämättä kumpua koti, uskonto ja isänmaa -tyyppisestä arvomaailmasta. (Helkama 2015, 169, 172). Sinkon väitöskirja (2015) on toistaiseksi laajin tutkimustyö, jossa maanpuolustustahto-käsitettä on käytetty tutkimuksellisenä välineenä ja sen rakentumista teoreettisena lähtökohtana asevelvollisten koulutuksen onnistumisen ja vaikuttavuuden tarkastelussa.

Yhteiskunnan uusin turvallisuusstrategia (2017) korostaa aiempia strategioita enemmän kansalaisten valmiutta ja vastuuta erilaisiin kriiseihin varautumisessa ja yhteiskunnan kriisinkestokyvyn vahvistamisessa. Strategian mukaan kansalaiset ovat yhä tärkeämpiä turvallisuustoimijoita omissa valinnoissaan ja toiminnoissaan, perheen ja

lähiyhteisöjen jäseninä. Yksilöiden tiedot, taidot ja turvallisuutta vahvistava asenne muodostavat yhteiskunnan resilienssin eli kriisinsietokyvyn perustan. (Turvallisuuskomitea. 2017, 7–8.)

Yhteiskuntatieteellisen, sotiin liittyvän tutkimuksen päähuomio on keskittynyt kansainvälisten suhteiden, asevoimien ja sodankäynnin makrotason kysymyksiin. Tutkimusta on tehty sodan ja väkivallan sosiologiasta, asevoimien saamasta yhteiskunnan tuesta sekä kansalaisten asenteista tai mielipiteistä asevoimia ja maanpuolustusta kohtaan (mm. Caforio 2003; Joas 2003; Malešević 2010; Ouellet 2005). Sotilassosiologian kansainvälisessä tutkimustraditiossa on löydettävissä kolme pääluokkaa: 1) asevoimien ja yhteiskunnan väliset suhteet 2) yksilöiden tai sotilasjoukkojen ja asevoimien väliset suhteet sekä 3) sotilasorganisaation sosiaaliset rakenteet ja prosessit (mm. Caforio 2003; Harinen 2012; Ouellet 2005, 1-14; Tallberg 2018). Tämä väitöskirjatutkimus liittyy ja kontribuoi yksilöiden, kansalaisten, ja asevoimia laajemmin maanpuolustuksen välisten suhteiden tutkimusta.

1.2 Väitöskirjan rakenne

Seuraavassa luvussa, luku 2, esitellään väitöskirjan teoreettinen tausta ja tutkimuksen keskeiset käsitteet. Luvussa 3 määritellään tutkimuksen tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.

Luvussa 4 tehdään katsaus väitöskirjan neljään artikkeliin. Artikkelikohtaisessa esitellään artikkelien ongelmanasettelu, metodologia ja niiden keskeisimmät tulokset. Artikkelit [I-IV] ovat kokonaisuudessaan liitteinä väitöskirjan lopussa.

Luvussa 5 yhdistetään neljän artikkelin tulosten perusteella vastaukset väitöskirjalle asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Luku 6 on pohdinta, jossa tehdään yhteenveto tutkimuksen teoreettisesta kontribuutiosta sotilassosiologiselle tutkimukselle sekä sen käytännön merkityksestä. Luvussa tarkastellaan myös tutkimuksen rajoitteita, tutkimuseettisiä näkökulmia sekä esitetään keskeisimmät jatkotutkimustehtävät tutkimusteemojen syventämiseksi.

KANSALAISSUUS, ASEVELVOLLISUUS JA MAANPUOLUSTUS

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa ymmärrystä suomalaisten asevelvollisten suhteesta ja sitoutumisesta maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Tutkimuksella kehitetään uusia avauksia maanpuolustustahdon sekä kansalaisten ja maanpuolustuksen välisen suhteen tutkimukselle. Tutkimuksessa tarkastellaan asevelvollisten kansalaissotilaan roolissa merkityksellisiä ja problematisoituvia asioita sekä kansalaisuudessa tapahtuvien muutosten heijastuksia kansalaisten ja maanpuolustuksen väliseen suhteeseen. Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat: asevelvollisuus, maanpuolustustahto, kansalaisuus ja kansalaissotiluus.

2.1 Asevelvollisuus, maanpuolustusvelvollisuus ja niihin liittyvä palvelus

Valtiot ovat kautta vuosisatojen perustaneet, ylläpitäneet ja laajentaneet asevoimiaan joko miesten pakkoon tai sotilasprofession ammattimaisuuteen perustuvalla rekrytoinnilla. Asevelvollisuus sai nykyisen, modernin muotonsa Ranskan vallankumouksen aikana vuonna 1789, minkä jälkeen se laajentui Preussin armeijaan 1814. Toisessa vaiheessa asevelvollisuusarmeijoiden kyvyt ja teho esiteltiin Euroopan laajoissa sodissa 1860–80 -luvuilla, jolloin asevelvollisuus institutionalisoitui ja vakiintui puolustusjärjestelmän perustaksi useassa Euroopan maassa. (Ahlbäck 2010a, 131–135; Kestnbaum 2008, 117–144; Laitinen 2005, 36; Sørensen 2000, 313 ks. myös Mälkki 2008, 13–15; Särmäkari 2016, 89, 101–105.)

Asevelvollisuus on kehittynyt läheisessä suhteessa valtioiden demokratian kehityksen kanssa läntisen Euroopan valtioissa ja se on liitetty usean valtion perustuslakiin. Sørensen (2000) käyttää esimerkkinä Tanskan perustuslakia, joka on määritellyt asevelvollisuuden jo vuodesta 1849 lähtien kaikkia nuoria miespuolisia kansalaisia koskeväksi velvollisuudeksi samalla, kun se on tunnustanut heille demokraattiset oikeudet (ibid. 2000, 314). Suomessa kansalaisten maanpuolustusvelvollisuus on kirjattu perustuslaissa kaikkia kansalaisia koskeväksi velvollisuudeksi (Suomen perustuslaki 127 §). Kestnbaumin (2008) mukaan kolme toisiinsa liittyvää poliittis-yhteiskunnallista prosessia ovat vaikuttaneet asevelvollisuuden kehitykseen Euroopassa. Näitä prosesseja ovat: a) kansalaisuuden määrittäminen valtiollisen politiikan järjestämisperiaatteena, b) kansalaisuuteen perustuvan, pakollisen, asepalveluksen kehittyminen valtakunnallisessa politiikassa ja c) kansalaisten laajamittainen käyttö ja mobilisointi valtion puolustamiseen sodassa. (ibid., 119.)

Asevelvollisuus on ollut keskeinen osa suomalaista historiaa, maanpuolustusta, kansalaisuutta ja kulttuuria 1800-luvulta lähtien. Asevelvollisuuden alkuperäinen tarkoitus oli tuottaa miesmäärältään riittävän suuret sotilasjoukot valtioiden aseellista puolustamista varten. Kun jokainen mies on asevelvollinen, valtiolla on käytettävissä koko miespuolisen ikäluokan potentiaali asevoimien ja aseellisen puolustuksen tarpeisiin. Asevelvollisuus on kehittynyt eurooppalaisissa valtioissa poliittisena, yhteiskunnallisena ja kansallisvaltion kansalaisuuteen liittyvänä ilmiönä (mm. Kestnbaum

2008, 119). Se on ollut osa Länsi-Euroopan demokraattisten valtioiden kehittymistä ja sitä kautta on liitetty valtioiden perustuslakeihin kansalaisuuteen kuuluvana velvoitteena osallistuminen sodankäyntiin valtion puolesta (Kestnbaum 2008, 119; Sørensen 2000, 314). Suomessa asevelvollisuus otettiin käyttöön 1878 säädetyllä asevelvollisuuslailla, joka määräsi, että ”valtaistuimen ja isänmaan puolustukseksi jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen”. (Asevelvollisuuslaki 26/1878).

Varusmiespalveluksella ja sen suorittamisella on suomalaisessa yhteiskunnassa vahva perinne ja velvoittavuus. Velvoittavuus ilmentyy sekä normatiivisella, yhteisöllisellä että yksilöiden tasoilla. Ojajärvi (2015) kuvaa asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen eritasoisia merkityksiä: ”Se ei ole pelkästään puolustuspolitiikkaa tai maan puolustamista, vaan se kytkeytyy vahvasti suomalaisten perheiden ja sukujen historiaan” (Ojajärvi 2015, 18, ks. myös Salo 2008).

Asevelvollisuus on valtiolähtöinen tapa rekrytoida Suomessa valtion ja sen asevoimien tarvitsemat sotilaat kansalaisvelvollisuuden perusteella. Suomalaisen asevelvollisuuden ja siihen liittyvän varusmiespalveluksen yhteiskunnallisessa ja poliittisessä historiassa, on Suomen sisällissodalla sekä talvi- ja jatkosodilla ollut merkittävä rooli (ks. esim. Ahlbäck 2014, 27–70; Laitinen 2005, 40–62). Laitisen (2005) mukaan asevelvollisuus ja varusmiespalvelus ovat olleet kansalaisen velvollisuuksia ja uhrautuvaisuutta kansakuntaa ja valtiota kohtaan – yksilöä merkittävämmän tahon edestä. Asevelvollisuudessa yhdistyvät valtion kontrolli kansalaisia kohtaan ja kansalaisten henkilökohtaiset valinnat ja halukkuus tehdä uhrauksia valtion puolesta (Laitinen 2005, 20–21, 70). Asevelvollisuudella on ollut myös tärkeä rooli nuorten miesten kansalaiskasvatuksessa, sosiaalistamisessa ja kasvattamisessa (Ojajärvi 2015, 281; Ahlbäck 2010b; Mälkki 2008) sekä maanpuolustustahdon kehittämisessä ja ylläpidossa (Laitinen 2005, 66–84).

Nykyisin Suomessa on kaksi lakisäateistä kansalaisuuteen ja maanpuolustukseen liittyvää velvollisuutta, kaikkia kansalaisia koskeva maanpuolustusvelvollisuus ja miehiä koskeva asevelvollisuus. ”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään” (Suomen perustuslaki, 12 luku, 127 §). Asevelvollisuuslain mukaan ”jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta, jollei jäljempänä toisin säädetä. Asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen. Asevelvollinen on palveluksessa, kuuluu reserviin tai varareserviin.” (Asevelvollisuuslaki, 1 luku, 2 §.)

Suomessa maanpuolustusvelvollisuus koskee kaikkia kansalaisia ja asevelvollisuus kattaa miesten sekä asepalveluksen vapaaehtoisesti suorittaneiden naisten osalta noin 40 vuoden ajanjakson. Naiset voivat hakea varusmiespalvelusta vastaavaan vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Naisilla on palveluksen vapaaehtoisuuteen perustuen oikeus ilmoittaa keskeyttävänsä asepalvelus 40 päivän kuluessa palveluksen aloittamisesta. (Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta). Varusmiespalveluksen ja vapaaehtoisen asepalveluksen toteutusperiaatteet ja kesto ovat samat sekä asevelvollisille miehille että vapaaehtoista asepalvelusta suorittaville naisille. Palveluksen päätyttyä asevelvolliset sijoitetaan puolustusvoimien reserviin. Reserviläinen voidaan Asevelvollis-

suuslain perusteella käskää kertausharjoitukseen, ylimääräiseen palvelukseen tai Suomen sotilaallisen puolustamisen tehtävään.

2.1.1 Asevelvollisuuteen kuuluvan palveluksen suorittaminen

Asevelvollisuuteen kuuluvan varusmiespalveluksen tai aseettoman palveluksen suorittaa Puolustusvoimien tilastojen mukaan vuosittain noin 24 000 suomalaista miestä ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen noin 400 naista. Varusmiespalveluksen suorittaa nykyisin noin 70 % ja siviilipalveluksen noin 6 % miespuolisesta ikäluokasta. Palveluksesta vapautetaan terveydellisistä ja monikansalaisuuteen liittyvistä syistä noin 23 % ikäluokan miehistä (Puolustusvoimat 2018.) Asevelvollisen velvollisuus suorittaa varusmies-, aseeton- tai siviilipalvelus päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta (Asevelvollisuuslaki 5 luku, 37 §). Moniin muihin asevelvollisuusmaihin verrattuna varusmiespalveluksen suorittamisprosentti on Suomessa varsin korkea, joskin se on laskenut hitaasti 1980-luvulta lähtien. Siviilipalveluksen suorittaneiden ja totaaliikieltäytyjien osuudet ovat pysyneet suhteellisen vakioina viimeisten vuosikymmenten ajan.

Asevelvollisuuteen kuuluvan palveluksen suorittamisessa on nykyisin jonkin verran valinnanvapautta. Asevelvollinen voi suorittaa varusmiespalveluksen, aseettoman palveluksen, siviilipalveluksen tai saada vapautuksen palveluksesta esimerkiksi terveydellisistä syistä. Totaaliikieltäytyminen minkään edellä mainitun vaihtoehdon suorittamisesta on tuomittu Suomessa vankeusrangaistukseen. Asevelvollinen voidaan vapauttaa velvollisuuteen kuuluvan palveluksen suorittamisesta lakiin perustuvien syiden vuoksi. Yleisimmät vapautuksen syyt ovat asevelvollisen terveyteen ja terveydentilaan liittyvät syyt. Lain mukaan Jehovan todistajat ja Ahvenanmaalla asuvat asevelvolliset on vapautettu palveluksen suorittamisesta (Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa; Ahvenanmaan itsehallintolaki). Palveluksesta vapauttamiseen liittyen on käyty keskustelua sekä kansalaisten, kansalaisjärjestöjen että virastojen ja oikeusasteiden piirissä. Vuoden 2018 lopussa oli ajanjakso, jolloin Helsingin hovioikeuden ennakkopäätöksen perusteella totaaliikieltäytyjille ei tuomittu vankeusrangaistusta (Helsingin hovioikeus 2018). Jehovan todistajat ovat olleet vapautettuja asevelvollisuudesta vuodesta 1987 lähtien. Heidän asemasta on käyty keskustelua yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymyksiin viitaten ja eri ratkaisuvaihtoehtoja on selvitetty useaan otteeseen (Puolustusministeriö 2018a, vrt. Kekkonen 2013; Puolustusministeriö 2007a). Hallitus antoi eduskunnalle syyskuussa 2018 lakiesityksen Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamiseksi. Lakimuutoksen perusteluissa viitataan kaikkien uskonnollisten ja muiden vakaumusten yhdenvertaiseen kohteluun Suomen lainsäädännössä (Puolustusministeriö 2018c). Jehovan todistajat asepalveluksesta vapauttava laki kumottiin maaliskuussa 2019 ja se astui voimaan 1. huhtikuuta 2019 (Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta 1§, 15.3.2019).

Puolustusvoimien reservissä oleva asevelvollinen voi hakeutua täydennyspalvelukseen, jonka perusteella hänen reservisijoituksensa puretaan. Reservistä täydennyspalveluksen kautta siviilipalvelukseen siirtyvien asevelvollisten määrä on vaihdellut merkittävästi kuluneen vuosikymmenen aikana, vaihteluvälin ollessa noin 50–1 000 hakemuksen välillä (Siviilipalveluskeskus 2019). Vuonna 2015 hakemusten määrä kasvoi 982 hakemukseen, mikä oli yli kolminkertainen määrä vuoden 2014 ja yli

kymmenkertainen määrä vuoden 2013 tasoon nähden. Täydennyspalvelukseen hakeneiden määrän moninkertaistuminen herätti laajaa keskustelua ja se liitettiin ilmiönä isänmaallisuuden ja maanpuolustustahdon heikkenemiseen. Hakijat rinnastettiin julkisuudessa ”rintamakarkureiksi” ja ”reservikarkureiksi” (esim. Kempas 2017; Niinistö 2017; Nyberg 2017). Täydennyspalvelukseen hakeneiden määrän kasvua selitettiin julkisuudessa muiden muassa Puolustusvoimien lähettämän reserviläiskirjeen vaikutuksilla, maailmanpoliittisen tilanteen epävarmuudella ja Puolustusvoimien järjestämien kertausharjoitusten määrän lisääntymisellä (Malinen 2017). Täydennyspalvelukseen hakeneet ja eroamista puolustavat järjestöt perustelivat hakeutumisen syytä vakaumuksellisilla ja eettisillä sekä käytännön syillä (esim. Aseistakieltäytyjäliitto 2017; Koskimäki 2017).

2.1.2 Suomalaisen asenteet ja tuki asevelvollisuudelle

Suomessa on säilytetty yleinen asevelvollisuus, vaikka pääosa Euroopan maista on luopunut tai vahvasti supistanut asevelvollisuutta kylmän sodan jälkeen. 2010-luvulla Euroopan turvallisuusympäristössä tapahtuneet muutokset, sotilaallisten uhkien realisoituminen itäisessä Euroopassa ja uhkien ennakoitavuuden heikentyminen, arvaamattomuus ja nopeus ovat käynnistäneet useissa Euroopan valtioissa asevelvollisuuden palauttamisen jossakin muodossa (vrt. Valtioneuvoston kanslia 2017, 8–9, 13–14, 18). Kuluneen vuosikymmenen aikana suomalaisten tuki miehiä koskevan asevelvollisuuden säilyttämiselle on ollut tasaisessa kasvussa. Nykyisen miehiä velvoittavan ja koko ikäluokan sotilaalliseen koulutukseen ja reserviin perustuvan mallin kannatus on vahvistunut vuodesta 2010 lähtien ja se saavutti mittaushistorian korkeimman kannatuksen syksyllä 2017, jolloin 81 % kansalaisista tuki nykyisen järjestelmän säilyttämistä). Syksyllä 2018 asevelvollisuuden nykyisen mallin kannatus oli laskenut muutaman vuoden takaiselle tasolle, kun 74 % kansalaisista ilmaisi tukensa mallin säilyttämiselle. Asevelvollisuuden pienentämistä valikoivaksi on tukenut viime vuosina hieman yli 10 % ja ammattiarmeijaan siirtymistä noin 9 % kansalaisista (MTS 2018, 29–30).

Asevelvollisuuden kehittämisen vaihtoehdot, velvollisuuden tasa-arvoisuus ja eriarvoistavat vaikutukset sekä poliittiset ja tutkimukselliset avaukset sukupuolineutraalin kansalaispalveluksen kehittämisestä ovat tuoneet keskusteluun uusia näkemyksiä ja vaihtoehtoja asevelvollisuuden nykyiselle mallille. Nykyinen asevelvollisuusmalli puolustusjärjestelmän perustana saa kansalaisilta vahvan kannatuksen. Syksyllä 2018, 59 % kansalaisista tuki miesten yleistä ja naisten vapaaehtoista asevelvollisuutta puolustusjärjestelmän perustana. Kansalaisista 17 % siirtyisi sekä miehiä että naisia koskevaan asevelvollisuuteen ja 13 % molemmille sukupuolille mahdolliseen vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Ammattiarmeija sai 8 %:n kannatuksen. (MTS 2018, 31.) Edellisiin vuosiin verrattuna nykyisenkaltaisen mallin kannatus oli laskenut ja molempia sukupuolia koskevan yleisen asevelvollisuuden kannatus oli noussut samassa suhteessa.

Molempia sukupuolia velvoittavasta tai sukupuolineutraalista asevelvollisuusmallista ei ole Suomessa esitelty julkisesti konkreettisia malleja tai vaihtoehtoja. MTS:n kyselyissä jääkin spekulatiiviseksi, mitä vastaajat tarkoittavat asevelvollisuuden tai asepalveluksen laajentamisella sukupuolineutraaleiksi malleiksi. Vuoden 2018 keväällä esiteltiin ehdotus kokonaisturvallisuuden tueksi ja nykyisen asevelvollisuuden laajentamiseksi tarkoitettu kansalaispalvelusmalli (Elisabeth Rehn – Bank of Ideas 2018).

Mallissa esitettiin koko ikäluokkaa koskeva velvoite kansalaispalvelukseen, jonka voisi suorittaa joko asepalveluksena tai yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta palvelevana toimintana. Konkreettiset esitykset palveluksen muodoista, laajuudesta ja organisoinnista jäivät kuitenkin jatkotyön tavoitteiksi. MTS:n kyselyssä ehdotus siirtymisestä yleiseen kansalaispalvelukseen sai 55 %:n kannatuksen. Myönteisimmin kansalaispalvelukseen suhtautuivat 25-vuotiaat nuoret sekä Etelä-Suomessa asuvat kansalaiset. Kansalaispalveluksen kannatusta on kysytty MTS:n kyselyissä vuosina 2008, 2010 ja 2018. Kansalaispalveluksen kannatus on lisääntynyt vuosikymmenen aikana 13 prosenttiyksiköllä ja siihen kielteisesti suhtautuvien osuus vähentynyt 19 prosenttiyksiköllä. (MTS 2018, 32.)

Asevelvollisuudelle ja siitä käytävälle keskustelulle on hahmotettavissa erilaisia tiloja ja tasoja. Valtiollinen taso keskittyy puolustuspolitiikan osina maanpuolustukseen ja kansan yhtenäisyyden ylläpitoon asevelvollisuusjärjestelmän avulla. Asevelvollisuuden kansallisella tasolla asevelvollisuus merkityksellistyy suomalaisten miesten syvään juurtuneena kasvattajana, sosiaalistajana ja maanpuolustustahdon ylläpitäjänä. Kolmas taso on tarinan taso, kuinka kirjallisuus, elokuvat ja kollektiiviset armeijatarinat kertovat asevelvollisten yksilöllisistä kokemuksista asevelvollisina ja varusmiehinä. (Laitinen 2005, 66–84; Ojajärvi 2015, 281.)

Asevelvollisten vastaamista normatiivisiin odotuksiin voidaan tarkastella Shiromin (1976) sotilaiden normatiivisen sitoutumisen ulottuvuuksien kautta (vrt. Allen 2003; Allen & Meyer 1990; Meyer & Allen 1991). Normatiivisen sitoutumisen ulottuvuuksia ovat sitoutuminen elämän ylläpitämiseen omassa kotimaassa, halukkuus (sen taso) antaa periksi vihollisen vaatimuksille sodan lopettamiseksi ja sotilaan käsitykset/ajattelutapa sodan tavoitteista suhteessa oman valtion säilyttämiseen. (Shirom 1976, 424–425, ks. myös Delamater, Katz & Kelman 1969, 342–325.)

Suomessa asevelvollisuuteen liittyy normatiivisuuden voima, joka säätelee voimakkaasti siihen liittyviä uskomuksia ja käytäntöjä (Laitinen 2005, 70). Suomessa edellisistä sodista on kulunut 75 vuotta, mikä heikentää tämän päivän asevelvollisten kokemusta sodasta ja sen konkreettisuudesta. Tämän vuoksi asevelvollisuuden voidaan nähdä olevan vahvemmin sidoksissa kansalaisuuteen ja yhteiskunnan jäsenyyden täyttämiseen kuin konkreettisen sodan kokemuksiin (vrt. Adres, Vanhuyse & Vashidi 2012, 95). Asevelvollisten varusmiespalveluksen korkea suoritusprosentti heijastelee varusmiespalveluksen velvoittavuutta sekä normatiivisella että sosiaalisella tasolla. Suomessa on syvään juurtunut traditio varusmiespalveluksesta odotetunlaisena ja sosiaalisesti hyväksyttynä valintana asevelvollisuuteen kuuluvan palveluksen suorittamiseksi. Sodissa taistelleiden sukupolvien perheissä elänyt vahva maanpuolustushenki saattoi velvoittaa nuorta suorittamaan varusmiespalveluksen mahdollisimman hyvin, vaikka hänen oma motivaatio palvelusta kohtaan olisi ollut alhainen (Ojajärvi & Laukkanen 2015, 26).

Siviilipalveluksen valinta edellyttää lain mukaan vakaumuksellisia perusteita ja se nähdään aiemman tutkimuksen tulosten valossa toissijaisena valintana tai varusmiespalveluksen suorittamiselle alisteisena valintana (Kallunki 2015). Varusmiespalveluksen valinnan itsestäänselvyyteen liittyvän ilmapiirin koetaan ainakin osittain muuttuneen tämän vuosituhaten aikana. Yhteiskunnan arvomaailman yksilökeskeistymisen vuoksi ylisukupolviset odotukset varusmiespalveluksen suhteen ovat lieventy-

neet ja siviilipalvelus on nykyisin miehille sosiaalisesti hyväksyttävä henkilökohtainen arvovalinta (vrt. Helkama 2015, 169–170).

2.1.3 Keskustelu asevelvollisuudesta ja varusmiespalveluksesta

Suomalaiseen asevelvollisuuteen liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu ja tutkimus ovat painottuneet vahvasti asevelvollisuuden yhteiskunnalliseen hyötyyn sekä suomalaisten maanpuolustustahtoon ja asevelvollisuudelle antaman tuen seurantaan (mm. Leimu, Harinen & Sinkko 2008; Myyry 2009; Puolustusministeriö 2010; Sinkko 2015). Tehdyt kansalaisykselyt ovat keskittyneet kansalaisten maanpuolustukseen ja turvallisuuspolitiikkaan liittyen asenteiden ja mielipiteiden selvittämiseen (esim. MTS 2018). Tutkimuksissa, selvityksissä ja kyselyissä asevelvollisuuden kannatus on osoittautunut Suomessa vahvaksi. Tarkasteluissa on jäänyt vähemmälle yksilöiden suhde puolustusvoimiin, Suomen puolustamiseen ja kokonaisturvallisuuteen. Kansalaisten, yksilöiden, maanpuolustustahtoa ovat tutkineet ja tuloksia julkaisseet akateemisissa mielessä vain Sinkko (2015) ja Myyry (2009). Kansalaisten suhdetta maanpuolustukseen ja turvallisuuteen sivuavat tuoreessa tutkimuksessaan Jalava ym. (2017).

Maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen liittyvä keskustelu on yhdistetty Suomessa kansallisvaltioon, sen vahvistumiseen, historiaan ja nykypäivään. Suomalainen isänmaallisuus ja maanpuolustaminen ovat perustuneet Suomessa vahvalle kansallisvaltiolle (vrt. Eskola 1962; Helkama 2015). Maanpuolustusajattelun (-tahdon) tutkimuksen historiassa Suomea on pidetty kansallisvaltiona, jolla on oma fyysinen maa-alueensa, rajansa, kulttuurinsa sekä poliittinen riippumattomuus ja sen väestö uusiutuu pääasiassa syntyvyyden eikä muuttoliikkeen tai maahanmuuton kautta (Eskola 2004, 23). Asevelvollisuuden ja kansallisvaltion välinen yhteys ja asevelvollisuuden perustuslaillisuus on tunnistettu ja niiden sosiologiselle aikalaisanalyysille on erityinen tarve 2010-luvun muuttuvassa maailmassa. Sotilassosiologian tutkimusintressinä ovat asevoimien ja yhteiskunnan sekä yksilöiden ja asevoimien väliset suhteet. Suomalaisessa, miesten yleiseen asevelvollisuuteen perustuvassa puolustusjärjestelmässä asevelvollisuus on kansalaisen, yksilön, näkökulmasta suhdetta sekä valtioon, yhteiskuntaan että asevoimiin (puolustusvoimiin). Kansallisvaltioiden roolin ja aseman muuttuessa globalisaation ja esimerkiksi Euroopan unionin jäsenyyden vuoksi, on tarpeellista tarkastella asevelvollisuutta tutkimuksen kautta tässä ajassa ja sen heijastuksina tulevaisuudelle.

Asevelvollisuudesta käytävä keskustelu sekoittuu Suomessa sekä puheen että käsitteiden tasolla varusmiespalveluksesta käytävään keskusteluun. Keskusteluun liitetään yleisesti myös maanpuolustustahto ja sen mittaushistoriassa tai aikasarjoissa tapahtuneet muutokset. Asevelvollisuus, maanpuolustustahto ja varusmiespalvelus yhdistetään samaan keskusteluun varsinkin, kun puhutaan nuorten asenteista maanpuolustukseen. Keskusteluissa ja mediassa nivotaan yhteen eritasoisia asioita ja rakennetaan niiden välille rohkean suoraviivaisia kausaliteetteja. Suomalaisen asevelvollisuuden itsestäänselvyttä ja legitimitettä sekä sen laajoja yhteiskunnallisia merkityksiä on kyseenalaistettu ja selvitetty laajemmin viimeisen vuosikymmenen aikana (Mäkinen 2013, 7). Asevelvollisuuden tutkimus ja siitä käytävä keskustelu ovat painottuneet puolustushallinnon piirissä tehtäviin selvityksiin, joista esimerkkinä asevelvollisuustyöryhmän selvitys vuodelta 2010 (Puolustusministeriö 2010). Salo (2013) toteaaakin, että yleisen asevelvollisuuden etuja ja haittoja arvioidaan julkisuudessa usein irralli-

sesti, tarkoitushakuisesti ja vain valitusta näkökulmasta käsin. Yleistä asevelvollisuutta on hyvä tarkastella osana laajempaa kokonaisuutta. (Salo 2013, 78.)

Suomalainen asevelvollisuus selvitysryhmä tarkasteli asevelvollisuuden merkitystä ja vaikutuksia suomalaisen yhteiskunnan sekä yksilöiden näkökulmasta. Tuossa työssä tarkastelun lähtökohta oli kuitenkin varsin hallinnollinen ja valtiokeskeinen. (Puolustusministeriö 2010.) Samoihin aikoihin Myyryn (2009) tutkimus maanpuolustustahdosta keskittyi Puolustusministeriön tilaamassa työssä varsin vahvasti suomalaisten naisten maanpuolustustahtoon ja maanpuolustustahdon tutkimusmenetelmien kehittelyyn (ks. maanpuolustustahtokäsitteen määrittelystä myös Terho 2010, 110–112).

2.1.4 Research Gap

Maanpuolustusvelvollisuus tuottaa kansalaisille tehtäviä ja vaatimuksia lähinnä poikkeusoloissa eli maan sotilaalliseen puolustamiseen valmistauduttaessa tai sodassa. Aiemmin julkaistuista tutkimuksista ei löydy tietoa siitä, miten hyvin kansalaiset ovat tietoisia tai tunnistavat oman maanpuolustusvelvollisuutensa. Ei ole myöskään olemassa aiempaa tutkimusta Puolustusvoimien reservistä siviilipalvelukseen hakevista asevelvollisista. Siviilipalvelusta suorittavia tai suorittaneita on tutkittu niin ikään varsin vähän. Kallunki on lähes ainoita tutkijoita, jotka ovat tutkineet siviilipalveluksen suorittaneita. Hän on tutkinut ja julkaissut siviilipalveluksen hakeutumisen syitä ja sen taustalla vaikuttavia vakaumuksellisia tekijöitä (Kallunki 2015) sekä siviilipalveluksen suorittaneiden sosiaalista integraatiota (Kallunki 2013). Maanpuolustuksen tutkiminen kansalaisuuteen liittyvänä säikeenä ja kansalaisuuden peilipintana tarjoaa uuden näkökulman maanpuolustustahdon ja taistelutahdon tutkimukseen asevelvollisuuden ja hyvinvointivaltion kontekstissa. Suomessa kansalaisten maanpuolustusvelvollisuus (Suomen perustuslaki 12 luku, 127 §) ja miesten yleinen asevelvollisuus (Asevelvollisuuslaki 1 luku, 2 §) ovat kansalaisuuteen kuuluvia velvollisuuksia, mutta niiden merkitystä tai niihin sitoutumista ei ole juurikaan tutkittu kansalaislähtöisesti tai kansalaisuuden näkökulmasta. Aiemman tutkimuksen perusteella muodostuukin varsin ilmeiseksi tarve selvittää, miten suomalaiset asevelvolliset kokevat maanpuolustukseen liittyvät velvollisuudet osana kansalaisuutta?

2.2 Maanpuolustustahto

”Why do they fight?” oli kysymys, johon Leonard Wong ym. (2003) halusivat löytää vastauksen tutkiessaan amerikkalaisten sotilaiden taistelumotivaatiota Irakin sodassa (Wong, Kolditz, Millen & Potter 2003). Kellett (1982) oli viitannut kaksikymmentä vuotta aiemmin yhdysvaltalaisen toimittajan H. L. Menckenin pian ensimmäisen maailmansodan jälkeen esittämään toteamukseen: ”What men will fight for seems to be worth looking into” (Kellett 1982, xiii).

Nuo kysymykset ovat relevantteja esitettäväksi myös suomalaisessa 2010-luvun asevelvollisuusarmeijassa. Kun puolustusjärjestelmä perustuu miesten yleiseen asevelvollisuuteen on oletuksena, että reserviin koulutetut ja sijoitetut sotilaat astuvat palvelukseen sodan uhatessa toteutettavan liikekannallepanon yhteydessä. Suomalainen maanpuolustustahtokeskustelu on perustunut vuosikymmenten ajan kansallisen talvisodan hengestä perusteensa saavaan narratiiviin ja kansalaisten aseelliseen puolustukseen liittyvien mielipiteiden ja asenteiden mittaamiseen. Maanpuolustukseen ja maanpuolustustahtoon liittyvät puhutavat muuttuvat aikakauden ja yhteiskunnallis-

ten, kulttuuristen sekä sosiaalisten muutosten kautta. Eskolan (2004) mukaan historialliset muutokset eivät vaikuta pelkästään siihen, mihin seikkoihin maanpuolustustahto kytketään, vaan myös siihen, kuinka tästä asiasta puhutaan (ibid., 40). Vaikka maanpuolustustahtoa pidetään suomalaisessa yhteiskunnassa ja etenkin puolustushallinnossa tärkeänä, siitä puhutaan paljon ja termiä käytetään mielipidekyselyissä, juhlapuheissa sekä poliittisen retoriikan välineenä, on käsitteeseen liittyvän teoreettisen lähdekirjallisuuden määrä varsin rajallinen.

Tekemäni kirjallisuuskatsauksen perusteella minun on helppo yhtyä Sinkon (2015) toteamukseen, että maanpuolustustahdon käsitettä on operationalisoitu eri tutkimuksia ja kyselyitä varten, mittareita on olemassa, mutta ydinkäsite on määrittelemättä (ibid., 150). Käsite on vahvasti pohjoismainen eikä yleisen asevelvollisuuden maista, kuten Sveitsi tai Israel löydy maanpuolustustahtoa käsitteenä tai ilmiönä tarkastelevaa tutkimusperinnettä. Maanpuolustustahto-käsitteen määrittelemättömyys, sen arvolutuneisuus ja politisoituminen kyseenalaistavat maanpuolustustahdon käyttöä tutkimuksellisenä käsitteenä ja instrumenttina. Maanpuolustustahto, puolustustahto, puolustusmotivaatio, maanpuolustushenki ja vastarintatahto ovat kirjallisuuden perusteella lähes synonyymeja, mutta puheissa ja keskusteluissa ne voivat saada hyvin erilaisia merkityksiä. Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa maanpuolustustahdon käsite on vakiintunut sekä tutkijoiden, MTS:n kyselyiden että maanpuolustustahdon tutkimuksen historiaa selvittäneiden tutkijoiden kautta (Eskola 1962; Laitinen 2005; Leimu ym. 2008; MTS 2006; Myyry 2009; Salo 2008; Sinkko 2015; Valtanen 1954 vrt. käsitteiden määrittelemättömyydestä ja määritelmien moniulotteisuudesta Ruotsissa Törnqvist 1975, 3–4; Leimu ym. 2008, 7–21). Maanpuolustustahdon mittaaminen suppeilla ja vakiintuneilla kysymyksillä on kaventanut kansalaisten maanpuolustusasenteiden sekä maanpuolustukseen liittyvän osallisuuden ja toimijuuden tutkimusta. Uudet avaukset vakiintuneiden kysymysten haastajiksi ovat jääneet vähäisiksi.

2.2.1 Maanpuolustustahdon tutkimusperinne – mielipidetutkimuksista asenteiden tutkimukseen

Maanpuolustustahdon tutkimusperinne on peräisin Ruotsissa 1950-luvun alussa alkaneesta mielipidetutkimusten ja psykologisen puolustuksen tutkimuksista (Leimu ym. 2008; Kekäle 1998, 61). Ruotsin psykologista puolustusta hoitava viranomaisorganisaatio *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar*:n ensimmäinen tutkimus oli dosentti Gösta Carlssonin raportti ”*Psykologiskt försvarsberedskap. Opinionsundersökning företagen år 1952*”. Tuolloin tutkimuksessa käytettiin ensimmäisen kerran, myöhemmin klassiseksi maanpuolustustahtokysymykseksi vakiintunutta, kysymystä: ”*Antag att Sverige anfalles. Anser Ni att vi bör göra väpnat motstånd även om utgången för oss ter sig oviss?*” (Carlsson 1953; Leimu ym. 2008, 7; Kekäle 1998, 61.)

Suomeen tutkimusajatus kansalaisten maanpuolustushengen (-tahdon) mittaamisesta tuli Jaakko Valtasen (1954) sotakorkeakoulun diplomityötä varten tekemän tutkimuksen kautta. Valtanen pilotoi modernia sosiologista, sosiaalipsykologista ja valtiopillista lähestymistapaa ja kyselytutkimuksen metodologiaa selvittäessään suomalaisten miesten maan itsenäisyyteen, yhteiskuntajärjestelmään, poliittiseen johtoon ja

⁴ Kysymys suomennettuna: ”Jos Ruotsiin hyökätään, niin olisiko ruotsalaisten puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” (Kekäle 1998, 61.)

sotilaalliseen johtoon liittyviä mielipiteitä (ibid.). Eskolan (2004) mukaan maanpuolustushenki ja -tahto ovat perinteisesti pohjautuneet kansallisuusaatteeseen, mutta hän toteaa jo Valtasen epäilleen, onko tämä perusta demokraattisessa yhteiskunnassa ja ideologisen aikakautena enää riittävä. Hän tulkitsee Valtasen kaivanneen ”suomalaisen demokratian ideologiaa”, johon maanpuolustushengen voisi kytkeä. Ideologian kehittämiseksi tarvitaan tietoja siitä, mitä kansalaiset ajattelevat erilaisista kysymyksistä. (Eskola 2004, 19.)

Vuonna 1960 perustettu Henkisen maanpuolustuksen komitea sai vastuulleen tehtävän maan henkisen maanpuolustuksen johto- ja suorituselinten organisoimisen suunnittelusta. Laajan työn ensimmäinen osa valmistui vuonna 1962, jolloin vahvistettiin käyttöön myös maanpuolustustahdon ja maanpuolustusajattelun käsitteet. Komitean asema vahvistettiin vuotta myöhemmin ja se aloitti toimintansa Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan (HMS) nimellä. (Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta 1964, 5–14.) Antti Eskola teki HMS:lle tilaustutkimuksen ”Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset ” (Eskola 1962). Eskola hyödynsi työssään Valtasen tutkimukseen aiemmin kerättyä haastatteluaineistoa ja tarkasteli aineiston uudelleen analysoinnin kautta isänmaallisuuden ja maanpuolustustahdon sekä maanpuolustukseen liittyvien asenteiden yhteyksiä. Eskolan tutkimuksen kautta Suomessa siirryttiin maanpuolustusta koskevien mielipiteiden mittaamisesta kohti asennetutkimuksen metodologiaa (Eskola 2004, 19–20; Leimu ym. 2008).

Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan (HMS) ja Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta⁵ (MTS) ovat tehneet suomalaisille kyselytutkimuksia, joiden osana on selvitetty kansalaisten maanpuolustustahtoa vuodesta 1970 lähtien (MTS 2006, 17). MTS:n mittaushistoriassa pisimmän aikasarjan muodostaa kysymys: ”Jos Suomeen hyökätään, olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava kaikissa tilanteissa aseellisesti, vaikka tilanne näyttäisi epävarmalta?” MTS:n määritelmän mukaan henkilökohtaista maanpuolustustahtoa: ”Jos Suomeen hyökätään, olisitko itse valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjenne ja taitojenne mukaan?” on kysytty muutaman vuoden välein vuodesta 1995 lähtien (MTS 2018, 28). Muita maanpuolustustahtoon, puolustustahtoon, puolustamisen arvoisuuteen ja puolustuksen resursointiin liittyviä kysymyksiä on kysytty vaihtelevasti eri vuosina. Kysymykset ja niiden painotukset muiden muassa ydinaseiden, Neuvostoliiton uhkakuvien, puolustusmäärärahojen tai sotilaallisen liittoutumisen suhteen ovat vaihdelleet ajankohtaisten teemojen mukaisesti (ks. MTS 2006). MTS:n maanpuolustustahtokysymyksen erityinen arvo latautuukin käytetyn kysymyksen pitkään aikasarjaan, mikä mahdollistaa kansalaisten maanpuolustustahdon kehitystrendien tarkastelun.

Kansainvälinen WIN Gallup on käyttänyt vuoden 2014 End of the Year Surveyssa kansalaisten aseellisen puolustushalukkuuden kysymystä. Gallupin käyttämä kysymys on: ”Would you be willing fight to for your country if there were a war that involved Finland?⁶”. Kysymys on esitetty noin 1 000 miehelle ja naiselle 30 maassa. (WIN/

⁵ Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta (HMS) lakkautettiin vuonna 1975 ja sen seuraajaksi perustettiin Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (MTS) vuonna 1976. MTS:n yksi tehtävä on tehdä ja julkaista mielipide- ja muita tutkimuksia turvallisuuspolitiikasta ja maanpuolustuksesta (asetus 1073/75). (MTS 2006, 2.; Leimu ym. 2008, 54.)

⁶ Kysymys suomennettuna: ”Olisitko valmis taistelemaan maasi puolesta, jos Suomi olisi sodassa?” (The WIN/ Gallup International 2014).

Gallup International 2014.) Maanpuolustustahdon mittaamiseen, sen määrittelyyn ja tutkimusmenetelmien kehittämiseen liittyen on tehty kuluneen vuosikymmenen aikana joitakin tutkimuksia, joista keskeisimpinä ovat Sinkon (2015) ja Myyrin (2009) työt.

2.2.2 Määritely, määrittelemätön ja moniulotteinen maanpuolustustahto

Maanpuolustustahto on moniulotteinen käsite, josta löytyy erilaisia painotuksia ja se voi merkitä jokaiselle suomalaiselle eri asioita (Helkama 2015, 177; Sinkko 2015; Myyry 2009, 61; Terho 2010, 110; Hoikkala 2014). Se voidaan määritellä kansalaisten tueksi maan aseelliselle puolustukselle, yksilön tahdoksi toimia kotimaansa hyväksi, isänmaallisuudeksi, kansallistunteeksi ja kollektiiviseksi ilmapiiriksi tai laajemmassa merkityksessä valtion, yhteiskunnan ja kansalaisten sekä ympäristön ja kulttuurin turvaamiseksi. Terho (2010) toteaa, että maanpuolustustahto merkitsee jokaiselle suomalaiselle eri asioita, eikä sille ole laadittavissa yleispätevää määritelmää (vrt. Myyry 2009, 31).

Maanpuolustus assosioituu suomalaisten mielissä aseelliseen puolustukseen ja asevoimiin (Suomessa puolustusvoimiin), asevelvollisuuteen ja sotakoneistoihin (vrt. Myyry 2009, 31) ja sen koetaan olevan osa suomalaisuutta ja suomalaista identiteettiä (Helkama 2015, 169; Sinkko 2006, 77). Maanpuolustukseen, etenkin sotaan liittyvä kiinteästi ajatus väkivallasta ja tuhoamisesta jonkin arvokkaana pidetyn asian puolesta (vrt. Ahlbäck 2010a, 137–138; Jokinen 2000, 33). Sota on väkivaltaista toimintaa vastustajan pakottamiseksi noudattamaan tahtoaamme ja pyrkimystä vastustajan nujertamiseen eli tekemiseen puolustuskyvyttömäksi (Clausewitz (1832) 2009, 30). Väkivalta ilmiönä yhdistyy miehiin ja maskuliinisuuteen. Väkivallan ilmiö on organisoinut ja institutionalisoinut miesten toiminnaksi heimosodissa, kylätappeluissa ja maailmansodissa. Historiassa valtio on monopolisoinut väkivallan omaan käyttöönsä ja legitimoinut sen tiettyihin, perinteisesti miesten hallussa olleisiin instituutioihin, kuten armeijoihin ja poliisivoimiin (Jokinen 2000, 21).

Suomessa aseellinen maanpuolustus ja siihen varautuminen ilmentyvät kansalaisille asevelvollisten kouluttamisena, sodanajan joukkojen sijoittamisena, puolustusjärjestelmän kehittämisenä esimerkiksi materiaalihankinnoilla sekä tarvittaessa sodanajan joukkojen perustamisena ja käyttämisenä puolustustehtäviin sodassa. Miten tuo liittyy puolustustahtoon tai -asenteisiin? Jos maanpuolustus assosioituu aseiden käyttöön ja maskuliinisuuteen, onko maanpuolustustahdossa kyse kansalaisten mielipiteistä ja asenteista näitä kohtaan ja mihin asemoituu väkivallan tai sodan legitimoiminen? Sodan oikeutuksen, väkivallan ja tappamisen kysymysten kollektiivista luonnetta voidaan tarkastella sekä mitata kansalaisten maanpuolustustahdon tai puolustustahdon kautta. Tuolloin sodan ja tappamisen kysymys kohdentuu kansalaisten asenteisiin, arvoihin ja mielipiteisiin oman maan, valtion, puolustamisena aseellista hyökkäystä vastaan, kuten maanpuolustustahtoa usein mitataan (vrt. esim. MTS 2018; Malešević 2010). Yksilön näkökulmasta tarkastelun kohteiksi määrittävät esimerkiksi arvot, etiikka (*morale*) joukon ryhmäkiinteyden ja kuri sekä henkilökohtainen velvollisuudentunto tai halu osallistua maanpuolustukseen ja eri tehtäviin (vrt. Miller 2016; Malešević 2010). Yksilön tasolla tämä voi tarkoittaa osallistumista maanpuolustuksen tehtäviin perustuslain määrittämän maanpuolustusvelvollisuuden (kaikkia kansalaisia koskevassa laajassa merkityksessä) piirissä tai suppeammin aseelliseen puolustukseen asevelvollisuuden kautta. Vapaaehtoinen maanpuolustus asemoituu

koulutuksen kautta aseellisen puolustuksen tukemiseen, joskin sotilaallisia taitoja koulutetaan vain asevelvollisille.

Maanpuolustustahdolle oli vaikea löytää tutkimukseen perustuvaa teoreettista määritelmää kirjallisuudesta (vrt. Connable ym. 2018; Sinkko 2015; Hauser 1980). Kukin käyttäjä on määritellyt käsitteen tilanteeseen ja tarkoitukseen soveltuvalla tavalla. Suomalaisesta ja pohjosmaisesta kirjallisuudesta hahmottuu maanpuolustustahdolle kaksi kategoriaa: henkilökohtainen maanpuolustustahto ja yleinen maanpuolustustahto tai puolustustahto (ks. esim. Törnqvist 1975; MTS 2006; Leimu ym. 2008; Harinen 2013; Sinkko 2015). Nämä kategoriat ovat osin päällekkäisiä ja useat tutkijat ovat päätyneet käsitykseen, että maanpuolustustahdon tutkimuksessa ja mittaamisessa tulee käsitellä näitä ilmiöitä rinnakkain (mm. MTS 2018; Sinkko 2015; Alanen 1997). Tuoreessa amerikkalaistutkimuksessa on lähestytty tutkimukseni kohteena olevaa maanpuolustustahdon ilmiötä *national will to fight* -käsitteen [kansallinen tahto taistella] kautta. Uusimmat tutkimukset täydentävät aiempaa tutkimusta määrittelemällä kansallisen tahdon taistella ilmentyvän eri tasoilla varsin erilaisina asenteina ja toimintoina. Valtiollisella tasolla se liittyy, toimii ja ilmentyy poliittisena ja taloudellisenä keskusteluna (McNerney 2018, 5). Laajemmin se liittyy: yksilön, joukon, organisaation, valtion ja yhteiskunnan tasolla näyttäytyviin ilmiöihin (Connable ym. 2018, 41–43).

Maanpuolustustahto yksilölähtöisenä ilmiönä

Myyry (2009) määrittelee maanpuolustuksen kahdenlaiseksi toiminnaksi: tietyille, sopivan koulutuksen saaneille ja motivoituneille henkilöille kuuluvaksi aseelliseksi puolustukseksi tai kaikkia Suomessa asuvia henkilöitä koskevaksi yhteiskunnan toimintaa rakentavaksi maanpuolustukseen osallistumiseksi. Maanpuolustustahdolla on viisi ulottuvuutta: Kansallistunne, yhteisvastuu, universaalit arvot, usko turvallisuuteen ja sodankuva. Hän määrittelee maanpuolustustahdon yksilön vapaachtoiseksi tahdoksi toimia kotimaansa hyväksi, joka kumpuaa tunteesta, että kansalaisia kohdellaan hyvin ja oikeudenmukaisesti. (Myyry 2009, 31, 57–61.)

Myyryn määritelmässä maanpuolustustahto on yksilölähtöistä ja se on suhteessa yksilön arvoihin sekä kokemukseen osallisuudesta yhteiskunnassa. Törnqvist (1975) käytti henkilökohtaisen maanpuolustustahdon käsitettä jo yli 40 vuotta sitten tarkastellessaan maanpuolustustahdon määrittelemisen ja mittaamisen problematiikkaa. Hän tiivistä henkilökohtaisen maanpuolustustahdon⁷ tarkoittavan yksilön suhtautumista kansakunnan sosiaalisen yhtenäisyyden puolustamiseen sotilaallisia uhkia ja hyökkäystä vastaan. Henkilökohtaisessa maanpuolustustahdossa on myös kyse yksilön asenteesta sotaan kohtaan ja sotaan (henkilökohtaisesti) osallistumisesta. (Törnqvist 1975, 26–27.)

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on löydettävissä vain vähän yksilön, kansalaisen, maanpuolustusasenteisiin tai maanpuolustustahtoon, kuten se tässä yhteydessä ymmärretään, liittyviä teoreettisia tai käsitteellisiä määritelmiä. Maissa, joissa on ammattiarmeija-järjestelmä on tutkittu kansalaisten mielipiteitä (public *opinion*), asevoimia, puolustuspolitiikkaa ja osallistuttavia operaatioita kohtaan (ks. esim. Hines ym. 2015; Kümmel & Prüfert 2000). Puolustuspolitiikkaan ja sotiin liittyvässä tutki-

⁷ Ruotsiksi ”personlig försvarsvilja” (Törnqvist 1975, 23).

muksessa kansalaismielipiteen tutkimus on keskittynyt sodan kustannusten (*economy*) ja sodassa kaatuneiden siedettävän määrän (*casualty aversion*) hyväksyttävyyteen liittyvien asenteiden ja mielipiteiden selvittämiseksi.

Connable ym. (2018) yhdistävät amerikkalaisten sotilasyksiköiden ja sotilaiden kansallista tahtoa taistella uudessa tutkimuksessaan. He toteavat amerikkalaisessa kontekstissa, että: ”*American understanding of will to fight needs significant improvement*”. Heidän johtopäätöksensä on, että: ”*There is no generally accepted definition, explanation, or model of will to fight*” (vrt. Wessely 2014, 331). He määrittelevät tutkimuksensa perusteella yksilön tason taistelutahtoon vaikuttaviksi tekijöiksi henkilökohtaisen motivaation ja henkilökohtaiset kyvykkyydet, joiden taustalla ovat aiemmat kokemukset ja käyttäytymisen opitut mallit. (Connable, ym. 2018, xii, 49–63.) Malli ei ole suoraan siirrettävissä suomalaiseseen asevelvollisuusjärjestelmään ja yhteiskuntaan, koska tutkimus on tehty Yhdysvaltojen asevoimien sotilaiden kontekstissa, jossa sekä sotilaiden rekrytoitumisen peruste (ammattiarmeija) että yhteiskunnallinen tilanne ovat varsin erilaiset kuin Suomessa.

Suomessa asevelvollisten henkilökohtaisesta motivaatiosta maanpuolustukseen on käytetty palvelusmotivaatio-käsitettä. Palvelusmotivaatiota mitataan sekä varusmiesten että reserviläisten massakyselyissä (HL134; HM959, ks. myös Salasuo 2009/2010). Kansalaisten henkilökohtaisen sitoutumisen maanpuolustukseen tai valmiuden toimia maanpuolustuksen tehtävissä mittaaminen on ollut satunnaisempaa. MTS:n on mitannut kansalaisten yksilötason maanpuolustustahtoon liitettäviä asioita suhtautumisella puolustusmäärärahoihin, valmiutena osallistua maanpuolustukseen ja pyrkimykseen maasta poistumisen sotatilanteessa (Kekäle 1998, 64–81, vrt. MTS 2018, 27–27, 60–61). Kansalaisten halukkuutta osallistua taistelutehtäviin Suomen puolesta on kysytty kansainvälisen gallup-kyselyn yhteydessä suomalaisilta kerran (WIN/ Gallup International 2014). Minkään näiden kyselyiden perusteissa tai raportoinneissa ei ole kuitenkaan määritelty henkilökohtaista maanpuolustustahtoa ilmiönä eikä käsitteenä.

Maanpuolustustahdon kollektiivinen ja sosiaalinen rakenne

Käsitys maanpuolustustahdosta kollektiivisena ja sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä perustuu 1950-luvulta peräisin oleviin näkemyksiin maanpuolustushengestä. Valtanen (1954) totesi, että maanpuolustushenki ei ole mikään yhteiskunnassa irrallisena esiintyvä ilmiö, vaan osa kansan yleistä mielenlaatua ja se muuttuu yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten kautta. Maanpuolustushenki on seuraus tahdosta puolustautua ja henkisestä voimasta vastarintaan. Maanpuolustustahdon taustalla keskeisinä tekijöinä ovat henkinen tahtotila, motivaatio ja kansalaiskyvykkyys. Maanpuolustustahtoon vaikuttavat myös arvot, kansallinen identiteetti ja usko maanpuolustukseen. Maanpuolustustahto pohjautuu isänmaallisuuteen ja kansallisuusaatteeseen eli kansakunnan tietoisuuteen omasta olemassaolosta. Kansan henkinen ”tarmo” perustuu tähän isänmaallisuuden tietoisuuteen. (Valtanen 1954, 2, 10–11.)

Valtanen (1954) yhdistää yksilön ja kansallisen tason tekijät näkemyksessään maanpuolustustahdon luonteesta ja määrittelee maanpuolustustahdon sekä heijastelevan yksilön asenteita että laajempia kansallisia tekijöitä. Hän täsmentää maanpuolustustahdon yksilöllisen aktiivisuuden vaatimukseen, siteeraten sosiologi Hans Speieria ja tulkitsee maanpuolustustahdon myös haluksi taistella, totella ja tehdä työtä. Tämän

määrittelyn perusteella maanpuolustustahto voidaan rinnastaa lähinnä taistelutah-
toon ja myös aktiiviseen toimintaan väkivallan torjumiseksi. (Valtanen 1954, 10–11.)
Ruotsalainen tutkimus, joka alkoi samoihin aikoihin Valtasen tutkimustyön kanssa,
perustui puolustustahdon, vastarintahalukkuuden ja vastarintatahdon käsitteille
(Carlsson 1953). Nuo käsitteet perustuivat kansalliselle ja kollektiiviselle hengelle
maanpuolustamiseksi aseellista hyökkäystä vastaan.

Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan (HMS) alaisuudessa toimineen
Henkisen maanpuolustuksen komitean (HMK) vuonna 1964 laatiman selvityksen
mukaan maanpuolustustahto on myös yleistä mielipidettä ja halua säilyttää puolueet-
tomuus ja suomalainen elämänmuoto: Kansalaisten vapaaehtoinen halu säilyttää ja
puolustaa sekä edelleen kehittää riippumattomuutta, alueellista koskemattomuutta ja
laillista yhteiskuntajärjestystä. (Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta 1964.)
HMK lienee ottanut maanpuolustustahdon käsitteen Valtaselta, mutta se lähti ana-
lyttisesti määrittelemään käsitteen merkitystä sekä siihen liittyvän ilmiön rakennetta
ja sisältöä. HMK:n (1964) mukaan maanpuolustustahdon kannalta tärkeintä on
suomalaisen kansanvallan perusarvojen ja valtakunnan puolueettomuuden varaan
rakentava kokonaisuus. Näiden tekijöiden varaan on mahdollista rakentaa yleinen
mielipide, jonka seurauksena ovat:

- Kansallinen omanarvontunto.
- Solidaarisuus voimassa olevaa yhteiskuntajärjestelmää kohtaan.
- Maan valtiollisen vapauden ja kansallisen riippumattomuuden arvostaminen.
- Yhteenkuuluvuudentunne eri kansalaispiirien kesken.
- Luottamus maan johtoon ja sen poliittisiin toimenpiteisiin.
- Luottamus puolustusvoimiin ja sen sotilaallisiin mahdollisuuksiin kriisitilan-
teissa.
- Tietoisuus mahdollisen sodan vaikutuksista ja ennen kaikkea sellaisen sodan
seurauksista, johon joudutaan valmistautumattomina.
- Usko oman maan asian oikeuteen kriisitilanteessa ja usko mahdollisen vihollis-
en asian vääryyteen.
- Kansalaisten – kriisitilanteessa välttämätön – kurinalainen tahto totella, tahto
tehdä työtä ja tahto tarvittaessa taistella.

Tätä yleistä mielipidettä komitea kutsuu maanpuolustustahdoksi. HMK määrittelee
maanpuolustustahdon olevan seuraus kansalaisten vapaaehtoisesta halusta säilyttää ja
kehittää omassa maassaan ulkopoliittiseen puolueettomuuteen perustuvaa kansanva-
laista suomalaista elämänmuotoa. Se on seurausta kansanvaltaisten uskosta suoma-
laisen demokratian sisältämän vapauden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin takeisiin
sekä niiden jatkuvaan kehittymiseen (Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta
1964, 100–101). Komitean näkemyksen mukaan kansalaisten maanpuolustustahtoon
voidaan vaikuttaa, vaikuttamalla tahdon osatekijöihin. Määritelmästä voidaan tulkita,
että tahto muodostuu ainakin jossakin määrin yksittäisten kansalaisten asenteiden ja
mielipiteiden summana.

Ruotsalaisessa tutkimuksessa maanpuolustustahdon määrittelemättömyyden prob-
lematiikkaan vastattiin 1970-luvulla asemoimalla puolustustahto yksilöiden mieli-
piteistä koostuvaksi tueksi valtiolliselle puolustukselle ja sen resursoinnille (vrt. edellä
HMK:n määritelmä vuodelta 1964). Laaditun määritelmän mukaan puolustustahto
muodostuu yksilön käsityksistä tai tahdosta, että kansalaisten kollektiivina, yhteis-

kuntana, kansakuntana, pitää käyttää sotilaallisia voimavarojamme maanpuolustukseen ulkoista sotilaallista hyökkäystä tai uhkaa vastaan (Törnqvist 1975, 32–34).

Eskola (1962) kiinnittää kansalaisten tahdon puolustaa maata, kiintymykseen omaa maata ja kansaa kohtaan sekä haluun puolustaa oman yhteisön elämäntavan säilymistä ja olemassaoloa. Maanpuolustustahdon käsitteen hän ottaa käyttöön sellaisenaan eikä määrittele tai erittele tarkemmin sen sisältöä. Maanpuolustustahto on sidoksissa isänmaallisuuteen, mutta varsin isänmaallisenkin ihmisen maanpuolustustahto ja -toiminta voivat suuntautua myös muuhun kuin aseelliseen puolustukseen. (Eskola 1962, 6–18.) Maanpuolustustahdon ja puolustustahdon ei-sotilaallisen puolustuksen näkökulma on unohtunut sitten Eskolan työn julkaisemisen, mikä on ohjannut vahvasti maanpuolustustutkimusta Puolustusvoimien ja aseellisen puolustuksen piiriin. Isänmaallisuuden on käsitetty olevan kansaan kiintymyksen ohella myös kiintymystä ja rakkautta maaperää kohtaan. Tuolloin halu puolustaa ei liity suoraan ihmisten puolustamiseen, vaan maan – maa-alueen – puolustamiseen (vrt. Pursiainen 1997, 11–12).

Maanpuolustustahdon yhteisöllistä luonnetta on kuvailtu ja määritelty ilmiössä vaikuttavien tekijöiden kautta. Helkaman (2015) mukaan maanpuolustustahdosta löytyy erilaisia painotuksia, pehmeämpi universalistinen yhteisvastuun korostus ja kovempi, kansallismielisempi korostus, jossa painottuu suomalainen sisäryhmätunne ja valta. Maanpuolustustahto on yhteisöllinen arvo, joka viittaa haluun kantaa huolta paitsi oman itsen ja lähipiirin, myös laajemman yhteisön turvallisuudesta. Maanpuolustuksen voi ajatella pelkästään aseellisena toimintana, jolloin se koskee suppeaa ryhmää, tai laiveammin rakentavana osallistumisena yhteiskunnan toimintaan, jolloin se koskee kaikkia. Tähän liittyy käsitys yksilön vastuusta suhteessa yhteisöön – ihminen voi korostaa omia oikeuksiaan ja omaa turvallisuuttaan tai toisessa ääripäässä katsoa, että kansalaisen velvollisuus on toimia yhteisön hyväksi ja tarvittaessa hänet voi myös siihen pakottaa. Kansallistunne ja isänmaallisuus ovat luonnostaan myös maanpuolustustahdon osatekijöitä. (Helkama 2015, 175, 177.) Salo (2013) liittyy asevelvollisuuden ja maanpuolustuksen Helkaman (2015) lailla yhteiskunnallisiin arvoihin. Salo (2013) mukaan asevelvollisuudessa perimmäisenä tekijänä ovat yhteiskunnan arvot. Suomen itsenäisyyden ja suvereniteetin puolustaminen koetaan tärkeäksi ja jopa välttämättömäksi, ja tästä syystä koko maata halutaan puolustaa (ns. maanpuolustustahto). (Salo 2013, 78.)

Terho (2010) toteaa, että voimme parhaimmillaankin lähinnä yrittää luetella, millaiset elementit vaikuttavat maanpuolustustahtoon tavalla tai toisella, tai mistä se koostuu. Maanpuolustustahdon ylevämpiä ainesosia ovat esimerkiksi isänmaallisuus, yhteisöllisyys, vastuu, kunnia ja uskollisuus. Hänen mukaansa maanpuolustustahto liittyy valtion ideaan ja ihmisten kiinnittymiseen siihen. Siinä on kyseessä myös yksilön kokemus toiminnasta ja henkensä vaarantamisesta isänmaan ja yhteisön edestä. (Terho 2010, 110–111.) Määritelmä voi muuttua merkittävästikin, riippuen määrittelijän näkökulmasta. Puolustusvoimien kannalta maanpuolustustahto on siis todellisia tekoja, valmiutta niin oman ajan kuin rahan uhraamiseen sotilaallisen maanpuolustuksen hyväksi (Terho 2010, 112).

MTS ja Puolustusvoimat ovat mitanneet sekä yleistä että henkilökohtaista maanpuolustustahtoa. Sinkko (2015) käyttää väitöskirjansa aineistoina varusmiesten loppukyselyiden aineistoja ja esittää maanpuolustustahdon tarkastelua kahdella tasolla: ylei-

nen maanpuolustustahto ja henkilökohtainen maanpuolustustahto sekä käytettävien näiden yhdistelmästä käsitettä maanpuolustusajattelu (Sinkko 2015, 197, 203–204). Sinkon määritelmä on osittain kehäpäätelmä, sillä hänen käsitteellistävä määritelmänsä perustuu kyselyaineistoihin, joissa on tutkittu yleistä ja henkilökohtaista maanpuolustustahtoa.

2.2.3 Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon rajapinnat

Maanpuolustustahtoa ja henkilökohtaista maanpuolustustahtoa on tarkasteltu rauhanajan ilmiönä (esim. Eskola 1962, 78; Helkama 2015; Törnqvist 1975; Valtanen 1954, 2). Maanpuolustustahtoa on kuvattu yksilön rauhanaikaiseksi henkiseksi asenteeksi ja taistelutahdon kuvaavan yksilön valmiutta aseelliseen vastarintaan sen kohdatessa väkivaltaa (Cronberg 2006, 61). Ilmiön luonteen siis oletetaan muuttuvan jollakin tavalla sodan uhatessa tai sen konkretisoituessa äärimmäisessä tapauksessa. Kuten aiemmin tässä luvussa totesin, on kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa yleisesti esiintyvä termi taistelutahto (*combat motivation*). Taistelutahdolla tarkoitetaan niitä tekijöitä, jotka saavat sotilaan lähtemään taisteluun ja pysymään taistelussa. Taistelutahdon tutkimus eri sodissa ja taisteluissa on ollut keskeinen teema toisen maailmansodan jälkeisessä sotilaspsykologisessa, asevoimiin liittyvässä sosiaalipsykologisessa ja sotilassosiologisessa tutkimuksessa (mm. Hauser 1980, 186–211; Kellert 1982; King 2013, 62–97; Ouellet 2005; Shills & Janowitz 1948; Wong ym. 2003).

Taistelutahdon on nähty vaikuttavan joukon taisteluvalmiuteen ja suorituskykyyn. Sotilaiden taistelutahdolla, motivaatiolla, moraalilla (*morale*) ja kiinteydellä (*cohesion*) on todettu olevan merkitystä yksittäisten sotilaiden taistelustressin hallintaan sekä joukon taistelumenestykseen (mm. Brathwaite 2015, 310–312; Connable 2018; Fennell 2014; Kellert 1982; Stouffer 1949; Van den Aker, Duel & Soethers 2016; Wessely 2006; Wong ym. 2003; Wong 2006.)

Brathwaiten (2015) mukaan taistelutahto viittaa sotilaiden moraalisiin, kurinalaisuuteen ja aloitteellisuuteen taistelussa. Taistelutehon ja sen taustalla taistelutahdon muodostumiseen vaikuttavat läheisesti sotilaan kansallistunne ja suhde sodan päämääriin. Sotilasjoukon ja sen jäsenten taistelumoraali (taistelutahto) ja aloitteellisuus taistelutilanteessa kasvaa ja kurittomuus vähentyy, kun sotilaat tunnistavat taistelun tavoitteet, yhdistäen taistelutahtoon liittyvät tunteet omaan kansalliseen identiteettiinsä. (Brathwaite 2015, 310–312.) Taistelumenestykseen vaikuttavat myönteisesti myös sotilaiden ja joukon koheesio ja toiminnan proaktiivisuus. Aloitteelliset sotilaat, jotka haluavat ottaa ja ylläpitää viholliskosketusta kokeilevat taistelun aikana uusia taktiikkoja luovat mahdollisuuksia joukon taistelumenestykselle (Biddle 2004, 47–51; Castillo 2014, 22; Reiter & Stam 2002, 58–83). Sotilaat, joilla on korkea taistelutahto (moraali), ovat innostuneita ja sitoutuneita taistelun voittamiseen. He jatkavat todennäköisemmin taistelussa, sitoutuvat velvollisuuksiensa toteuttamiseen eivätkä jätä aseitaan taistelutilanteessa (Simunović 1998, 83–85).

Tuoreen amerikkalaistutkimuksen mukaan yksikön taistelutahto muodostuu eri tasoilla vaikuttavista ilmiöistä (Connable ym. 2018, 41–42; vrt. Leskinen 2006, 29). Connable ym. (2018) mukaan taistelutahtoon vaikuttavia tasoja ovat: yksilö, yksikkö, organisaatio, valtio ja yhteiskunta. Yksilöiden tasolla taistelutahdon kannalta merkityksellisiä tekijöitä ovat yksilön sisäinen motivaatio ja kyvykkyydet (osaaminen). Motivaatiotaustaan vaikuttavat kulttuuriset, perheeseen liittyvät ja joukon sisäiset sekä

formaalit että epäviralliset tekijät. Motivaatio on vahva tekijä taistelussa, mutta ei yksin selitä yksilön tai joukon toimintaa taistelutilanteessa. Motivaatiota kehittävä epätoivo voi olla välittömästi eksistentiaalista, tai se voi kuvata pelkoa kansanmurhasta tai halusta suojella perheitä sodalta. Se heijastelee myös yksittäisen sotilaan halua selvittää taistelusta hengissä. Kostonhenki voi kehittää välitöntä motivaatiota ja tahtoa taistella sekä heijastella syvempiä vihan kokemuksia. Ideologinen motivaatio on sitoutumista ja uskoa järjestelmään, joka voi olla yleistä kansallistunnetta ja isänmaallisuutta tai lähtökohdiltaan uskonnollista tai poliittista. Taloudellinen motivaatio liittyy toimeentuloon ja sosioekonomisen aseman parantamiseen sotilaan tehtävästä saatavan palkan kautta. Yksilön kyvykkyydet määrittävät ominaisuuksien ja pätevyyksien kautta. Ominaisuudet kattavat koulutustason, sosiaalisen, fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn ja taisteluun sopivan luonteenlaadun. Pätevyudet ovat yksilön ja joukon kehittämiä taitoja ja osaamisia. (Connable ym. 2018, 41–42, 51–63.)

Edellä kuvatuista tutkimuksista on pantava merkille se seikka, että ne on tehty ammattiarmeijoiden kontekstissa, jolloin sotilaiden rekrytoituminen ja tehtävässään pysyminen rakentuvat oletettavasti erilaisten tekijöiden perusteella kuin kansalaisilla, jotka ovat veloitettuja maanpuolustukseen tai taistelutehtäviin asevelvollisuuden perusteella. Ammattiarmeijoissa rekrytoitumiseen ja tehtävään sitoutumiseen vaikuttavat usein isänmaallisuutta tai puolustustahtoa enemmän sosiaaliseen arvostukseen, ideologisiin päämääriin tai taloudellisiin hyötyihin liittyvät syyt (Castanheira ym. 2016).

Asevelvollisuuden piirissä tehtyjä sotilaiden tai reserviläisten taistelumotivaatioon liittyviä tutkimuksia on löydettävissä lähinnä Israelista. Israelissa kansalaisuus, juutalaisuus ja asevelvollisuus ovat kietoutuneet tiiviisti yhteen ja asevelvollisia käytetään jatkuvasti ja on käytetty viime vuosina maan aseellisen puolustuksen tehtäviin. (Amit, Lisak, Popper & Gal 2007; Ben-Shalom & Benbenisty 2016; Catignani 2004; Levy 2009.)

Suomessa maanpuolustuksen käsite on laajentunut 1960-luvun jälkeisellä aikakaudella totaalisesta maanpuolustuksesta, kokonaismaanpuolustukseen ja turvallisuuspolitiikkaan sekä edelleen laajaan turvallisuuteen ja kokonaisturvallisuuteen (Salminen 1995, 263–264, ks. myös Visuri 1997, 233–236, 263–264; Turvallisuuskomitea 2014; Turvallisuuskomitea 2010, 25). Yhteiskunnan ja turvallisuusympäristön muutokset muovaavat väistämättä sitä, mitä maanpuolustus merkitsee. Uudet uhkakuvat, laaja turvallisuuskäsitys sekä kokonaisturvallisuuden toimijoiden moninaisuus herättävät kysymyksiä kansalaisten suhteesta maanpuolustukseen sekä siitä, mikä on maanpuolustusta ja mikä ei? Miten kansalaiset voivat ja miten heidän tulisi osallistua oman, läheistensä, yhteisönsä ja yhteiskuntansa turvallisuuden tuottamiseen? Mitä maanpuolustustahto tarkoittaa tänään, miten se kytkeytyy taistelutahtoon ja maanpuolustustietoisuuteen?

Suomen turvallisuusympäristö on ollut muutoksessa kylmän sodan jälkeen, mutta mitattu maanpuolustustahto on Suomessa pysynyt korkeana ja vakaana 1980-luvun alusta lähtien (ks. MTS 2018, 26). Maanpuolustustahdon käsite on tutkimuksellisesti haastava, koska sille kuten myöskään taistelutahdolle ei ole löydettävissä aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta kattavaa ja yksiselitteisesti vahvistettua määritelmää. Useat tutkijat ovat jo aiemmin kritisoineet maanpuolustustahdon käsitteellistä, empiiristä määrittelemättömyyttä, sen operationalisoinnin monitulkintaisuutta sekä maanpuo-

lustustahto-ilmion monitulkintaisuutta ja kapea-alaisia yksinkertaistuksia monitahoisesta ilmiöstä (Hoikkala, Salasuo & Ojajärvi 2009; Myyry 2009; Salasuo 2010; Salasuo, Ojajärvi & Laukkanen 2015; Sinkko 2015, 150; Törnqvist 1975).

2.2.4 Research Gap

Maanpuolustustahdon mittari on säilynyt muuttumattomana eikä se tavoita ilmiön aikaan sidonnaisia, monitulkintaisia tai kansalaisten maanpuolustukseen liittyvän suhteen muodostumisen tekijöitä. Se ei myöskään huomioi kulttuurista ja ajallista kontekstia tai näiden muutoksia (Salasuo 2010). Maanpuolustustahdon ilmiön ja käsitteen määrittely on toistanut itseään ja tutkijat ovat päätyneet vuosikymmenten ajan lähes samanlaisiin johtopäätöksiin maanpuolustustahdon epistemologiasta ja luonteesta. Tämän voidaan osaltaan väittää kaventaneen maanpuolustustahdon tutkimusta ja kaventaneen ilmiön teoreettista tarkastelua. Yksilöiden tasolla on puhuttu henkilökohtaisesta maanpuolustustahdosta, mutta sen tutkimus on rajoittunut empiirisesti Suomessa vain maanpuolustukseen osallistumiseen liittyvän mielipiteen kysymiseen. Uudenlaiset avaukset ilmiön tutkimiseksi ja jäsentämiseksi ovat olleet vähäisiä.

Yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan armeijan sotilaiden sosiologinen tutkimus on tärkeää, koska esimerkiksi Catignanin mukaan yksittäisten asevelvollisten, sotilaiden, taistelumotivaatio on keskeinen joukon suorituskykyä ja tehtävän toteuttamista vahvistava avaintekijä asevoimissa (Catignani, 2004). Suomessa asevelvollisten ja varusmiesten henkilökohtaista puolustustahtoa, motivaatiota ja maanpuolustusasenteita mitataan säännöllisesti survey-tyyppisillä kyselyillä. Näihin teemoihin liittyviä tuloksia ovat julkaisseet ja sitä kautta tieteelliseen keskusteluun osallistuneet ainoastaan Salo (2008) ja Sinkko (2015).

Wessely (2014) on todennut, että syitä, miksi miehet taistelevat tai jotkut joukot luovuttavat taistelussa tai hajoavat ei tunneta perinpohjaisesti (ibid. 331; vrt. Connable, ym. 2018; Kivimäki 2013a; Little 1964; Lyall 2016; Moskos 1970; Shills & Janowitz 1948). Muutaman mielipidekysymyksen lisäksi tarvitaan yksilölähtöistä tutkimusta kansalaisten maanpuolustustahdon ja suhteen maanpuolustukseen rakentumisesta sekä näihin vaikuttavista tekijöistä. Keskeisiä kysymyksiä ovat: miten tärkeäksi asevelvolliset tai kansalaiset kokevat oman kriisiajan tehtävänsä tai sen liittynyt osaksi maanpuolustusta sekä miten he motivoituvat suoriutumiseen omissa tehtävissään? Tämän vuoksi on tärkeä tutkimuksen kautta selvittää, kokevatko kansalaiset maanpuolustuksen kaikille kuuluvaksi velvollisuudeksi?

2.3 Kansalaisuus

Tässä tutkimuksessa käsitellään maanpuolustusta ja asevelvollisuutta – näiden laajasä merkityksessä – kansalaisen ja valtion välisenä suhtena. Kansalaisen ja valtion välistä suhdetta yhteisön täysimittaisena jäsenyytenä nimitetään tässä tutkimuksessa Marshalin (1950) määritelmää mukaillen kansalaisuudeksi.

Kansalaisuus on valtion jäsenyyttä, mikä viittaa yksilön ja julkisen vallan väliseen suhteeseen. Aristoteles esitti määritelmän kansalaisuudesta kaupunkivaltiossa kaksisuuntaisena toimintana sekä yksilön mahdollisuutena osallistua paikalliseen itsehallintoon että myös velvoitteena hallittuna olemiseen. Kansalaisen ja valtion välisessä suhteessa merkittäviä tekijöitä ovat: kansalaisen oikeudet, velvollisuudet, osallisuus ja

yhteisöön kuuluminen (Lister ym. 2007). Kansalaisuuden käsitteessä ihmisten kokeuksellinen arkielämä yhdistyy osaksi laajempia kansakunnan määrittelyjä ja valtiollisen politiikan prosesseja (vrt. Keskinen & Vuori 2012, 8). Suomen lain mukaan kansalaisuudella tarkoitetaan yksilön ja valtion välistä lainsäädännöllistä sidettä, joka määrittää yksilön aseman valtiossa ja jolla määritetään yksilön ja valtion välisiä keskeisiä oikeuksia ja velvollisuuksia (Kansalaisuuslaki, 2 §). Yksilön juridinen kansalaisuus voi määrittyä esimerkiksi vanhemmilta periytyvässä tai passin myöntämiseen perusteella (vrt. Tilastokeskus 2019).

Kansalaisuus voi olla syntymän ja vanhempien kansalaisuuden kautta periytyvää tai sen voi saada valtion myöntämänä sillä edellytyksellä, että kukin valtion määrittelemät juridiset ehdot täyttyvät (Isin 2009, 368–372; Pulkkinen 2013, 178). Oikeudellisessa merkityksessä valtion laki määrittelee kansalaisuuteen kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet, joita kansalaisella on tai ei ole. Ihmisen suhde valtioon määrittyy pitkälti juuri kansalaisuudesta (Kuusela 2006, 27).

Kansalaisen ja valtion välinen suhde, kansalaisuus, on liitetty Ranskan vallankumouksen ajoista lähtien kansallisvaltioon sidoksissa oleviin kansalaisoikeuksiin, poliittisiin oikeuksiin ja sosiaalisiin oikeuksiin (Marshall 1950). Kansalaisuuden on katsottu olevan modernin kansallisvaltion viitekehäksessä määrittyvä tekijä, jonka kautta tietyn alueen asukkaat ovat integroituneet poliittisen yhteisön jäseniksi. (Kuusela 2006, 33; Turner 2001, 192; vrt. Güllalp 2013; Ware 2010.) Kansalaisuuden sitominen kansallisvaltioon on sisältänyt ainakin jonkintasoisien oletuksen valtiosta yhtenäisenä, rajattuna maa-alueena, jonka sisällä elävillä ihmisillä on yhtenäinen kulttuuri, elämäntapa ja historia.

Suomalaisen hyvinvointivaltion piirissä on merkityksellistä tarkastella kansalaisuutta sen tuottamien oikeuksien ja velvollisuuksien (vrt. Lister ym. 2007) ja etuoikeuksia tuottavien prosessien kautta (vrt. Turner 2001). Turnerin mukaan kansalaisuus rakentuu yksilölle etuoikeuksia tuottavien prosessien kautta. Kolme keskeistä prosessia ovat: työnteke (*work*), maanpuolustukseen osallistuminen (*war*) ja perheen perustaminen (*reproduction*). Kansalaisten kolme sosiaalista identiteettiä: työläiskansalaisena, kansalaisotilaana ja vanhemmuuskansalaisena oikeuttavat kansalaisen etuoikeuksiin yhteiskunnassa (ibid. 2001, 192–195). Suomalaisessa yhteiskunnassa kansalaisilla on varsin laajat kansalaisoikeudet eivätkä etuoikeudet ole kovinkaan vahvasti riippuvaisia kansalaisen sosiaalisesta luokasta tai asemasta. Kansalaisoikeudet ja -velvollisuudet kuuluvat kaikille kansalaisille, minkä lisäksi kaikki maassa laillisesti oleskelevat ovat oikeutettuja hyvinvointivaltion palveluihin ja sosiaaliturvaan. Sosiaaliturva on Suomessa asumisperusteinen ja perustuslaissa säädetyt ihmisten⁸ perusoikeudet ja -velvollisuudet koskevat kaikkia Suomessa asuvia (Suomen perustuslaki). Perustuslain aiemmassa versiossa käytettiin ilmaisua Suomen kansalainen, muiden muassa liittyen lain turvaan, oikeuteen oleskella maassa ja oikeuteen harjoittaa uskontoa (Suomen Hallitusmuoto 1919, 5–8 §).

Kansalaisuus, yhteisön täysimittaisena jäsenyytenä, liittyy kiinteästi valtion ja kansallisvaltion ideaan. Valtion määritelmä pitää sisällään muiden muassa vaatimuksen poliittisesta järjestelmästä, joka hallitsee rajatulla maa-alueella, lakijärjestelmästä, valtion suvereniteetin hyväksymisestä ja valtion rajoista (Giddens 1997, 360–361). Kansalai-

⁸ Vuoden 2000 Perustuslaissa, esim. 6 § käytetään termiä ihminen ja pykälissä 7–8 puhutaan oikeuksien kohteista passiivimuodossa (Suomen perustuslaki).

suus ja käsitys kansalaisuudesta heijastelevat yhteiskunnallisia muutoksia esimerkiksi kokemuksesta kansalaisoikeuksien ja -velvollisuuksien välisestä suhteesta. Suomalainen hyvinvointivaltio ja kansallisvaltio ovat muutoksessa, jopa murroksessa. Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995, euroon vuonna 2002, identifioituminen läntiseen maailmaan, 1990-luvulta lähtien lisääntynyt maahanmuutto ja kansan monimuotoistuminen ovat muuttaneet perinteisen kansallisvaltion roolia. Kansalaisuus on murroksessa ja tämän tutkimuksen kannalta on oleellista tarkastella kansalaisuus-käsityksissä tapahtuvia yhteiskunnallisia muutoksia suomalaisen hyvinvointivaltion, individualisaation ja rajat ylittävän globalisaation premisseistä.

2.3.1 Hyvinvointivaltiokansalaisuus

Hyvinvointivaltiokansalaisuudessa käsitys kansalaisuudesta on sitoutunut valtioon ja kansalaisuuteen kuuluviin oikeuksiin sekä velvollisuuksiin. Hyvinvointivaltion historia on korostanut kansalaisten oikeuksien merkitystä esimerkiksi sosiaalipolitiikan, sosiaaliturvan, yhteiskunnallisen tulontasauksen, terveydenhoidon ja koulutusjärjestelmän muodoissa (Kantola & Kananen 2017, 7–12; Saastamoinen 2010, 230). Hyvinvointivaltiossa valtiovallan tehtävänä ollut tuottaa kansalaisille tai laajemmin maassa asuville peruspalveluita ja turvallisuutta. Kansalaisten oikeudet voivat olla perusoikeuksia, jotka taataan kaikille tai etuoikeuksia, jotka voidaan saavuttaa palvelemalla valtiota tai kuulumalla johonkin tiettyyn ryhmään (Ware 2010, 316). Pohjoismaisia hyvinvointivaltioita yhdistävänä piirteenä on, että maassa asuville tarjotaan ja taataan varsin laajat perusoikeudet, poliittiset oikeudet ja sosiaaliset oikeudet (Kuusela & Saastamoinen 2006, 21; Saari 2006, 26–30).

Suomalaisen hyvinvointivaltion kehittyminen on vahvistanut kansalaisten asemaa valtiossa ja tuottanut toteutetun sosiaalipolitiikan kautta yhä useammalle kansalaiselle oikeuksia ja valtion tuottamia etuja esimerkiksi laajentuneen sosiaaliturvan ja maksuttoman koulutuksen kautta. Kansalaisvelvollisuuksia on puolestaan korostanut valtio ja asevelvollisuuden osalta puolustusvoimat. Suomalainen asevelvollisuus on kehittynyt nykyiseen muotoonsa sotien jälkeisinä vuosikymmeninä, samanaikaisesti suomalaisen hyvinvointivaltion kehityksen kanssa (Uljas 2012, 15–16; Saari 2006, 26; Laitinen 2005, 42, 63–67).

Suomalainen hyvinvointivaltio on tuottanut julkisesti rahoitettuja palveluita, jotka ovat olleet niiden käyttäjille lähes maksuttomia. Hyvinvointivaltiokansalaisuuteen voidaan olettaa liittyvän yksilötason vastavuoroisuuden kokemusta saatujen palvelujen ja turvan sekä oman valtiota tai yhteisöä palvelevan toiminnan suhteen. Maanpuolustuksen kannalta relevantteja kysymyksiä ovat, kokevatko Suomen asukkaat Suomen puolustamisen arvoisena ja miten tuo rakentaa altruistista kokemusta uhrautuvuudesta yhteisön, sen jäsenten tai valtion puolesta.

Puolustamisen arvoisuuden kokemus on liitettävissä sekä yksilön henkilökohtaiseen kokemustaustaan että laajempaan näkemykseen maanpuolustuksesta, sen järjestämisestä ja siihen liittyvistä velvoitteista. Käsitys yksilön vastuusta suhteessa yhteisöön on yhteydessä käsitykseen maanpuolustuksesta sekä yksilön tahtoon osallistua maanpuolustukseen (Myyry 2009, 31). MTS on selvittänyt ajoittain henkilökohtaista maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen halukkuutta, kysymällä yksilön valmiutta osallistua maanpuolustuksen tehtäviin kykyjensä ja taitojensa mukaisesti. MTS:n käyttämä maanpuolustustahtoa mittaava yksittäinen kysymys selvittää yksilöiden

asenteita Suomen aseellisen puolustuksen tarpeellisuudesta, jos Suomeen hyökätään. Kansalaisten puolustustahdon lisäksi on tutkittu Suomessa puolustamisen arvoisena pidettäviä tekijöitä. Keskeisimpiä tekijöitä, joita suomalaiset kokevat puolustamisen arvoisina ovat: Suomen itsenäisyys, alueellinen koskemattomuus, suomalainen demokratia, suomalainen koulutus- ja hyvinvointijärjestelmä sekä suomalaisuus (MTS 2017, 48). Myyrin (2009) kahdeksan vuotta aiemmin tekemän tutkimuksen mukaan puolustamisen arvoisten asioiden lista näyttää varsin samalta. Hänen mukaansa maanpuolustustahtoa vahvistaa tunne siitä, että Suomi on hyvä paikka elää. Puolustamisen arvoisuutta vahvistaa Suomen demokraattinen yhteiskuntajärjestys, sananvapaus ja julkiset palvelut. (Myyry 2009, 31.)

2.3.2 Hyötykansalaisuus ja yksilöllistyminen

Yksilön vapautta suomalaisessa yhteiskunnassa tutkinut Holm (2017) toteaa, että aikakautemme on yhä vähemmän luokkatietoinen ja yhtenäiskulttuurin, massamedian, tehdastyön sekä puoluepoliittisen järjestäytymisen aika alkaa olla ohi (ibid., 9). Yksilöllisyyttä ja yksilöllistymistä on tutkittu sekä elämänkaaren yksilölähtöisenä ilmiönä että yhteiskunnallisena muutosilmiönä. Myyry (2009) toteaa, suomalaisissa edustavilla otoksilla tehdyissä arvotutkimuksissa havaitun, että alle 30-vuotiaiden arvomaailmassa korostuu sukupuolesta ja koulutuksesta riippumatta yksilön omien päämäärien edistäminen (ibid., 59). Yksilöllistyminen ja yksilökeskeisyyden kasvu vaikuttavat myös yhteisöllisellä tasolla. Yhteiskunnan arvomaailman yksilökeskeisyys syö yhteisöllisten arvojen, kuten oman lähipiirin ja laajemman yhteisön turvallisuudesta huolehtimisen kannatusta (Helkama 2015, 169). Yhteisöllisyyden onkin todettu olevan jatkuvassa uudelleenmäärittelyn tilassa. Yhteisöllisyys on entistä hetkellisempää ja laskelmoivampaa. Se voi rakentua ja välittyä tietoverkkojen tai sosiaalisen median kautta (Saastamoinen 2011; Turner 2001).

Yksilön hyödyn tavoittelu kiinnittyy yhteiskunnallisesti valinnanvapauteen ja sen tavoitteluun (Saastamoinen 2011). Tämä voi tapahtua eri tilanteissa jopa yhteisön tai kollektiivisen hyödyn kustannuksella. Yksilöllisen hyödyn tavoittelulla haetaan oman elämänkulun tai lyhyemmällä vasteella oman itsensä tai välittömän lähipiirin kokemaa hyötyä tai etuja. Maanpuolustuksen ja asevelvollisuuden osalta yksilöllistymisellä, yksilökeskeisyydellä tai valinnanvapauden korostumisella suomalaisessa yhteiskunnassa voi olla merkittäviä vaikutuksia. Asevelvollisuus tukeutuu yksilöiden velvollisuuteen ja uhrautuvuuteen yhteisön etujen ja elämäntavan sekä elinolosuhteiden säilymisen edestä (Delamater ym. 1969, 324–325; Shirom 1976). Maanpuolustustahto on yhteisöllinen arvo, joka viittaa haluun kantaa huolta paitsi oman itsen ja lähipiirin, myös laajemman yhteisön turvallisuudesta (Helkama 2015, 169).

Yksilölähtöisessä hyötykansalaisuudessa kansalainen on aktiivinen toimija, jonka aktiivisuus fokuoitetu oman elämänpolun ja itselle saavutettavissa olevan hyödyn tavoitteluun. Yhteisvastuun ja altruismin sijaan korostuvat yksilön valinnanvapaus ja halu vaikuttaa asioihin omista lähtökohdistaan. Isänmaallisuus, kiintymys omaa maata kohtaan, voi perustua myös yksilön tunteeseen siitä, että ryhmään kuuluminen tuottaa hänelle itselleen etuja, yksilö tuntee ryhmän traditiot itselleen läheisiksi ja ryhmään kuuluminen tuo yksilölle sosiaalista arvoa ja kokemusta oman maan tärkeydestä (Eskola 1962; Helkama 2015, 171–172). Yksilön halukkuus altistaa itsensä vaaraan ja äärimmäisessä tapauksessa uhrata oma henkensä yhteisön edun ja maanpuolustuksen taistelutehtävissä virittää jännitteen hyötykansalaisuudessa suhteessa

maanpuolustukseen. Suomalaisessa kontekstissa on relevanttia kysyä, ohjaavatko yhteisön säilyttämisen arvot ja kansallistunne tai normatiivinen velvoittavuus jatkosakin asevelvollisia varusmiespalveluksen suorittamiseen? Johtaako jossakin vaiheessa yksilönvapaus ja valinnanvapaus joko vaihtoehtoisten palvelusmuotojen valintaan tai jopa uusien vaihtoehtojen kehittämiseen?

Helkama (2015) tarkastelee suomalaista asevelvollisuutta ja reserviarmeijaa suhteessa arvojen yksilökeskeisyyteen ja maanpuolustustahtoon. Hän muistuttaa Suomessa universalismiarvojen olevan tärkeämpiä kuin missään muualla Euroopassa ja toteaa tämän olevan vahva perusta Suomen puolustamisen arvoisuuden kokemukselle. (Helkama 2015, 179).

2.3.3 Globaalikansalaisuus

Kansalaisuuskäsityksen kehitykseen vaikuttaa yksilöllistymisen ohella globalisaatio, kansainvälistyminen ja kansallisvaltioiden merkityksen purkautuminen. Globaalissa, kosmopoliitissa, kansalaisuudessa kansallisvaltion ja siihen liittyvän poliittisen jäsenyyden tai sen tarjoamien oikeuksien merkitys heikkenee. Paikalliseen, valtioon liitettyjen kansalaisoikeuksien sijaan korostuvat globaalit ihmisoikeudet (Adres ym. 2012; Güllap 2013; Turner 2001). Globaalit ihmisoikeudet ja niiden tavoittelu ylittää valtioiden rajat ja perinteisten valtioiden merkitys kansalaisuuden kiinnittymisen kohteina vähentyy (Linklater 2002).

Globaalit oikeudet ovat osin samankaltaisia kuin kansallisvaltion sisäistä yhtenäisyyttä rakentavat tekijät, mutta niiden vaikutuspiirin koetaan olevan maailmanlaajuinen. Globaaleissa oikeuksissa pidetään merkityksellisinä muiden muassa ihmisten oikeutta omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon (Turner 2001, 201–203). Kosmopoliittinen kokemus kansalaisuudesta ja yhteenkuuluvuuden tunteesta voi kehittyä joko yksilöllistymisen ohella tai uudenlaisen yhteisöllisyyden, kuten tietoverkkojen, sosiaalisen median tai verkostojen muodostamien sosiaalisten rakenteiden kautta (Saastamoinen 2011, 80–86, ks. myös Linklater 2002; Turner 2001).

Kurki ja Nivala (2006) tiivistävät, että kansalaisuuden tarkastelua on vuosituhannen vaihteen jälkeen kansalaisuuden moderni yksilöllinen määritelmä. Valtiota on syytetty sekä liian suureksi että liian pieneksi yhteisöksi kansalaisuuden määrittelemisen mielekkyyden kannalta. Kansalaisten yhteisö haluttaisiin määritellä toisin: joko niin, että kansalaisen asema ja oikeudet tulisi liittää valtiota pienempään yhteisöön, esimerkiksi jäsenyyteen etnisessä ryhmässä, tai niin, että kaikille ihmisille tulisi taata tasavertainen asema ihmiskunnan jäsenenä nostamalla ihmisoikeudet kansalaisoikeuksien sijaan. Moderni kansalaisuus toisaalta pilkkoutuu kansallisvaltiota pienempien yhteisöjen tarkastelussa ja toisaalta laajenee yli kansallisvaltion rajojen tarkasteltaessa kansainvälisten organisaatioiden ja koko globaalin toimintakentän jäsenyyttä kansalaisuuden käsitteen avulla. (ibid., 20.)

Maanpuolustuksen kannalta globaali kansalaisuus tai verkostososiaalisuuden kautta muodostuvat uudenlaiset yhteisöt voivat suunnata asenteitaan kansallisvaltion rajojen puolustamisen sijaan globaalin rauhan tavoitteluun, konfliktien ennaltaehkäisemiseen ja ihmisoikeuksien sekä yhdenvertaisuuden kehittämiseen. Kansalaisuuden ja kansallisvaltion välisten suhteiden purkautuminen tai muuttuminen haastaa yhteiskunnan sosionormatiivisiin velvoitteisiin tukeutuvan yleisen asevelvollisuuden. Kurki

& Nivala (2006) kysyvät myös maanpuolustuksen ja asevelvollisuuden kannalta relevantteja kysymyksiä. Miten kansalaisille voi kehittyä tunne kuulumisesta yhteisöön, jos toiminnan alueena on koko maailma, yhteisön jäsenet ovat yhteydessä toisiinsa korkeintaan tietoverkkojen välityksellä ja heidän yhteinen kulttuurinsa on virtuaalista? (ibid., 20.)

2.3.4 Research Gap

Kansalaisuus, kansallisvaltio ja hyvinvointivaltio ovat rakentuneet rinnakkaisina ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa tapahtuneina prosesseina. Asevelvollisuus on ollut historiallisesti ja sosiaalishistoriallisesti osa tuota kehitystä (Laitinen 2005; Särmäkari 2016). Kansalaisuuden ja kansalaisuuskäsityksen muuttuessa on tärkeää tarkastella asevelvollisuutta yhteiskunnallisena ja yksilöitä sitouttavana instituutiona. Kansalaisuus ja kansalaisuuteen liittyvät käsitykset ovat muutoksessa yhä monikulttuurisessa ja ylirajaisen suhteiden määrittelemässä yhteiskunnassa, mikä haastaa etniselle pohjalle rakentunutta yhteiskunta-ajattelua (Keskinen & Vuori 2012, 9).

Yhteiskunnallisessa tehtävänjaossa ja toimijoiden välisissä suhteissa on kysymys hallinnonalojen ja organisaatioiden lakisääteistä roolijakoa laajemmin suhteiden sosiaalisista muodoista ja rakenteista. Kansalaisten velvollisuus maanpuolustukseen virittää heidän suhdettaan ja suhtautumistaan puolustuksen tehtäviin liittyen. Tutkimuksen asetelmassa määriteltiin maanpuolustuksen ja siihen liittyvän roolin olevan yksi kansalaisuuden säie (kuva 1.). Voimmeko jatkossa luottaa suomalaisen asevelvollisuuden perinteeseen asevelvollisten sitouttamisessa ja osallistamisessa maanpuolustukseen? Miten kansalaisuuden muuttuminen vaikuttaa käsityksiin ja kokemuksiin asevelvollisuudesta sekä maanpuolustuksesta kokonaisturvallisuuden osana? Kansalaisuuskäsityksen, yhteiskunnallisen muutoksen sekä kansalaisuuden ja maanpuolustuksen välisten suhteiden ymmärtämisen näkökulmasta on tärkeä tutkia, miten kansalaisten suhde maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen jäsentyy.

2.4 Kansalaisotilaat – siviileitä vai sotilaita?

*Tänne me saavuimme rauhan työstä,
liesien loimusta, metsien yöstä,
täällä me seisomme, tänne me jäämme,
kunnes on murtunut taas idän paine
tai tulilaine
lyö yli päämme.*

(Yrjö Jylhä, Vuoksen vartio, 1941)

Jokainen valtio ratkaisee puolustuspolitiikkansa osana, miten se järjestää valtion sotilaallisen puolustuksen, ketkä osallistuvat kotimaan puolustamiseen maan rajojen sisällä ja ulkopuolella sekä miten maanpuolustus organisoidaan. Asevelvollisuuteen perustuvassa puolustusjärjestelmässä kansalaisilla on merkittävä rooli maanpuolustuksessa, sen tehtäviin kouluttautumisessa, varautumisessa ja äärimmäisessä tilanteessa sodassa. Asevelvollisuusjärjestelmässä kasvaa jatkuvasti uusia asevelvollisuusotilaiden ikäluokkia. Suomessa asevelvollisuus toimeenpannaan valjastamalla miespuoliset kansalaiset asevelvollisiksi, kansalaisotilaiksi (*citizen soldier*) (Mälkki 2008, 12; kansalaisotilaan käsitteestä mm. Cohen 1985, 123–124).

Asevelvollisuutta ja asevelvollisia on tutkittu eri puolilla maailmaa kautta asevelvollisuuden historian. Asevelvollisuutta on perusteltu Suomen osalta kestäväenä puolustuksen perustekijänä (ks. esim. Puolustusministeriö 2010; Puolustusvoimat 2019; Valtioneuvoston kanslia 2017, 26). Suomalaista asevelvollisuutta ja sen laajuutta pidetään kansainvälisesti poikkeuksellisenä. Asevelvollisuus tuottaa kansalaisuuteen kuuluvia velvollisuuksia ja rooleja, mutta siihen liittyvä tutkimus on ollut Suomessa vähäistä. Asevelvollisuutta on tutkittu historiallisena ilmiönä (Mälkki 2008; Särämäkari 2016) sekä ammattiarmeijaan verrattuna poliittisena, taloudellisena ja sotilasstrategisena instituutiona (mm. Cohen 1985; Kannianen & Ringbom 2016; Kestnbaum 2008, 117–119) että asevoimille sotilastyövoimaa tuottavana instituutiona (mm. Cohn & Toronto 2017).

2.4.1 Kansalaiset sotilaina – kansalaisuus ja sotiluus

Yrjö Jylhän runo *Vuoksen vartio* (1941) kuvaa talvisodan taistelijan identiteettiä siviili- ja sotilaskansalaisena. He olivat lähteneet sotaan siviiliarjesta ja -yhteiskunnasta. Asevelvollisista oli tullut sotilaita sodan alkaessa liikekannallepanon kautta. Maanpuolustus ja asevelvollisuus tuottavat Suomessa kansalaisille lakiin perustuen rooleja ja vaatimuksia maanpuolustukseen osallistumiselle. Asevelvollisuudessa osa kansalaisista saa kaksoisroolin siviilikansalaisena ja sotilaana (Griffith 2009; Mälkki 2008, 54–57).

Kansalaisotilaiden kohdalla puhutaan kansalaisen ja yksilön kaksoisidentiteetistä (*dual identity*). Eri identiteetit ja liike niiden välillä voi aiheuttaa yksilölle roolikonflikteja ja henkilökohtaisella tasolla neuvottelua näiden roolien välillä. Siviilikansalaisen rooli asemoituu yleensä työn, perheen tai sosiaalisiin ryhmiin kuulumisen kautta. Siviilikansalaisen roolissa yksilöt voivat orientoitua omaan persoonaansa, maailmankuvaansa, arvoihinsa ja eettisiin kysymyksiin varsin vahvasti yksilöllisistä lähtökoh-

dista. Stouffer ym. (1949) käyttävät siviiliympäristössä olevista asevelvollisista termiä siviilimäisesti ajattelevat (*civilian minded*) (ibid. 55–80).

Kansallisen tason identiteetit jakautuvat asevelvollisuuden näkökulmasta toisiinsa jännitteisessä suhteessa oleviin siviili-identiteettiin ja sotilasidentiteettiin (Mälkki 2008, 55). Identiteetit vaikuttavat yksilön ajattelu- ja suhtautumistapoihin maanpuolustusta, aseellista toimintaa ja sotaa kohtaan. Siviilimäisesti ajattelevat kansalaiset voivat kohdata ristiriitoja siirtyessään asevelvollisina varusmiespalveluksessa, kertausharjoituksessa tai sotaan valmistauduttaessa siviilikansalaisen roolista sotilaan rooliin (Griffith, 2005: 357; Vest, 2012). Mälkki (2008) tarkastelee asevelvollisen ja asevoimien välistä vuorovaikutusta sekä yksilön sopeutumista asevoimien kuriin, tapoihin ja toiminnan päämääriin toiseuden käsitteen kautta (varusmiespalveluksen sopeutumisesta myös Salo 2008).

Asevelvollisuudessa kansalaisesta kasvatetaan, kehitetään ja koulutetaan sotilaita – sotilaskansalaisia. Varusmiespalvelus on asevelvollisuuden kannalta merkittävä vaihe sotilaan identiteetin ja roolin omaksumisessa. Varusmieskoulutuksessa käytetään koulutettavista ja heillä rakentuvasta identiteetistä sekä roolista useita eri ilmauksia, kuten varusmies, taistelija ja sotilas (Jokinen 2000, 173–180). Varusmies on palveluksensa ajan koulutettavana sotilaaksi ja hänet velvoitetaan varautumaan isänmaan puolustustehtävään. Varusmies on nähty sotilaan identiteetin tai roolin kannalta keskeneräisenä. Vasta palveluksen jälkeen heistä tulee puolustustehtäviin käytettävissä olevia sotilaita (Ojajärvi 2015). Viime vuosina on puolustusvoimissa alettu kouluttaa kansallisia valmiusyksiköjä. Palkattuun henkilökuntaan kuuluvista ammattisotilaista ja palveluksen loppuvaiheessa olevista varusmiehistä muodostetuilla valmiusyksiköillä parannetaan valmiutta vastata nopeisiin turvallisuusympäristössä tapahtuviin muutoksiin kotimaassa (Puolustusvoimat 2019).

Suomalaisessa asevelvollisuudessa ja varusmiespalveluksessa on merkityksellistä myös erilaisten identiteettien rakentuminen sukupuolen näkökulmasta. Asevelvollisuus velvoittaa miehiä, mutta naiset voivat suorittaa asepalveluksen ja tulla sitä kautta asevelvollisiksi. Asepalvelusta laajempaan kysymyksenä voidaan käsitellä naisten osallistumista, osallisuutta ja asemaa maanpuolustuksessa tai kokonaisturvallisuudessa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan maanpuolustuksen sukupuolittunutta työnjakoa, mutta ei syvenny eri palvelusmuotojen tuottamiin sukupuolittuneisiin käytänteisiin. Sukupuolen ohella on tutkimuksellisesti kiinnostavaa tarkastella maanpuolustuksen rakenteiden tuottamia kenttiä ja niissä tapahtuvaa toimintaa kansalaisuuden kautta. Kellert (1982) tarkastelee sotilaiden taistelumotivaatioon ja taistelukäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä sotilaiden koulutuksen ja taisteluun osallistumisen kautta. Koulutus on merkittävin osa sotilaan toiminnallista ja fyysistä muutosta siviilihenkilöstä sotilaaksi. Koulutuksen tarkoituksena on korvata siviilin asenteet sotilasasenteilla, totuttaa sotilas aseiden käyttöön ja perehdyttää hänet taktiikkaan ja taistelutaitoihin. Koulutuksen tavoitteena on opettaa taitoja ja totuttaa taisteluun, mutta myös kehittää sotilasjoukosta yhtenäistä ja kiinteää yksikköä (ibid., 216.)

2.4.2 Sotilaan roolista kieltäytyminen

Suomessa, kuten monissa asevelvollisuusmaissa on lakiin perustuvia vaihtoehtoja asepalveluksen suorittamiselle, siitä kieltäytymiselle tai totaalikieltäytyjille. Siviilipalveluslain mukaan asevelvollinen, jonka vakaumukselliset syyt estävät häntä suoritta-

masta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta, vapautetaan sen suorittamisesta ja määrätään suorittamaan siviilipalvelusta. Laki koskee myös naisia, jotka ovat jatkaneet vapaaehtoista asepalvelusta yli 40 palvelusvuorokautta. (Siviilipalveluslaki 1 §.)

Yksi sotilassosiologian tutkimuksellinen suuntaus, *recruitment and retention*, kysyy: miksi yksilöt rekrytoituvat asevoimiin ja mikä saa heidät pysymään palveluksessa. Kysymys on keskeinen ammattiarmeijoissa, joiden sodan ajan henkilöstövoimavarat perustuvat sotilaiden työsuhteisiin ja palkkatyöhön (mm. Szvircsev 2018). Aihetta on tutkittu vähemmän asevelvollisuusjärjestelmissä ja reserviläisten keskuudessa (Griffith 2005, 354).

Israelilaisessa tutkimuksessa on todettu, että asevelvollisuuteen ja siihen kuuluvaan palvelukseen asennoituminen on yhteydessä yksilöllistymiseen, globalisaatioon ja kansalaisuudessa tapahtuviin muutoksiin. Yksilön globalismin taso, aktiivisten viite-ryhmien ja paikallisten siteiden puute sekä korkeampi koulutustaso lisäävät taipumusta välttää asepalvelusta. (Adres ym. 2012, 93–95.) Kansalaisuuden muutokset muuttavat ajatustapaa asevelvollisuudesta kansalaisuuteen kuuluvana velvollisuutena (Eichler 2014; Ware 2010).

Suomessa siviilipalvelusvelvollisia tai reservistä siviilipalvelukseen hakevia asevelvollisia on tutkittu hyvin vähän. Vaikka siviilipalveluksen valitseminen edellyttää vakaumuksellisia perusteita, ei niitä käytännössä kysytä tai edellytetä (Kallunki 2015). Siviilipalvelus on varusmiespalvelukselle alisteinen poisvalinta sosionormatiivisesti odotetusta vaihtoehdosta. Siviilipalveluksen valintaan vaikuttavat useimmiten käytännön syyt ja palveluksen tuottamat hyödyt tai edut (Kallunki 2015, 31–46).

2.4.3 Research Gap

Mälkki (2008) kuvaa talvi- ja jatkosotien kansalaissotilasta yhdistelmäksi, jossa siviilikansalainen puki tilapäisesti ylleen sotilaspuvun (ibid., 12). Tuon lisäksi sotien aikana oli merkittävä joukko kansalaisia maanpuolustukseen liittyvissä tai sitä tukevissa tehtävissä ilman sotilaspukua. Asevelvollisuuden piirissä asevelvollisiksi määriteltyille kansalaisille muodostuu kaksoisidentiteetti siviili- ja sotilaskansalaisina (Cohen 1985). Näiden kahden roolin välisessä liikkeessä yksilö voi joutua neuvottelemaan omien arvojensa, näkemystensä ja identiteettinsä kanssa (Ben-Ari, Lomsky-Feder & Gazit 2004; Griffith 2009, 40-41; Lomsky-Feder, Gazit & Ben-Ari 2008).

Suomalainen maanpuolustus- ja asevelvollisuus velvoittavat merkittävän osan kansalaisista valmistautumaan, kouluttautumaan ja osallistumaan maanpuolustukseen sekä sen eri tehtäviin. Asevelvollisuuden kannalta on tärkeää selvittää, millaisia vaikutuksia kansalaisuusikäilyksissä tapahtuvissa muutoksissa voidaan ennakoita olevan suomalaisen asevelvollisuuden tulevaisuudelle? Tuon ymmärtämiseksi tulee maanpuolustustahtotutkimuksen rinnalla selvittää, miten asevelvollinen rakentaa suhdettaan maanpuolustukseen sekä identiteetteihin siviilikansalaisena ja kansalaissotilaana?

TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa kansalais- ja yksilölähtöisesti ymmärrystä suomalaisten asevelvollisten suhteesta ja sitoutumisesta maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää uusia avauksia maanpuolustustahdon sekä kansalaisten ja maanpuolustuksen välisen suhteen tutkimukselle. Tutkimuksessa tarkastellaan asevelvollisten kansalaissotilaan roolissa merkityksellisiä sekä problematisoituvia asioita sekä kansalaisuudessa tapahtuvien muutosten heijastuksia kansalaisten ja maanpuolustuksen väliseen suhteeseen.

Väitöskirjan päätutkimuskysymys on:

Millainen on suomalaisten asevelvollisten maanpuolustussuhde ja miten he sitoutuvat maanpuolustukseen?

Tutkimuskysymyksen vastataan neljän tarkemmin rajatun tutkimuskysymyksen kautta, joita ovat:

- Miten asevelvolliset kokevat maanpuolustukseen liittyvät velvollisuudet osana kansalaisuutta?
- Kokevatko kansalaiset maanpuolustuksen kaikille kuuluvaksi velvollisuudeksi?
- Miten jäsentyy asevelvollisten suhde asevelvollisuuteen ja sen eri tehtäviin?
- Miten asevelvollinen kansalainen rakentaa suhdettaan maanpuolustukseen?

Väitöskirja perustuu neljään artikkeliin. Artikkelissa I tutkitaan asevelvollisuuden eri vaiheissa olevien asevelvollisten maanpuolustustahtoa ja taistelutahtoa. Asevelvollisuuden piirissä rakentuvaa maanpuolustussuhdetta tarkastellaan artikkelissa II. Artikkelissa III tutkitaan, mitkä asiat problematisoituvat Suomessa asevelvollisuuteen ja asevelvollisten kansalaissotilaan asemaan liittyen. Artikkelissa IV selvitetään miten eri kansalaisuuskäsitykset ja kansalaisuudessa nähtävissä olevat muutokset ovat yhteydessä maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen Suomessa. Artikkelien tutkimuskysymykset ja metodologia on esitetty tiivistetysti taulukossa 1.

Taulukko 1: Artikkelikohtaiset tutkimustehtävät, tutkimuskysymykset, metodit sekä aineistot ja niiden analysointimenetelmät

Artikkeli	Tutkimustehtävä	Tutkimuskysymykset	Metodit	Aineisto ja analyysi
I Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa	Määrittellä maanpuolustustahto- ja taistelutahto -käsitteet teoreettisesti sekä tuottaa uutta tietoa sodan olosuhteita simuloivassa tilanteessa toimivien joukkojen maanpuolustus- ja taistelutahdon tasosta.	1) Millä tasolla asevelvollisten maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen ovat sodan ajan tehtävää kuvaavassa taisteluharjoituksessa? 2) Miten asevelvollisten maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen eroavat asevelvollisuuden eri vaiheissa?	Sähköinen lomakekysely taisteluharjoituksessa Asevelvolliset, varusmiehet ja reserviläiset (n = 271)	Määrällinen analyysi: pääkomponenttianalyysi Cronbachin Alpha varianssianalyysi Kruskall Wallisin testi
II Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen - siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta	Tuottaa kansalaisten kokemukseen pohjautuvaa laadullista tietoa heidän suhteestaan valtioon ja maanpuolustukseen.	1) Miten suhde maanpuolustukseen rakentuu osana kansalaisuutta ja miten kansalaiset konstruoivat maanpuolustusta? 2) Mitkä ovat keskeisiä ulottuvuuksia kansalaisen suhteessa maanpuolustukseen, miten suhdetta voidaan jäsentää kansalaisen näkökulmasta?	Puolistrukturoidut teema-haastattelut (yksilö ja ryhmä) Reservistä eroavat ja siviilipalvelusta suorittavat, 71 henkilöä	Laadullinen analyysi: Aineistolähtöinen ja teoriaohjaava sisällönanalyysi sekä näiden yhdistäminen
III Saying No to Military Service – Obligation, Killing and Inequality as Experienced Problems in Conscription -Based Military in Finland	Tarkastella, mitkä tekijät problematisoivat asevelvollisten kansalaisten suhteessa asevelvollisuuteen ja maanpuolustusvelvollisuuteen Suomessa.	1) Kuinka asevelvolliset kokevat varusmiespalveluksen ja siviilipalveluksen osana asevelvollisuutta? 2) Millaisen roolin reservistä eroavat ja siviilipalveluksen valitsevat asevelvolliset haluavat ottaa maanpuolustuksessa?	Puolistrukturoidut teema-haastattelut (yksilö ja ryhmä) Reservistä eroavat ja siviilipalvelusta suorittavat, 71 henkilöä	Laadullinen analyysi: Aineistolähtöinen sisällönanalyysi
IV Kansalaisuuskäsitykset ja asevelvollisuus suomessa	Selvittää, millaisia ovat kansalaisuuden, valtion ja maanpuolustuksen väliset suhteet kansalaisten oikeuksien, velvollisuuksien ja kansalaisuuskäsityksien konteksteissa.	1) Miten kansalaiset kokevat maanpuolustus- ja asevelvollisuuden suhteessa hyvinvointivaltion tarjoamiin oikeuksiin? 2) Millaisia muutoksia kansalaisuudessa on ennakoitavissa? 3) Millaisia vaikutuksia muutoksilla ennakoidaan olevan maanpuolustus- ja asevelvollisuuteen tulevaisuudessa?	Puolistrukturoidut teema-haastattelut (yksilö ja ryhmä) Reservistä eroavat ja siviilipalvelusta suorittavat, 71 henkilöä	Laadullinen analyysi: Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

VÄITÖSKIRJAN ARTIKKELIT JA NIIDEN TULOKSET

Tässä luvussa esitellään väitöskirjan neljän artikkelin keskeinen sisältö, teoreettinen tausta, metodit ja tulokset.

4.1 Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa [I]

Artikkelissa tutkittiin asevelvollisten maanpuolustustahtoa ja taistelutahtoa sekä testattiin näiden ilmiöiden mittaamista aiempaa monipuolisemmilla kysymyspattereilla. Tutkimuksen tarkoituksena oli muodostaa maanpuolustustahto- ja taistelutahto-käsitteille teoreettiset määritelmät sekä tuottaa uutta empiiristä tietoa taistelukentän olosuhteita simuloivassa tilanteessa toimivien joukkojen maanpuolustus- ja taistelutahdon tasosta.

Tutkimuskysymykset olivat:

- 1) Millä tasolla asevelvollisten maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen ovat sodan ajan tehtävää kuvaavassa taisteluharjoituksessa?
- 2) Miten asevelvollisten maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen eroavat asevelvollisuuden eri vaiheissa?

Artikkelissa rakennetaan aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella määritelmät maanpuolustustahdolle ja taistelutahdolle kansalaisuuteen liittyvän asevelvollisuuden ja maanpuolustusvelvollisuuden kontekstissa. Tutkimusasetelmassa lähtökohtana oli suomalaisten asevelvollisten vahva normatiivinen sitoutuminen asevelvollisuuteen ja siihen liittyvään asepalveluksen suorittamiseen. Velvoitteen normatiivisuutta on perinteisesti tukenut asevelvollisuuden vahva ja yhteisöllisesti syvälle juurtunut asema suomalaisessa yhteiskunnassa, kansalaisten korkea (mitattu) maanpuolustustahto (vrt. MTS 2018; Salasuo 2010, 192; Salasuo 2009, 197–200) sekä varusmiespalveluksen suorittamisen ja kertausharjoituksiin osallistumisen korkeat prosenttiluvut (esim. Puolustusvoimat 2018).

Maanpuolustustahto on kiinnostanut eri tahoja sekä ilmiönä että käsitteenä. Sitä on käytetty isänmaallisuuteen linkittyvänä sanana maanpuolustuskeskustelussa, juhlapuheissa, poliittisen retoriikan välineenä, kansalaiskyselyjen muuttujana sekä akateemisessa tutkimuksessa. Artikkelissa todetaan, että vaikka suomalaisten maanpuolustustahtoa on selvitetty ja mitattu 1950–60 -luvulta lähtien, ei maanpuolustustahdon käsitettä ole määritelty yksiselitteisesti eikä sen taustalla olevia oletuksia ole asetettu avoimesti kritiikille alttiiksi. Sitä on operationalisoitu eri tutkimuksia ja kyselyjä varten ja sen mittaamiseksi on olemassa mittareita, mutta ydinkäsite on määrittelemättä

(vrt. Sinkko 2015). Maanpuolustustahdolla on nähty olevan kansallinen, yhteisöllinen, ulottuvuus, joka liittyy kansakunnan puolustushalukkuuteen, arvoihin sekä kollektiiviseen toimintaan maan aseellisessa puolustamisessa (mm. Eskola 1962; Helkama 2015; Myyry 2009; Sinkko 2015). Yksilön tasolla henkilökohtaisen maanpuolustustahdon nähdään koskevan kokemusta omasta maasta puolustamisen arvoisena (vrt. Myyry 2009), maa-alueen ja rajojen, mutta laajemmin nähtynä myös suomalaisen yhteiskuntajärjestyksen ja elämäntavan puolustamisena (I, 97–98).

Artikkelissa maanpuolustustahdon määriteltiin olevan vastarintahalukkuutta ja tahtoa tehdä aseellista vastarintaa oman maan vapauden ja demokratian säilyttämiseksi. Sen nähdään perustuvan asenteisiin ja arvoihin sekä kokemukseen Suomesta puolustamisen arvoisena maana. Asevelvollisten maanpuolustustahdon oletetaan olevan yhteydessä normatiiviseen sitoutumiseen asevelvollisuuteen ja sitä kautta aseelliseen maanpuolustukseen. (I, 99.)

Taistelutahto liitetään sotilaiden – Suomen tapauksessa asevelvollisten – sitoutumiseen taistelutehtäviin. Taisteluun sitoutuminen liittyy laajemmin yksilön sitoutumiseen maanpuolustukseen, yksilön omiin asenteisiin sekä toimintaan ja motivoitumiseen maanpuolustuksen tehtävissä. Miksi sotilaat taistelevat ja jatkavat taistelutilanteessa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta, on ollut yksi sotilassosiologian kansainvälisen tutkimuksen pääteemoista (esim. Catignani 2004; Fennell 2014; Kellert 1982; Shils & Janowitz 1948; Stouffer ym. 1949; Van den Aker ym. 2016; Wessely 2006; Wong 2006; Wong ym. 2003). Pääosa tutkimuksista on tehty ammattiarmeijoiden kontekstissa ja asevelvollisuuden piirissä tehdyt taistelutahdon tai tehtävään sitoutumisen teemat ovat jääneet vähäiselle huomiolle.

MTS:n kansalaiskyselyissä on kysytty ajoittain kansalaisten henkilökohtaista maanpuolustustahtoa (vrt. maanpuolustusvelvollisuus, Suomen perustuslaki 127 §) kysymyksellä ”Jos Suomeen hyökätään, olisitko itse valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjenne ja taitojenne mukaan” (MTS 2017, 49, vrt. MTS 2018, 28). WIN/Gallup International (2015) on rajannut kysymyksen valmiudeksi taistella maansa puolesta, muotoon ”Would you be willing to fight for your country if there were war that involved Finland”.

Artikkelissa muodostetun määritelmän mukaan taistelutahto nähdään yksilön ja toiminnan kohteen välisenä suhteena, ja se on lähtökohtaisesti ’sisäistä’. Taistelutahto viittaa sotilaan henkilökohtaiseen tahtoon taistella, onnistua annetussa tehtävässä taistelun voittamiseksi. Taistelutahtoa voidaan mitata tehtävään sitoutumisen ja tehtävän koetun merkityksellisyyden sekä tehtävässä suoriutumisen kautta. (I, 103.)

Artikkelissa [I] julkaistun tutkimuksen aineisto kerättiin Maavoimien sotaharjoituksessa toteutetulla sähköisellä kyselyllä (n=271). Vastaajista 62 oli varusmiehiä, 72 sodan ajan joukon kertausharjoituksessa olleita reserviläisiä ja 137 vapaaehtoisesti Maakuntakomppaniaan rekrytoituneita reserviläisiä.

Kyselyssä käytetty kysymyssarja (Liite 1) oli laadittu aiemmin Puolustusvoimien tutkimuslaitoksella, osana laajempaa asevelvollisten tutkimusta. Artikkelia ja väitöstutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Pääesikunnalta (AM8244/ 28.4.2016). Aineiston analyysissä käytettiin vain osaa toteutetun kyselyn kysymyksistä. Aineistosta muodostettiin summamuuttajat maanpuolustustahto ja taistelutahto. Summamuuttajat muodostettiin pääkomponenttianalyysillä, joka varimax-rotatoitiin (IBM SPSS Statistics 21). Molempiin summamuuttajiin latautui neljä kysymystä (ks. menetelmää tarkemmin I, 117).

Summamuuttajien sisäinen reliabiliteetti testattiin Cronbachin Alphalla, joka oli molempien muodostettujen summamuuttajien osalta hyvä ($> 0,6$). Myös pääkomponenttien kommunaliteetit olivat korkeat ($0,443 - 0,766$). Summamuuttajien jakaumat eivät noudattaneet normaalijakaumaa käytettyjen taustamuuttajien (vastaajan ikä, henkilöstöryhmä ja asevelvollisuuden vaihe) suhteen (Kolmogorov-Smirnov, $p < ,001$; Shapiro-Wilk, $p < ,001$). Muuttajien väliset varianssit eivät olleet yhtä suuret (Levenen testin merkitsevyydestä, $p < ,005$), joten summamuuttajien ja taustamuuttajien välisiä yhteyksiä tarkastelevana Post Hoc -testinä käytettiin Dunnetin T3-testiä. Aineiston analysoinnissa käytettiin epäparametrissa Kruskal-Wallis -testiä. Tutkimusaineisto on arkistoitu Puolustusvoimien tutkimuslaitoksella.

Tutkimuksen tulosten perusteella sotaharjoituksessa olleiden asevelvollisten (varusmiehet, reserviläiset ja vapaaehtoisesti maakuntakomppaniaan rekrytoituneet reserviläiset) maanpuolustustahto ja taistelutahto olivat varsin korkealla tasolla. Kokemus Suomesta puolustamisen arvoisena oli asevelvollisten keskuudessa vahva. Upseereiden, aliupseereiden ja miehistön välillä oli taistelutahdon tasossa tilastollisesti merkitsevät erot.

Asevelvolliset kokivat vahvaa sitoutumista omaan ja oman joukkonsa sodan ajan tehtävään ja halusivat menestyä tehtävässään hyvin. Tulosten mukaan reserviupseereiden ja upseerikokelaiden kokemus maanpuolustuksen tärkeydestä ja henkilökohtainen sitoutuminen maanpuolustuksen tehtäviin oli korkeammalla tasolla kuin aliupseereiden. Aliupseereiden tulokset puolestaan olivat korkeammalla tasolla kuin miehistön. Johtajakoulutuksen saaneiden tuloksissa myös hajonnat olivat miehistön tuloksia pienemmät.

Asevelvollisten iällä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys maanpuolustustahtoon. Maanpuolustustahto ja taistelutahto olivat tulosten mukaan korkeimmalla tasolla 24 ikävuoden jälkeen. Tätä havaintoa tukevat myös mm. MTS:n kyselyjen tulokset, joiden mukaan maanpuolustustahto ja henkilökohtainen maanpuolustustahto ovat olleet perinteisesti matalimmalla tasolla alle 25-vuotiaiden ikäluokissa (vrt. MTS 2018, 25–27). Havaintoa voi selittää ainakin osin instituutioihin sitoutumisen voimistumisella iän myötä sekä kiinnittymiseen yhteiskuntaan työn, perheen ja koetun osallisuuden kautta. Tutkimus herätti jatkokysymyksiä muiden muassa: Koetaanko tuossa ikävaiheessa jonkinlaista vastavuoroisuutta yhteiskuntaa kohtaan, kun yhteiskunta tarjoaa yksilölle palveluita ja turvallisuutta? Koetaanko maanpuolustuksessa kansalaisuuteen liittyvää vaihtosuhdetta yhteiskunnan palvelujen ja yksilön oikeuksien välillä?

Tutkimusaineiston keräämisessä käytetyssä kyselyssä käytettiin aiempaa monipuolisempia ja laadultaan yksityiskohtaisempia kysymyksiä selvittämään vastaajien ymmärrystä maanpuolustamisen tärkeydestä, yhteiskunnan oikeutuksesta velvoittaa

kansalaisia aseelliseen maanpuolustukseen, kokemusta Suomesta puolustamisen arvoisena ja henkilökohtaisen tason valmiutta taisteluun Suomen itsenäisyyden puolesta.

Kriittisesti tulee tarkastella tahdon ja sitoutumisen mittaamisen luotettavuutta rauhan aikana ja tulosten yleistettävyyttä mahdollisen sodan uhan, sodan tai taisteluiden aikaiseen tilanteeseen. Tällä menetelmällä kerätyn tiedon voidaan perustella olevan luotettavaa harjoitukseen osallistuneiden asevelvollisten osalta, mutta aineistosta puuttuvat eri syistä vapautuksia saaneet varusmiehet ja kertausharjoituksesta lykkäystä saaneet reserviläiset.

Artikkelin keskeisimmät kontribuutiot sotilassosiologian tutkimukseen ja maanpuolustustahdon tutkimusperinteeseen ovat yksilön kokemuksia laajemmin mittaavat kysymykset ja niistä muodostetut maanpuolustustahdon ja taistelutahdon summa muuttujat sekä taistelutilannetta simuloivassa taisteluharjoituksessa toteutettu aineiston kerääminen. Keskeisenä tuloksena voidaan nostaa sodan ajan tehtävässä toimivien asevelvollisten korkea tahto ja motivaatio sekä sitoutuminen aseellisen maanpuolustuksen tehtäviin.

4.2 Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen – siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta [II]

Kansalaisuus tarkoittaa kansalaisten ja valtion välistä monisäikeistä suhdetta, joka muodostuu yksilön näkökulmasta joko juridisen aseman tai sosiaalisen kuulumisen tunteen kautta. Maanpuolustus ja siihen osallistuminen nähdään kansalaisuuden yhtenä säikeenä tai foorumina, johon vaikuttavat sekä kansalaiseen kohdistuvat ulkopuoliset odotukset tai velvoitteet että yksilön asenteet, motivaatio ja toiminta. Artikkelissa tarkasteltiin, miten ja millaisista tekijöistä kansalaisen suhde maanpuolustukseen rakentuu. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kansalaisten kokemukseen pohjautuvaa laadullista tietoa heidän suhteestaan maanpuolustukseen sekä selvittää, miten ja millaisista tekijöistä kansalaisen suhde maanpuolustukseen rakentuu suomalaisen asevelvollisuuden kontekstissa ja sen marginaaleissa. Tutkimuksella lähdettiin tekemään uutta avausta maanpuolustustahdon mittaamisperinteen laajentamiseen ja syventämiseen.

Tutkimuskysymyksinä olivat:

- 1) Miten suhde maanpuolustukseen rakentuu osana kansalaisuutta ja miten kansalaiset konstruoivat maanpuolustusta?
- 2) Mitkä ovat keskeisiä ulottuvuuksia kansalaisten suhteessa maanpuolustukseen?

Tutkimusasetelma muodostettiin kansalaisuuden ja hyvinvointivaltion sekä maanpuolustuksen välisten suhteiden tarkasteluun kansalaisten näkökulmasta (ks. kuva 1). Tutkimusasetelmassa otettiin tietoisesti etäisyyttä yleisen ja henkilökohtaisen maanpuolustustahdon (mm. Eskola 1962; Helkama 2015; MTS 2006; MTS 2017; Myyry 2009, vrt. MTS 2018), maanpuolustushengen (Huhtinen & Sinkko 2004; Valtanen 1954), vastarintahalukkuuden (Carlsson 1953), puolustustahdon (Kekäle 1998; Törnqvist 1975), maanpuolustusajattelun (Sinkko 2015) ja isänmaallisuuden (mm. Eskola 1962) käsitteisiin sekä niiden aiempiin operationalisointeihin. Artikkelissa [I]

todettiin, että maanpuolustustahdon käsite on ollut määrittelemättä [I, 95-96], mutta se on myös vahvasti politisoitunut ja arvolatautunut. Maanpuolustustahdon mittaaminen yksittäisillä kysymyksillä ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” ja ”Jos Suomeen hyökätään, olisitko itse valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjenne ja taitojenne mukaan?” (MTS 2018, 25–28.), on kaventanut maanpuolustustahdon tukitusperinnettä ja uudet avaukset ilmiön tutkimiseksi ovat jääneet vähäisiksi. Maanpuolustustahdon tutkimuksesta on puuttunut lähes kokonaan kansalaisuuden ja maanpuolustuksen välisen suhteen sekä Suomessa kansalaisuuteen kiinteästi liittyvän asevelvollisuuden tarkastelu (II, sivunumerot täydennetään).

Kansalaisuutta on määritelty perinteisesti kansallisvaltioon liittyväksi tapoihin ja oikeussäännöksiin perustuvaksi instituutioksi. Sitä on määritelty syntyperäiseksi yhteisön jäsenyydeksi tai yksilön ja valtion välisten oikeuksien ja velvollisuuksien suhteina (mm. Kuusela 2006; Kuusela & Saastamoinen 2006; Marshall 1950; Pulkkinen 2013; Saastamoinen 2010; Turner 2001). Hyvinvointivaltioiden kansalaisuudessa on korostunut nimenomaan kansalaisen perusoikeuksien ja etuoikeuksien sekä kansalaisvelvollisuuksien suhde ja kokemus niiden vastavuoroisuudesta (Helkama 2015, Lister 1990; Saastamoinen 2010; Turner 2001; Ware 2010). Asevelvollisuus puolestaan on nähty kansalaisen palveluksena valtiolle (mm. Danielsbacka 2015; Eichler 2014; Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2015), joskin asevelvollisuuden taustalla on valtion tehtävä puolustaa kansalaisiaan.

Havaitsimme kuitenkin, että pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa kansalaisten oikeudet eivät ole linkittyneet kansalaisen tai maassa laillisesti oleskelevan yksilön velvollisuuksiin tai niiden täyttämiseen. Asevelvollisuuteen liittyvän (ase)palveluksen suorittaminen, naisten vapaaehtoisesta asepalveluksen suorittaminen tai vapaaehtoiseen maanpuolustukseen osallistuminen eivät tuota kansalaiselle suoranaisesti oikeuksia. Asevelvollisuudesta kieltäytyminen, asevelvollisten miesten osalta, puolestaan on rikosoikeudellisesti rangaistava teko (Asevelvollisuuslaki 118 §).

Onko maanpuolustuksessa kysymys jostakin laajemmasta, kuin asevelvollisuudesta, tai kansallisvaltion ja sen rajojen puolustamisesta? Kansalaisuus voi rakentua myös kansalaisten toiminnassa ja kokemuksissa. Kansalaisuus muuttuu ja kehittyy modernisaation myötä yhteiskuntien ja valtioiden muuttuessa. Yhteisöllisyyden muuttuminen, ihmisten entistä laajempi globaali liikkuvuus, yksilöllistyminen ja kehittyvät verkostosiaalisuuden muodot (vrt. Saastamoinen 2011) haastavat kansallisvaltioon sidottua kansalaisuuskäsitystä. Käsitystä kansalaisuudesta olisi syytä laajentaa paikkaan ja juridiseen asemaan sidottujen oikeuksien tarkastelusta kohti yksilön henkilökohtaisesti kokemaan kuulumisen, osallistumisen tai osallisuuden kokemuksen suuntaan (vrt. Heino 2017).

Suomessa ei ole juurikaan yhdistetty hyvinvointivaltiota ja maanpuolustusta samoihin keskusteluihin. Hyvinvointivaltio on nähty kansalaisille hyvinvointia, tasa-arvoa ja peruspalveluja tuottavana sekä resurseja keskitetysti uudelleenjakavana sosiaalipoliittisena toimijana. Hyvinvointivaltiossa on ollut merkityksellistä kansalaisten vahva sosiaaliturva sekä korkea koulutus- ja työllisyysaste. (Hänninen 2017, 20; Kosonen 1998, 105–111; Kujala & Danielsbacka 2015, 29–34; Saari 2006, 26; Uljas 2012, 50.)

Artikkeleiden II–IV aineisto kerättiin teemahaastatteluilla kevään ja kesän 2017 aikana. Haastattelujen kohderyhminä olivat reservistä eroavat asevelvolliset (n = 33) ja asevelvolliset, jotka olivat hakeutuneet suorittamaan siviilipalvelusta (n = 38). Haastateltavia oli yhteensä 71 henkilöä. Haastateltavien kuvaus on esitetty liitteessä 2. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina (haastattelurunko liitteenä 3). Haastattelut toteutettiin reservistä eroavien osalta täydennyspalveluskoulutusjakson aikana ja siviilipalvelusta suorittavien peruskoulutusjaksolla. Haastattelujen tekemiseen osallistuivat itseni lisäksi TAHTO-tutkimusprojektin tutkija Alisa Puustinen ja johtaja, professori Teemu Tallberg.

Empiirinen aineisto toimii artikkelissa uuden tiedon rakentamisen ja yksilöiden kokemusten merkitysten ymmärtämisen välineenä. Aineiston analyysissa yhdistettiin aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysia (sisällönanalyysitavoista ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–133; Moilanen & Räihä 2015, 61–71; tutkijatriangulaatiosta ks. Eskola & Suoranta 2014, 70). Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta muodostui 37 kategoriaa, jotka yhdistettiin 589 alakategoriasta. Teoriaohjaavalla analyysillä testattiin, jaottelevatko aiemman tutkimuksen perusteella muodostetut, kansalaisen ja valtion välistä suhdetta kuvaavat analyysiyksiköt empiiristä aineistoamme loogisella tavalla. Analyysien tulokset yhdistettiin sekä kategorioiden analyysiyksiköiden sisältöjen mukaisesti ja niistä abstrahoitui käsitteellinen näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston analyysin vaiheet on kuvattu artikkelissa (II) sekä liitteessä 4. Tuloksena oli seitsemän kansalaisen suhdetta maanpuolustukseen kuvaavaa tekijää.

Tutkimuksen tulosten perusteella artikkelissa esitellään maanpuolustussuhde-käsite. Maanpuolustussuhde jäsentyy kahdella tasolla. Kokemus valtiosta luo perustan ja lähtökohdat yksilön suhteelle sekä asemoitumiselle maanpuolustukseen. Yksilöä maanpuolustukseen asemoivia tekijöitä ovat:

- maanpuolustusasenne
- maanpuolustusluottamus
- maanpuolustusosaaminen
- maanpuolustustoimijuus.

Maanpuolustussuhdetta kehystäviä tekijöitä ovat:

- kiinnittyminen yhteiskuntaan ja valtioon
- kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena
- käsitys valtioon, yhteiskuntaan tai lähiympäristöön kohdistuvista uhkista ja kyvystä vastata niihin.

Maanpuolustussuhteen tekijät on kuvattu yksityiskohtaisesti artikkelissa (II).

Kansalaisen maanpuolustussuhde on yksi reflektiotaso kansalaisen ja yhteiskunnan välisessä suhteessa, tietyllä kentällä – maanpuolustuksessa. Tulostemme mukaan yksilön maanpuolustussuhde rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön, lähiyhteisöjen ja yhteiskunnan kanssa. Se on muuttuva ja se kehittyy ihmisen elämänsä aikana, ympäristön ja kokemusten vaikutuksesta.

Artikkelin keskeinen kontribuutio sotilassosiologialle on tutkimuksen kautta muodostetut maanpuolustussuhde-käsite. Jatkotutkimuksen kautta on mahdollista testata laadullisella tutkimuksella tuotettua mallia sekä syventää tekijöiden välisten vuorovaikutus- ja kausaalisuhteiden selvittämistä.

4.3 Asepalveluksesta kieltäytyminen – pakko, tappaminen ja tasa-arvokysymykset asevelvollisuudessa problematisoituvina tekijöinä [III]

Artikkelin englanninkielinen otsikko on: “*Saying No to Military Service – Obligation, Killing and Inequality as Experienced Problems in Conscription -Based Military in Finland*”. Artikkelin rakentui aineistolähtöisesti ja sisällöllisesti luontevaksi jatkumoksi artikkelin [II] rinnalle. Siinä käsitellään haastatteluaineistosta nousseita kriittisyyden ja maanpuolustussuhteen purkamiseen liittyviä teemoja, jotka muodostivat selkeän, itsenäisen artikkelin laajuisen kokonaisuuden. Artikkelin tutkimustehtävänä oli tarkastella, mitkä tekijät problematisoivat asevelvollisten kansalaisten suhteessa asevelvollisuuteen ja maanpuolustusvelvollisuuteen Suomessa.

Tutkimuskysymyksiä olivat:

- 1) Kuinka asevelvolliset kokevat varusmiespalveluksen ja siviilipalveluksen osana asevelvollisuutta?
- 2) Millaisen roolin reservistä eroavat ja siviilipalveluksen valitsevat asevelvolliset haavat ottaa maanpuolustuksessa?

Tutkimus liittyy kansalaisten ja asevoimien välistä suhdetta sekä asevoimia institutiona tarkastelemaan sotilassosiologiseen tutkimukseen (vrt. Ouellet 2005, 2; Rukavishnikov & Pugh 2003, 131). Lomsky-Federer ym. (2008) kannustivat tutkimaan reserviläisiä ”transmigrantteina”, kahden identiteetin – siviilin ja sotilaan – välillä liikkuvina yksilöinä sekä tekemään uusia tutkimuksellisia avauksia kansalaisuuteen liittyvän kansalaisuuden (*citizen soldier*) muotoihin ja ominaisuuksiin liittyen (ibid. 2008, 609–610).

Suomen tapauksessa valtio hankkii maanpuolustuksessa tarvitsemansa sotilaat pääosin asevelvollisuuden perusteella, minkä lisäksi ovat käytössä ammattisotilaat sekä vapaaehtoisen maanpuolustuksen kautta koulutettavat vapaaehtoiset henkilöt. Asevelvollisuutta on pidetty kustannustehokkaana ratkaisuna sekä Suomessa (Puolustusministeriö 2010, 109, 177) että kansainvälisesti (esim. Cohen 1985; Kestnbaum 2008, 119). Asevelvollisuus rakentaa omalta osaltaan yksilön kansalaisuuteen liittyvää identiteettiä. Lapset ja nuoret kasvavat yhteiskunnan jäseniksi sosialisoinnin kautta. Asepalvelus voidaan nähdä uudelleensosiaalistumisena sotilaan, kansalaisuuteen, rooliin ja identiteettiin.

Päädyimme käyttämään artikkelissa tutkimusasetelmamme mukaisesti kansalaisuuden-käsitettä (*citizen soldier*) siviilisotilaan (*civilian soldier*) sijaan. Asevelvollisuuden kontekstissa asevelvollisesta tai vapaaehtoisesti asepalveluksen suorittavasta kansalaisesta koulutetaan kansalaisuuden. Cohen (1985) korostaa kansalaisuudessa siviilielämän ja yhteiskunnan vahvaa vaikutusta sotilaan roolissa, arvoissa ja asenteissa. Hänen mukaansa kansalaisuuden identiteetti, tavoitteet ja asenteet ovat pääosin sotaa vältteleviä, mikä aiheuttaa kitkaa kansalaisen siirtyessä siviilin identiteetistä ja roolista sotilaan identiteettiin ja rooliin. (Cohen 1985, 123–125.)

Tutkimuksen aineistona käytettiin reservistä eroavien asevelvollisten (n = 33) ja siviilipalvelukseen hakeutuneiden asevelvollisten (n = 38) teemahaastatteluita. Artikkelin tulokset perustuvat teemahaastattelujen aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta

muodostuneisiin kategorioihin ja alakategorioihin, jotka ilmentävät asevelvollisten suhteessa maanpuolustukseen problematisoituvia tekijöitä.

Artikkelin tulosten mukaan reservistä eroavien ja siviilipalveluksen valinneiden suhteessa maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen problematisoitui tai kyseenalaistui kolme teemaa:

- suhde asevelvollisuuteen
- asepalvelus ja sen suorittaminen
- tappamisen kysymys osana kansalaisotilaaseen kohdistuvia odotuksia.

Nämä luokat kuvaavat asevelvollisen kansalaisen kriittisyyttä kansalaisuuteen kuuluvaa kansalaisotiluutta kohtaan.

Pääosa haastateltavista piti Suomea puolustamisen arvoisena maana ja koki jonkinlaista sisäistä velvollisuudentuntoa maan puolustamiseen osallistumista kohtaan, vaikka rooli asevelvollisena tai aseellisessa puolustuksessa tuntuikin ongelmalliselta. Haastateltavista vain kolme (71 haastateltavasta) sanoi lähtevänsä maasta, jos Suomeen tulisi sota. Haastateltavat refleктоivat ja konstruoivat puheessaan omaa rooliaan erilaisissa valtiollisissa, yhteiskunnallisissa tai ympäristöön liittyvissä poikkeusoloissa. Yhteisenä tekijänä haastateltavat kokivat kansalaisten, ihmisten, turvaamisen ja suojaamisen erilaisissa häiriötilanteissa. Sodan tuhoavan ja ihmisiä tappavan olemuksen vastapainona, he halusivat rakentaa itselleen roolia muiden muassa humanitaarisissa tehtävissä, väestönsuojelussa ja siviiliosaamista tai koulutusta hyödyntävissä tehtävissä. Hankaluutena koettiin tietämättömyys omasta poikkeusolojen tehtävästä, sen puuttuminen tai epäselvyys, kenen tai minkä tahon johdettavina siviilipalvelusvelvolliset toimivat erilaisissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa.

Omassa suhteessa puolustusvoimia ja aseellista puolustusta kohtaan ilmentyi kolme erilaista kokemusta:

- Kansalainen haluaa irtisanoutua totaalisesti aseellisen puolustuksen rooleista ja tehtävistä.
- Kansalainen haluaa toimia koulutustaan ja osaamistaan vastaavissa tehtävissä, mutta voisi toimia myös osana puolustusvoimien joukkoja aseettoman palveluksen tehtävissä.
- Kansalainen voisi kouluttautua sodan uhatessa aseellisen puolustuksen tehtäviin ja toimia osana puolustusvoimien joukkoja sotatilanteessa.

Tuloksissa korostuu myös haastateltavien vahva näkemys kriisien ja sotien ennaltaehkäisevään työhön ja kansalaisten rooliin siinä.

Tulosten mukaan myös asevelvollisuuden marginaaleissa olevilla, Puolustusvoimien reservistä eroavilla ja siviilipalvelukseen hakeutuneilla asevelvollisilla on myönteinen asenne maan puolustamista ja sen tarpeellisuutta kohtaan. Keskeinen kysymys on, miten kansalaisuuteen kuuluvan maanpuolustusvelvollisuuden tai miehiä nykyisellään velvoittavan asevelvollisuuden merkitys koetaan normaalioloissa tai sodan uhatessa. Jos maanpuolustus nähdään pelkästään aseellisena, Puolustusvoimien toteuttamana, puolustuksena, voi toiminnan pakollisuus ja koettu valinnanvapauden kaipaaminen johtaa yksilön, kansalaisen, tasolla oman maanpuolustusroolin purkamiseen. Varusmiespalveluksella on edelleen suomalaisessa yhteiskunnassa vahva sosiaalinen

ja normatiivinen velvoittavuus. Korkea prosenttiosuus (70 %, vuonna 1987 syntyneistä) miespuolisesta ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen joko asepalveluksena tai aseettomana palveluksena (Puolustusvoimat 2018). Yksilöllistyminen, valinnanvapauden korostuminen, tasa-arvokysymykset, globalisaatio, heikko kiinnittyminen yhteiskuntaan ja kuluttajuuden korostuminen voivat olla konkreettisia uhkia asepalveluksen suorittamisprosentille jatkossa (III, ks. myös Adres ym. 2012; Puolustusvoimat 2018).

Artikkeli kontribuoi sotilassosiologista tutkimusta kansalaisen ja asevelvollisuuden sekä asevoimien välisten suhteiden ja jännitteiden tarkastelulla. Artikkelin uutuusarvo on tutkimuksen toteuttaminen suomalaisen laajan asevelvollisuuden ja hyvinvointivaltion kontekstissa, sillä aiheesta ei ole aiempaa tutkimusta. Reservistä eroavat ja siviilipalvelusta suorittavat ovat asevelvollisuuden – ja jopa koko yhteiskunnan (Kalemaa 2014) - marginaaleja, joita ei Suomessa ole juurikaan tutkittu (pl. Kallunki 2015; 2014; 2013). Artikkelin tuottaa myös tutkimuksellisen näkökulman kansalaisten osallistumiseen kokonaisturvallisuuden eri tehtäviin sekä osallistuu tuloksillaan Suomessa kansalaispalveluksesta, sen muodoista ja sisällöistä käytävään keskusteluun.

4.4 Kansalaisuuskäsitykset ja asevelvollisuus Suomessa [IV]

Artikkeli kirjoitettiin artikkelin [II] rinnalla, muodostaen väitöskirjaan kansalaisuutta ja kansalaisuuskäsityksen muutoksia asevelvollisuuden kontekstissa selvittävän osuuden. Artikkelin vastuukirjoittajana oli YTT Alisa Puustinen. Oma osuuteni muodostui tutkimuksen suunnittelusta, aineiston keräämisestä (yhdessä Puustisen ja Tallbergin kanssa) ja haastatteluaineiston analysoinnista aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä sekä artikkelin kirjoitustyössä yhdessä Puustisen kanssa.

Artikkelissa tarkastellaan kansalaisuutta, valtiota ja maanpuolustusta kansalaisen oikeuksien ja velvollisuuksien sekä kansalaisuuskäsitysten muutosten näkökulmasta.

Tutkimuskysymyksinä olivat:

- 1) Miten kansalaiset kokevat maanpuolustus- ja asevelvollisuuden suhteessa hyvinvointivaltion tarjoamiin oikeuksiin?
- 2) Millaisia muutoksia kansalaisuuskäsityksissä on ennakoitavissa?
- 3) Millaisia vaikutuksia näillä muutoksilla ennakoidaan olevan maanpuolustus- ja asevelvollisuuteen tulevaisuudessa?

Kansalaisen ja valtion välinen suhde, kansalaisuus, on liitetty perinteisesti kansallisvaltion sidoksissa oleviin kansalaisoikeuksiin, poliittisiin oikeuksiin ja sosiaalisiin oikeuksiin. Kansalaisuuden on katsottu olevan kansallisvaltion viitekehyksessä määrittävä tekijä, jonka kautta tietyn alueen asukkaat ovat integroituneet poliittisen yhteisön jäseniksi. (Kuusela 2006, 33; Turner 2001, 192; vrt. Güllalp 2013; Ware 2010.) 2000-luvun leimallisena muutoksena kansalaisuudessa on nähty voimistuva yksilöllistyminen sekä muuttuvat sosiaalisuuden muodot (esim. Saastamoinen 2010; 2011; myös Turner 2001; Isin 2009).

Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa ja asevelvollisuusmallissa kansalaisoikeudet eivät ole sidoksissa toisiinsa. Valtio edellyttää kansalaisiaan kouluttautumaan ja valmistau-

tumaan maanpuolustuksen tehtäviin ilman että hyvinvointivaltion peruspalvelut ovat sidoksissa asevelvollisuuden suorittamiseen (IV, 101–102).

Maissa, jotka perustavat puolustuksensa ammattiarmeijaan, maanpuolustuksen, kansalaisuuden ja valtion on nähty olevan dynaamisessa, moniulotteisessa ja vastavuoroisessa suhteessa keskenään (Ware 2010, 314, 321). Pohjoismaissa maanpuolustus on kehittynyt hyvinvointivaltioiden rinnalla ja nämä ovat olleet tiiviissä yhteydessä toisiinsa, mikä on laajentanut maanpuolustusajattelua esimerkiksi kriisinhallintaan ja laajan turvallisuuden tuottamiseen (esim. Schouenborg 2015). Suomessa on harvoin puhuttu samassa yhteydessä hyvinvointivaltiosta ja maanpuoluksesta suhteessa kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Näitä näkökulmia on yhdistetty lähinnä asevelvollisuuden ja asepalveluksen legitimitetin ja säilyttämisen perusteluissa. Perusteluissa on korostettu asepalveluksen kansanterveys-, sosiaali-, talous-, koulutus- ja puolustuspoliittisia ulottuvuuksia.

Tutkimuksen aineistona käytettiin reservistä eroavien asevelvollisten (n = 33) ja siviilipalvelukseen hakeutuneiden asevelvollisten (n = 38) teemahaastatteluja. Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Artikkelin tulokset muodostuvat analyysin kautta muodostuneista kategorioista ja alakategorioista, jotka kuvaavat merkityssuhteita kansalaisyhteisyyden ja -velvollisuuksien sekä maanpuolustusta asevelvollisuuden välille. Artikkelissa käsitteellistetään ja käytetään edelleen analyysin välineinä kolmea kansalaisyhteisyyttä: hyvinvointivaltiokansalaisuus, yksilöllistetty hyötykansalaisuus ja globaali kansalaisuus.

Kansalaisuudessa ja kansalaisyhteisyyksissä tapahtuvat muutokset haastavat asevelvollisuutta ja kansalaisten suhdetta maanpuolustukseen. Yksilöllistyminen, individualisaatio, viittaa yksilön tietoisuuteen valintoihin oman elämänsä säätelijänä ja rakentajana. Yksilöllistyminen haastaa ja määrittelee uudelleen yhteisöllisyydestä (vrt. Saastamoinen 2011; Turner 2001). Henkilökohtaisen hyödyn tavoittelun rinnalla globalisaatio ja kansainvälistyminen haastavat käsitystä kansalaisuudesta kansallisvaltion ja sen poliittisiin, sosiaalisiin ja kansalaisyhteisyyksiin sidoksissa olevana muotona. Globaalissa kansalaisuudessa kansallisvaltion tuottamien oikeuksien sijaan korostuvat yleismaailmalliset ihmisoikeudet ja kansalaisuus, valtiot ja niiden rajat menettävät merkitystään. Yksilöllistymisen ja globalisaation on havaittu vähentävän halukkuutta palvella asevoimissa. Tämä ilmiö on löydettävissä sekä asevelvollisuutta että ammattiarmeijoita käsittelevässä tutkimuksessa. (Adres ym. 2012; Eichler 2014; Klingler & Chatagnier 2014; Pfaffenzeller 2010; Ware 2010.)

Artikkelin tulosten perusteella voidaan todeta, että kansalaisten kokemus kansalaisyhteisyyksien ja -velvollisuuksien välisestä vastavuoroisuudesta ei ole yksiselitteistä. Suomi ja hyvinvointivaltion tuottamat oikeudet nähdään puolustamisen arvoisina, mutta niiden saaminen ei edellytä laillisesti maassa oleskelevilta kansalaisyhteisyyksien täyttämistä – ainakaan maanpuolustuksen osalta. Itselle koetun hyödyn kautta muodostuvassa hyötykansalaisuudessa kansalaisten suhde maanpuolustukseen rakentuu yksilöllisten valintojen ja elämänsä ohjauspyrkimysten kautta. Suhtautuminen asevelvollisuuteen ja maanpuolustusvelvollisuuteen määrittyvät yksilöllisesti. Tulosten perusteella voidaan ennakoita, että valinta asepalveluksen, aseettoman palveluksen, siviilipalveluksen tai totaalikieltäytymisen välillä tehdään tulevaisuudessa nykyistä useammin asevelvolliselle itselle koettavissa olevien hyötynäkemyksien ohjaamana. Valinnat ovat sidoksissa käsitykseen maanpuolustuksesta joko suppeasti

vain aseellisena toimintana tai laajemmassa merkityksessä yhteiskunnan laajaa turvallisuutta tuottavana toimintana.

Artikkelin kontribuutio sotilassosiologialle on kansalaisuuden ja maanpuolustuksen välisissä suhteissa tapahtuvien muutosten argumentointi. Artikkelin tulosten perusteella voidaan olettaa, että itselle koettu hyöty tai globaalikansalaisuuden piirissä tehdyt valinnat ohjaavat kansalaisten ajattelua maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta entistä laajemmin turvallisuustoiminnan pariin. Kansalaisten hakiessa yksilöllisiä merkityksiä ja itselle koettuun hyötyyn perustuvia valintoja, muuttuu heidän asennoitumisensa maanpuolustusta kohtaan. Muuttuneet käsitykset kansallisvaltiosta ja aseellisesta maanpuolustuksesta suuntaavat kansalaisten näkemyksiä valtion aseellisesta puolustamisesta laajemmin yhteiskuntaan kokonaisturvallisuuden rakentamiseksi.

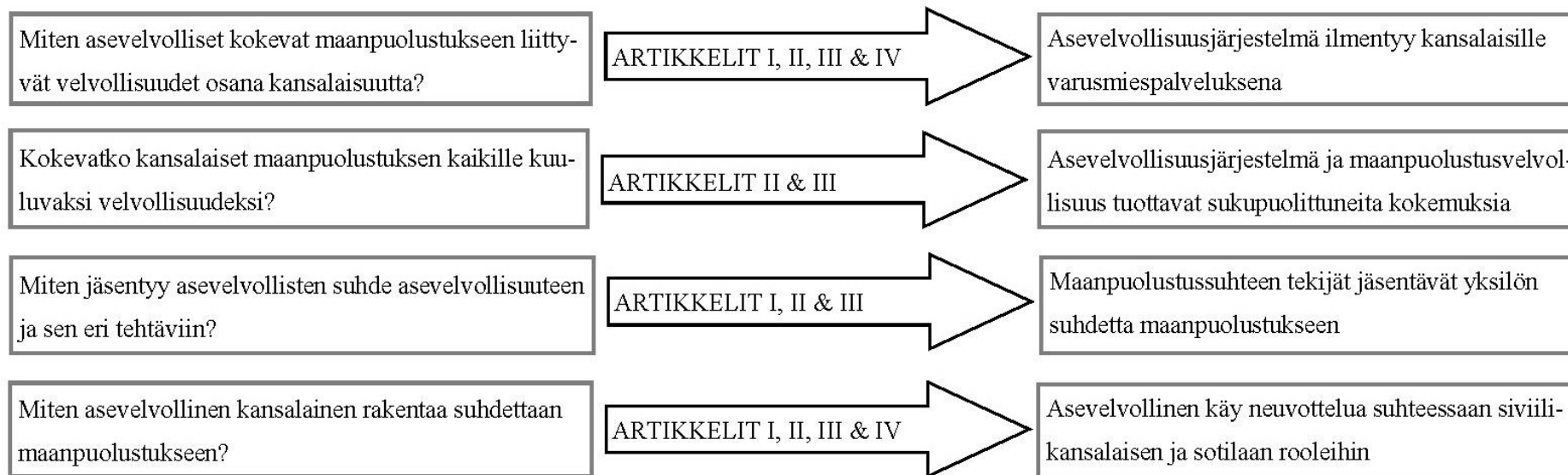
TULOSTEN YHTEENVETÄVÄ TARKASTELO

Väitöskirjan tulokset ja vastaukset esitettiin tutkimuskysymyksiin rakentuvat neljän artikkelin muodostamasta yhdistelmästä. Muodostan argumentit yhdistäen tutkimuksen empiirisen aineiston analyysia ja tulkintaa tutkimuksen teoreettiseen taustaan sekä aiempaan tutkimukseen. Vien artikkelien tuloksia varten tehdyt tilastollisen analyysin [I] ja laadullisen aineiston luokittavan analyysin [II, III ja IV] tässä edelleen tulkitsevan analyysin tasolle. Väitöskirjan argumenttien rakentuminen artikkelien yhdistelmästä on esitetty kuvassa 2.

Tutkimukseni on kehittynyt epistemologisesti kolmen vaiheen kautta. Tutkimuksen perustaksi ja tutkimustehtävän määrittämiseksi tekemäni kirjallisuuskatsaus oli tutkimusotteeltaan selittävää. Tuossa vaiheessa rakensin käsitystä taistelutahdon ja maanpuolustustahdon ilmiöistä, yhdistäen aiemmin julkaistua tutkimuskirjallisuutta sekä valtionhallinnon asiakirjoja ja muiden muassa mediassa käytyä aikalaiskeskustelua. Käsitteiden määrittelyvaiheen selittävästä tutkimusotteesta siirryin lähes huomaamatta empiirisen vaiheen ymmärtävään tutkimusotteeseen. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut ymmärtää kansalaisten yksilölähtöisiä kokemuksia heidän suhteestaan maanpuolustukseen, tuon suhteen rakentumista ja kehittymistä. Tutkimuksen ydin muodostuu yksilöiden kokemusten ymmärtämiselle ja sen perusteella tehtävälle tulkinnalle. Aineiston analyysin ja tulkinnan kautta muodostin induktiivisesti (yksittäisistä kokemuksista ja havainnoista yleistykseen ja teoriaan) tutkimuksen tulokset, yhdistellen eri artikkeleissa raportoituja tuloksia. Tutkimuksen loppuvaiheessa tutkimusote kehittyi kriittisemmäksi ja kehityslähtöiseksi. Kriittisyys ilmenee tutkimuksessa etäisyyden ottamisena aiempaan maanpuolustustahtotutkimukseen ja maanpuolustustahtoilmiön määrittelyn suppeuteen. Kehittävä tutkimusote ohjasi tulosten pohdintaa ja sitä kautta tutkimuksellista osallistumista kansalaisuudesta, maanpuolustuksesta ja asevelvollisuuden sekä kokonaisturvallisuuden tulevaisuudesta käytyään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tutkimuksen kohteina ovat kansalaisten, asevelvollisten kokemukset ja heidän suhteensa valtioon sekä maanpuolustukseen (kuva 1.). Tutkimuksen kohdetta tarkastellaan tässä tutkimuksessa kahden erillisen aineiston kautta, mikä määrittää tutkimuksen kohteeseen liittyviä ontologisia kysymyksiä ja oletuksia. Ontologisten oletusten tiedostaminen ja niiden systemaattinen käsittely on aineiston analyysissa tärkeää (Peräkylä 1995, 41–44). Tässä tutkimuksessa keskeisten käsitteiden ja ilmiöiden, kansalaisuuden, maanpuolustustahdon ja maanpuolustussuhteen, nähdään olevan sekä yksilötasolla että sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muodostuvia monitahoisia konstruktioita. Kansalaisuuteen ja maanpuolustustahtoon vaikuttavat sekä yksilölliset että yhteisölliset jopa kansalliset kokemukset, mutta myös kielellisesti muodostuvat merkitykset (vrt. Berger & Luckmann 2005, 81–96). Ilmiöiden konstruktivistisesta ja moniulotteisesta luonteesta johtuen analysoin niitä tässä tutkimuksessa usean eri aineiston, tarkastelulähtökohdan kautta. Analyysin ja tulkinnan syvyyttä parannetaan usean tutkijan tuottaman analyysin kautta (tutkijatriangulaatiosta ks. esim. Eskola & Suoranta 2014, 70). Hänninen (1999) toteaa yksilön mielen ja kokemusten olevan

sosiaalisesti muodostuneita, joten erot sisäisen ja ulkoisten tai yksityisen ja julkisen välillä eivät ole selkeitä (ibid. 14). Tästä syystä analyysissa ja tulkinnassa on tietoisesti pidetty esillä tiedon muodostumisen sosiaalinen luonne ja tunnistettu tutkijoiden mahdollinen vaikutus tiedon sekä yksilöiden kokemuksen konstruoitumiseen tutkijoiden ja haastateltavien henkilöiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Kuva 2: Väitöskirjan tulosten rakentuminen artikkelien pohjalta

5.1 Maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuusjärjestelmä ilmentyvät kansalaisille varusmiespalveluksena

Suomessa sotilaallinen puolustus ilmenee turvallisuuspoliittisissa keskusteluissa omana kokonaisuutenaan, jonka resurssit ja toteutuminen halutaan turvata ensisijaisesti valtiollisen turvallisuuden, turvallisuuspolitiikan ja kokonaisturvallisuuden piirissä. Puolustushallinnon ja valtion tahoilla asevelvollisuutta ja varusmiespalvelusta pidetään ensiarvoisen tärkeänä (Puolustusministeriö 2010; Valtioneuvoston kanslia 2017, 26). Asevelvollisuuden on nähty olevan valtiolle kustannustehokas tapa järjestää maanpuolustus sekä kouluttaa ja muodostaa tarvittavat sodanajan joukot valtion puolustamiseksi (mm. Cohen 1985; Kestnbaum 2008, 117–119).

Miesten asevelvollisuutta laajempi kansalaisvelvollisuus on Suomessa perustuslaissa määrätty kaikkia kansalaisia velvoittava maanpuolustusvelvollisuus (Suomen perustuslaki 127 §). Väitöskirjan artikkelien [II, III ja IV] tulosten perusteella maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus koetaan ensisijaisesti asevelvollisuuteen liittyvän palveluksen suorittamisen kautta. Vaikka asevelvollisuudella tarkoitetaan Suomessa miespuolisten kansalaisten osalta lakiin perustuen yli 40 vuoden ajanjaksoa, se jäsenyytensä kansalaisten kokemuksissa varusmiespalvelukseksi. Normaalioloissa ja nykyisessä tilanteessa, jossa edellisestä sodasta on kulunut pitkä aika ja uuden konfliktin riski on pieni, maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus tuottavat vaatimuksia asevelvollisuuteen kuuluvan varusmies- tai siviilipalveluksen suorittamisen muodossa. Tilanteesta tai sodan uhkan todennäköisyydestä riippumatta valtio ja sen ylläpitämä asevelvollisuusinstituutio odottavat kansalaisen palvelevan valtiota suorittamalla hänelle laissa määrätyn palveluksen joko maanpuolustus- tai asevelvollisuuden piirissä. Kyseessä voi olla normaalioloissa asevelvollisuuteen kuuluva palvelus (varusmiespalvelus, siviilipalvelus tai kertausharjoitus) tai äärimmäisessä tapauksessa oman vapautensa tai henkensä uhraaminen valtion, kansalaisten ja näiden elämäntavan säilyttämisen puolesta.

Asevelvollisuus saa Suomessa edelleen vahvan kannatuksen kansalaisten ja asevelvollisten keskuudessa (vrt. MTS 2018, 30). Artikkelien [I, II, III ja IV] tulosten perusteella asevoimat nähdään nykyisessä turvallisuustilanteessa tarpeellisena osana yhteiskuntaa ja sen turvaamista. Tutkimusta varten haastatelluista siviilipalvelusmiehistä ja reservistä siviilipalvelukseen siirtyvistä, osan mielestä poliittinen pasifismi, pyrkimys asettomuuteen tai vahva panostus konfliktien ennaltaehkäisemiseen olisivat ensisijainen vaihtoehto valtion turvallisuuden takaamiseen [II ja III]. Suomen toimintaa kriisien sovittelijana pidetään merkittävänä, mutta kansalaisten tuki maan puolustamiseen käytettävälle Puolustusvoimille on edelleen vahva (MTS 2018; I ja II).

Maanpuolustussuhteen rakentumisessa asevelvollisten tiedon taso maanpuolustuksesta on yhteydessä asenteisiin, osaamiseen, luottamukseen sekä oman roolin rakentamiseen osana maanpuolustusta. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan maanpuolustukseen liittyvän tiedon määrässä, syvyydessä ja jäsentyneisyydessä oli merkittävät erot varusmiespalveluksen suorittaneiden reserviläisten ja vähän aikaa varusmiespalvelusta suorittaneiden sekä siviilipalvelukseen suoraan kutsunnoissa hakeutuneiden välillä. Artikkelien [II ja IV] tulosten mukaan yksilön aktiivisuus korostuu maanpuolustusta koskevan tiedon hankinnassa. Viranomaisten viestintä on vaikeatajuista tai

tieto on vaikeasti löydettävissä joko epäselvien toimintatapojen tai tiedon salassapitovaatimusten vuoksi. Kansalaisten vähäisestä tietämyksestä maanpuolustukseen liittyen ovat raportoineet tuloksia myös Jalava ym. (2017) ja Raisio ym. (2017).

Asevelvollisuuteen ja varusmiespalveluksen suorittamiseen liittyvät termit, käsitteet ja virastojen käyttämät ilmaisut ohjaavat asevelvollisten käsityksiä, että maanpuolustus on aseellista puolustusta ja asevelvollisuus tarkoittaa varusmiespalvelusta. Tulokset ovat samassa linjassa aiempien tutkimusten kanssa. Griffithin (2005) ja Terhon (2010) mukaan kansalaisten tietämyksellä maanpuolustukseen liittyvistä asioista on vaikutusta heidän asenteisiinsa, kokemukseensa maastaan puolustamisen arvoisena sekä tahtoon, motivaatioon ja maanpuolustukseen liittyviin valintoihin (Griffith 2005, 355–362; Terho 2010, 111). Mikäli kutsunnoissa tai asevelvollisuuden eri vaiheissa ei koeta saatavan riittävästi ja tarpeeksi ymmärrettävää tietoa maanpuolustuksesta, maanpuolustusvelvollisuudesta tai asevelvollisuuden yksilöön kohdistuvista vaatimuksista, voi asevelvollisen käsitys verrattain laajasta kansalaisvelvollisuudesta typistyä käsitykseksi varusmiespalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamisena.

Artikkelissa [I] tarkastellut taistelutahto ja maanpuolustustahto liittyvät asevelvollisten sitoutumiseen asevelvollisen tehtävän suorittamiseen ja henkilökohtaiseen tahtoon sekä sitoutumiseen ja haluun taistella käsketyssä tehtävässä taistelun voittamiseksi (I, 103). Siviilipalvelusvelvolliset ja reservistä eroavat kokevat asevelvollisuuden asepalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamisena (II; IV, 109–110). Asevelvollisuudessa problematisoituviksi asioiksi havaittiin varusmiespalveluksen jälkeisten kertausharjoitusten velvoittavuus sekä asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen kautta kansalaiselle muodostuva kansalaisotilaan rooli. Käytettävä kieli ja sen ymmärrettävyys ovat yhteydessä asevelvollisten maanpuolustusosaamiseen etenkin tiedollisten asioiden osalta. Tietämykseen liittyen tuloksissa korostuu tutkimuksen kohdejoukon maanpuolustukseen ja omaan tehtävään liittyvän tietämyksen taso. Tiedon tasolla oli vaikutusta asepalveluksen valintaan, sen suorittamiseen ja toimintaan reservin tehtävässä sekä aseelliseen puolustukseen kuuluvan roolin purkamiseen valitsemalla siviilipalvelus tai eroamalla reservistä.

Asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen taustalla on Suomessa varsin vahva kulttuurinen perinne ja edelleen vahva yhteisöllinen sekä sosionormatiivinen velvoittavuus. Asevelvollisuus on osa suomalaista itsenäisyyden, isänmaallisuuden, sukupolvien jatkuvuuden, mieheksi kasvamisen, kansalaisuuden ja maanpuolustustahdon tarinaa (ks. myös Adres ym. 2012, 94–95; Jukarainen 2010, 197–202; Laitinen 2005, 70–79; Myllyniemi 2010, 43; Ojajärvi 2015, 281). Varusmiespalvelus on nuorelle asevelvolliselle ensisijaisena ja odotustenmukaisena pidetty vaihtoehto. Perheen, suvun tai kavereiden näkemykset ja odotukset ohjaavat nuoren valintaa varusmiespalvelukseen. Monen siviilipalvelusmiehen kokemuksissa korostuivat heidän heikot yhteytensä tai kuulumattomuuden tunne lähiyhteisöihin, minkä koettiin vähentäneen ympäristön sosiaalisia odotuksia varusmiespalveluksen suhteen ja helpottaneen siviilipalveluksen valintaa jo kutsuntavaiheessa. Siviilipalveluksen valinta koetaan jännitteisenä suhteessa varusmiespalveluksen valintaan. Siviilipalvelusta, aseetonta palvelusta tai totaalkieltäytymistä pidetään sekä yhteiskunnallisella että asevelvollisten lähiyhteisöjen tasolla poikkeuksellisenä ratkaisuna (vrt. Kallunki 2015, 19–22; Kallunki 2014). Helkama (2015) on muista tutkimuksista poiketen todennut asenteiden ja arvojen olevan muutoksessa ja siviilipalveluksen olevan nykyisin miehille sosiaalisesti hyväk-

syttävä henkilökohtainen arvovalinta (ibid. 2015, 170). Haastatelluista siviilipalvelusmiehistä muutamille siviilipalveluksen valinta oli luonteva ratkaisu, koska pääosa heidän kaveripiiristään oli valinnut tai suorittanut siviilipalveluksen.

Hyötykansalaisuudessa ja globaalikansalaisuudessa on varsin luonnollista, että asevelvollisuus laajana, kymmeniä vuosia kestävä, ajanjaksona ilmentyy yksilön valinnoissa elämänsä ja sen vaiheen kannalta nopeaa hyötyä tuottavana valintana. Artikkelin [III] tuloksissa varusmiespalveluksen hyödyllisyyttä ei koettu omakohtaisesti niin hyvänä kuin siviilipalveluksen tuottamaa työkokemusta ja mahdollisuutta suorittaa työpalvelus kotoa käsin (III; vrt. Kallunki 2015). Puolustushallinto sen sijaan korostaa asevelvollisuuden ja erityisesti asepalveluksen hyötyjä sekä yksilön että yhteisön näkökulmista. Hyödyiksi listataan mm. asepalvelus kansaa yhdistävänä tekijänä, henkilökohtainen kasvu ja kehitys sosiaalisesti sekä fyysisesti, oma-aloitteisuuden, vastuuntunnon ja itsenäisyyden kehittymisen, syrjäytymisen ehkäisemisen ja itsetunnon kehittyminen (Salo 2013, 80–82; Puolustusministeriö 2010). Varusmiespalveluksesta koetut ja tavoitellut hyödyt asettuvat yksilöiden, sosiaalisten yhteisöjen ja valtion tasolla hyvin erilaisten tekijöiden ympärille. Haastattelujen perusteella yhtäältä asevelvollisuuden ja toisaalta hyvinvointivaltion tuottamien palvelujen ja kansalaisoikeuksien suhdetta ei nähdä kansalaisen ja valtion välisenä vastavuoroisuutena. Artikkelin [I] kohdejoukkona olleiden asevelvollisten kokemuksia vastavuoroisuudesta tai maanpuolustussuhteesta ei päästy tutkimaan tarkemmin artikkelin tutkimusasetelman vuoksi.

Varusmiespalveluksen on nähty ylläpitävän ja kehittävän kansalaisten maanpuolustustahtoa osana miesten yleistä asevelvollisuutta (mm. Laitinen 2005). Artikkelissa [I] todetaan varusmiespalvelusta suorittavien, kertausharjoituksessa olevien sekä reserviüksikköön vapaaehtoisesti sitoutuneiden asevelvollisten maanpuolustustahdon ja taistelutahdon olevan korkealla tasolla. Samankaltaisia tuloksia on saatu jokaisen saapumiserän kotiutuessa tehtävillä varusmiesten loppukyselyillä (esim. Pääesikunta 2018). Sotilaalliseen puolustukseen koulutettavien osalta näyttää siltä, että varusmieskoulutus onnistuu sitouttamaan asevelvolliset tehtäväänsä sekä yksilöllisellä että joukon tasolla. Kansallisen puolustuksen ja valtion tasolla tämä näyttäytyy asevelvollisten sitoutumisena ja pysymisenä reservin/ sodanajan tehtävässään. Tällä tutkimuksella ei saada vastausta siihen, kuinka pitkälle sitoutuminen kantaa ajallisesti tai elämäntilanteiden vaikutusten osalta. Asevelvollisten sitoutumisen kannalta olisikin tärkeää selvittää, millainen merkitys kertausharjoituksilla on sitoutumista ylläpitävänä, vahvistavana tai heikentävänä tekijänä. Sitoutumisen heikentymistä kertausharjoituskäskyn vaikutuksesta tarkastellaan väitöskirjan artikkelissa [III].

Maanpuolustussuhde rakentuu ja kehittyy yksilön toiminnan sekä sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ohjaamana. Sen yksilöä maanpuolustukseen asemoivat tekijät kehittyvät asevelvollisten osalta asevelvollisuuden eri vaiheissa. Kutsuntavaiheessa osaaminen, tiedot ja taidot (ja niiden taso) ohjaavat asevelvollisen valintoja joko varusmiespalveluksen, siviilipalveluksen suorittamiseen, vapautuksen hakemiseen tai totaalikieltäytymiseen asevelvollisuudesta. Suoritettava palvelus kehittää asevelvollisen tai siviilipalvelusvelvollisen maanpuolustussuhdetta yksilöä maanpuolustukseen asemoivien tekijöiden kautta. Palveluksen kautta muodostuu osaamista ja luottamus maanpuolustukseen ja sen tehtäviin. Yksilö arvioi osaamistaan, tietoineen ja taitoineen, osana luottamuksen kokemuksiin omia kykyjensä, oman joukon kykyyn toimia

tehtävänsä mukaisesti sekä laajemmin Suomen kykyyn puolustautua mahdollisessa sodassa. Asenteet, osaaminen ja luottamus kykyihin rakentavat yksilön tasolla maanpuolustustoimijuutta ja roolia maanpuolustuksessa. Toimijuus voi muotoutua sodanajan reserviläistehtäväksi ja siinä harjaantumiseksi, tuon roolin purkamiseksi tai aktiiviseksi toiminnaksi, jossa oma roolia kokonaisturvallisuuden kentässä rakennetaan.

Maanpuolustussuhteen kehystävät tekijät ovat: kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena, kiinnittyminen ja osallisuus yhteiskunnassa sekä kokemus valtiota uhkaavista asioista ja niihin vastaamisesta. Ne ohjaavat kansalaisten mielikuvia, asenteita ja toimintaa maanpuolustuksen kentillä. Asevelvolliselle nuo tekijät voivat ilmentää asevelvollisuuden suoritettavana pakkona, elämäntapaan kuuluvana ajanjaksona tai kansalaisuuteen kuuluvana laajempaa velvoitteena.

Asevelvollisuuden kokeminen varusmiespalveluksen tai vaihtoehtoisen siviilipalveluksen kautta näyttäytyy osalle kansalaisista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiinä. Jos maanpuolustus nähdään vain aseelliseen puolustukseen osallistumisena ja varusmiespalveluksen suorittamisena, herää kysymys, miksi se ei ole pakollista naisille tai miten varusmiespalvelusta suorittamattomat voivat kokea osallisuutta maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Siviilipalvelusvelvollisille tai siviilipalvelukseen Puolustusvoimien reservistä siirtyville⁹ ei määrity nykyisin henkilöön sidottua poikkeusolojen tai sodanajan tehtävää. Sukupuoleen sitoen vapaaehtoista asepalvelusta suorittamattomat naiset ovat samassa tilanteessa poikkeusolojen tehtävän suhteen (pl. siviilitehtävänsä mukaisesti virastojen ja julkisten yhteisöjen varaamat henkilöt). Oman poikkeusolojen tehtävän tunteminen ja siihen säännöllinen harjoittelu sitouttaa yksilöä maanpuolustukseen ja sitä kautta vahvistaa hänen maanpuolustussuhdetta ja -tahtoa (vrt. I artikkelin tulokset). Poikkeusolojen tehtävän puuttuminen tai tietämättömyys tehtävästä voi puolestaan heikentää yksilön sitoutumista, maanpuolustussuhdetta ja yksilön omaa toimijuutta maanpuolustuksen kentillä. Osalla kansalaisista tämä ilmenee matalampana maanpuolustustahtona (vrt. naisten maanpuolustustahto MTS 2018, 25–27).

Kansalaisten suhtautumisessa asevelvollisuuteen on nähtävissä yhteys yhteiskunnassa ja turvallisuusympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin. Kylmän sodan ajanjaksolla, 1947–1989, kansalaisten ja asevelvollisten mielissä oli selkeä aseellista voimaa käyttävä vihollinen, veteraanien kokemusten ja edellisten sotien sukupolvimuistissa oleva konkreettisuus sekä yhteiskunnan poliittinen ilmapiiri, jotka kiinnittivät asevelvollisuuden varusmiespalveluksen suorittamiseen ja sotilaan rooliin mahdollisen sodan syttyessä. Kylmän sodan jälkeisellä ajanjaksolla sodanuhkan vähentyminen on etäännyttänyt asevelvollisuuteen liittyvää kansalaisotilaan mahdollisuutta ja todennäköisyyttä joutua sotaan tai taistelutilanteeseen. Suomen turvallisuusympäristön muutokset 2010-luvulla ovat avanneet uuden uhkien aikakauden. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiat ja viranomaisten yhteistoiminnan sekä varautumisen kehittäminen ovat rakentaneet sotilaallisen ja aseellisen puolustuksen ympärille kokonaisturvallisuuden mallin. Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa

⁹ Artikkeleissa ja luvussa 3 käytetään ilmaisua ”reservistä eroava”, perustuen haastateltavien kokemukseen, että he erosivat reservistä ja sitä kautta aseellisen puolustuksen järjestelmästä. Ilmaisun käyttö on perusteltu artikkelissa [II].

yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä (Turvallisuuskomitea 2017, 3).

Miten kansalaisten roolit ja toimijuus voivat sitten laajentua maanpuolustuksen tehtävissä? Asevelvollisuuden ja kokonaisturvallisuuden rakenteiden, toiminnan sekä toimijoiden välinen roolijako ovat käymistilassa. Kokonaisturvallisuuden piirissä tehtävä toiminta aktivoi ja osallistaa kansalaisia turvallisuustoimijoiksi sekä yksilöinä että kolmannen sektorin kautta (Tallberg 2017; Raisio ym. 2017). Asevelvollisuuden ja kokonaisturvallisuuden välisessä rajapinnassa on käynnistänyt yhteiskunnallista keskustelua asevelvollisuuden tai kansalaispalveluksen kehittämisestä kokonaisturvallisuutta palvelevaksi. Keväällä 2018 julkaistiin selvitys kansalaispalveluksesta, joka velvoittaisi kansalaisia kokonaisturvallisuuteen liittyvään palvelukseen sukupuoleen sitomatta (Elisabeth Rehn - Bank of Ideas 2018).

Artikkelissa [II] perustellaan, että maanpuolustustahdon ja maanpuolustuksen keskitetyssä kansallisvaltion aseelliseen puolustukseen ja niihin liittyvien asenteiden mittaamiseen, se rajoittaa kansalaisten ja maanpuolustuksen välisen suhteen tutkimusta ja ainakin hidastaa uusien tutkimuksellisten avauksien tekemistä. Tulosten perusteella ne kansalaiset, joiden suhde maanpuolustukseen aseellisena toimintana tai suppeammin varusmies- tai siviilipalveluksena problematisoituu, haluavat rakentaa omaa toimijuuttaan valtion ja etenkin sen kansalaisten turvaajina kokonaisturvallisuuden kehyksessä. (II; III.) Sama ilmiö on havaittavissa suomalaisten naisten keskuudessa. Osa naisista hakee roolia ja rakentaa omaa toimijuutta maanpuolustuksessa asevelvollisuuden ulkopuolella.

5.2 Asevelvollisuusjärjestelmä ja maanpuolustusvelvollisuus tuottavat sukupuolittuneita kokemuksia

Väitöskirjan tutkimusasetelmassa ja artikkeleissa [I-IV] ei varsinaisesti tutkittu yhdenvertaisuutta tai sukupuolten tasa-arvoisuutta maanpuolustuksessa, asevelvollisuudessa tai näihin liittyvän palveluksessa. Asevelvollisuuden sukupuolittuneisuus nousi esille varsin vahvana ilmiönä artikkelien [II ja III] tuloksissa.

Aseet, maanpuolustus, asevoimat ja asevelvollisuus on nähty vahvasti maskuliinisen hegemonian rakenteina sekä toimintoina, ovathan sotilaat olleet lähes aina ajasta tai kulttuurista riippumatta miehiä (Ojajärvi 2015, 46–50; Ahlbäck 2014; Jokinen 2000, 127; Tallberg 2009). Asevelvollisuuden tasa-arvoisuudesta ja yhdenvertaisuudesta on käyty vuosina 2017–2018 aktiivista yhteiskunnallista keskustelua.

Asevelvollisuuden problematisoitumista käsittelevässä artikkelissa [III] tuodaan esille asevelvollisuuden velvoittavuuden sukupuolisidonnaisuus. Maanpuolustuksen liittäminen perinteisesti aseelliseen puolustukseen ja siihen varautumiseen on velvoittanut asevelvollisia miehiä, mutta samanaikaisesti sulkenut pois ei-asevelvolliset naiset asepalveluksesta ja maanpuolustuksesta. Asevelvollisuuskritiikki assosioituu tuloksissa kansalaisten sukupuolittuneisiin kokemuksiin ja ilmentyy etenkin siviilipalveluksen valinneiden osalta epätasa-arvoisuuden kokemuksina. Tulokset peilautuvat asevelvollisuuden marginaaleissa ja kansainvälisessä ihmisoikeuskeskustelussa keskeiseen kysymykseen, miksi joku veloitetaan asepalvelukseen ja kansalaisotilaan rooliin sukupuolen, iän, kansalaisuuden tai asuinpaikan perusteella.

Suomessa ei-asevelvolliset naiset voivat suorittaa vapaaehtoisen asepalveluksen, minkä kautta heistä tulee asevelvollisia tai vapaaehtoisuuteen ja omaehtoisuuteen perustuen osallistua vapaaehtoisen maanpuolustuksen järjestöjen toimintaan. Naisten rooli ja asema vapaaehtoisen maanpuolustuksen kentällä resonoi maanpuolustusvelvollisuuteen samankaltaisesti kuin siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä siviilipalvelukseen siirtyvien kokemukset. Osa haastatelluista siviilipalvelusvelvollisista tai reservistä eroavista ei koe minkäänlaista osallisuutta maanpuolustukseen eikä halua itselleen roolia aseellisessa tai aseettomassa puolustuksessa. Pieni osa olisi valmis kouluttautumaan ja toimimaan sodan uhatessa tai sen aikana aseellisen puolustuksen tehtävissä. Pääosa tutkimuksemme siviilipalvelusvelvollisista hakee omaa roolia ja toimijuutta yhteiskunnallisen turvallisuuden ja kokonaisturvallisuuden kentällä. He voivat samaistua joko ajatukseen kansalaispalveluksesta tai naisten vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintojen ohjaamiseen kokonaisturvallisuutta ja yhteiskunnallista varautumista palvelemaan toimintaan.

Käynnissä oleva asevelvollisuuden tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja sukupuolikeskustelu ottaa valtion, rakenteiden ja toiminnan eri tasoilla kantaa asevelvollisuuden tulevaisuuteen (Puolustusministeriö 2010). Asevelvollisuuden tasa-arvoisuutta ja kansalaisten yhdenvertaisuutta on kyseenalaistettu asevelvollisuudesta vapautumiseen omantunnon, vakaumuksen tai uskonnon perusteella liittyvien kysymysten vuoksi (esim. Kerkelä 2018; Helsingin hovioikeus 2018; Puolustusministeriö 2018a; Kekkonen 2013; Puolustusministeriö 2007a). Vapaaehtoisen maanpuolustuksen roolia ja asemaa on vahvistettu kuluneen vuosikymmenen aikana ja viimeisimpänä uudistuksena on tiivistetty vapaaehtoisen sotilaskoulutuksen organisoitumista osana Puolustusvoimia (Puolustusministeriö 2018b).

Keskustelu asevelvollisuuden tulevaisuudesta ja mahdollisen kansalaispalveluksen kehittämisestä eivät ole tuottaneet toistaiseksi konkreettisia malleja, ketä palvelus koskisi, mitä palvelusvaihtoehdot olisivat tai millä perusteilla tehtäisiin valinnat eri vaihtoehtojen välillä. Ainoa varteenotettava ja mediahuomiota saanut keskustelunavaus on esitys nykyistä asevelvollisuutta laajentavasta, koko ikäluokkaa koskevasta ja kokonaisturvallisuuden tehtäviä tukevasta kansalaispalveluksesta (mm. Elisabeth Rehn – Bank of Ideas 2018). Keskustelua ja uusien avauksien tekemistä lienee osittain hidastanut puolustushallinnon varsin torjuva suhtautuminen kansalaispalvelusta kohtaan. Tällä hetkellä näyttääkin siltä, että sotilaallisen puolustuksen hegemonia ohjaa keskustelua varmistamaan aseellisen puolustuksen tarpeet kansalaisten maanpuolustukseen osallistamisen tai kokonaisturvallisuuden tukemisen edelle.

Tutkimuksen tuloksissa ja laajemmasta yhteiskunnallisesta keskustelussa on havaittavissa asevelvollisuuteen ja kansalaispalvelukseen liittyen kaksi säiettä. Keskustelut näyttävät sekä sukupuoli- että sukupolvikeskusteluina. Asevelvollisuuden ja maanpuolustukseen osallistumisen perinteinen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon puhetapa on nähnyt kehitystarpeiden liittyvän naisten osallistumiseen tai osallistumattomuuteen. Artikkelien [II ja III] tuloksissa nostetaan esille näkemys naisten määrän lisäämisestä asepalveluksessa ja naisille pakollisten kutsuntojen tasa-arvoistavasta vaikutuksesta. Näkökulma voi olla myös sukupuolten yhdenvertaiseen kohteluun tähtäävä (II): Kansalaisten tasa-arvoa maanpuolustuksessa ei saavuteta naisten määrällisen lisäämisen kautta, vaan sukupuolten yhdenvertaisella kohtelulla.

Muuttuvan kansalaisuuden, globaalikansalaisuuden vaikutuksen kasvaessa perinteesen juurtunut velvoittavuus voi heikentyä yksilöllistymisen, paikkaan sitoutumattomuuden ja kansallisvaltioiden merkityksellisyyden heikkenemisen kautta. Hyvinvointivaltiossa kansalaisten oikeuksien ja velvollisuuksien välillä ei nähdä tämän tutkimuksen mukaan vahvaa vastavuoroisuutta. Kansalainen kokee täyttävänsä velvoitteet maksamalla veroja. Verojen vastineena tärkeimpinä oikeuksina pidetään ilmaista koulutusta sekä lähes ilmaista ja laadukasta terveydenhoitoa. Muuttuva turvallisuusympäristö, hybrdivaikuttamisen aikakausi sekä aseelliset ja ei-aseelliset uhkat laajentavat kansalaisten käsityksiä maanpuolustuksesta aseellisen toiminnan ohella. Uhkat, joihin vastataan ensisijaisesti muilla kuin aseellisen puolustuksen keinoilla [II, III] rakentavat yksilöiden maanpuolustussuhdetta laajemmin yhteiskunnan ja ihmisten turvaamiseen kokonaisturvallisuuden tehtävien kentillä. Kansalaisten kokemusta maanpuolustusvelvollisuuden omakohtaisuudesta voisikin vahvistaa tukemalla eri sukupuolta olevien osallistumista laajan turvallisuuden tehtäviin.

Kokonaisturvallisuuden toimintakenttä on haastanut asevelvollisuutta ja sen etuoikeutta kansalaisten velvoittamisessa valtion puolustamisessa ja turvallisuuden tuottamisessa. Kokonaisturvallisuuden ja maanpuolustuksen piirissä tehdyn työn väliset jännitteet näyttävät hämärtyneen, mistä esimerkkeinä ovat mm. naisten lisääntynyt kiinnostus vapaaehtoisen maanpuolustuksen kursseista ja Maanpuolustuskoulutuksen vahvistunut rooli hybrdivaikuttamisen ja varautumisen kouluttajana. Maanpuolustuskäsitteen laajentamisessa päädytään lähelle kokonaisturvallisuuden käsitettä (vrt. Turvallisuuskomitea 2017, 5). Kokonaisturvallisuus on jäänyt kansalaisille etäiseksi, ja sen on koettu olevan enemmän viranomaisten, yhteiskunnallisten toimijoiden sekä kolmannen sektorin vastuulla olevaa toimintaa. Kokonaisturvallisuusajatus toimii valtion ja rakenteiden tasoilla, mutta se jättää kansalaisen passiiviseen rooliin. Raisio ym. (2017) toteavatkin, että kansalainen näyttäytyy kokonaisturvallisuudessa pääasiassa turvallisuustoiminnan objektina, kohteena, johon viranomaiset kohdistavat kulloinkin tarvittavia toimia. Kansalaisen rooli hahmottuu hyvin vahvasti ennen kaikkea turvallisuustoiminnan kohteena, ei aktiivisena osallistujana tai omatoimisena subjektina. Kansalaisia pyritään osallistamaan erilaisin keinoin, mutta omatoiminen osallistuminen on melko vähäistä ja koskee vain pientä osaa kansalaisista. Erittäin vahva luottamus turvallisuusviranomaisten toimintaan selittää myöskin osaltaan kansalaisten passiivisempää roolia. Omatoimisudelle ei koeta olevan turvallisuudessa yhteiskunnassa selkeää tarvetta. (ibid. 53–54.)

Maanpuolustuksen eri tehtävien kirjo ja niiden luokittelu aseellisen ja ei-aseellisen puolustuksen tehtäviin tarjoaa konkreettisen alustan kansalaisten maanpuolustusvelvollisuuden toteuttamiseen niin normaalioloissa kuin erilaisissa kriiseissä, joista äärimmäisenä tilanteena sodassa. Asevelvollisuuden kehittäminen pitkällä aikajänteellä asevelvollisen valinnanvapautta entistä paremmin mahdollistavaksi tukee asevelvollisten sitoutumista palvelukseen ja velvollisuuteen kuuluviin tehtäviin. Palvelus itsessään kehittää asevelvollisen asennetta, osaamista ja luottamusta maan puolustamiseen liittyen. Mikäli maanpuolustusvelvollisuus konkretisoidaan normaalioloissa kaikkia kansalaisia koskevaksi palvelusveloitteeksi, se tarjoaa sukupuolesta, iästä tai asuinpaikasta riippumatta mahdollisuuden yksilön maanpuolustussuhteen kehittymiselle.

Asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen kehittämällä laajemmin eri tehtäviin kouluttavaksi järjestelmäksi voidaan vahvistaa asevelvollisten sitoutumista maanpuolustukseen ja varusmiespalveluksen suorittamiseen. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan ehdottaa varusmiespalveluksen ja Puolustusvoimien reservin koulutus- ja tehtävävaihtoehtojen laajentamista taistelutehtävien ohella entistä selkeämmin taistelun tukitehtäviin ja yhteiskunnan sekä kansalaisten turvallisuutta palveleviin tehtäviin. Maanpuolustuksen ja ajatuksen maanpuolustusvelvollisuudesta laajentaminen aseellista puolustusta laajemmaksi toiminnaksi, mahdollistaa kansalaisten sitoutumisen maan puolustamiseen erilaisiin tehtäviin. Nuo tehtävät voivat olla eri hallinnonalojen ja ministeriöiden, kuten Sisäministeriön tai Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, alaista toimintaa. Maanpuolustuksen laajentaminen maan puolustamiseksi saattaisi vaikuttaa kansalaisten maanpuolustussuhteen kehittymiseen kansalaista maan puolustamisen eri tehtäviin sitouttavalla tavalla.

5.3 Maanpuolustussuhteen tekijät jäsentävät yksilön suhdetta maanpuolustukseen

Asevelvollisuudella on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkät ja syvälle juurtuneet perinteet. Asepalveluksen suorittamiseen liittyy edelleen nuorten miesten kohdalla vahva sosionormatiivinen velvoittavuus [I, III]. Naisten ja asepalvelusta suorittamattomien rooli ja osallisuus maanpuolustuksessa on herättänyt keskustelua ja toimenpiteitä sekä valtiollisella että yhteiskunnallisen keskustelun tasolla.

Artikkelissa [II] jäsenetään asevelvollisten kokemuksiin perustuen kansalaisten maanpuolustussuhteen käsite. Aiemmat kiteytykset ja määritelmät maanpuolustustahdosta (mm. I; Eskola 1962; Helkama 2015; Myyry 2009; Sinkko 2015; Terho 2010) huomioiden, tarkastellaan artikkelissa maanpuolustusta kansalaisuuteen liittyvänä säikeenä, osana kansalaisen ja valtion välistä vuorovaikutussuhdetta. Maanpuolustussuhteessa on tulosten mukaan kaksi toisiinsa vuorovaikutuksessa olevaa tasoa: yksilöä maanpuolustukseen asemoivat tekijät ja maanpuolustussuhdetta kehystävät tekijät.

Yksilön maanpuolustussuhde rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön, lähiyhteisöjen ja yhteiskunnan kanssa. Se elää ja muuttuu ihmisen elämänsä aikana, ympäristön sekä yksilön kokemusten mukaisesti. Maanpuolustussuhde on jäsenitys, jonka perusteella voidaan tutkia ja tarkastella kunkin yksilön suhdetta maanpuolustukseen. Se ei pyri rakentamaan hyvää tai toivottua kansalaisuutta, vaan toimii monimutkaisen ja -ulotteisen ilmiön hahmottamisen välineenä. (II.)

Maanpuolustussuhteen käsite ja siihen liittyvät tekijät on muodostettu artikkelissa [II] asevelvollisuuden marginaaleina pidettyjen ryhmien, siviilipalvelusmiesten ja reserviläisten, haastatteluaineiston perusteella. Sovellan niitä tässä luvussa alkuperäistä artikkelia laajemmin maanpuolustussuhteen visuaalisen mallin muodostamisessa ja pohdin tuon mallin yleistettävyyttä laajemmin kaikkia kansalaisia koskevaksi.

Yksilöä maanpuolustukseen asemoivat tekijät (maanpuolustusasenne, maanpuolustusluottamus, maanpuolustusosaaminen ja maanpuolustustoimijuus) ovat henkilökohtaisella tasolla rakentuvia, kehittyviä ja muuttuvia tekijöitä. Niiden kautta yksilö, kansalainen tai ei-kansalainen, käy keskustelua omasta suhteestaan maanpuolustukseen ja sen saamiin merkityksiin.

Maanpuolustusasenne kuvaa henkilön suhtautumista maanpuolustukseen, puolustusvoimiin, asevelvollisuuteen ja siihen liittyvään palvelukseen sekä aseisiin, tappamiseen tai sotilaalliseen voimankäyttöön. Asenne voi vaihdella myönteisestä kielteiseen, ja asennoituminen eri asioita kohtaan voi olla erilainen. Kansalaisen maanpuolustus-suhteessa asenne vaikuttaa esimerkiksi siihen, koetaanko asevelvollisuuteen kuuluva palvelus valtion määräämänä pakkona, sosionormatiivisena velvoitteena vai yksilön kokemana mahdollisuutena. Asenne voi ilmentyä myös kriittisyytenä maanpuolustusta tai sodankäyntiä kohtaan, mistä esimerkkinä on totaalikieltäytyminen.

Maanpuolustusluottamus rakentuu kansalaisten luottamuksesta maanpuolustuksen eri tekijöihin. Luottamus ulottuu kansalaisen omasta pystyvyyden tunteesta turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa aina kansakunnan puolustusmahdollisuuksiin erilaisissa kriisitilanteissa. Yhteiskunnallisella tasolla siihen liittyvät myös luottamus puolustuspolitiikan hoitoon ja puolustusjärjestelmään. Luottamus rakentuu vaiheittain kansalaisten omien kokemusten, käsitysten ja tietämyksen kautta. Luottamusta peilataan vallitsevaan turvallisuustilanteeseen, jonka muutokset voivat vaikuttaa maanpuolustusluottamukseen sekä yksilöiden, lähiyhteisöjen että kansakunnan tasolla.

Maanpuolustustoimijuus kuvaa kansalaisen suhdetta ja siinä tapahtuvaa liikkumista maanpuolustukseen liittyvien roolien välillä. Yksilö suuntaa ajatteluaan, toimintaansa ja käyttäytymistään sekä omaehtoisesti että sosiaalisen vuorovaikutuksen ja normatiivisten odotusten ohjaamana. Maanpuolustustoimijuus pitää sisällään rakenteiden salliman valinnanvapauden suhteessa maanpuolustukseen ja siihen liittyviin rooleihin. Yksilöllinen ja kollektiivinen maanpuolustustoimijuus voivat vahvistaa yhteiskunnallisia normeja tai haastaa vallitsevia käytäntöjä. Se kuvaa yksilön maanpuolustusroolin muodostumista ja toimintaan orientoitumista joko velvollisuuden, vapaaehtoisuuden tai ammatillisen profession kautta. Maanpuolustustoimijuus ilmentyy esimerkiksi asepalveluksen suorittamisena, pyrkimyksenä saavuttaa tavoitteita tai haluna osallistua ja hakea roolia maanpuolustuksessa, jopa velvoitetun roolin laajentamiseksi. Vastaavasti yksilö voi purkaa omaa rooliaan maanpuolustuksessa ja asevelvollisuudessa, mistä esimerkkeinä reservistä eroaminen tai poliittinen pasifismi. Toimijuus voi suuntautua maanpuolustuksessa tai maan puolustamisessa käytettävien keinojen perusteella.

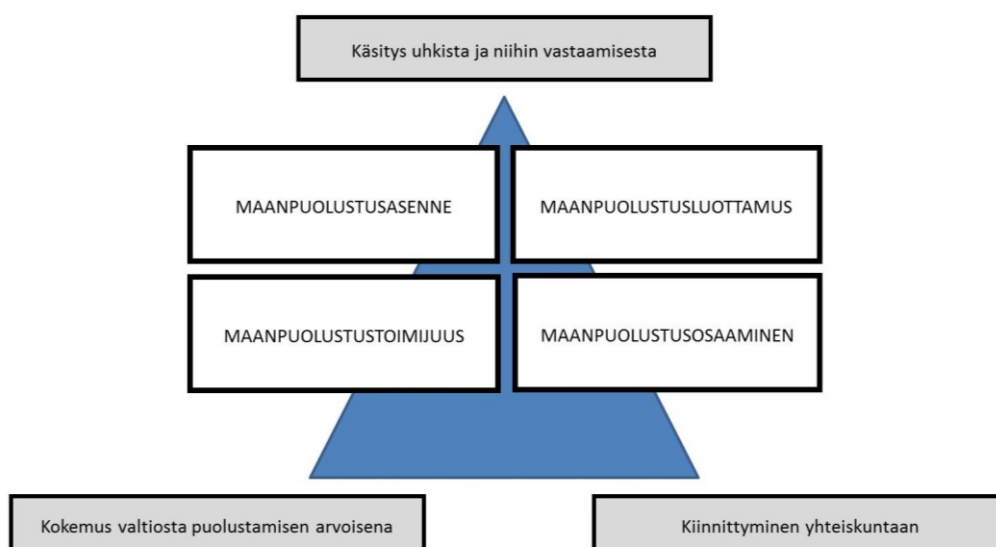
Maanpuolustusosaaminen käsittää maanpuolustusta koskevat tiedot ja taidot. Osaamista voidaan tarkastella kansalaisten tai koulutettujen sotilasjoukkojen arvioitujen taitojen ja toiminnan tai koetun osaamisen tason perusteella. Laajimmillaan maanpuolustukseen liittyvä osaaminen tarkoittaa kansalaistaidon tyyppistä koko kansan maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyvää kasvatusta. Maanpuolustus yhdistetään aseelliseen puolustukseen, jolloin osaaminen kiinnittyy puolustusvoimien ja vapaaehtoisen maanpuolustuksen tuottamaan osaamiseen. Kokonaisturvallisuusajattelussa valtion ja yhteiskunnan turvallisuuden tuottamista tukevaa osaamista, tietoja ja taitoja, kehitetään laajasti siviilikoulutuksessa, työelämässä ja harrastuksissa. Varusmieskoulutus, kertausharjoitukset ja vapaaehtoinen maanpuolustustoiminta ovat keskeisiä tekijöitä kansalaisten maanpuolustusosaamisen kehittymisessä. Tietämys maanpuolustuksesta rakentuu asevelvollisten koulutuksen lisäksi peruskoulutuksen antamasta tietopohjasta, median seuraamisesta sekä omasta harrastuneisuudesta. Maanpuolustusosaaminen voi konkretisoitua esimerkiksi yksilön tai ryhmän kykynä suoriutua yhteis-

kunnan puolustusta tai turvallisuutta palvelevista tehtävistä sekä normaalioloissa että sodan aikana.

Kiinnittymisellä yhteiskuntaan ja valtioon sekä kokemuksella valtiosta puolustamisen arvoisena on maanpuolustussuhteen rakentumisen kannalta keskeinen merkitys. Kiinnittymisellä yhteiskuntaan tarkoitetaan luottamusta järjestelmään ja sen toimijoihin sekä kokemusta valtiosta oikeudenmukaisena ja kansalaisten eduista huolehtivana. Suomalaisen hyvinvointivaltion kehittyminen on vahvistanut kansalaisten asemaa valtiossa ja tuottanut sosiaalipolitiikan ja palveluiden kautta yhä useammalle kansalaiselle oikeuksia ja valtion tuottamia etuja esimerkiksi laajentuneen sosiaaliturvan ja maksuttoman koulutuksen kautta.

Maanpuolustussuhdetta kehystäviin tekijöihin liittyy kiinteästi *käsitys valtioon, yhteiskuntaan tai lähiympäristöön kohdistuvista uhkista ja siitä, miten niihin on varauduttu*. Käsitteet pitävät sisällään sekä tietoa että mielikuvia, yksilön omasta aktiivisuudesta tai tiedonintresseistä riippuen. Tällä hetkellä Suomessa valtioon, yhteiskuntaan tai kansalaisten omaan elinpiiriin kohdistuvat uhkakuvat ovat kansalaisten kokemuksissa jotakin muuta kuin aseellisen hyökkäyksen uhka. Aseellisen hyökkäyksen uhkaa pidetään matalana (Limnell & Rantapelkonen 2017; MTS 2018; II). MTS:n kyselyn mukaan suomalaisissa paljon tai jonkin verran huolta aiheuttavista asioista yleisimpiä ovat ilmastonmuutos (89 %), kansainvälinen terrorismi (88 %), maailman pakolaistilanne (87 %), joukkotuhoaseiden leviäminen (82 %), poliittiset ääriilikkeet (82 %), tietoverkkoihin kohdistuvat uhkat eli kyberuhkat (79 %), rasismi (78 %), tilanne Lähi-idässä (77 %), yhteiskunnallinen eriarvoisuus Suomessa (76 %) ja Itämeren alueen turvallisuustilanne (76 %) (MTS 2018, 23).

Maanpuolustussuhteen ulottuvuudet ja tekijät on jäsennetty artikkelissa [II]. Artikkelin tuloksiin ja edellä esitettyyn tekijöiden laajempaan kuvailuun perustuen esitän maanpuolustussuhde-käsitteen ja tulosten mukaan sen sisältämien tekijöiden visuaalisen kuvauksen.

Kuva 3: Kansalaisen maanpuolustussuhde

Kuva toimii ilmiön jäsenyyksenä ja lähtökohtana jatkotutkimukselle tulosten perusteella esitettyjen maanpuolustussuhteen tekijöiden yleistettävyydestä sekä mallin sovellettavuudesta eri kansanosissa.

5.4 Asevelvollinen käy neuvottelua suhteessaan siviilikansalaisen ja sotilaan rooleihin

Asevelvollisuuden piirissä asevelvollisille kansalaisille muodostuu kaksi erilaista roolia ja identiteettiä siviilikansalaisena ja kansalaisotilaana. Leviin (1997) ja Periin (1993) viitaten Adres ym. (2012) argumentoivat demokraattisten asevelvollisuusvaltioiden piirissä tehty tutkimus paljastaa kansalaisten ja valtion välisten suhteiden kriittiset elementit. Heidän mukaansa asepalvelus (asevelvollisuus) lakkaa olemasta kansalaisuuden symboli moderneissa kansallisvaltioissa, joissa edellisestä sodasta on kulunut pitkä aika tai konfliktien todennäköisyys on vähäinen (ibid, 95). Artikkelissa [III] todetaan asevelvollisten, etenkin asevelvollisuuden marginaaleissa olevien siviilipalvelusmiesten ja reservistä siviilipalvelukseen siirtyvien, kokevan hankalaksi siviilin ja sotilaan identiteettien ja roolien yhdistämisen sekä näiden välillä liikkumisen.

Asevelvolliseen kohdistuu asevelvollisuuden alkuvaiheessa monenlaisia odotuksia ja henkilökohtaiseen kasvuun liittyviä paineita. Täyttäessään 18 vuotta nuori mies tulee lain mukaan täysi-ikäiseksi ja häneen kohdistuu valtion, yhteiskunnan sekä usein myös lähipiirin ja perheen suunnalta uusia velvollisuuksia tai velvoitteita. Oppivelvollisuus on päättynyt, mutta asevelvollisuus ja verovelvollisuus vaikuttavat uudella tavalla nuoren elämän piirissä. Noista velvollisuuksista vain verovelvollisuus näyttäytyi haastatteluaineiston perusteella kansalaisille vastavuoroisina toimina hyvinvointivaltiolta saatuja palveluita kohtaan.

Maanpuolustussuhteen kehystävät tekijät (kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena, kiinnostuminen ja osallisuus yhteiskunnasta sekä kokemus valtiota uhkaavista asioista ja niihin vastaamisesta) rakentuvat pitkän ajan, yksilön kokemusten ja elämänpolun, mutta myös sosiaalisten yhteisöjen ja niissä tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta [II]. Nuo tekijät, yksilön arvot ja tavoitteet sekä ympäristön asettamat odotukset tai sallivuuden ilmapiiri ovat merkittävässä roolissa asevelvollisen kansalaisen siirtyessä asevelvollisuuden kentälle kutsuntavaiheessa. Tehtävät valinnat ohjaavat asevelvollisen joko varusmiespalvelukseen, siviilipalvelukseen tai totaaliikieltäytymiseen asevelvollisuudesta. Asevelvollinen voidaan vapauttaa varusmies- tai siviilipalveluksen suorittamisesta terveydellisistä syistä. Tutkimuksen tulosten [III] perusteella nousee esiin havainto, että asevelvollisten kokemuksissa nuoresta iästä johtuva kypsymättömyys ja suomalaisen yhteiskunnan velvoittava paine ohjaavat asevelvollista valitsemaan varusmiespalveluksen tuossa valintatilanteessa.

Valittuaan siviilipalveluksen joko kutsunnoissa tai varusmiespalveluksen aikana, ei siviilipalvelusvelvolliseksi tulleella ole enää pääsyä takaisin asevelvolliseksi. Sama koskee myös täydennyspalveluksen suorittaneita reservistä siviilipalvelusvelvollisiksi siirtyviä. Siviilipalveluksen osalta tehdään siis yksisuuntainen valinta, jolla on asevelvollisen näkökulmasta koko hänen asevelvollisuusaikansa kattava merkitys.

Ensimmäinen konkreettinen siirtymä siviili- ja sotilasidentiteettien välillä koetaan varusmiespalveluksen alkaessa. Osalla varusmiehistä siirtymä siviili-identiteetistä sotiinlaaksi on vaikea tai sopeutuminen varusmiespalvelukseen tuottaa hankaluuksia.

Palveluksen keskeyttää noin 10 % kunkin saapumiserän palvelukseen astuneista varusmiehistä, joskin trendi on ollut laskeva viimeisten vuosien aikana (Findikaattori 2018). Varusmiespalveluksessa omaksutaan sotilaan identiteettiä ja ajattelutapaa, joka muodostuu joukon koulutuksen, yhteisten kokemusten ja muiden muassa joukon ryhmäkiinteyden kautta. Sotilaan kouluttaminen, identiteetin kehittäminen ja etiikan opetus tukevat asevoimien ihmiskuvaa ja sen kehittymistä yksilön tasolla (vrt. Aalto 2015, 122). Varusmiespalveluksen aikainen toiminta, puhetavat, viralliset ja epäviralliset normit muovaavat asevelvollisen kokemusta itsestään sotilaana (vrt. *military mind* Huntington 1957, 59.). Palveluksen aikana yksilöt voivat kokea omien asenteidensa ja arvostuksiansa muuttuvan, ikään kuin joustavan tilannesidonnaisesti, heidän aiempiin arvoihin ja toimintaansa verrattuna. Yhteisöllisyys, sosiaalisuus ja joukon muodostama kokonaiskeho (vrt. Ojajärvi 2015) toimivat alustana varusmiesten kollektiivisen maanpuolustustahdon, taistelutahdon ja asemoitumisen maanpuolustuksen tehtäviin kehittymiselle [I, II ja III].

Elämänkulun vaiheet nostavat esille ja palauttavat asevelvollisten mieliin varusmiespalveluksen aikaisia kokemuksia sekä herättävät pohdintaa heille velvoitetusta ja kasvatetusta kansalaisotilaan roolista. Naimisiin meno, perheen perustaminen ja oman lapsen syntymä ovat tutkimuksen tulosten [III] mukaan elämänkaaren vaiheita, jolloin asevelvollisen kaksoisidentiteetti ja rooli kansalaisena sekä kansalaisotilaana voivat problematisoitua sekä saada aikaan yksilön tason eettistä pohdintaa. Siviilikansalaisen eettinen ja moraalinen ajattelutapa sekä täysin sotilaallisesta kontekstista irrallinen elinpiiri herättävät osassa asevelvollisia kansalaisotilaan roolia problematisoivia ja kyseenalaistavia kokemuksia. Yksilöiden käymään pohdintaan liittyvät kiinteästi omiin sotilaan kykyihin, taitoihin ja luottamukseen liittyvät tekijät sekä kysymykset sodan ja tappamisen oikeutuksesta.

Asevelvollisen saama kertausharjoituskäsky voi olla yksilölle merkittävä kansalaisen ja kansalaisotilaan välisen roolin pohdinnan kohta. Artikkelissa [I] todetaan kertausharjoitukseen osallistuneiden ja vapaaehtoisesti reserviläisyksikköön hakeutuneiden maanpuolustustahdon ja taistelutahdon olevan korkealla tasolla. Ne, jotka osallistuvat kertausharjoitukseen ovat sitoutuneita maanpuolustukseen ja reservin tehtäviinsä. Kertausharjoituskäsky voi olla myös maanpuolustussuhdetta heikentävä, maanpuolustusasenteeseen vaikuttava ja omaa toimijuutta purkava tekijä. Merkittäväällä osalla reservistä siviilipalvelukseen siirtyvillä oli kokemuksia kansalaisotilaan roolin ja kansalaisen roolin ristiriitaisuudesta juuri kertausharjoituskäskyyn liittyen. Kertausharjoituksessa asevelvollinen siirtyy siviilielämän piiristä määrättyksi ajaksi sotilaan rooliin, osaksi joukkoa ja asevoimia. Tuota siirtymää voi haitata siviilielämään, työelämän tai perheen tilanteeseen liittyvät tekijät. Kertausharjoitukseen liittyvän veloitteen kokeminen pakottavana vastavoimana henkilökohtaisesti tärkeämmäksi koetuille asioille voi käynnistää prosessin asevelvollisen ja kansalaisotilaan roolin purkamiseksi. Samassa yhteydessä voidaan päätyä kyseenalaistamaan kansalaisotilaan rooliin kuuluvat sotaan ja taisteluun osallistumisen sekä väkivallan käytön ja tappamisen kysymykset. Kansalaisotilaan roolin kyseenalaistumista ennakoivat yksilön heikko luottamus omiin tai oman joukon taitoihin selviytyä taistelutilanteessa tai laajemmin epäusko Suomen puolustuskykyyn sodassa.

Tappamisen ja tapetuksi tulemisen uhka ovat kysymyksiä, joita asevelvolliset pohtivat asevelvollisuuden ja elämänkaaren eri vaiheissa. Artikkelin [I, II, III ja IV] tulos-

ten mukaan nuoret tekevät valintansa varusmiespalveluksen suorittamisesta perinteen ja sosiaalisen ympäristön asettamien paineiden ohjaamina. Siviilipalvelukseen kutsuntavaiheessa hakeutuvat ovat käyneet yksityiskohtaisempaa pohdintaa omasta suhteestaan maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen sekä näiden tuottamiin rooleihin jo palvelusmuodon valinnan yhteydessä. Reservistä siviilipalvelukseen siirtyvien keskuudessa asevelvollisuuden ja kansalaissotiluuden velvoitteet, roolit ja identiteetti olivat kyseenalaistuneet varusmiespalveluksen aikana tai sen jälkeen. Heidän näkemyksilleen leimallisia olivat kokemukset kutsunta- ja varusmiespalvelusikäisten kypsymättömyydestä ja asevelvollisuuteen liittyvien eettisten pohdintojen vähyydestä yksilön asevelvollisuuteen ja maanpuolustukseen liittyvien valintojen yhteydessä.

Tulosten perusteella asevelvollisten sitoutumisen ja sitouttamisen vuoksi yksittäisten asevelvollisten tulisi ymmärtää syvällisemmin asevelvollisuuden merkitys ja sen vaikutukset yksilöön henkilökohtaisella tasolla. Bergeron (2014) korostaa yksilön vastuuta selvittää sotilaan rooliin liittyvät valtiolliset, institutionaaliset sekä moraalisen toimijuuden velvoitteet ja odotukset ennen sotilaaksi rekrytoitumista ja taistelutehtävään lähtemistä (ibid. 49–51). Suomalaisessa asevelvollisuudessa olisikin Puolustusvoimien ammattisotilaiden tehtävä selvittää ja keskustella asevelvollisuuden tuottaman roolin merkityksestä ja vaikutuksista yksilöitä kohtaan. Osalle asevelvollisista tappamisen kysymys problematisoituu niin vahvasti, että he haluavat irtisanoutua asevelvollisuudesta ja hakea vaihtoehtoa kansalaissotilaan roolista järjestelmän sallimissa rajoissa. Tappaminen, väkivalta ja voimankäyttö sekä näihin liittyvät psykologiset, koulutukselliset ja eettiset tarkastelut ovat sotilassosiologian piiriin kuuluvia ilmiöitä (Aalto 2016; Grossman 1996, 29–50; Huntington 1957; Malešević 2010; Miller 2016; Ouellet 2005, 24–25). Artikkelin [III] tulosten perusteella tappamiseen liittyy joko yksilön halu irrottautua kansalaissotilaan roolista ja omasta joukosta normaalioloissa, jotta ei joutuisi kohtaamaan tappamisen tai väkivallan käytön tilannetta taistelutilanteessa. Toinen, laajempi, näkemys liittyy sodan oikeutuksen ja väkivallan käytön yleisemmän tason pohdintaan ja pasifistiseen pyrkimykseen kohti aseetonta elämää ja maailmanrauhaa. Asevelvollisten kokemusten mukaan he eivät olleet saaneet riittävästi tukea tai tietoa asevelvollisuuden kautta tulevaan kansalaissotilaan rooliin, sen vaatimuksiin ja niihin liittyviin eettisiin kysymyksiin.

5.5 Yhteenveto tuloksista

Maanpuolustustahdon tutkimus, käsitteellistäminen ja sen mittaamisen metodologinen kehitys ovat varsin skandinaavisia ilmiöitä ja niihin liittyvät tieteelliset tutkimukset ovat olleet vähäisiä. Eri kyselyjen tuloksia ja tutkimuksia on raportoitu julkaisusarjoissa, mutta vertaisarvioituja julkaisuja on olemassa vähän. Tutkimuksen tulosten perusteella avaan keskustelua maanpuolustustahto-käsitteen laajentamisesta maanpuolustussuhde-käsitteellä. Maanpuolustussuhde avaa entistä laajemman teoreettisen mahdollisuuden kansalaisuuteen liittyvän ilmiön tutkimiselle. Vaikka suhteen taustalla on ajatus maanpuolustuksesta kansalaisuuden yhtenä säikeenä, voidaan teorian olettaa soveltuvan myös kansalaisuudesta riippumattoman maanpuolustussuhteen tarkastelun, esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla. Maanpuolustussuhteen kehys-tävät tekijät kuvaavat kansalaisen suhdetta ja osallisuuden kokemuksesta valtiosta, sen puolustamisen arvoisuudesta sekä kokemuksia sitä uhkaavista asioista ja niihin varautumisesta. Kansalaisen maanpuolustussuhde muodostuu ja muuttuu yksilöä maanpuolustukseen asemoivien tekijöiden vaikutuksesta. Maanpuolustussuhde ei ole

staattinen ilmiö, vaan se on yksilöiden tasolla jatkuvassa, prosessinomaisessa, muutoksessa. Käsitteen ja siihen liittyvien tekijöiden voidaan olettaa toimivan kansalaisuuden piirissä sekä laajempaan yksilön suhdetta maanpuolustukseen kuvaavana mallina. Yksilöä maanpuolustukseen asemoivat tekijät ovat vuorovaikutuksessa ja resonoivat maanpuolustussuhdetta kehystävien tekijöiden kanssa.

Asevelvollisuudessa kansalaiseen kohdistuu valtion suunnalta kontrollia, joka velvoittaa yksilöä palvelemaan valtiota. Kylmän sodan aikana Suomeen kohdistui realistinen aseellisen hyökkäyksen uhka, johon valtio vastasi kokonaismaanpuolustuksen keinoilla. Maata valmistauduttiin puolustamaan aseellisesti, todennäköisinä pidettyjä uhkia vastaan. Tuossa yhteiskunnallisessa tilanteessa oli tarkoituksenmukaista mitata kansalaisten maanpuolustustahtoa eli tukea maan aseelliselle puolustamiselle. Turvallisuusympäristön ja yhteiskunnallisen kehityksen myötä valtion varautumisessa on käännytty kohti kokonaisturvallisuuden mallia. Kokonaisturvallisuuden piirissä rakennetaan eri toimijoiden verkostoja sekä yhteistoimintaa erilaisiin turvallisuusuhkiin varautumiseen ja niistä selviämiseen. Aseellinen puolustus on yksi osa kokonaisturvallisuutta ja laajan kirjon uhkiin vastaamista. Kokonaisturvallisuus-malli on laajentanut kansalaisten roolia asevelvollisista ja aseellisen tukitehtäviin osallistujista kokonaisturvallisuuden rakentajiksi. Tuon muutoksen kautta on maanpuolustustahdon mittaamisen rinnalla tarpeen selvittää kansalaisten sitoutumista maanpuolustuksen ja kokonaisturvallisuuden eri tehtäviin.

Maanpuolustus ja asevelvollisuusjärjestelmä ilmentyvät tutkimuksen tulosten mukaan kansalaisille varusmiespalveluksena. Varusmiespalveluksen suorittamiseen liittyy edelleen sosionormatiivinen velvoittavuus ja on yleistä, että asevelvollisen ympäristö vaikuttaa hänen valintoihinsa asevelvollisuuteen kuuluvan palveluksen suorittamisen tavasta. Puolustusvoimia ja maanpuolustusta pidetään tarpeellisena osana valtion ja sen kansalaisten puolustamista ja turvaamista. Osa asevelvollisista tekee palvelukseen liittyvät valinnat eettiseen vakaumukseensa perustuen. Osa taas hyödyntää asevelvollisuuden sisäänrakennettua valinnanvapautta ja hakee palveluksen muodosta itselle eniten hyötyä tuottavan ratkaisun.

Tutkimuksen tulosten perusteella asevelvollisuus tuottaa sukupuolittuneita kokemuksia. Miehet velvoitetaan – pakotetaan – asevelvollisiksi kansalaisuuteen kuuluvan velvollisuuden kautta. Naisille asepalvelus on vapaaehtoinen, mutta heistä tulee asevelvollisia 40 palvelusvuorokauden jälkeen. Tulosten mukaan asevelvollisuuden tasa-arvoisuuden ja sukupuolten välisen yhdenvertaisuuden kehittämiseen sisältyy ristiriitaisia kokemuksia. Paraneeko yhdenvertaisuus velvoittamalla koko ikäluokka ja kaikki sukupuolet kansalaispalvelukseen vai edistetäänkö tasa-arvoa tekemällä palveluksesta vapaaehtoinen kaikille sukupuolille?

Kansalaispalveluksesta, siviilipalveluksen kehittämisestä, uskonnollisista syistä asevelvollisuudesta vapautettujen ja totaalikieltäytyjien asemasta käyty poliittinen ja yhteiskunnallinen keskustelu ovat avanneet näköaloja asevelvollisuuden kehittämiseksi ja kansalaisten mielipiteiden muodostumiselle. Mielipiteiden ja asenteiden jakautuminen eri mallien tukemisessa näkyy hitaina muutoksina esimerkiksi MTS:n kyselyjen tuloksissa.

Tulosten perusteella Suomi koetaan puolustamisen arvoisena maana ja suomalaista elintapaa sekä Suomessa asuvia ihmisiä halutaan puolustaa. Varusmiespalveluksen

suorittaneet ja käskystä kertausharjoitukseen osallistuneet asevelvolliset ovat erittäin sitoutuneita omaan tehtäväänsä ja tukevat aseellista vastarintaa oman maan vapauden ja demokratian säilyttämiseksi. Joillakin asevelvollisilla oma rooli aseellisen puolustuksen tehtävissä problematisoituu ja he ryhtyvät purkamaan rooliaan esimerkiksi hakeutumalla varusmiespalveluksesta tai puolustusvoimien reservistä siviilipalvelusvelvollisiksi. Tulosten perusteella siviilipalvelusta suorittavat tai reservistä siviilipalvelukseen siirtyvät eivät tiedä omaa poikkeusolojen tehtäväänsä, mutta pääosa heistä haluaa rakentaa roolia ja toimijuutta kokonaisturvallisuuden, ihmisten turvaamisen tai yhteiskunnan kriisistä palautumista tukevilla tehtävillä.

Kansalaisuus käsitykset ja niissä tapahtuvat muutokset heijastuvat kansalaisten maanpuolustussuhteeseen. *Hyvinvointivaltiokansalaisuudessa* on keskeisesti kyse valtion tuottamista kansalaisten perusoikeuksista, etuoikeuksista ja velvollisuuksista. Suomalaisessa asevelvollisuuden kontekstissa hyvinvointivaltion palvelut tai oikeudet eivät ole sidoksissa kansalaisvelvollisuuksiin, mukaan lukien asevelvollisuuden tai siihen liittyvän palveluksen, suorittamiseen. Kaikki maassa laillisesti asuvat ovat oikeutettuja yhdenvertaisesti hyvinvointivaltion palveluihin ja pääosaan kansalaisoikeuksista. *Hyötykansalaisuudessa* ja yksilöllisyyttä korostavien arvojen vaikutuspiirissä kansalainen, yksilö, tekee valintoja oman elämänpolun tai itselle välittömästi koettavissa olevan hyödyn kautta. Individualisaatio haastaa kansan kollektiivisia arvoja ja yksilöiden halua uhrautua lähipiirinsä, yhteisöjen, yhteiskunnan tai valtion puolesta. Asevelvollisuuden osalta tuo tarkoittaa esimerkiksi palveluksen muodon valintaa itseä hyödyttävällä tavalla. *Globaalikansalaisuus* perustaa arvonsa sekä kiinnittymisensä maailmanlaajuisiin, rajat ylittäviin, globaaleihin arvoihin ja ihmisoikeuksiin. Kansallisvaltioiden merkitys heikkenee ja kokemus kansalaisuudesta, yhteisöllisyydestä tai yhteenkuuluvuuden tunteesta muodostuu sosiaalisten suhteiden ja esimerkiksi uusimuotoisten tietoverkoissa rakentuvien verkostojen ja yhteisöjen kautta. Maanpuolustus aseellisenä toimintana on perustunut perinteisesti valtion, rajojen, kulttuurin ja kansan puolustamiseen toisen valtion toteuttamaa aseellista uhkaa tai hyökkäystä vastaan. Globalisaation ja globaalikansalaisuuden myötä valtion rajojen merkityksellisyys hämärtyy ja kysymys maa-alueiden aseellisesta puolustamisesta voi muuttua irrelevantiksi. Sen sijaan kansalaiset voivat hakea nykyistä aktiivisemmin roolia konfliktien ennaltaehkäisemisen, yhteiskunnan ja kansalaisten turvaamisen tai globaalien uhkien, kuten ilmastonmuutoksen, pakolaisuuden tai yhteiskunnallisen eriarvoistumisen ratkaisemissa.

Maanpuolustus ja asevelvollisuus muodostavat kansalaisen ja valtion välisessä suhteessa - kansalaisuudessa - säikeen, jonka muodostumista ja muotoja voidaan kuvata yksilöllisesti maanpuolustussuhteen ulottuvuuksien ja tekijöiden kautta. Asevelvollisuus muodostaa asevelvolliselle kansalaiselle kaksoisidentiteetin sekä siviilikansalaisena että kansalaisottilaana. Asevelvollisuuden eri vaiheissa yksilö rakentaa näitä identiteettejä sosiaalistumalla eri yhteisöihin ja rooleihin. Asevelvollisuudessa on useita vaiheita, joissa siirrytään identiteetistä ja olemuksesta toiseen. Näitä ovat esimerkiksi varusmiespalveluksen aloittaminen, palveluksesta kotiutuminen, kertausharjoitukseen meneminen ja sieltä palaaminen siviilin rooliin. Sotilaan ja siviilin roolit ovat kaukana toisistaan sekä ajattelutavaltaan (*mind-set*), fyysisesti, sosiaalisesti että pukeutumiseen liittyvien tekijöiden tai asevoimien totaalisen luonteen vuoksi. Liike identiteettien ja roolien välillä voi olla sujuvaa tai se voi aiheuttaa yksilölle haasteita sopeutumisessa ja mukautumisessa eri rooleihin. Liikkuminen sotilaan ja siviilin

identiteettien välillä voi aiheuttaa moraalista ristiriitaisuutta, mikä konkretisoituu yksilön tasolla esimerkiksi kansalaisuuteen kuuluvan kansalaisotilaan roolin kyseenalaistumisena tai väkivallan, voimankäytön ja tappamisen kysymysten eettisenä problematisoitumisena.

POHDINTA

Väitöskirjan keskeisiä teemoja ovat asevelvollisten suhde ja sitoutuminen maanpuolustukseen. Tutkimuksessa on selvitetty asevelvollisten maanpuolustustahtoa ja taistelutahtoa sekä kansalaisuuteen perustuvaa suhdetta ja sitoutumista maanpuolustukseen.

Suomen kansainväliseen asemaan ja turvallisuustilanteeseen vaikuttavat tekijät ovat muuttuneet kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tuossa yhteydessä Suomi säilytti miesten yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan puolustusratkaisunsa, vaikka monet Euroopan maat luopuivat tai supistivat asevelvollisuutta. Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut kuluneen vuosikymmenen aikana sotilaallisten sekä laajan turvallisuuden uhkien osalta. Turvallisuusympäristössä tapahtuneiden muutosten vuoksi Puolustusvoimien tehtäväkenttä on monipuolistunut (Turvallisuuskomitea 2014, 14).

Puolustusjärjestelmään ja asevelvollisuuteen ovat vaikuttaneet sotilaallisten uhkakuvioiden lisäksi muiden muassa Puolustusvoimien kansainvälisen yhteis- ja harjoitustoiminnan lisääntyminen sekä valtion tasolla taloudelliset ja puolustuspoliittiset tekijät. Viimeaikaiset kriisit ovat osoittaneet, että sotilaallisten uhkien kirjo on entistä laajempi, moniulotteisempi ja uhkien konkretisoituminen konflikteiksi on entistä nopeampaa ja vaikeammin ennakoitavaa. Hybridivaikuttamisen tai -sodankäynnin, kybersodan tai -vaikuttamisen, informaatio sodan tai -vaikuttamisen sekä uusien puolustusteknologioiden kehittyminen ja kallistuminen ovat muuttaneet valtion puolustusta ja varautumista.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017) määrittelee puolustuskyvyn sotilaallisiksi ja ei-sotilaallisiksi uhkiksi ja niihin vastaamiseksi. ”Suomen itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus turvataan ylläpitämällä ja kehittämällä turvallisuusympäristöön suhteutettua puolustuskykyä. (---) Tarvittaessa Suomeen kohdistuvat sotilaalliset uhat torjutaan puolustuskyvyn käytöllä. (---) Perinteisten sotilaallisten uhkien lisäksi Suomi varautuu vastaamaan entistä monitahoisempiin uhkiin, joissa yhdistyvät sotilaalliset ja ei-sotilaalliset keinot. Valmiutta sotilaallisiin ja ei-sotilaallisiin uhkiin vastaamiseksi kehitetään osana kokonaisturvallisuuden toimintamallia viranomaisien, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Puolustushallinto vastaa sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisystä, torjunnasta sekä tukee muuta yhteiskuntaa ja viranomaisia kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti. Sotilaallista maanpuolustusta tuetaan yhteiskunnasta saatavilla voimavaroilla.” (Turvallisuuskomitea 2017, 18.) MTS:n kyselyn mukaan 76 % suomalaisista oli vuonna 2017 sitä mieltä, että aseellisen hyökkäyksen uhkiin on varauduttu hyvin (MTS 2017, 23).

Maanpuolustus- ja asevelvollisuus velvoittavat kansalaisia varautumaan, kouluttautumaan ja tarvittaessa osallistumaan maanpuolustukseen joko aseellisen puolustuksen tehtävissä tai valtion puoltamista tukevissa tehtävissä kunkin omien kykyjen ja taitojen mukaisesti. Kysymykset asevelvollisten maanpuolustus- ja taistelutahdosta ovat keskeisiä suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa. Maanpuolustus on nähty pe-

rinteisesti Suomessa aseellisena puolustuksena ja siihen varautumisena. Puolustusvoimat on säilyttänyt legitiimin asemansa eikä sen olemassaoloa tai tarpeellisuutta ole konkreettisesti kyseenalaistettu, kuten yhteiskunnan muita tehtäviä tai palveluja. Asevelvollisuus on keskeinen ja kansalaisille näkyvästi ilmestyvä osa maanpuolustusta ja Puolustusvoimien toimintaa. Asevelvollisuuteen vaikuttaa myös kansalaisten tuki ja hyväksyntä maanpuolustusta, puolustusvoimia, asevelvollisuutta ja puolustushallinnolle kohdennettavia resursseja koskien. Suomessa maanpuolustus näyttäytyy ja merkityksellistyy asevelvollisuuden kautta yksilöiden ja perheiden, yhteiskunnan ja valtion tasoilla. Kansalaisten tasolla asevelvollisuus ilmenee lähinnä varusmiespalveluksen tai siihen rinnastettavan palveluksen suorittamisena. Yhteiskunnallisella tasolla kyse on kokemuksesta Suomesta ja suomalaisesta elämäntavasta puolustamisen ja yksilöiden uhrausten arvoisena. Valtio ylläpitää ja valmistautuu tarvittaessa puolustamaan suvereniteettiaan sekä kansalaisiaan, tai laajemmin nähtynä ihmisiä ja ihmisoikeuksia.

Maanpuolustustahto on suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeänä pidetty arvo ja ilmiö. Maanpuolustustahtoon viitataan juhlapuheissa, kansallistunteen korottajana sekä maanpuolustusta ja asevelvollisuutta tukevissa puheenvuoroissa. Yleensä maanpuolustustahdosta keskusteltaessa taustalla on MTS:n mielipidekyselyn tulokset ja niistä tapahtuneet muutokset. Syksyllä 2018 keskustelua käytiin MTS:n mittaaman maanpuolustustahdon laskusta, varsinkin alle 25-vuotiaiden kansalaisten keskuudessa.

Maanpuolustustahdon määritelmät ja sen mittaamisen perinne juontuu 1950-luvulla aloitettuihin mielipidetutkimuksiin. Valtanen (1954) muodosti maanpuolustustahdon ja maanpuolustushengen käsitteet yhteiskuntajärjestyksen säilyttämisen perustalle ja tarkensi näiden ilmiöiden muuttuvan sekä kehittyvän yhteiskunnallisten tilanteiden mukaisesti (Valtanen 1954, 2-4). Maanpuolustushenki rajautui käsitteellisesti maanpuolustustahdoksi ja sen mittaaminen sekä mittaamisessa käytettävät kysymykset vakiintuivat nykyiseen muotoonsa 1960-luvulla. Maanpuolustustahtoa on mitattu tuosta lähtien klassisella kysymyksellä, ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” (MTS 2006; 2018.)

Maanpuolustustahto-kysymyksen käyttö on ollut relevantti tapa selvittää kansalaisten asenteita ja mielipiteitä Suomen puolustamista aseellista hyökkäystä kohtaan. Kysymyksenasettelu ja muoto ovat toimineet konventionaalisen, tavanomaisen aseinen käytävän sodan ollessa sotilaallisten uhkamallien ja -arvioiden mukaan potentiaalinen uhka. Huomattavaa on, että joinakin vuosina on kysytty myös ydinasein käytävän sodan uhkasta ja kansalaisten asenteista puolustautumiseen niitä vastaan (vrt. MTS 2006). Mittaushistorian alkuvaiheessa (vuosina 1970–71) aseellisen puolustautumiseen ja vastarintaan suhtautui myönteisesti 42–43 % kansalaisista ja noin puolet kansalaisista vastusti aseellista puolustautumista. 1980-luvun alusta lähtien suomalaisten mielipide aseellista puolustautumista kohtaan, jos Suomeen hyökätään, on ollut varsin myönteistä (MTS 2018, 26).

Turvallisuusympäristön ja sodankuvan muutokseen liittyen on todettu, että hybridi-sodassa etulinja kulkee läpi koko yhteiskunnan. Hybridiuhkissa ja laajan turvallisuuden uhkissa niihin vastaaminen on huomattavasti monimutkaisempaa ja kompleksisempaa kuin konventionaalisisessa aseellisessa hyökkäystilanteessa. Suomalaisessa maanpuolustustahdotutkimuksessa on jäänyt varsin vähälle huomiolle Valtasen

(1954) huomio maanpuolustustahtoon liitettävän yhteiskunnallisen aikalaisanalyysin vaatimuksesta. Maanpuolustustahtoon tilasta on kannettu huolta ja MTS:n tulosten aikasarjoja on pidetty tärkeinä välineinä kansalaisten maanpuolustustahtoon seurannassa. Mittarin kehittäminen on jäänyt kuitenkin tutkimuksellisessa mielessä jälkeen, huomioiden turvallisuusympäristön ja uhkakuvien muutokset sekä kansalaisten roolin kehittymisen osana kokonaisturvallisuutta.

Maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus sisältävät kansalaisten näkökulmasta valintoja ja valintojen polkuja. Kutsunanalainen asevelvollinen voi valita, suorittaako hän varusmiespalveluksen, aseettoman palveluksen vai hakeeko vakaumuksellisista syistä siviilipalvelukseen. Asevelvollisuudesta totaalikieltäytyminen on ollut Suomessa juridisesti vankeustuomioon rangaistava teko. Yhteiskunnallisessa keskustelussa on noussut viime vuosina entistä vahvemmin esille asevelvollisuuden ongelmakohdat kansalaisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Näistä tapauksista esimerkkinä ahvenanmaalaisten ja Jehovan todistajien vapautus asevelvollisuudesta ja siihen kuuluvan palveluksen suorittamisesta (Ahvenanmaan itsehallintolaki; Lain Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa kumoaminen keväällä 2019). Asevelvollisuutta ja varusmiespalvelusta on tarkasteltu myös sukupuolten välisen tasa-arvoisuuden kannalta. Asevelvollisuus velvoittaa miespuolisia kansalaisia, mutta naisille on vapaaehtoinen. Keskusteluissa on pohdittu, pitäisikö velvollisuutta laajentaa jossakin muodossa kaikkia sukupuolia velvoittavaksi vai tulisiko vain yhtä sukupuolta koskevaa velvollisuutta purkaa.

Sotatieteissä ja puolustusvoimissa on vallalla käsitys, että varusmiehiä, asevelvollisia ja maanpuolustustahtoa on tutkittu paljon ja laajasti eri näkökulmista. Väitöskirjaa tehdessäni huomasin, että tämä ei pidä paikkaansa akateemisessa mielessä. Asevelvollisiin ja maanpuolustustahtoon liittyviä tutkimuksia on olemassa, mutta pääosa niistä on julkaistu tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen työpapereina tai opinnäytteinä. Tieteellisissä julkaisuissa julkaistuja vertaisarvioituja tutkimuksia on Suomessa näistä aiheista ollut varsin vähän. Teemoihin liittyvistä väitöskirjoista mainittakoon Salo (2008) ja Sinkko (2015). Tältä osin väitöskirjani ja sen osana julkaistut neljä artikkelia kontribuovat merkittävästi suomalaista sotilassosiologiasta tutkimuskenttää ja -kirjallisuutta.

Maanpuolustustahtosta käytyä keskustelua ovat leimanneet uskomukset, kyseenalaistamattomuus ja puolustushallintolähtöinen auktoriteettisuus. Ilmiön ja käsitteen määrittämättömyys on johtanut siihen, että termiä on voitu käyttää, määritellä ja tulkita asia- ja tapauskohtaisesti. Termin käytössä ja sen ymmärtämisessä ei ole ollut vastuuta puhujalla eikä kuulijalla. Tämä tutkimus ottaa askeleen eteenpäin käsitteen määrittelyssä ja tulkitsee tuota ilmiötä tässä ajassa.

6.1 Tutkimuksen teoreettinen merkitys

Sotatieteiden kentässä sotilassosiologia asemoituu käyttäytymistieteiden ja yhteiskuntatieteiden alalle. Sotilassosiologian monitieteisessä ja soveltavassa tutkimusperinteessä hyödynnetään muiden muassa emotieteensä sosiologian sekä sosiaalipsykologian, psykologian ja filosofian teorioita ja tutkimusperinteitä. Sosiologian ydinalueisiin kuuluvat yhteisöjen ja yhteiskunnan sisäiset ja niiden väliset vuorovaikutuksen rakenteet ja toiminta. Toisen maailmansodan jälkeen kehittyneen sotilassosiologian

keskeisiä tutkimusintressejä ovat olleet makro-tason rakenteelliset kysymykset asevoimien ja yhteiskunnan välisistä suhteista sekä mikro-tason tutkimuksessa kokeukselliset ja toiminnalliset kysymykset yksilön ja asevoimien välisissä suhteissa (Caforio 2003; Joas 2003; Malšević 2010; Ouellet 2005). Suomalainen tutkimus on painottunut pienryhmäkiinteyden (Harinen 2012; Pipping 1978; Salo 2011), maanpuolustustahdon (Leimu ym. 2008; Sinkko 2015) ja sotilasjoukkojen tai -ryhmien epävirallista rakennetta tai normistoa (mm. Harinen 2012; Kosonen 2003; Leimu 1985; Pipping 1978). Sosiologian tutkiessa sosiaalisia faktoja soveltaa sotilassosiologia tuota ydintehtävää sotatieteissä asevoimien toiminnan ja yhteiskuntasuhteiden kontekstissa.

Sotatieteiden ja sotilassosiologian kentässä tämä tutkimus kontribuoi kansalaisten ja asevoimien välisen suhteen ymmärtämistä asevelvollisuusvaltion kontekstissa. Tutkimus syventää kansalaisuuteen maanpuolustus- ja asevelvollisuuden kautta muodostuvan suhteen ymmärtämistä ja mallintaa tuota moniulotteista ilmiötä maanpuolustussuhde-käsitteen kautta. Maanpuolustussuhde puolestaan tarjoaa tutkimuksellisia lähtökohtia sen tasojen ja tekijöiden operationalisoimiseksi ja niiden tutkimiseksi omina kokonaisuuksinaan. Tutkimuksen tulokset ovat sovellettavissa asevelvollisuuden tulevaisuutta käsittelevässä keskustelussa kansalaisuuskäsitysten ja yhteiskunnallisten muutosten peilajana suhteessa maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen.

Maanpuolustustahdon mittaaminen ja ilmiön tutkimus kehittyivät Suomessa sotien jälkeen, hyvinvointivaltion ja ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muutosten rinnalla. Ruotsista Suomeen lainattu maanpuolustustahdon tutkimusperinne kehittyi 1950-70 -luvulla, jolloin maanpuolustuksen ja sotilassosiologisen tutkimuksen ytimessä olivat myöhemmin varsin ansioituneet sosiologit, kuten Antti Eskola, Erik Allard, Pertti Alanen ja Heikki Leimu (vrt. Kekäle 1998; Leimu ym. 2008). Ruotsissa vastaavana ajankohtana aiheen parissa työskentelivät muiden muassa Gösta Carlson ja Kurt Törnqvist. Maanpuolustustahtotutkimuksen ”kulta-ajan” jälkeen tätä monimutkaista, kompleksista ja hankalasti määriteltävää ilmiötä on yksinkertaistettu ja sen tutkimiseksi tehtävät uudet avaukset ovat jääneet vähäisiksi. MTS on jatkanut kansalaisten maanpuolustustahdon mittaamista, mikä on varmasti osaltaan vaikuttanut siitä käytävään yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun, onhan käytettävissä ollut vuosittain tehdyn asennemittauksen tulokset. Aikasarjana MTS:n tekemät kyselyt ovat tuottaneet arvokasta tietoa maanpuolustustahdon tasosta kansalaisten keskuudessa sekä kansalaisten, yksilöinä, osallistumishalukkuudesta ja -valmiudesta maanpuolustuksen eri tehtäviin.

Maanpuolustustahdon mittaaminen yhdellä tai kahdella kysymyksellä ei syvenny tahto-ilmion taustalla, ympärillä ja seurannaisvaikutuksena oleviin ilmiöihin. Maanpuolustustahdon tutkimus yhteiskunnalliseen tilanteeseen, kansalaisuuden muutokseen, arvojen kehittymiseen tai turvallisuustilanteeseen peilattuna on jäänyt akateemisena tutkimuksena hyvin vähäiseksi. Ilmiön taustalla vaikuttavat asenteet, merkitykset tai käsitykset ovat jääneet tutkimuksessa liian vähälle huomiolle. Tutkijat ovat koettaneet ymmärtää, mitä maanpuolustustahto on ja miten sitä voisi määritellä (ks. luku 2.2.2). Vähälle huomiolle on jäänyt maanpuolustustahtotutkimuksen kriittissä tutkittavien, kansalaisten ja asevelvollisten, käsitykset maanpuolustustahdosta ja sen määritelmästä. Mihin kukin vastaaja kokee vastaavansa, kun hän vastaa klassiseen maanpuolustustahto-kysymykseen?

Tämä tutkimus osallistuu maanpuolustustahto-ilmion jäsentämiseen, käsitteen määrittelyyn ja tuon ilmion tutkimisen teoreettisesta laajentamisesta käytävään keskusteluun. Maanpuolustustahto tullaan varmasti jatkossakin mittaamaan MTS:n ja Puolustusvoimien kyselyissä yleisenä ja henkilökohtaisena maanpuolustustahtona ja vuosikymmenten aikasarjoille halutaan tuottaa tunnuslukuja myös tulevaisuudessa. Maanpuolustussuhteen tutkimisella voidaan laajentaa menetelmällisesti maanpuolustustahtoon ja kansalaismielipiteisiin liittyvää sotilassosiologista tutkimusta. Maanpuolustusuhde tarjoaa teoreettisen lähtökohdan uudelleenlaiselle, yksilön suhdetta maanpuolustukseen selvittävälle tutkimukselle.

Maanpuolustussuhde mahdollistaa yksilölähtöisemmän ja siten syvemmän tarkasteltavan kansalaisuuden ja maanpuolustuksen välisen suhteen ja vuorovaikutuksen ymmärtämiselle. Se mahdollistaa yksilön maanpuolustussuhteen rakentumisen, pysymisen ja siinä tapahtuvan kehityksen analysoinnin. Aiemmissa maanpuolustustahtokysymyksissä toimija ja toimijuus on ollut kysymyksen asetelussa epäselvä. Ketä vastaajat ovat ajatelleet, vastatessaan, ”Tulisiko suomalaisten puolustautua aseellisesti...”? Miten vastaaja asemoi itsensä aseelliseen puolustukseen? Pohtii asevelvollinen vastatessaan tuohon kysymykseen omaa rooliaan maanpuolustuksessa ja sen tehtävissä - jos vastaan kyllä, tulee minun itseni olla valmis taistelemaan reservin joukkoni osana?

Artikkelin [I] tulosten perusteella varusmiesten ja reserviläisten tahto ja tuki Suomen puolustamiselle on korkea. Varusmiehet, jotka suorittavat palveluksen loppuun, kokevat Suomen puolustamisen arvoisena ja ovat sitoutuneita omaan sodan ajan tehtäväänsä. Reserviläisillä maanpuolustustahto ja taistelutahto ovat artikkelin tulosten mukaan varusmiehiä korkeammalla tasolla. Tuloksissa täytyy muistaa, että reserviläiset olivat kertausharjoituksessa käskettyinä ja heistä osa oli hakenut sekä saanut lykkäystä harjoitukseen osallistumiseen. Voidaan olettaa, että harjoituksessa oli motivoitunein, Suomen puolustamisen arvoiseksi kokeva ja omaan tehtäväänsä sitoutunein osa reserviläisistä.

Osalla reserviläisiä suhde maanpuolustukseen kyseenalaistuu tai problematisoituu asevelvollisuuden eri vaiheissa. Kuten aiemmin totesin, asevelvollisuus voidaan nähdä valintojen polkuna tai erilaisina, toisiinsa vuorovaikutussuhteessa olevina kenttinä (vrt. Lewin 1938; 1943). Maanpuolustussuhteen tarkoituksena ei ole kuvata hyvää kansalaisuutta, ja sen virittymistä kansalaisen laadun mittariksi tulee välttää. Maanpuolustussuhde kehittyy yksilön omasta kokemusmaailmasta sekä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Se rakentuu, säilyy, muuttuu ja kehittyy aikaan, paikkaan ja tilanteeseen sidoksissa olevana ilmiönä. Maanpuolustussuhde ja sen eri tekijät voivat olla yksilön tasolla varsin erilaisia asevelvollisuuden eri vaiheissa. Niiden maanpuolustusuhde, jotka ovat kansalaisia, mutta eivät asevelvollisia olisi erityisen kiinnostava tutkimuksen kohde.

Sotilassosiologisena ja teoreettisena tuloksena maanpuolustussuhde täydentää sotatieteellistä tutkimusta ja teoriaa kansalaisten, valtion ja yhteiskunnan välisten vuorovaikutussuhteiden mallintajana maanpuolustuksen kontekstissa. Teoria tarjoaa mahdollisuuksia tutkia kansalaisten ja asevelvollisten suhdetta ja sitoutumista maanpuolustukseen rauhan aikana sekä valmiuden säätelyn eri vaiheissa. Ilmion ja kansalaisten kokemusten ymmärtäminen on tärkeää asevelvollisuuden tulevaisuuspohdinto-

jen osana eikä niiden arvoa voida vähätellä mahdollisen kriisiajan tieto- ja tutkimustarpeiden listalla.

Sotilassosiologisen tutkimuksen yksi kiinnostuksen kohde on sotilaiden rekrytoitumiseen ja tehtävässä pysymiseen liittyvät kysymykset. Nämä kysymykset ovat tulleet ajankohtaisiksi, kun entistä useampi Euroopan valtio on luopunut asevelvollisuudesta ja asevoimissa kehitysuunta on ollut kohti ammattiarmeijoita (*all-volunteer forces*). Rekrytoitumis- ja pysyvyystutkimuksen painopisteenä ovat upseeri- ja aliupseerikoulutukseen rekrytoitumishalukkuus sekä palkatun sotilashenkilöstön pysyvyys nykyaikaisten asevoimien palveluksessa (mm. Szvircsev Trech, 2018). Kysymykset ovat relevantteja myös vapaaehtoiseen asepalvelusmalliin siirtyneissä maissa, kuten Ruotsissa ja Baltian maissa (Truusa, Kasearu & Tooding 2018; Österberg, Johnsson & Berglund 2018; Österberg & Rydstedt 2018). Samoja kysymyksiä on tarkasteltu myös reserviläisarmeijoissa, joissa tutkimuksen teemana on ollut muiden muassa luottamus reserviläisten sitoutumisen ja kykyihin (Anderson, Goldenberg & Charles 2018).

Kysymys ei ole kovin ajankohtainen Suomessa, kun miesten yleisen asevelvollisuuden kannatus ja kansalaisten tuki puolustusvoimille ovat korkealla tasolla (vrt.MTS 2018). Yhteiskunnallisiin ja turvallisuusympäristön mahdollisiin tulevaisuuden muutoksiin sekä kansalaiskäsitusten kehityksen suuntiin voidaan varautua sotatieteellisen tutkimuksen tuottaman tiedon perusteella.

Kansalaisten maanpuolustussuhteen tutkiminen hyvinvointivaltiossa tuotti merkittävästi uutta tietoa yhteisöön kuulumisen tunteen, valtion puolustamisen arvoisuuden kokemuksen ja valtiota uhkaavien asioiden (maanpuolustussuhteen kehystävät tekijät) merkityksen ymmärtämisen kautta. Kansalaisuus ja sosiaalinen osallisuus kehittyvät yksilön kasvun, kehityksen, yhteisöllisen vuorovaikutuksen ja sosialisoinnin kautta. Kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena liittyy kansalaisten arvoihin (esim. Helkama 2015) ja hyvinvointivaltiossa tapahtuvat muutokset, sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluista tehtävät leikkaukset sekä yhteiskunnan polarisoituminen ovat ilmiöitä, joiden merkitystä kansalaisten maanpuolustussuhteeseen tulee tarkastella sekä teoreettisesti että empiirisesti. Kansalaisten osallisuutta ja suhdetta turvallisuustoimintaan (mm. Jalava ym. 2017; Raisio ym. 2017) on tutkittu aiemmin. Tämä tutkimus tuottaa tietoa aiempia tutkimuksia täydentäen kansalaisten suhteesta, osallisuudesta ja toimijuudesta suhteessa maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen.

Tutkimus ottaa osaa myös suomalaiseen arvokeskusteluun. Suomalainen maanpuolustustahtokeskustelu on juurtunut talvisodan hengestä ammentavaan narratiiviin, kansakunnan yhteisenä taisteluna kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta. Narratiivi rakentui 1930–40 -lukujen yhteiskunnassa, maataloustyyppisessä elämäntavassa, yhteiskuntarakenteissa, joissa koti ja perhe sekä kyläyhteisöt olivat ihmisen arjen lähiyhteisöjä ja perusyksiköitä. Perhe ja viime kädessä yksilö itse oli vastuussa toimeentulostaan ja selviämistään. Kirkolla oli merkittävä rooli kansakuntaa kokoavana, valistavana ja kansalaisia normatiivisesti ohjaavana instituutiona. Isänmaallisuus ja maanpuolustus ovat perustuneet Suomessa vahvalle kansallisvaltion ajatusmallille. Kansallisvaltioksi on totuttu näkemään järjestelmä, jolla on oma fyysinen maa-alueensa, rajansa, kielensä, kulttuurinsa ja poliittinen riippumattomuus (Eskola 2004, 23). Eskola (2004) on pohtinut muuttuvan Suomen ja muuttuvien asevelvollisten vaikutusta maanpuolustukseen jo tämän vuosituhannen alussa. Hän on kysynyt, kei-

tä tai mitä suomalaiset sotilaat lopulta joutuvat puolustamaan, ja kuka tai mikä viime kädessä puolustaa Suomea? (Eskola 2004, 23.)

Kysymykset kansallisvaltiosta maanpuolustuksen lähtökohtana, yhteiskunnan monimuotoistumisesta ja eriarvoistumisesta, Suomessa asuvien kansallisuuksien diversiteetistä, kulttuurisesta monimuotoisuudesta, kansainvälistymisestä, yksilöllistymisestä sekä käsitykset Suomea uhkaavista asioista vaikuttavat yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja kansalaisuuteen. Tässä tutkimuksessa näitä kysymyksiä tarkastellaan kansalaisten maanpuolustussuhteen kannalta vaikuttavina tekijöinä. Tutkimusta tulee jatkaa eteenpäin kunkin tekijän vaikutusten ymmärtämiseksi sekä itsenäisinä että toisiinsa vuorovaikutuksessa olevina tekijöinä maanpuolustuksen ja asevelvollisuuden tulevaisuuden näkökulmista.

6.2 Tutkimuksen käytännön merkitys

”Armeijan on saatava henkeä, ei ainoastaan taktiikkaa.”

Kenraali K. A. Tapola

Maanpuolustussuhdetta perustavista tekijöistä käsitys elinympäristöä ja valtiota koskevista uhkista ja niihin varautumisesta on merkittävä tekijä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Valtion yhtenä tehtävänä on turvata ja suojella kansalaisiaan. Suomessa tehtävää on laajennettu inhimillisyyden ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kautta koskemaan kaikkien maassa laillisesti oleskelevien ihmisten turvaamista. Suomi osallistuu ihmisoikeuksien ja ihmisten turvallisuuden edistämiseen myös rajojensa ulkopuolella, esimerkkeinä kansainväliset sotilaalliset ja siviilikriisinhallintaoperaatiot. Valtio on laatinut uhka-arviot, joita päivitetään ja ylläpidetään jatkuvasti. Näiden arvioiden perusteella valtio suuntaa resursseja ja kehittää turvallisuutta sekä rakenteellisina, toiminnallisina että henkisinä ja kulttuurisina tekijöinä.

Kansalaisten käsityksiä Suomea uhkaavista asioista on tutkittu viime aikoina jonkin verran. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan keskeisimmiksi uhkiksi koetaan sekä valtion sisäisiä että sen rajojen ulkopuolelta tulevia uhkia. Yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ja tuloerojen kasvu, kansallisen yhtenäisyyden heikkeneminen sekä psyykkisen ja sosiaalisen pahoinvoinnin lisääntyminen ovat merkittävimpiä valtion sisäisiä uhkia. Ulkopuolelta uhkaaviksi asioiksi koetaan mahdollisesti Suomeen leviävä ja kohdistuva terrorismi, Venäjän Suomeen kohdistama hybridi-vaikuttaminen sekä globaali ilmastonmuutos sen seurannaisvaikutuksineen. Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen uhkaa pidetään varsin epätodennäköisenä. (I, vrt. Limnell & Rantapelkonen 2017; MTS 2018, 62–66; MTS 2017.)

Valtio varautuu laajaan uhkien kirjoon, mikä edellyttää valtiolta näiden uhkien tunnistamista sekä resursointia varautumiseen ja uhkiin vastaamiseen liittyen. Kansalaisten käsityksiin uhkista vaikuttaa tietämys, kiinnostus asioista, median luoma kuva sekä viranomaisten viestintä. Kansalaisten kokemuksissa Suomea uhkaavat asiat ovat sellaisia, joihin varautuminen edellyttää kokonaisturvallisuuden keinoja ja välineitä. Kun käsitys uhkista laajentuu, se käynnistää tutkimuksen tulosten perusteella prosesseja, joissa yksilö määrittelee uhkan todennäköisyyttä, luottamusta kykyyn vastata uhkaan, omien taitojen ja osaamisen arviointia uhkaan nähden sekä oman toimijuuden ja roolin määrittelyä uhkana vastaamisessa. Maanpuolustus- ja asevelvollisuus

ovat perinteisesti sitouttaneet ja osallistaneet kansalaisia asevelvollisuuteen kuuluvan palveluksen suorittamiseen velvollisuuteen perustuen, vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan tai oman roolin hakemiseen aseellisen puolustuksen ulkopuolelta. Tutkimuksen tulosten mukaan maanpuolustussuhteen rakentamisessa erilaisia uhkakuvia peilataan niiden toteutumisen todennäköisyyteen sekä omiin kokemuksiin kyvystä ja osaamisesta vastata niihin.

Maanpuolustuksen, asevelvollisuuden ja puolustusvoimien piirissä asevelvollisia ja kansalaisia on pidetty – tai haluttu pitää – yhtenäisenä, heterogeenisenä, maanpuolustustahtoisena ja maanpuolustusta automaattisesti tukevana ryhmänä. Yhteiskunnallinen polarisaatio, eriarvoistuminen, kulttuurinen monimuotoistuminen ja kansainvälistyminen ovat olleet tekijöitä, jotka ovat muuttaneet käsityksiä suomalaisista yhtenäiseen kansallisuuteen, kieleen, kulttuuriin ja elämäntapoihin perustuvana kansana. Eriarvoistuminen on itsessään vaikeasti hahmotettava käsite. Se sisältää yhteiskuntaa eri tavoin muuttavia prosesseja sekä yksilön, yhteisöjen, yhteiskunnan että valtion tasoilla. Maanpuolustustahto on yhteydessä kansalaisen ja valtion väliseen suhteeseen ja siinä tapahtuviin muutoksiin. Kansalaisen suhdetta valtioon muokkaavat kansainvälistyminen, työelämän muutokset, yksilöllistyminen, arvojen muuttuminen ja moninaistuminen sekä hyvinvointivaltion rakenteeseen ja palveluihin liittyvät muutokset. Kansalaisen suoraa suhdetta maanpuolustukseen puolestaan määrittävät esimerkiksi suhtautuminen asevelvollisuuteen, turvallisuusympäristön ja sodankuvan muutokset sekä niin sanottu turvallisuuskonseptin muutos - siirtyminen selkeärajaisesta maanpuolustuksesta kohti laajaa kokonaisturvallisuuskehystä.

Maanpuolustustahdossa on kiteytynyt kansalaisten suhde valtiolliseen turvallisuuteen. Sen mittaaminen on tyypistänyt näkemyksiä kansalaisten suhteista ja suhtautumisesta maanpuolustukseen ja turvallisuuteen. Selvityksissä kysymysten kohteina ovat olleet lähinnä aseellisen vastarinnan kannatus hyökkäystilanteessa sekä puolustusmenoihin, asevelvollisuuteen ja puolustuspolitiikkaan liittyvät mielipiteet. Näiden valossa suomalaisten suhtautuminen aseelliseen maanpuolustukseen on varsin positiivista ja nykyjärjestelmää tukevaa. Uhkakuvat näyttävät ohjaavan artikkelin [II] tulosten mukaan kansalaisen suhdetta ja toimijuutta maanpuolustuksessa. Kansalaiset suuntaavat joko tarkoituksella tai tiedostamattaan omaa toimijuuttaan vastaamaan itselleen merkityksellisiä viiteryhmiä tai yhteisöjä koskeviin mahdollisiin uhkiin. Uhkien ja niiden toteutumisen todennäköisyys näyttää ohjaavan myös kansalaisten mielipiteitä ja asenteita valtion resurssien ohjaamisessa erilaisiin uhkiin vastaamisessa ja turvallisuuden tuottamisessa. (II.)

Puolustushallinto on tunnistanut jossakin määrin hyötykansalaisuuden haasteen asevelvollisuudelle ja puolustusvoimien toiminnalle. Asevelvollisuustyöryhmän mietintö korostaa asevelvollisuuden merkitystä sekä puolustusjärjestelmän, yksilön motivaation että yhteiskunnallisesti myönteisten vaikutusten kautta (Suomalainen asevelvollisuus 2010). Vuonna 2018 käydyssä yhteiskunnallisessa keskustelussa on tartuttu asevelvollisuuden sukupuolten tasa-arvokysymyksenä. Naisten osallistuminen vapaaehtoiseen maanpuolustuksen toimintaan on nostettu medioissa esille vahvan maanpuolustustahdon ilmentymänä. Puolustusvoimien Koulutus 2020 -kehittämishanke paineutuu asevelvollisuusjärjestelmän, siihen liittyvän viestinnän ja asevelvollisten koulutuksen rakenteellisiin, sisällöllisiin ja menetelmällisiin uudistuksiin. Keskustelusta

puuttuu lähes kokonaan yksilön motivointia ja maanpuolustukseen sitoutumisesta saatavan hyödyn konkretisointia tukevat avaukset.

Yhteiskunnallista eriytymistä, eriarvoistumista ja syrjäytymistä on usein pidetty uhkana maanpuolustustahdolle. Myös puolustusvaliokunnan 15.6.2017 julkaistu puolustusselontekoa koskeva mietintö kiinnittää asiaan huomiota. Eriarvoistumiskehitys on uhka yhteiskunnan vakaudelle, mutta suoraa yhteyttä maanpuolustustahtoon sillä ei välttämättä ole. Maanpuolustustahto, halu suojella ja turvata suomalaisia sekä suomalaista yhteiskuntaa, ei ole myöskään sidoksissa pelkästään haluun tai kykyyn tehdä aseellista vastarintaa. Naisten maanpuolustustahto voi olla korkea ilman, että he osallistuvat aseelliseen maanpuolustukseen. Tutkimuksen tulosten perusteella siviilipalveluksen suorittaneen tai reservistä eronneen itse määritelty maanpuolustustahto voi olla korkea, riippumatta siitä, ettei hän halua osallistua aseelliseen puolustamiseen. Yhteiskuntaa voi puolustaa muutoinkin kuin asein, kokonaisturvallisuusajattelun mukaisesti. Maanpuolustustahdon merkitykset ovat eri ihmisille ja Suomessa asuville eri väestöryhmille erilaisia. Maanpuolustustahdon sisältö muuttuu ajassa, vaikka sen määrä kyselytutkimuksissa pysyisikin samana vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen.

Tutkimuksen tulokset tuovat esiin kansalaisten ja asevoimien välisessä suhteessa merkityksellisiä ja muutoksessa olevia ilmiöitä. Osa tekijöistä on varsin selkeitä, kuten kansalaisten käsitys uhkakuvista ja niiden muutoksista. Myös maanpuolustajien joukon monimuotoistuminen ja yhteiskunnallisten arvojen sekä kansallisvaltiossa tapahtuvan murroksen merkitykset on nähtävissä tämän tutkimuksen tuloksista sekä aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta (esim. Helkama 2015; Holm 2017; Hänninen & Saikkonen 2017; Kananen 2017; Kujala & Danielsbacka 2015).

Kansalaisten näkökulmasta Puolustusvoimat ja maanpuolustus ovat olleet suomalaisessa yhteiskunnassa varsin legitiimissä asemassa. Asevelvollisuuden tukena ovat olleet vahvat valtiolliset ja yhteiskunnalliset rakenteet ja lakiin perustuva velvoittavuus. Velvoittavuus on koettu sekä lain noudattamista arvostavana kansalaistottelevaisuutena että perheiden, sukujen ja lähiyhteisöjen ylläpitämänä sosionormatiivisena velvoittavuutena. Taustalla on ollut myös hyvinvointivaltiolle tyypillinen kansalaisoikeuksien ja -velvollisuuksien korostaminen ja korostuminen. Yhteiskunnan ja kansalaisuuskäsitysten muuttuessa yhteiskunnallisten rakenteiden sijaan korostuu toiminta, toimijuus ja sitoutuminen yhteiskuntaan, arvoihin ja yhteisöihin. Kansalaislähtöisesti tämä merkitsee valinnanvapauden, itsemääräämisoikeuden ja omaehtoisen hyödyn tavoittelun korostumista. Maanpuolustuksen kannalta tämä tutkimus tuottaa tietoa ja maanpuolustussuhteen teoreettisen mallin näiden ilmiöiden kansalaislähtöiseen tarkasteluun.

Asevelvollisuuden tai kansalaisvelvollisuuksien perustuminen normatiiviseen paktoon voi kehittyä tulevaisuudessa kansalaisuuteen liittyväksi ongelmaksi. Maanpuolustus on koettu perinteisesti aseellisena puolustuksena ja siihen varautumisena Puolustusvoimien toiminnan ja asevelvollisten sekä ammattisotilaiden koulutuksen kautta. Kokonaisturvallisuusmalli ja kansalaisten käsitykset valtioon kohdistuvien uhkakuvien laajentumisesta haastavat perinteistä maanpuolustusajattelua. Tutkimuksen tulosten mukaan kansalaisten halu ja tahto puolustaa Suomea on korkealla tasolla ja Suomea pidetään vahvasti puolustamisen arvoisena (I; II; III; IV, vrt. MTS 2018).

Osa kansalaisista, kuten naiset, haluaisivat toimia ja kouluttautua maanpuolustuksen tehtäviin, mutta he voivat päästä tuolle kentälle vain rajoitetusti, suorittamalla asepalveluksen. Vapaaehtoisen maanpuolustuksen kentällä motivoituneiden naisten ja reserviläisjärjestöjen jäsenmäärät ovat kasvaneet kuluneen vuosikymmenen aikana. Osa kansalaisista haluaa aktiivisesti rakentaa toimijuuttaan maanpuolustuksessa ja sen tehtävissä – osa haluaa purkaa rooliaan esimerkiksi hakeutumalla puolustusvoimien reservistä täydennyspalveluksen kautta siviilipalvelusvelvollisiksi. Kansalaiset hakevat maanpuolustukseen ja eri tehtäviin sitoutumiseen valinnanvapauteen ja toimijuuteen perustuvaa säätelymahdollisuutta. Puolustusvoimia tai sen tarpeellisuutta ei juurikaan kyseenalaisteta nykyisessä turvallisuustilanteessa. Osa asevelvollisista hakee toimijuutta aseellisen puolustuksen sijaan kokonaisturvallisuutta rakentavissa ja palvelevissa tehtävissä. Suuntautumista noihin tehtäviin perustellaan joko kansalaisittolaan rooli ja identiteetin kantamiseen liittyvillä eettisillä kysymyksillä, henkilökohtaisesti koettavilla hyötynäkökohdilla tai oman osaamisen ja motivaation suuntautumisella paremmin kokonaisturvallisuuden eri tehtäviin.

Tutkimuksen tulokset virittävät kysymyksiä maanpuolustussuhteen rakentumiseen vaikuttavista tekijöistä sekä kansalaisen ja valtion välisen suhteen muodostumisen prosesseista. Maanpuolustus ja asevelvollisuus näyttävät kansalaisille varusmiespalveluksena ja siihen liittyvinä toimintoina. Tulosten perusteella varusmiespalvelus on suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen vahva ja suomalaiseen kulttuuriin syvästi juurtunut perinne. Siviilipalvelus koetaan edelleen asevelvollisten näkökulmasta poisvalintana asevelvollisuudesta (vrt. Kallunki 2015), joskin se nähdään nykyisin aiempaa helpommin henkilökohtaisena valintana (Helkama 2015, 170).

Julkisuudessa ja medioissa maanpuolustus liitetään Puolustusvoimiin ja sotilaallisen koulutukseen sekä -puolustukseen. Puolustusvoimat on joko jäänyt tai tarkoitushakuisesti jättäytynyt kokonaisturvallisuuden reunalle. Asevelvollisuuden kannatukseen ja kansalaisten Puolustusvoimille antamaan tukeen vaikuttavat kansalaisten mielikuvat ja asenteet. Tällä hetkellä kansalaisilla ei tunnu olevan selkeää käsitystä kokonaisturvallisuudesta ja siitä, miten Puolustusvoimat toimii, varautuu ja tuottaa turvallisuutta yhteiskunnalle osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Kansalaisille tulisi tarjota entistä selkeämmin rooleja ja nimettyjä tehtäviä kokonaisturvallisuuden piirissä. Tällä hetkellä puolustusvoimat sitouttaa asevelvolliset kansalaiset (ml. vapaaehtoisen asepalveluksen suorittavat naiset) sodan ajan tehtäviin. Kansalaiselta vaaditaan toimintaa ja uhrautuvuutta yhteisen turvallisuuden ja valtion puolustamiseksi, mutta hänelle tarjotaan siihen myös koulutus ja tarvittava osaaminen. Sodan ajan joukot ovat Puolustusselonteossa (2017) hyväksytyin mukaisesti 280 000 sotilasta (Valtioneuvoston kanslia 2017). Tämä on kansainvälisesti vertailtuna suuri luku, mutta Suomen väestöstä se sitouttaa sodan ajan aseellisen puolustuksen tehtäviin vain 5,0 %¹⁰. Asevelvollisuuden ja sen tuottamien sodan ajan joukkojen ohella tulisi pohtia valtion tasolla, mihin tehtäviin loput kansalaiset halutaan sitouttaa erilaisissa kriiseissä tai poikkeusoloissa. Merkittävä osa kansalaisista on toki sidottu myös poikkeusoloissa oman siviilitehtävänsä mukaisiin positiioihin eri kriiseissä. Näistä tehtävistä esimerkkeinä ovat: poliisit, pelastushenkilöstö, terveydenhuoltohenkilöstö sekä osa valtion, kuntien ja seurakuntien henkilöstöstä.

¹⁰ Suomen väkiluku 31.11.2018 oli 5 522 015 henkilöä (Suomen virallinen tilasto).

Asevelvolliset peilaavat tutkimuksen tulosten perusteella uhkia ja omaa rooliensa maanpuolustuksessa omien kokemustensa ja koulutuksensa kautta. Tätä sitoutumista vahventamaan tarvitaan tietoa ja harjaantumista omassa tehtävässä sekä yhteiskunnallista keskustelua asevelvollisuuden ja kokonaisturvallisuuden piirissä toteutettavista kansalaisvelvollisuuksista, kansalaisten omaehtoisen ja vapaaehtoisen toiminnan merkityksestä sekä viranomaisten ja kolmannen sektorin mahdollisuuksista sitouttaa ja valmentaa kansalaisia poikkeusolojen tehtäviin.

Puolustushallinto on tunnistanut jossakin määrin hyötykansalaisuuden haasteen asevelvollisuudelle ja puolustusvoimien toiminnalle. Asevelvollisuustyöryhmän mietintö korostaa asevelvollisuuden merkitystä sekä puolustusjärjestelmän, yksilön motivaation että yhteiskunnallisesti myönteisten vaikutusten kautta (Puolustusministeriö 2010). Vuonna 2018 käydyssä yhteiskunnallisessa keskustelussa on tartuttu asevelvollisuuteen sukupuolten tasa-arvokysymyksenä. Naisten osallistuminen vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaan on nostettu medioissa esille vahvan maanpuolustustahdon ilmentymänä. Puolustusvoimien Koulutus 2020 -kehittämishanke paneutuu asevelvollisuusjärjestelmän, siihen liittyvän viestinnän ja asevelvollisten koulutuksen rakenteellisiin, sisällöllisiin ja menetelmällisiin uudistuksiin. Keskustelusta puuttuu lähes kokonaan yksilön motivointia ja maanpuolustukseen sitoutumisesta saatavan hyödyn konkretisointia tukevat avaukset.

Asevelvollisuuden eri vaiheissa asevelvolliset käyvät neuvottelua siviilikansalaisen ja kansalaissotilaan roolien välillä. Tulosten perusteella etenkin siirtymät näiden roolien ja identiteettien välillä voivat olla haastavia. Siirtymissä yksilö siirtyy siviilikansalaisen kokemuksista, taustoista, arvoista ja eettisistä näkemyksistä sotilaan velvoitettuun identiteettiin. Jos näiden identiteettien välillä kehittyy rooliristiriitaisuutta tai moraalisia konflikteja, voi siirtymät olla yksilön tasolla haastavia. Asepalveluksen aikana tai vahvasti asevelvollisuuden (tai vapaaehtoisen asepalveluksen) kautta reservin tehtävään sitoutuneen reserviläisen maanpuolustustahto ja taistelutahto ovat tutkimuksen tulosten mukaan korkealla tasolla (I). Asevelvollisuuden ja elämänsä eri vaiheissa kaksoisidentiteetti ja identiteettien väliset siirtymät vaikuttavat yksilön maanpuolustussuhteeseen. Kuten artikkelissa [II] todetaan, maanpuolustussuhde on jatkuvassa muutoksessa ja se määrittyy aina uudelleen ympäristön, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja elinpiirissä tapahtuvien muutosten seurauksena. Tutkimuksen tulosten perusteella voin suositella asevelvollisten kaksoisidentiteetin ja kansalaissotilaan roolin käsittelyä varusmiespalveluksessa sekä osana kertausharjoituksia. Puolustusvoimien koulutus 2020 -kehittämishankkeen osana laaditut sotilaan kokonaisvaltaista toimintakykyä kehittävät harjoitteet palvelevat osin tuota tarkoitusta.

Tutkimus ei käsittele eikä ota kantaa asevelvollisuuden tulevaisuuteen tai sen eri vaihtoehtoihin. Tutkimuksen tulosten kannalta on merkityksellistä nostaa esille joi-takin asevelvollisuuteen tulevaisuudessa mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä. Suomessa ja muissa yleiseen asevelvollisuuteen perustuvissa puolustusjärjestelmissä, tai sellaiseen palanneissa maissa erityispiirteenä on, että koko yhteiskunta, tai sen valittu osa, on velvoitettu osallistumaan sotilaalliseen ja aseelliseen maanpuolustukseen. Asevoimien ja yhteiskunnan suhde on erilainen kuin niissä yhteiskunnissa ja valtioissa, joiden sotilaallinen puolustus on määrätty ammattiarmeijan vastuulle. Yleisen asevelvollisuuden maissa kansalaisten mielipide maanpuolustuksesta, asevoimista ja halu puolustaa maataan ovat suoraan yhteydessä kansalaissotilaiden mielipiteisiin ja asen-

teisiin. Suomessa maanpuolustuksessa ja siitä käytävässä keskustelussa korostetaan puolustuksen diskurssia ja asevoimien puolustuksellista roolia. Puolustuksellisella näkökulmalla on epäilemättä merkitystä kansalaisten maanpuolustussuhteen rakentamiseen asevelvollisuuden ja maanpuolustusvelvollisuuden kontekstissa.

Asevelvollisuudessa, varusmiespalveluksessa ja kansalaisotilaan rooleissa herkästi problematisoituvien asioiden tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeää asevelvollisuuden tulevaisuudessa käytävässä keskustelussa. Muutokset yhteiskunnassa, hyvinvointivaltiossa, kansalaisuuskasityksissä, uhkissa, sodankuvassa ja yksilöiden pystyvyyden kokemuksissa vaikuttavat asevelvollisten asennoitumiseen, luottamukseen, osaamisen kehittymiseen ja toimijuuteen maanpuolustuksessa sekä sen tehtävissä. Tutkimus tarjoaa käytännön välineitä asevelvollisuuden tulevaisuudesta käytävään keskusteluun ja laajentaa muutosten perinteistä tulkintaa ainoastaan kansalaisten maanpuolustustahdon kautta.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimuseettinen pohdinta

Tässä tutkimuksessa lähdettiin alun perin selvittämään, millainen on suomalaisten asevelvollisten taistelutahto tällä vuosikymmenellä. Tutkimus kehittyi ja rakentui eri vaiheiden kautta kohti lopullista tutkimustehtävää ”Millainen on suomalaisten asevelvollisten maanpuolustussuhde ja miten he sitoutuvat maanpuolustukseen?” ja muotoonsa kahden erilaisen aineiston ja neljän artikkelin kokonaisuutena. Tämä tutkimus ammensi alkuvoimansa ja lähti vastaamaan tieteelliseen keskusteluun maanpuolustustahdon käsitteen määrittelystä, sen mittaamisesta ja mittaamisen problematiikasta. Koen täyttäneeni väitöskirjallani ainakin yhden kirjan paikan maanpuolustustahtoa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden hyllyssä. Tutkimusaihe rakentui vaiheittain ja muotoutui lopulliseen formaattiinsa teoriakirjallisuuden lukemisen ja kenttätöiden kautta.

6.3.1 Käytettyjen menetelmien ja tulosten yleistettävyyden tarkastelu

Tutkimuksessa käytetään kahta erillistä aineistoa. Kyselyaineiston [I] vastausprosentit olivat liki 100 % kussakin tutkitussa yksikössä. Vain yksittäiset vastaajat kieltäytyivät vastaamasta tai olivat kyselyn toteutushetkellä palvelustehtävissä eikä heitä tavoitettu. Aineiston ikäjakauma ja jakauma asevelvollisuuden vaiheen mukaan noudattavat melko hyvin suomalaisen reserviarmeijan ikäjakaumaa. Tuloksissa ja niiden yleistettävyydessä tulee huomioida, että harjoituksessa kyselyyn vastanneet varusmiehet ovat harjoituksessa osana palvelusta, mutta reserviläiset käskettyinä kertausharjoitukseen. Kertausharjoitusyksiköissä osa reserviläisistä oli anonut ja saanut lykkäystä harjoitukseen osallistumisesta eivätkä siten olleet paikalla. Aineisto voi antaa liian myönteisen kuvan reserviläisten tuloksista, koska paikalle saapuneet reserviläiset lienevät olleen joukon motivoituneimpia ja tehtävänsä sitoutuneimpia henkilöitä.

Haastattelumenetelmällä [II, III ja IV] tavoiteltiin yksilölähtöistä tietoa kansalaisuuteen, maanpuolustukseen ja hyvinvointivaltioon liittyen. Menetelmällisenä tavoitteena oli tuottaa ymmärrystä kansalaisista rajatun joukon kokemuksiin, mielikuviiin, toimintaan ja asenteisiin. Haastatteluryhmän kanssa käytyjen keskustelujen ja kuunneltujen haastattelunauhojen perusteella pääosassa haastatteluista pohdittiin varsinkin syvällisesti haastattelu-teemojen mukaisia asioita. Pohdimme tutkimusryhmässä toistuvasti, miten haastattelujen sisältöihin ja luottamuksen rakentamiseen haastattelijan

ja haastateltavan välillä vaikutti se, että olimme Maanpuolustuskorkeakoulun edustajia. Tunnistimme, että tuo jännite ilmentyi monessa haastattelussa aineiston tuottamisen kannalta myönteisellä tavalla, sillä haastateltavat halusivat perustella varsin syvällisesti omia näkemyksiään ja valintojaan. Kaikki haastattelut tehtiin siviilivaatteissa, joten haastattelijoiden ulkoasu ei suoraan viestittänyt taustaamme.

Haastatteluaineistojen perusteella kirjoitetut artikkelit [II, III ja IV] koskevat aineistonsa perusteella kansalaisuuden ja asevelvollisuuden näkökulmista varsin marginaalisia ryhmiä. Sekä artikkeleiden että niiden perusteella muodostettujen väitöskirjan tulosten yleistettävyydessä on edetty varovaisesti yksilön tasolta asevelvollisten tasolle ja pohdittu tulosten yleistettävyyttä kansalaisiin laajemmin sovellettaviksi.

Tutkimus on toteutettu kokonaisuudessaan normaalioloissa, syvässä rauhan tilassa. Asenne- ja haastattelututkimuksissa jää aina osittain epäselväksi, miten laajasti tulokset on yleistettävissä tai ne ennakoivat asioita sodan uhatessa tai sodan aikana. Tutkittavat asiat eivät välttämättä ole tutkimuksen kohteina oleville henkilöille ajankohtaisia rauhanajan arjessa (Carlsson 1953; Eskola 1962, 78). Tässä tutkimuksessa tuota ilmiötä pyrittiin hallitsemaan toteuttamalla kysely mahdollisimman paljon sodan ajan olosuhteita simuloivassa taisteluharjoituksessa ja valitsemalla haastateltaviksi henkilöitä, joiden oletettiin pohtineen aktiivisesti suhdettaan maanpuolustukseen tai sen olevan heillä jollakin tavalla ajankohtaisen pohdinnan alla.

Tutkimus on toteutettu kokonaisuudessaan tätä tutkimusta tai Tahto-tutkimusprojektia varten myönnettyillä rahoituksilla, pl. taisteluharjoituksessa tehty aineistonkeruu. Artikkeleissa ja väitöskirjan esipuheessa on listattu tutkimusta rahoittaneet tahot.

6.3.2 Tutkimuksen tutkimuseettinen tarkastelu

Yläkäsite tutkimusetiikka (*research ethics*) kuvaa tieteentekemisen ja tutkimuksen eettisiä ratkaisuja sekä toimintaa kokonaisuutena. Se pitää sisällään eettisesti vastuullisten ja oikeiden toimintatapojen noudattamista sekä edistämistä tutkimustoiminnassa. *Research integrity* suppeampana käsitteenä kuvaa tutkijan rehellisyyttä ja rehtyyttä tutkimuksen tekemisen eri vaiheissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 4–5.)

Olen perehtynyt hyvään tieteelliseen käytäntöön ja tutkimuseettisiin periaatteeseen ja halunnut sitoutua niiden noudattamiseen väitöskirjassani ja sen osajulkaisuina julkaistuissa artikkeleissa. Vastaan väitöskirjani sisällöstä ja avaan tässä yhteydessä väitöskirjan sekä siihen liitettyjen artikkeleiden osalta keskeiset hyvän tieteellisen käytännön ja tutkimusetiikan periaatteet (vrt. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2016, 11, 23–24; 201, 6–7).

Olen antanut itseni ymmärtää, että tutkimusetiikka on prosessi, joka läpileikkaa ja vaikuttaa koko tutkimusprosessiin. Tässä tutkimuksessa olen noudattanut tarkkuutta ja yleistä huolellisuutta sekä rehellisyyttä sen eri vaiheissa. Aineistojen kerääminen on noudatettu erityistä vastuullisuutta sekä aineistonkeruun kohteina olleiden henkilöiden että heidän koulutuksesta vastaavia organisaatioita (Puolustusvoimat [I] ja Siviilipalveluskeskus [II-IV] kohtaan. Aineiston keräämiseen ja aineiston käyttöön liittyen on anottu tutkimusluvut ja sovittu käytännön toteutuksesta yksityiskohtaisesti kohdeorganisaatioiden kanssa.

Artikkelin [I] kyselytutkimus tehtiin kokonaisotantana sotaharjoitukseen osallistuvista komppanioista. Aineiston ensisijainen käyttötarkoitus oli tuottaa tietoa harjoituksen aikaiselle tutkimukselle. Toissijaisena tarkoituksena oli tuottaa aineistoa myös muuhun tutkimuskäyttöön. Molemmat tarkoitukset tuotiin esille kyselyn toteuttamisen yhteydessä vastaajille pidetyissä esittelyissä. Vastaajilla oli halutessaan mahdollisuus kieltäytyä vastaamasta tai jättää vastaaminen kesken. Lähes kaikki harjoituksen aikana kohdejoukoista tavoitetut henkilöt vastasivat kyselyyn. Artikkeleihin käytetystä aineistosta rajattiin ulkopuolelle Puolustusvoimien palkattuun henkilöstöön kuuluvien vastaukset, koska tutkimustehtävänä oli selvittää nimenomaan asevelvollisten maanpuolustus- ja taistelutahtoa.

Artikkelien [II-IV] haastatteluaineisto kerättiin Maanpuolustuskorkeakoulun Tahtotutkimusprojektia varten, jonka osana myös kyseiset artikkelit on kirjoitettu. Ennen aineistonkeruun aloittamista kohderyhmille pidettiin alustus tutkimusprojektista, aineiston keräämisestä, sen käytöstä ja säilyttämisestä. Haastattelujen toteutus perustui vastaajien vapaaehtoisuuteen ja heille tuotiin esille, että he voivat keskeyttää haastattelun halutessaan. Kaksi haastateltavaa (reservistä eroavista) eivät antaneet lupaa nauhoittaa haastattelua, mutta antoivat luvan käyttää haastattelusta tehtyjä kirjallisia muistiinpanoja tutkimusaineistona. Haastateltavien kanssa tehtiin kirjalliset haastattelusopimukset, jotka on arkistoitu aineiston (litteraatiot ja äänitallenteet) kanssa Maanpuolustuskorkeakoululla. Jätimme kaikille haastateltaville ryhmille yhteystietomme, mikäli jotkut haastateltavista haluaisivat ottaa yhteyttä haastatteluihin tai omiin kokemuksiinsa liittyen.

Haastatteluaineisto anonymisoitiin litteroinnin jälkeen. Tuloksia esiteltäessä artikkeleissa [IV] ilmoitettiin haastattelulainauksen yhteydessä haastatellun ikä sekä haastatteluryhmä (reservistä eroava tai siviilipalvelusta suorittava). Artikkelien [II ja III] teksteissä ei katsottu tarpeelliseksi kuvata haastattelulainauksen taustalla olevien henkilöiden tietoja miltään osin.

Väitöskirjan osaksi liitetyt artikkelit on julkaistu julkisissa tieteellisissä aikakauslehdissä [II-IV] tai kirjassa [I]. Kirjoittajien roolit on sovittu osatutkimuksia suunniteltaessa ja artikkeleita kirjoitettaessa. Vastuukirjoittaja ja kanssakirjoittajien kontribuutiot artikkeleihin on kuvattu sivulla v. Artikkelit on tarkastettu Turnitin-plagioinnintunnistujärjestelmällä ennen kunkin artikkelin julkaisemista. Turnitinin tunnistamat lainaukset oli merkitty ja viitteistetty jokaisessa artikkelissa hyvän tieteellisen käytännön mukaisella tavalla. Pääosa Turnitin tunnistamista yhteneväisyyksistä tuli kunkin artikkelin lähdeluetteloiden lähdemerkinnöistä.

Taulukko 2: Artikkelien tarkastus Turnitin-plagioinnintunnistusjärjestelmällä
Yhteneväisyysprosentteissa eivät ole mukana artikkelien lähdeluettelot

Artikkeli	Yhteneväisyys	Tarkastuspäivämäärä
I	3 %	14.8.2018
II	2 %	9.11.2018
III	8 %	3.9.2018
IV	1 %	19.6.2018
Yhteenveto	6 %	1.3.2019

Tutkimustyö on tehty Maanpuolustuskorkeakoulun piirissä. Maanpuolustuskorkeakoulu on vastannut tutkimuksen hallinnoinnista sekä talous- ja henkilöstöhallinnosta. Tutkimuksen rahoituslähteet on mainittu kunkin artikkelin yhteydessä ja tuotiin esille myös haastattelujen yhteydessä pidetyissä tutkimusprojektin esittelyissä.

6.4 Jatkotutkimustehtävät

Tässä tutkimuksessa vastataan tutkimuskysymykseen, joka on kuitenkin melko kapea osa kansalaisuuteen kuuluvan maanpuolustusvelvollisuuden ja asevelvollisuuden ymmärtämistä. Paljon jää vielä tutkittavaksi tulvaisuudessakin. Pohdin tässä yhteydessä muutamia mielestäni keskeisimpiä tutkimusavauksia tulevaisuudessa tartuttaviksi ja toteutettaviksi.

Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon asennemittareita tulee hyödyntää jatkossakin asevelvollisten kyselyissä. Näiden ilmiöiden tutkiminen sodanajan olosuhteita muistuttavissa ja simuloivissa taisteluharjoituksissa tarjoaa ainutlaatuista tietoa koulutuksessa olevien varusmiesjoukkojen tai kertausharjoituksessa olevien reserviläisyksiköiden asenteista, motivaatiosta ja sitoutumisesta tehtäviinsä.

Asevelvollisten luottamusta omiin kykyihinsä, joukkonsa osaamiseen sekä käytettävän kaluston laatuun tulisi selvittää laajemmin. Tämä liittyy ilmiötasolla kiinteästi asevelvollisten koulutukseen, sen laatuun ja vaikuttavuuteen. Luottamusta ja pystyvyyden tunnetta maan aseelliseen puolustukseen tai laajemmin kokonaisturvallisuuteen liittyen tulisi tutkia yksilöiden, yhteisöjen sekä yhteiskunnan ja valtion tasoilla.

Maanpuolustussuhteen mallia tulisi päästä testaamaan eri kohderyhmiltä kerättävillä kyselyaineistoilla. Kyselyjen toteutus edellyttää maanpuolustussuhteen tekijöiden operationalisointia ja sen perusteella asennemittareiden muodostamista. Näin tutkimuksesta saadaan vaikutukseltaan merkittävä jatkumo, kun laadullisella tutkimuksella tuotettua tietoa, mallia tai teoriaa testataan määrällisen tutkimuksen menetelmillä.

Tämä tutkimus on ensimmäinen avaus, joka laajentaa kansalaislähtöisellä tarkasteluotteella maanpuolustuksen koskemaan aseellista puolustusta laajemmin valtion, yhteiskunnan, yhteisöjen sekä yksilöiden turvallisuutta ja sen edistämistä. Tutkimuksen arvoista olisi selvittää, miten kansalaiset ja eri kansanosat ymmärtävät maanpuo-

lustuksen, turvallisuuden ja oman roolinsa niiden tuottamisessa ja ylläpitämisessä. Miten kansalaisten maanpuolustus- tai turvallisuustoimijuus kehittyy ja millaisia puhetapoja siihen liittyy?

Kansalaisten käsitys uhkista ja niihin varautumisesta on tulosten perusteella keskeinen tekijä maanpuolustussuhteen muodostumisessa. Kansalaisten kokemuksia huolta aiheuttavista tekijöistä on tutkittu, mutta kansalaisten käsitykset nykyaikaisesta sodankuvasta, hybridivaikuttamisesta tai epäsymmetrisistä keinoista kaipaavat tarkempaa tutkimusta. Kansalaisten puolustusvoimille ja asevelvollisuudelle osoittaman tuen tai kriittisyyden taustalla on tärkeä ymmärtää, millaisiin riskeihin, uhkiiin tai niiden todennäköisyyteen kansalaiset peilaavat mielipiteitään.

Tässä tutkimuksessa keskeisiä tuloksia olivat asevelvollisuuden eri vaiheissa tehtävien päätösten linkittyminen elämänkaaren taitekohtiin sekä asevelvollisten kaksoisroolin ja -identiteetin vaikutus asevelvollisuuteen sitoutumiselle. Kiinnostavaa ja tarpeellista olisi syventää jatkossa tutkimusta ja resursseja suomalaisen asevelvollisuuden kontekstissa tehtävään tutkimukseen, jossa tarkastellaan noiden kahden roolin, siviilikansalaisen ja kansalaisotilaan, yhteenkietoutuneisuutta. Millaiset asiat tukevat asevelvollisen liikkumista identiteettien välillä ja millaiset asiat herättävät ristiriitaisuuden tunteita?

Roolien ja identiteettien neuvotteluun liittyy keskeisenä kysymyksenä myös kansalaisen arvot ja moraalit. Tutkimuksella olisi arvokasta selvittää, miten suomalaisilla asevelvollisilla onnistuu liikkuminen identiteettien välillä esimerkiksi voimankäytön, sotilaan velvollisuuksien tai aseenkäytön ja tappamisen näkökulmista. Tuollainen tutkimus syventäisi yksilölähtöisesti ymmärrystä asevelvollisten sitoutumisesta asevelvollisuuteen. Erityisen tärkeää tutkimus olisi mahdollisesti tulevaisuudessa yleistyvän hyötykansalaisuuden ja globaalikansalaisuuden asevelvollisuudelle tuottamien merkitysten ennakoimiseksi.

Väitöskirjani ei ota suoraan kantaa suomalaisen asevelvollisuuden tulevaisuuteen eikä esitä argumentteja tulevaisuuden kehitysuunnille. Yhteiskunnassa, kansalaisissa, asevelvollisissa ja kansalaisuus käsityksissä tapahtuvat muutokset ja niistä tutkimuksen kautta poimittavissa olevat hiljaiset signaalit ovat tärkeitä tutkimuskohteita tulevaisuudelle. Tutkimusta voidaan tehdä joko siviilitaustaisesti tai sotatieteellisesti. Sotatieteiden väitöskirjassani voin todeta, että edellä mainittujen ilmiöiden ymmärtäminen puolustusvoimien ja puolustushallinnon piirissä on tärkeää, tultaessa 2020-luvulle.

Edellä kuvattua tutkimustehtävää jatkaakseni totean, että suomalaisten asevelvollisten arvojen tutkimisen ja ymmärtämisen merkitys korostuu tulevaisuudessa. Yhteiskunnan polarisoituessa, yksilöllistymisen voimistuessa sekä globaalin ajattelun yleistymisen myötä maanpuolustuksen perinteiset muodot kansallisvaltion rajojen puolustamisena eivät välttämättä keskustele tulevaisuuden asevelvollisten arvojen ja kokemusmaailman kanssa. Näiden ilmiöiden ymmärtäminen ja hiljaisten signaalien tavoittaminen tuottaa Puolustusvoimille merkityksellistä tietoa asevelvollisista ja asevelvollisuuteen suhtautumisesta tulevaisuudessa.

6.5 Päätävä tarkastelu

Talvi- ja jatkosotien aikaan, 80 vuotta sitten, suomalaiset miehet ja naiset taistelivat ”kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta”. Historian kirjojen lehdillä ja suomalaisen kansallisidentiteetin ytimessä kerrotaan edelleen tarinaa pienen ja sitkeän kansan yhtenäisyydestä ja sitkeydestä taistelussa ylivoimaista vihollista vastaan. Tavoitteena oli tuolloin turvata ja säilyttää Suomen itsenäisyys, demokratia ja kansainvälinen suvereniteetti.

Suomi, suomalaiset ja maattamme ympäröivä tilanne on muuttunut vuosikymmenten aikana merkittävästi. Suomi on kehittynyt itsenäisenä ja demokraattisena hyvinvointivaltiona ja tullut monella mittarilla yhdeksi maailman kärkimaista. Kansallisvaltioiden rooli on muuttunut Euroopan yhdistymisen myötä ja korkean teknologian kehitys on muuttanut ihmisten sosiaalisia verkostoja kyläyhteisöistä globaaleiksi verkostoiksi. Väitöskirjani eri vaiheet on tehty kiinnostavissa yhteiskunnallisissa tilanteissa. Tutkimussuunnitelmaa laatiessani Suomessa oli käynnissä laaja keskustelu turvallisuusympäristössä tapahtuneista muutoksista. Georgian kriisistä oli tuoreessa muistissa ja epävakaus siirtyi Ukrainaan. Tuolloin tunnistettiin sodankäynnin uudenlaisten ilmiöiden olevan osa taistelua. Hybridisodankäynti ja Venäjän laajamittaiset informaatio-operaatiot johtivat aseelliseen konfliktiin ja Ukrainalle kuuluneen Krimin alueen liittämiseen Venäjään keväällä 2015.

Samana keväänä suomalaisessa mediassa keskusteltiin Puolustusvoimien 900 000 reserviläiselle lähettämästä reserviläiskirjeestä. Kirje tulkittiin vuoroin valmiuden kohoittamiseksi, voimannäytöksi tai useita vuosia suunnitelluksi järjestelmien testaukseksi. Reserviläiskirjeen jälkeen, tai spekuloituna seurauksena, aiempia vuosia merkittävästi suurempi joukko reserviläisiä halusi ”erota reservistä”. Tuossa vaiheessa en vielä tiennyt tuon joukon olevan myöhemmin keskeinen osa väitöskirjani aiheistoa.

Kansallisen turvallisuuden johtaminen on kehittynyt tutkimusprosessini aikana entistä syvemmälle kokonaisturvallisuusmallin mukaiseksi toiminnaksi. Vuonna 2017 korostettiin tuossa työssä entistä vahvemmin kansalaisjärjestöjen ja kolmannen sektorin roolia yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyvinä toimijoina. Kokonaisturvallisuuden kehys ja poliittisten puolueiden myönteinen tuki ovat mahdollistaneet keskustelunavaukset kansalaisten osallistamiseksi kokonaisturvallisuuden toimijoiksi. Samassa yhteydessä on pohdittu myös lakiperustaisten kansalaisvelvollisuuksien laajentamista. Yksi esitetty malli on molempia sukupuolia velvoittava kansalaispalvelus, jonka koko ikäluokka suorittaisi jossakin muodossa. Konkreettiset esitykset uusien palvelusmuotojen malleista ovat kuitenkin vielä esittämättä.

Tutkimukseni tuloksia voidaan hyödyntää suomalaisen maanpuolustus- ja asevelvollisuuden tulevaisuuden arvioinnissa ja kehittämisessä. Tulevaisuuteen katsoessa olisi hyvä tarkastella tänä päivänä havaittavia heikkoja signaaleita (Mannermaa 2004). Yhdistelemällä hallitusti, mutta ennakkoluulottomasti yhteiskunnallisten trendien, muutostekijöiden, heikkojen signaalien ja tutkimusten tuloksia, voidaan hahmottaa tulevaisuudessa todennäköisesti kohdattavia ilmiöitä ja ennakoida niiden kehityskulkuja.

Länsimaisen sodankäynnin kehityksessä ja sotatieteiden kentällä on tunnistettu toisen maailmansodan jälkeen taistelun inhimillisten tekijöiden merkitys. Ilmiöt eivät

sinänsä uusia. Sunzi (510-luku eaa.) kirjoitti: ”Taitava sodankävijä välttää vihollista, kun sen taistelutahto on korkeimmillaan. Hän iskee silloin, kun vihollisen tahto on hiipumassa tai hävinnyt pois. Näin hallitaan taistelutahtoa” (Nojonen 2017, 97). Myöhemmin Mao Tsetung (1893–1976) on painottanut vastustajan kulttuurin kukistamisen ensiarvoisuutta. Kulttuurin kukistamisella voidaan romahduttaa vastustajan taistelutahto ja -kyky, mikä edelleen mahdollistaa vastustajan systeemin romahduttamisen (esim. Mälkki 2015). Ne sotilaat, joilla on korkea taistelutahto ovat innostuneita ja sitoutuneita tehtävässään sekä taistelun voittamiseen. Kansan, yhteisön, sotilasjoukon tai yksilön puolustustahto muodostuu kerroksittain eri tasoilla vaikuttavista ilmiöistä. Jo yhteen tasoon vaikuttaminen ja sen heikentäminen voi rapauttaa isonkin joukon moraalin.

Taistelutahtoon vaikuttaminen ei siis ole mitenkään uusi ilmiö. Kampanjoita ja propagandaa on ollut vuosisatojen ajan, mutta viime vuosikymmeninä ne on määritelty systemaattisiksi informaatio-operaatioiksi ja disinformaation levittämiseksi. Informaation ja informaatiovirtojen hallinta on entistä vaikeampaa monimutkaistuvassa ja teknologistuvassa ympäristössä. Viestinnän nopeus, viestintäkanavien määrä ja käytön vapaus ovat kehittyneet tämän vuosituhannen alusta lähtien suurin askelin. Verkottuneessa tiedonvälityksessä ja medioissa ei tarvita toimittajia tiedon välittäjiksi, vaan kuka tahansa voi saada informaatiotilan haltuunsa.

Kun emme tiedä, millaista tulevaisuuden sodankäynti on, tai mihin meidän tulee varautua, voimme tukea puolustussuunnittelua sotatieteellisellä tutkimuksella. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella jokaisen yksilön maanpuolustussuhde rakentuu ja kehittyy ajan, paikan, tilanteen ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden vaikutamana. Suomea pidetään puolustamisen arvoisena ja monet kansalaiset hakevat roolia yhteiskunnan ja yleisen edun nimissä toimimiseksi. Suomalaisilla on vähän käytännön kokemusta kriisitilanteesta tarvittavista tiedosta, taidoista ja osaamisesta. Suomalaiset luottavat erittäin vahvasti turvallisuusviranomaisiin, minkä nähdään siirtävän yksilöiden vastuuta omatoimisuudesta viranomaisten vastuulle.

Jos maanpuolustusvelvollisuudessa puhutaan vain aseellisesta puolustuksesta, voi kansalaisten asenne ja sitoutuminen kohdata kriittisyyttä. Maanpuolustusvelvollisuutta voitaisiinkin laajentaa omaehtoiseen tai jopa strukturoituun malliin yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden ja varautumisen parissa. Puolustusvoimilla ja aseellisen puolustuksen tarpeellisuudella on Suomessa kansan vahva tuki. Asevelvollisten sitouttaminen maanpuolustukseen ja omaan tehtäväänsä on Suomen puolustusjärjestelmän kannalta tärkeää.

Lapset ja nuoret muodostavat käsityksiään ja asenteitaan oppimisen, perheiden, koulujärjestelmän, sosiaalisten suhteiden ja yhteiskuntaan sosiaalistumisen kautta. Maanpuolustukseen liittyvät asenteet ja tiedot rakentuvat tunteiden tasolla, opitulla tasolla ja osin ympäristöstä siirrettyinä. Ihmisen koko elämänkaari ja sen tapahtumat vaikuttavat yhteiskunnan puolustamisen arvoisuuden kokemukseen, maanpuolustussuhteen rakentumiseen sekä kansalaisuuteen kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien ymmärtämiseen. Yhteisvastuullisten ja säilyttämisen arvojen korostaminen tuottaa tutkimuksen tulosten mukaan merkityksellisyyttä maanpuolustukselle ja sen tehtävälle. Maanpuolustustahto ei ole tutkimuksen mukaan suoraan sidoksissa varusmiespalveluksen suorittamiseen tai aseellisen puolustuksen tehtävään. Naisten maanpuolustustahto voi olla korkea ilman, että he osallistuvat aseelliseen maanpuolustukseen.

Siviilipalveluksen suorittaneen tai reservistä siviilipalvelukseen hakeneen itse määritelty maanpuolustustahto voi olla korkea, vaikka hän ei eri syistä johtuen haluakaan osallistua aseellisen puolustuksen tehtäviin.

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut rakentaa ymmärrystä suomalaisten asevelvollisten suhteesta ja sitoutumisesta maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää uusia avauksia maanpuolustustahdon sekä kansalaisten ja maanpuolustuksen välisen suhteen tutkimukselle. Tutkimuksessa tarkastellaan asevelvollisten kansalaisotilaan roolissa merkityksellisiä sekä problematisoituvia asioita sekä kansalaisuudessa tapahtuvien muutosten heijastuksia kansalaisten ja maanpuolustuksen väliseen suhteeseen. Tutkimuksen keskeinen kontribuutio on maanpuolustussuhteen teoreettinen konstruktio. Maanpuolustussuhde laajentaa aiempaa maanpuolustustahtotutkimusta sekä ilmiön että menetelmällisten mahdollisten monipuolistumisen kautta. Asevelvollisten sitoutuminen on nyt ja jatkossa entistäkin tärkeämpi tekijä suomalaisessa asevelvollisuudessa.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Aalto, J. 2016. Hyvä sotilas - oikea toiminta. Miksi asevoimissa opetetaan sotilasetiikkaa? Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 7. Väitöskirja.

Adres, E., Vanhuyse, P. & Vashdi, D. R. 2012. The Individual's Level of Globalism and Citizen Commitment to the State: The Tendency to Evade Military Service in Israel. *Armed Forces & Society* 38, 92–116.

Ahlbäck, A. 2010a. Asevelvollisuus, miehuus ja sukupuolten tasa-arvo. Teoksessa Jukarainen, P. & Terävä, S. (toim.) Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa. Helsinki: Minerva, 131–144.

Ahlbäck, A. 2010b. Soldiering and the Making of Finnish Manhood: Conscription and Masculinity in Interwar Finland, 1918-1939. Turku: Åbo Akademi. Väitöskirja.

Ahlbäck, A. 2014. Manhood and the Making of the Military. Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917–39. Surrey: Ashgate.

Ahvenanmaan itsehallintolaki 16.8.1991/1144.

Alanen, P. 1997. Puolustustahto – ja miten se mitataan. *Sotilasaikakauslehti* 4/1997, 52–57.

Allen, N. J. 2003. Organizational commitment in the military: A discussion of theory and practice. *Military Psychology* 153, 237–253.

Allen, N. & Meyer, J. P. 1990. The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization. *Journal of Occupational Psychology* 63, 1–18.

AM8244/ 28.4.2016. Hallintopäätös Jarkko Kososen tutkimuslupahakemukseen. Helsinki: Pääesikunnan koulutusosasto.

Amit, K., Lisak, A., Popper, M. & Gal, R. 2007. Motivation to Lead: Research on the Motives for Undertaking Leadership Roles in the Israel Defense Forces (IDF). *Military Psychology* 19, 137–160.

Anderson, J. E., Goldenberg, I. & Charles, J-M. 2018. Reserve Force: Unique Considerations and a Comparison with Regular Force Issues. *Contemporary Military Challenges* 20, 95–112.

Anttonen, J. 2016. Yhteistä turvallisuutta rakentaen. Poliisi- ja upseeriprofessioiden yhteiskehittelyn mahdollisuuksia. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 6. Väitöskirja.

Aseistakieltäytyjäliitto 2017. Perustietoa reservinkieltäytymisestä. Teksti on julkaistu Aseistakieltäytyjäliiton internetsivuilla 12.1.2017. Viitattu 29.12.2018. (<http://akl-web.fi/reservi/perustietoa>).

Asevelvollisuuslaki 26/1878.

Asevelvollisuuslaki, 28.12.2007/ 1438.

Ben-Ari, E., Lomsky-Feder, E. & Gazit, N. 2004. Notes on the Study of Military Reserves: Between the Military and Civilian Spheres. Teoksessa Spohr-Readman, K. Building Sustainable and Effective Military Capabilities: A Systematic Comparison of Professional and Conscript Forces. Amsterdam: IOS Press, 64–78.

Ben-Shalom, U. & Benbenisty, Y. 2016. Coping Styles and Combat Motivation During Operations: An IDF Case Study. *Armed Forces & Society* 42, 655–674.

Berger, P. L. & Luckmann, T. 2005. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.

Bergeron, M. 2014. Selective Conscientious Objection: A Violation of the Social Contract. Teoksessa Ellner, A., Robinson, P. & Whetham, D. (toim.) When Soldiers Say No. Selective Conscientious Objection in the Modern Military. Burlington: Ashgate.

Biddle, S. 2004. Military power. Explaining Victory and Defeat in Modern Battle. Princeton: Princeton University Press.

Branders, M. 2016. Kokonainen turvallisuus? Kokonaisturvallisuuden poliittinen kelpoisuus ja hallinnollinen toteutettavuus. *Acta Universitatis Tamperensis* 2124. Väitöskirja.

Brathwaite, K. J. 2015. Symbols and sacrifice: The role of nationalism in combat effectiveness. University of Notre Dame, ProQuest Dissertations Publishing. Ann Arbor: ProQuest LLC. Väitöskirja.

Bulmahn, T. & Wieninger, V. 2010. The Process of Vocational Choice and Young Germans' Awareness of the Bundeswehr as a Potential Employer. Teoksessa Szvircev Tresch, T. & Leuprecht, C. (toim.) Europe Without Soldiers? – Recruitment and Retention across the Armed Forces of Europe. Kingston: Queen's University at Kingston.

Caforio, G. 2003. Handbook of the Sociology of the Military. New York: Kluwer Academic.

Carlsson, G. 1953. Redogörelse för komiténs opinion undersökning. Teoksessa Psykologiskt försvar. Betänkande avgivet av Kommittén för utredning om det psykologiska försvaret. Statens offentliga utredningar 1953:27. Stockholm: Inrikesdepartementet, 205–238.

- Castanheira, F., Chambel, M. J., Lopez, S. & Oliveira-Cruz, F. 2016. Relational Job Characteristics and Work Engagement: Mediation by Pro-social Motivation. *Military Psychology* 28, 226–240.
- Castillo, J. J. 2014. *Endurance and war. The National Sources of Military Cohesion*. Stanford: Stanford University Press.
- Catignani, S. 2004. Motivating soldiers: the example of the Israeli defense forces. *Parameters* 34, 108–121.
- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Clausewitz, K. 1832. *Sodankäynnistä (Vom Kriege.) Käsikirjaksi muokanneet ja selittävällä jälkisanalla varustaneet* Pickert, W. & Schramm, W. R. Suomentanut Eskelinen, H. Helsinki: Art House, 2009 (5. painos 2005).
- Cohn, L. P. & Toronto, N. W. 2013. Markets and Manpower: The Political Economy of Compulsory Military Service. *Armed Forces & Society* 43, 436–458.
- Cohen, E. A. 1985. *Citizens and Soldiers – The Dilemmas of Military Service*. London: Cornell University Press.
- Connable, B., McNerney, M. J., Marcellino, W., Frank, A., Hargrove, H., Posard, M. N., Zimmerman, R. S., Lander, N., Castillo, J. J. & Sladden, J. 2018. *Will to Fight. Analyzing, Modeling, and Simulating the Will to Fight of Military Units*. Santa Monica: The RAND Corporation.
- Cronberg, T. 2006. Maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja Euroopan perusulottuvuus. Teoksessa Rummakko, S. (toim.) *Tahdon asia. Suomalainen maanpuolustus murroksessa*. Helsinki: Like, 57–80.
- Danielsbacka, M. 2015. Vastavuoroisuus ja sen vaatimus asevelvollisuusarmeijoissa. Teoksessa Kujala, A. & Danielsbacka, M. (toim.) *Hyvinvointivaltion loppu – vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*. Helsinki: Tammi, 273–298.
- Delamater, J., Katz, D. & Kelman, H. 1969. On the Nature of National Involvement. *Journal of Conflict Resolution* 13, 320–357.
- Eichler, M. 2014. Citizenship and the contracting out of military work: from national conscription to globalized recruitment. *Citizenship Studies* 18, 600–614.
- Elisabeth Rehn – Bank of Ideas 2018. *Kansalaispalvelus kokonaisturvallisuuden tueksi – selvitys maanpuolustuksen kehittämisestä*. Julkaistu internetissä. Viitattu 29.6.2018. (<https://www.bankofideas.fi/raportit/>).
- Eskola, A. 1962. Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset. *Tiede ja ase* 20, 5–90.
- Eskola, A. 2004. Maanpuolustustahdon muuttuvat puitteet ja kytkennät. Teoksessa Hutinen, A.-M. & Sinkko, R. (toim.) *Maanpuolustustahto tutkimuskohteena – Kyl-*

- mästä sodasta informaatio­sotaan. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat 12.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- European Commission. 2018. Standard Eurobarometer 90. Julkaistu internetissä joulukuussa 2018. Viitattu 1.1.2019. (<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/>).
- Fennell, J. 2014. Morale and Combat Performance: An Introduction. *Journal of Strategic Studies* 37, 6–7.
- Findikaattori 2018. Asevelvollisuus-tilasto. Pääesikunnan tilasto julkaistu internetissä 19.3.2018. Viitattu 9.12.2018. (<https://findikaattori.fi/fi/99>).
- Giddens, A. 1997. *Sociology* (3rd edition). Cambridge: Polity Press.
- Griffith, J. 2005. Will Citizens Be Soldiers? Examining Retention of Reserve Component Soldiers. *Armed Forces & Society* 31, 353–383.
- Griffith, J. 2009. Being a Reserve Soldier – A Matter of Social Identity. *Armed Forces & Society* 36, 38–64.
- Grossman, D. 1996. *On Killing. The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*. New York: Back Bay Books.
- Gülalp, H. 2013. Citizenship and democracy beyond the nation state. *Cultural Dynamics* 25, 29–47.
- Harinen, O. 2012. Sotilaiden epäviralliset ryhmänormit kolmessa jalkaväkikomppaniaa koskeneessa empiirisessä tutkimuksessa. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 3. Väitöskirja.
- Harinen, O. 2013. Varusmiesten maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja kokemukset palvelusajasta. Tuloksia puolustusvoimissa vuosina 2005–2009 tehdyistä varusmieshaastatteluista. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1, n:o 1/2013.
- Hauser, W. L. 1980. "The Will to Fight. Teoksessa Sarkesian, S. C. (toim.) *Combat Effectiveness: Cohesion, Stress, and the Volunteer Military*. Sage Research Progress Series on War, Revolution and Peacekeeping, vol 9. Beverly Hills: Sage, 186–211.
- Heino, E. 2017. Palvelukokemukset ja arjen kansalaisuuden rakentuminen venäläis-taustaisten perheiden kertomuksissa. *Sosiologia* 54, 273–290.
- Helkama, K. 2015. *Suomalaisten arvot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helsingin hovioikeus 2018. Vakaumuksensa vuoksi siviilipalveluksesta kieltäytyneen syyte hylättiin (R16/738). Helsingin hovioikeuden tiedote 23.2.2018. Julkaistu internetissä. Viitattu 29.6.2018. ([92](https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/mate-</p>
</div>
<div data-bbox=)

rial/attachments/oikeus_hovioikedet_helsinginhovioikeus/tiedotteet2014/2018/IfKJecmoz/Tiedote_R_16-738.pdf).

Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta 1964. Henkisen maanpuolustuksemme perustekijät, sen kokonaistavoitteet ja eri alojen tehtävät sekä johto- ja suorituselimet rauhan ja sodan aikana. Mietinnön I osa, 9.3.1962. Helsinki: Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta.

Hines, L. A., Gribble, R., Wessely, S., Dandeker, C. & Fear, N. T. 2015. Are the Armed Forces Understood and Supported by the Public? A View from the United Kingdom. *Armed Forces & Society* 41, 688–713.

HL134/ 24.2.2015. PVHSMK-PE VARUSMIESTEN PALAUTEKYSELYT. Pääesikunnan koulutusosaston määräys varusmiehille pidettävistä palautekyselyistä. Helsinki: Pääesikunta.

HM959/ 21.12.2016. PVHSM KOULUTUSTOIMIALA 058 - RESERVILÄIS- JA KOULUTTAJAKYSELYJEN TOTEUTTAMINEN KERTAUSHARJOITUKSISSA. Helsinki: Pääesikunta.

Hoikkala, T., Ojajärvi, A. & Tahvanainen, T. 2014. Isältä pojalle ja takaisin – ylisukupolvinen maanpuolustustahto (tiivistelmäraportti). Helsinki: Matine. Julkaistu internetissä. Viitattu 9.1.2019. (<https://www.defmin.fi/files/3041/2500M-0017.pdf>).

Hoikkala, T., Salasuo, M. & Ojajärvi, A. 2009. Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Holm, R. 2017. Yksilön vapaus. Tulevaisuuden hyvinvointivaltion peruskivi. Helsinki: Into.

Huhtinen, A-M. & Sinkko, R. 2004. Maanpuolustustahto tutkimuskohteena – Kylmästä sodasta informaatioisotaan. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat 12.

Huntington, S. P. 1957. *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Hänninen, S. 2017. Julkisesta vastuusta yksityiseen vastuuseen. Teoksessa Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä (toim.) Hänninen, S. & Saikkonen, P. Helsinki: Juvenes Print, 97–110.

Hänninen, S. & Saikkonen, P. 2017. Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä. Helsinki: Juvenes Print.

Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. *Acta Universitas Tamperensis* 696. Väitöskirja.

Isin, E. 2009. Citizenship in flux: The figure of the activist citizen. *Subjectivity* 29, 367–388.

Jalava, J., Raisio, H., Norri-Sederholm, T. Lahtinen, H. & Puustinen, A. 2017. Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2017, Helsinki: Valtioneuvosto.

Joas, H. 2003. *War and Modernity: Studies in the History of Violence in the 20th Century*. Cambridge: Polity.

Jokinen, A. 2000. *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.

Jukarainen, P. 2010. Vapaus, velvollisuus ja tasa-arvo. Nuorten tulkintoja asevelvollisuusjärjestelmästä. Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 107. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 197–204.

Jylhä, Y. 1941. *Kiirastuli*. Helsinki: Otava.

Kalemaa, K. 2014. *Sankareita vai pelkureita – suomalaisen aseistakieltäytymisen historia*. Helsinki: Tammi.

Kallunki, V. 2013. Kansallisen kollektiivin jäljillä. Siviili- ja varusmiespalvelus sosiaalisen integraation, järjestelmäintegraation ja yhteiskuntauskonnon näkökulmista. *Sociologia* 50, 135–151.

Kallunki, V. 2014. Lain vaatimaa vakaumusta: Palvelusryhmien kokemukset siviilipalvelukseen suuntautumisesta. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. (toim.) *Nuoruus toisin sanoen: Nuorten elinolut vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kallunki, V. 2015. Siviilipalveluksen muuttuneet merkitykset maanpuolustusvelvollisuuden kokonaisuudessa. Siviilipalveluksen alku- ja loppukyselyn tutkimusraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 38/2015.

Kananen, J. (toim) 2017. *Kilpailuvaltion kyydissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus*. Helsinki: Gaudeamus.

Kanniainen, V., & Ringbom, S. 2016. Security Gradient and National Defense - the Optimal Choice Between a Draft Army and a Professional Army. *Defence and Peace Economics*, 29, 247–267.

Kansalaisuuslaki 235/2003

Kansan arvot 2018. T-media ja Taloudellinen tiedotustoimisto TAT. Julkaistu 4.12.2018. Viitattu 28.12.2018. (<https://t-media.fi/fi/category/blog/>).

Kantola, A. & Kananen, J. 2017. Suomen malli. Teoksessa Kananen, J. (toim.) *Kilpailuvaltion kyydissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus*. Helsinki: Gaudeamus.

- Kekkonen, J. 2013. Selvitys Jehovan todistajien vapauttamista asepalveluksen suorittamista koskevasta lainsäädännöstä. Helsinki: Puolustusministeriö. Julkaistu internetissä. Viitattu 23.6.2018. (http://www.defmin.fi/files/2465/jehova_selvitys_plm_04_2013.pdf)
- Kekäle, P. (toim.) 1998. MTS-tutkimukset 1990–1997. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan tutkimus- ja seminaariselosteita, Nro 8. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- Kellett, A. 1982. *Combat Motivation. The Behaviour of Soldiers in Battle*. Boston: Kluwer.
- Kempas, K. 2017. Reserviläisliitto vertaa reservistä siviilipalvelukseen siirtymistä rintamakarkuruuteen – ”Se murentaa koko puolustusjärjestelmän”. Helsingin sanomat. Julkaistu internetissä 13.1.2017. Viitattu 20.9.2018. (<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005043555.html>).
- Kerkelä, L. 2018. Totaalikieltäytyjän saama vapauttava tuomio jää voimaan - korkein oikeus ei ota tapausta käsittelynsä. Helsingin Sanomat 13.11.2018. Julkaistu internetissä. Viitattu 8.12.2018. (<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005897669.html>).
- Keskinen, S. & Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, J., Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 7–38.
- Kestnbaum, M. 2008. *Citizen-Soldiers, National Service and the Mass Army: The Birth of Conscription in Revolutionary Europe and North America*. Teoksessa Mjøset, L. & Van Holde, S. (toim.) *The Comparative Study of Conscription in the Armed Forces*. Oxford: Elsevier Science Ltd., 117–144.
- King, A. 2013. *The Combat Soldier. Infantry Tactics and Cohesion in the Twentieth and Twenty-First Centuries*. Oxford: Oxford University Press.
- Kivimäki, V. 2013a. *Battled Nerves. Finnish Soldiers' War Experience, Trauma, and Military Psychiatry, 1941–44*. Åbo Akademi University. Väitöskirja.
- Kivimäki, V. 2013b. *Murtuneet mielet - taistelu suomalaisten sotilaiden hermoista 1939–1945*. Helsinki: WSOY.
- Klingler, J. & Chatagnier, T. 2014. Are You Doing Your Part? Veterans' Political Attitudes and Heinlein's Conception of Citizenship. *Armed Forces and Society* 40, 673–695.
- Koskimäki, I. 2017. Reservistä kieltäytynyt ei kadu armeijan käymistä – ”Ei se ollut elämäni tähtihetkiä, mutta ihan ok”. *Satakunnan kansa* 3.2.2017.
- Kosonen, J. 2003. *Suomalaisen rauhanturvajoukon pienryhmäkiinteys Kosovossa vuonna 2000. Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskukseen julkaisusarja A/1/2003*.

Kosonen, J., Tallberg, T., Harala, J. & Simola, P. 2017. Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa. Teoksessa Tallberg, T., Ojajärvi, A., & Laukkanen, T. (toim.) Puolustuslinjalla - Yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja ase-velvollisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 92–124.

Kosonen, J., Puustinen, A. & Tallberg, T. 2019. Saying No to Military Service – Obligation, Killing and Inequality as Experienced Problems in Conscription -Based Military in Finland. *Journal of Military Studies*. [Hyväksytty julkaistavaksi lehdessä *sotilas-sosiologian teemanumerossa*.]

Kosonen, J., Puustinen, A. & Tallberg, T. 2019. Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen - siviilipalvelusmiesten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta. *Sociologia* 56:3, 300–319.

Kosonen, P. 1998. Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere: Vastapaino.

Kujala, A. & Danielsbacka, M. 2015. Hyvinvointivaltion loppu – vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus. Helsinki: Tammi.

Kurki, L. & Nivalala, E. (toim.) 2006. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Tampere: Tampere University Press.

Kuusela, P. 2006. Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika. Teoksessa Saastamoinen, M. & Kuusela, P. (toim.) Kansalaisuuden ääriä. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla. Helsinki: Yliopistopaino, 26–52.

Kuusela, P. & Saastamoinen, M. 2006. Kansalaisuuden ulottuvuudet. Teoksessa Saastamoinen, M. & Kuusela, P. (toim.) Kansalaisuuden ääriä. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla. Helsinki: Yliopistopaino, 9–25.

Kümmel, G. & Prüfert, A. D. 2000 (toim.). *Military Sociology: The Richness of a Discipline*. Baden-Baden: Nomos.

Laine, E. 1955. Tuntematon sotilas -elokuva. Suomen Filmiteollisuus.

Laitinen, K. 2005. Suomalainen asevelvollisuus. Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus. Teoksessa Laitinen, K. & Nokkala, A. Suomalainen asevelvollisuus: Historiaa, haasteita ja tulevaisuutta. Puolustusministeriön julkaisuja 2005:1. Helsinki: Puolustusministeriö, 7–118.

Laitinen, K. 2006. Suomalaisen asevelvollisuuden tarina. Teoksessa Rummakko, S. (toim.) Tahdon asia. Suomalainen maanpuolustus murroksessa. Helsinki: Like, 23–56.

Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa, 12.7.1985/645.

Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta, kumottu 15.3.2019, 330/2019.

Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta, 17.2.1995/194.

- Leimu, P. 1985. Pennalismi ja initiaatio suomalaisessa sotilaselämässä. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Leimu, H., Harinen, O. & Sinkko, R. 2008. Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos. Julkaisusarja 1, Nro 1/2008.
- Leskinen, J. 2006. Taistelutahto ja sotaonni. *Tiede ja ase* 64, 28–36.
- Levi, M. 1997. A Model, a Method and a Map: Rational Choice in Comparative Politics. Teoksessa Lichbach, M. I. & Zuckerman, A. (toim.) *Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 19–41.
- Levy, Y. 2009. Is There a Motivation Crisis in Military Recruitment in Israel? *Israel Affairs* 15, 135–158.
- Lewin, K. 1938. The Conceptual Representation and the Measurement of Psychological Forces. Durham, NC, US: Duke University Press.
- Lewin, K. 1943. Defining the Field at Given Time. *Psychological Review* 50, 292–310.
- Limnell, J. 2009. Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia n:o 29. Väitöskirja.
- Limnell, J. & Rantapelkonen, J. 2017. Pelottaako? Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus. Jyväskylä: Docendo.
- Linklater, A. 2002. Cosmopolitan citizenship. Teoksessa Turner, B & Isin, E. (toim.) *Citizenship studies: A handbook*. London: Sage, 317–322.
- Linna, V. 1955. *Tuntematon sotilas*. Helsinki: WSOY.
- Lister, R. 1990. *The Exclusive Society: Citizenship and the Poor*. London: Child Poverty Action Group.
- Lister, R., Williams, F., Anttonen, A., Bussemaker, J., Gerhard, U., Heinen, J. & Gavanias, A. 2007. *Gendering citizenship in Western Europe: New challenges for citizenship research in a cross-national context*. Bristol: Bristol University Press.
- Little, R. W. 1964. Buddy Relations and Combat Performance. Teoksessa Janowitz, M. (toim.) *The New Military: Changing Patterns of Organization*. New York: Russell Sage Foundation, 195–223
- Lomsky-Feder, E., Gazit, N. & Ben-Ari, E. 2008. Reserve Soldiers as Transmigrants – Moving between the Civilian and Military Worlds. *Armed Forces & Society* 34, 593–614.
- Lomsky-Feder, E. & Sasson-Levy, O. 2015. Serving the Army as Secretaries: Intersectionality, Multi-level Contract and Subjective Experience of Citizenship. *The British Journal of Sociology* 66, 173–192.

- Louhimies, A. 2017. *Tuntematon sotilas* -elokuva. Elokuvaosakeyhtiö Suomi.
- Lyall, J. 2016. *Why Armies Break: Explaining Mass Desertion in Conventional War*. Working Paper, Department of Politics, Yale University. Julkaistu internetissä 14.11.2016. Viitattu 21.1.2019. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2524561).
- Milosevic, S. 2010. *The Sociology of War and Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malinen, M. 2017. Reservistä siviilipalvelukseen haluavien määrä moninkertaistui: 3 syytä taustalla. *Ylen uutiset*. Julkaistu internetissä 12.1.2017. Viitattu 13.9.2018. (<https://yle.fi/uutiset/3-9400427>).
- Mannermaa, M. 2004. *Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus*. Helsinki: WSOY.
- Marshall, T. H. 1950. *Citizenship and Social Class*. London: The Cambridge University Press.
- McNerney, M., Connable, B., Zimmerman, R. S., Lander, N., Posard, M. N., Castillo, J. J., Madden, D., Blum, I., Frank, A., Fernandes, B. J., Seol, I., Paul, C. & Parastiliti, A. 2018. *National Will to Fight. Why Some States Keep Fighting and Others Don't*. Santa Monica: The RAND Corporation.
- Meyer, J. & Allen, N. 1991. A three - Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, Volume 1, Number 1, 61–89.
- Miller, S. 2016 *Shooting to Kill. The Ethics of Police and Militart Use of Force*. New York: Oxford University Press.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2015. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Jyväskylä: PS-kustannus, 52–73.
- Mollberg, R. 1985. *Tuntematon sotilas* -elokuva. Arctic-Filmi.
- Moskos, C. 1970. *The American Enlisted Man. The Rank and File in Today's Military*. Connecticut: Hartford.
- Moskos, C. 1977. From Institutional to Occupation: Trends in Military Organization. *Armed Forces & Society* 12, 41–50.
- MTS 2006. *MTS-tutkimuskysymykset 1978–2005. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta*. Julkaistu internetissä. Viitattu 21.6.2018. (https://www.defmin.fi/files/795/MTS-tutkimuskysymykset_kautta_aikojen.pdf)
- MTS 2017. *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2017*. Helsinki: Helsinki: Puolustusministeriö.

- MTS 2018. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta, 2018. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2018. Helsinki: Helsinki: Puolustusministeriö.
- Myllyniemi, S. (toim.) 2010. Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 107. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Myyry, L. 2009. ”Et kai se siit tulee, et se pitää nähdä jotenkin se kohde puolustettava ja arvokkaana”. Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Puolustusministeriö ja Helsingin yliopisto. Julkaistu internetissä. Viitattu 8.12.2018. (www.defmin.fi/index.phtml?s=480)
- Mäkinen, J. (toim.) 2013. Asevelvollisuuden tulevaisuus. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2/2013. Artikkelikokoelmat 9.
- Mälkki, J. 2008. Herrat, jätkät ja sotataito. Kansalaissoitilas- ja ammattisotilasarmeijan rakentuminen 1920- ja 1930-luvulla "talvisodan ihmeeksi". Helsinki: SKS. Väitöskirja.
- Mälkki, J. 2015. Hybridisodankäynnin sotataitoa. Kylkirauta-lehden verkkoartikkeli. Julkaistu internetissä 4.6.2015. Viitattu 13.11.2018. (<http://www.kylkirauta.fi/index.php/ct-menu-item-14/463-hybridisodankaynnin-sotataitoa>).
- Niinistö, J. 2017. Puolustusministerin puhe maanpuolustuskurssin avajaisissa Säätytalolla Helsingissä 23.1.2017.
- Nojonen, M. 2017. (suom.) Sunzi – Sodankäynnin taito. Helsinki: Gaudeamus.
- Nokkala, A. 2014. Kyky ja tahto. Suomen puolustus murroksessa. Jyväskylä: Docendo.
- Nyberg, O. 2017. Nykypäivän rintamakarkuruutta. Reserviläisliiton toiminnanjohtaja Olli Nybergin blogikirjoitus 13.1.2017. Julkaistu internetissä 13.1.2017. Viitattu 1.1.2019. (https://www.reservilaisliitto.fi/uutishuone/blogit/nyberg_olli/nykypaivan_rintamakarkuruutta.36634.blog?fbclid=IwAR0e2gR54RSMExcyJZfaD17ef0ynIKiy-q2Mxvwu12TZDASa053jrHtPGNs#.WHjv5qT0Ts.facebook).
- Ojajärvi, A. 2015. Terve Sotilas! Etnografinen tutkimus varusmiesten terveystajusta sosiaalisena ilmiönä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Väitöskirja.
- Ojajärvi, A. & Laukkanen, T. 2015. Varusmiespalvelus miesten omaelämäkerroissa. *Kasvatus & Aika* 9, 18–31
- Ouellet, E. 2005. *New Directions in Military Sociology*. Teoksessa Ouellet, E. (toim.) *New Directions in Military Sociology*. Whitby: De Sitter Publications.
- Peri, Y. 1993. Israel: Conscientious Objection in a Democracy Under Siege. Teoksessa Moskos, C. C. & Chambers, J. W. (toim.) *The New Conscientious Objection – From Sacred to Secular Resistance*. New York: Oxford University Press, 146–157.

Peräkylä, A. 1995. Kvalitatiivisen tutkimuksen kohteet ja ihmiskuva. Teoksessa Leksinen, J. (Toim.) Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 39–49.

Pfaffenzeller, S. 2010. Conscription and Democracy: The Mythology of Civil-Military Relations. *Armed Forces and Society* 36, 481–504.

Pipping, K. 1947. Kompaniet som samhälle – iakttagelser i ett finskt frontförband 1941-1944. Åbo: Åbo Akademi. Väitöskirja.

Pipping, K. 1978. Komppania pienoisyhteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamajoukosta 1941–1944. Helsinki: Otava.

Pulkkinen, T. 2013. Hannah Arendt - kansalaisuus ja kansallisuus. *Tiede ja edistys*, 2/2013, 178–179.

Pursiainen, T. 1997. Isänmaallisuus. Keskinäinen osakkuus ja kepeyden filosofia. Tampere: Gaudeamus.

Puolustusministeriö 2006. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2006. Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006. Helsinki: Puolustusministeriö.

Puolustusministeriö 2007a. Jehovan todistajien vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta - arvio nykytilanteesta ja sääntelyvaihtoehdoista. Komiteamietintö 1: 2007. Helsinki: Puolustusministeriö. Julkaistu internetissä. Viitattu 23.6.2018. (http://www.defmin.fi/files/1187/Komiteamietinto_2007-1.pdf)

Puolustusministeriö 2007b. Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamisen strategia. Helsinki: Puolustusministeriö.

Puolustusministeriö 2010. Suomalainen asevelvollisuus - Asevelvollisuustyöryhmän loppuraportti. Helsinki: Puolustusministeriö.

Puolustusministeriö 2018a. Jehovan todistajien asevelvollisuudesta vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä arvioineen työryhmän mietintö. Puolustusministeriön julkaisuja 1/2018. Helsinki: Puolustusministeriö. Julkaistu internetissä. Viitattu 2.7.2018. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-026-0>).

Puolustusministeriö 2018b. Vapaaehtoisen maanpuolustuksen asema paikallispuolustuksessa vahvistetaan. Puolustusministeriön tiedote 29.11.2018. Julkaistu internetissä 29.11.2018. Viitattu 9.12.2018. (https://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet?9_m=9563)

Puolustusministeriö 2018c. Hallitus esittää Jehovan todistajien vapautuslain kumoamista. Puolustusministeriön tiedote 20.9.2018. Julkaistu internetissä 20.9.2018. Viitattu 2.2.2019. (www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2018?9610_m=9470)

Puolustusvoimat 2018. Varusmiespalveluksen suorittaneet -tilasto, tammikuu 2018. Puolustusvoimien tilastot. Helsinki: Pääesikunta.

Puolustusvoimat 2019. Asevelvollisuus – suomalainen valinta. Julkaistu internetissä. Viitattu 2.2.2019. (<https://puolustusvoimat.fi/asevelvollisuus>).

Puustinen, A., Kosonen, J. & Tallberg, T. (2018) Kansalaisuus käsitykset ja asevelvollisuus Suomessa. *Tiede ja ase* 76, 98–125.

Pääesikunta 2018. Varusmiesten maanpuolustustahto ja tyytyväisyys korkealla tasolla. Tiedote julkaistu internetissä 1.10.2018. Viitattu 9.12.2018. (https://puolustusvoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/varusmiesten-maanpuolustustahto-ja-tyytyvaisuus-korkealla-tasolla).

Raisio, H. & Puustinen, A. Hyytiäinen, M. & Wiikinkoski, T. 2017. Kansan pulssilla: tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat. Vaasan yliopiston raportteja 1. Vaasa: Vaasan yliopisto. Julkaistu internetissä. Viitattu 9.12.2018. (<http://urn.fi/URN:ISBN::978-952-476-728-6>).

Reiter, D. & Stam, A. C. 2002. *Democracies at war*. Princeton: Princeton University Press.

Riipinen, P. 2008. Kokonaismaanpuolustuksen käsitteen elinkaari osana Suomen kansallista turvallisuutta. Turvallisuus- ja puolustusasiain komitea. Helsinki: Puolustusministeriö.

Rukavishnikov, V., O. & Pugh, M. 2003. Civil-Military Relations. Teoksessa Gaforio, G. (toim.) *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Kluwer Academic. 131–149.

Saari, J. 2006. Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Saari, J. (toim.) *Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 13–62.

Saastamoinen, M. 2010. Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja – Neuroottinen ja hylätty kansalaisuus. Teoksessa Kaisto, J. & Pyykkönen, M. (toim.) *Hallintavalta – Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 230–253.

Saastamoinen, M. 2011. Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot. Teoksessa Kangaspunta, S. (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampere University Press, 61–91.

Salasuo, M. 2009. Miksi armeijaan tullaan ja millaisin odotuksin?. Teoksessa Hoikka, T., Salasuo, M. & Ojajärvi, A. *Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 94*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 189–226.

Salasuo, M. 2010. Nuorten suhde sotiemme suureen kertomukseen. Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 191–196.

Salasuo, M., Ojajärvi, A. & Laukkanen, T. 2015. Isältä pojalle ja takaisin – ylisukupolvinen maanpuolustustahto (tiivistelmäraportti). Helsinki: Matine. Julkaistu internetissä. Viitattu 25.2.2019. (https://www.defmin.fi/files/3366/2500M-0020_MATINE_Summary_Report.pdf)

- Salminen, P. 1995. Puolueettomuuden nimeen – Sotilasjohto Kekkonen linjalla ja sen sivussa 1961–1966. Helsinki: Kustannus Oy Suomen Mies.
- Salo, M. 2008. Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service. Publication Series 2, Research Reports No 21 Helsinki: National Defence University. Väitöskirja.
- Salo, M. 2011. United We Stand - Divided We Fall: A Standard Model of Unit Cohesion. Helsinki: University of Helsinki. Väitöskirja.
- Salo, M. 2013. Yleinen asevelvollisuus strategisena ratkaisuna. Teoksessa Ukkonen, M. (toim.) Asevelvollisuus kansalaisyhteisönä – kuka kasvattaa, kuka kouluttaa? Joutamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2/2013, artikkelikokoelma n:o 11. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 78–85.
- Sanastokeskus 2017. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Helsinki: Sanastokeskus. Julkaistu internetissä. Viitattu 29.12.2018. (https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/Kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf).
- Schouenborg, L. 2015. The rise of the welfare state in international society. Cambridge Review of International Affairs 28, 599–620.
- Shils, E., & Janowitz, M. 1948. Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II. The Public Opinion Quarterly, 12, 280–310.
- Shirom, A. 1976. On Some Correlates of Combat Performance. Administrative Science Quarterly 21, 419–432.
- Simunović, P. 1998. The Russian military in Chechnya – A case study of morale in war, The Journal of Slavic Military Studies, 11, 63-95.
- Sinkko, R. 2015. Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1 (2). Helsinki: Väitöskirja.
- Sinkko, R., Harinen, O. & Leimu, H. 2008. Suomalaisten varusmiesten maanpuolustustahto ja siihen yhteydessä olevat tekijät vuonna 2005 tehdyn kyselyn ja varusmieshaastattelujen valossa. Maanpuolustuskorkeakoulun käyttäytymistieteiden laitoksen julkaisusarja 1 nro 2/2008.
- Siviilipalveluskeskus 2019. Täydennyspalvelustilasto 1998-2018.
- Siviilipalveluslaki, 28.12.2007/1446.
- Stouffer, S. A., Suchman, E. A., DeViney, L., Star, S. A. & Williams, R. M. 1949. The American Soldier: Combat and Its Aftermath. Clinton, Massachusetts: Princeton University Press.
- Suomen hallitusmuoto, 94/1919.
- Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön ennakkotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. Julkaistu internetissä 21.12.2018. Viitattu 7.2.2019. (<http://www.stat.fi/til/vamuu/2018/12/>).

Szvircev Tresch, T. 2018. Recruitment and retention as a challenge of contemporary Armed forces and societies. A special issue of *Contemporary Military Challenges* 20, 15–22.

Särmäkari, V. 2016. Suomalainen asevelvollisuusperiaate – kansallisen asevelvollisuuden käännekohta 1800-luvun lopun Suomessa. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.

Sørensen, H. 2000. Conscription in Scandinavia During the Last Quarter Century. *Armed Forces & Society* 26, 313–334.

Tallberg, T. 2009. *The Gendered Social Organisation of Defence: Two Ethnographic Case Studies in the Finnish Defence Forces*. Helsinki: Svenska handelshögskolan. Väitöskirja.

Tallberg, T. 2019. Luento Maanpuolustuskorkeakoulun sotilassosiologian opintojaksolla kesäkuussa 2019.

Tallberg, T. 2017. Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: Miten tutkia maanpuolustusta toimintana ja sosiaalisina suhteina? Teoksessa Tallberg, T., Ojajärvi, A. & Laukkanen, T. (toim.) *Puolustuslinjalla – yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 197, 181–203.

Terho, S. 2010. Näkökulmia maanpuolustustahtoon. *Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 5*.

Tilastokeskus 2019. Käsitteet ja määritelmät. Julkaistu internetissä. Viitattu 27.1.2019. (<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/kasitteet-ja-maaritelmat.html>).

Truusa, T.-T., Kasearu, K. & Tooding, L.-M. 2018. The effects of conscript service on the recruitment of professional soldiers in Estonia. *Contemporary Military Challenges* 20, 37–54.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turner, B.S. 2001. The Erosion of Citizenship. *British Journal of Sociology* 52, 189–209.

Turvallinen Suomi 2013. *Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Turvallisuuskomitea 2010. *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös/ 16.12.2010. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Turvallisuuskomitea 2014. Turvallinen Suomi. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuu-
desta. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Turvallisuuskomitea 2017. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston peri-
aaatepäätös/ 2.11.2017. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkaus-
epäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Jul-
kaistu internetissä. Viitattu 25.6.2018. ([www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/
HTK_ohje_2012.pdf](http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf)).

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2016. Tutkimuseettisiä näkökohtia väitöskirjan
ohjaus- ja tarkastusprosessiin. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Julkaistu
internetissä. Viitattu 25.6.2018. ([www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/
TENK_UNIFI_ohjeistus_vaitoskirjaprosessi.pdf](http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_UNIFI_ohjeistus_vaitoskirjaprosessi.pdf)).

Törnqvist, K. 1975. Försvarsvilja och närbesläktade begrepp. Definitioner och mät-
problem. Psykologiskt försvar 70. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt
försvar.

Uljas, P. 2012. Hyvinvointivaltion läpimurto. Helsinki: Into. Väitöskirja.

Valtanen, J. 1954. Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen
edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa. Sotakorkeakoulun
diplomityö. Helsinki: Sotakorkeakoulu.

Valtioneuvoston ohjesääntö, 3.4.2003/262.

Valtioneuvoston kanslia. 2004. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004.
Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia 2017. Valtioneuvoston puolustusselonteko. Valtioneuvos-
ton julkaisusarja 5/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Van den Aker, P., Duel, J. & Soeters, J. 2016. Combat Motivation and Combat Ac-
tion Dutch Soldiers in Operations since the Second World War. *Armed Forces &
Society* 42, 211–225.

Vest, B. M. 2012. Citizen, Soldier, or Citizen-Soldier? Negotiating Identity in the US
National Guard. *Armed Forces & Society* 39, 602-627.

Virkkunen, P. 1941. Suomen taistelevan armeijan henki. Helsinki: Otava.

Visuri, P. 1997. Turvallisuuspolitiikka ja strategia. Juva: WSOY.

Ware, V. 2010. Whiteness in the glare of war: Soldiers, migrants and citizenship.
Ethnicities 10, 313-330.

Wessely, S. 2006. Twentieth-Century theories on Combat Motivation and Break-
down. *Journal of Contemporary History* 41, 269–286.

Wessely, S. 2014. Why Soldiers Don't Fight. Teoksessa Scheipers, S. (toim.) Heroism and the Changing Character of War. Toward Post-Heroic Warfare? Hampshire: Palgrave Macmillan, 324–333.

WIN/ Gallup international 2014. End of Year Survey 2014. Julkaistu internetissä 30.12.2014. Viitattu 23.4.2016. (http://www.wingia.com/en/services/end_of_year_survey_2014/regional_results/8/46)

Wong, L. 2006. Combat Motivation in Today's Soldiers. *Armed Forces and Society* 32, 659–663.

Wong, L., Kolditz, T. A., Millen, R. A. & Potter, T. M. 2003. Why Do They Fight: Combat Motivation in the Iraqi War. Carlisle: U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.

Österberg, J. & Carlstedt, B. 2010. Conscripts' Willingness to Sign up for International Military Service. Teoksessa Szvircsev Tresch, T. & Leuprecht, C. (Toim.) Europe Without Soldiers? – Recruitment and Retention across the Armed Forces of Europe. Kingston: Queen's University at Kingston.

Österberg, J., Johnson, E. & Berglund, A. K. 2018. Officer Recruitment – Improving the Process. *Contemporary Military Challenges* 20, 23–35.

Österberg, J. & Rydstedt, L. 2018. Job satisfaction among Swedish soldiers: Applying the Job Characteristics Model to newly recruited military personnel. *Military Psychology* 30, 302–310.

LIITTEET

Liite 1: Tilannekuvakyselyn käytetyt kysymykset [I]

Tilannekuvakysely on Pääesikunnan omistama, poikkeusoloissa käytettävä toimintakyvyn johtamiseen liittyvä kysely (AO8425/ 30.4.2018). Kyselyn ohjeistus ja kysymyssarja on määritetty salassa pidettäväksi, Käyttö rajoitettu -Suojaustaso IV (Julki-suuslaki (621/1999) 24.1 § 10 k).

Pääesikunnan myöntämän tutkimusluvan ehtojen mukaisesti kyselyaineiston perusteella toteutettu tutkimus on raportoitava kokonaisuudessaan julkisena (AM8244/28.4.2016).

Kyselyaineistosta on raportoitu artikkelissa [I] seuraavat taustamuuttujat ja kysymykset saadun tutkimusluvan ja Pääesikunnan hyväksynnän mukaisesti.

3) Ikä

1= 18–22, 2= 23–27, 3= 28–32, 4= 33–37, 5= 38–42, 6= 43–47, 7= > 48 vuotta

4)Vastaaajaryhmä

1=Varusmies, 2=Reserviläinen, 3=Ammattisotilas, 4=Siviili

5) Henkilöstöryhmä

1= Miehistö, 2= Aliupseeri, 3= Upseeri, 4= Siviili

- 36) Ymmärrän miksi maata on vakavassa kriisitilanteessa puolustettava.
- 37) Minusta on oikein, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia puolustamaan maata aseellisesti.
- 38) Koen Suomen puolustamisen arvoisena.
- 39) Minulle on itseänselvyys, että taistelun Suomen itsenäisyyden säilymisen puolesta.
- 44) Oman joukkoni sodan ajan tehtävä on tärkeä.
- 45) Ymmärrän miten oma tehtäväni liittyvät lähimmän ryhmäni tehtävään.
- 46) Haluan suoriutua omista sotilastehtävistäni mahdollisimman hyvin.
- 47) Olen tarvittaessa valmis suuriinkin ponnistuksiin, että saamme tehtävämme kunnolla suoritetuksi.

Maanpuolustustahdon summamuuttuja muodostui kysymyksistä 36, 37, 38 ja 39, jotka latautuivat selittämään maanpuolustustahtoa.

Taistelutahdon summamuuttuja muodostui kysymyksistä 44, 45, 46 ja 47, jotka latautuivat mittaamaan taistelutahtoa tehtävän merkityksellisyyden kokemuksen ja tehtävään sitoutumisen kautta.

Kysymyssarja kokonaisuudessaan (Käyttö rajoitettu - ST IV) on haettavissa käyttöön Pääesikunnan henkilöstöosastolta asiakirjatunnisteella AO8425/ 30.4.2018.

Liite 2: Haastattelujen jakautuminen kohderyhmittäin ja haastateltujen kuvailu koulutustaustan sekä poliittisen näkemyksen mukaan [II-IV]

	Siviilipalvelusvelvolliset, n = 38	Reservistä eronneet, n = 33
Yksilöhaastattelu	17	29
Ryhmähaastattelu	21(6 ryhmää)	4 (1 ryhmä)
Ikäjakauma		
	18-27 vuotta	21-46 vuotta
Koulutus		
peruskoulu	1	-
ammattillinen tutkinto	7	7
lukio	16	9
opiskelija	3	4
korkeakoulututkinto	7	13
tieto puuttuu	4	
Poliittinen näkemys (*)		
Vasemmistoliitto	2	5
Vihreät	12	7
Kristillisdemokraatit	1	-
Kokoomus	1	3
Piraattipuolue	1	-
SDP	-	1
ei äänestänyt	10	3
ei halunnut kertoa tai ei samaistu mihinkään puolueeseen	11	14

Liite 3: Teemahaastattelurunko [II-IV]

I Yksilö

Asevelvollisen sitoutuminen ja suhde omaan rooliinsa maan puolustajana.

Sitoutuminen asevelvollisuuteen – velvollisuus, oikeus.

Maanpuolustusvelvollisuus, asevelvollisuus, ”yhteiskuntavelvollisuus”

Löytyykö **oma tehtävä ja rooli** Suomen puolustamiseksi?

Pääseekö tekemään tarpeeksi ja helposti (vrt. siviilivastarinta, suoraan toimintaan)?

→mitä kaikkea yksilö voi tehdä puolustaakseen maataan, tai mitä sitten haluaakaan puolustaa?

Mitä itse olisit valmis tekemään Suomen puolustamiseksi?

Menisitkö siviilipalveluksen kertausharjoitukseen, jos sellaisia järjestettäisiin?

Mitä tekisit mieluiten, jos Suomeen kohdistuisi sotilaallinen uhka?

Voisitko toimia sotilasjoukon toiminnan suorana tukena, esim. huoltotehtävät?

Voisitko toimia maastopuvussa kriisin aikana?

Kokeeko eroavansa asevelvollisuudesta vai sodanajan aseellisen puolustuksen tehtäväs-
tä?

Yksilön näkemys ja asenne valtion puolustamisesta ja sen oikeutuksesta.

Oma asenne Suomen puolustamisesta: mikä uhkaa, pitäisikö puolustaa, miten pitäisi puolustaa tai miksi ei pitäisi?

Mitä suomalaisuus merkitsee sinulle?

Millainen olisi mielelläsi oikeutettu sota / missä tilanteessa Suomea pitäisi puolustaa aseellisesti?

Mikä sinulle on Suomessa puolustamisen arvoista?

Yksilön suhde hyvinvointiyhteiskuntaan ja sen puolustamiseen.

Mitä hyvinvointiyhteiskunta sinulle merkitsee, miten ymmärrät hyvinvointiyhteiskun-
nan?

Mitä haluat saada (hyvinvointi)yhteiskunnalta? - sote, koulutus, perustoimeentulo, tur-
vallisuus.

Mitä haluat / pystyt antamaan (hyvinvointi)yhteiskunnalle? - verot, äänestäminen, kan-
salaisvaikuttaminen.

Tietämys

Mitä tiedät maan puolustuksesta? mitä haluaisit tietää?

Mitä jokaisen kansalaisen tulisi tietää turvallisuudesta, entä maanpuolustuksesta? Miksi? Miksi ei?

II Yhteisöt

Yksilön näkemys eri tahojen roolista hyvinvointiyhteiskunnassa ja sen puolustamisessa.

- perheiden rooli, vanhemmuus tms.
- järjestöjen rooli
- vapaaehtoisuuden rooli
- suoran toiminnan rooli (vrt. 4. sektori)
- erilaiset harrastukset (esim. partio, vpk, pelastuspalvelu... - mitä muita voi liittyä turvallisuuteen ja sen kokemiseen)

Sosiaaliin ryhmiin kuuluminen - sosiaaliset verkostot.

Mihin (sosiaaliin) ryhmiin kuuluu itse?

Jäsenyys erilaisissa yhteisöissä, sen saamat merkitykset ja sitä kautta syntyvät merkitykset maanpuolustuksesta.

Yhteenkuuluvuus (perhe, ystävät, harrastukset, työ...)

Mihin identifioituu, mihin samaistuu, mitkä kokee tärkeiksi?

Luottamus lähiyhteisöihin

Luottaako kuntaan / kaupunkiin toimijana?

Mitä odottaa kunnan / kaupungin roolista turvallisuuden tekijänä?

Asuinalueen merkitys? kylä? kaupunginosa? maaseutu vs. kaupunki?

Samaistuuko kuntaan, kylään, kaupunginosaan tms.?

Lähiympäristön rooli ja mitä he ajattelevat

Mitä ajattelevat maanpuolustuksesta yleisesti, mitä ratkaisustasi?

Mitä olette puhuneet, miten, kenen kanssa -> puhutaanko asiasta?

Mikä on suomessa puolustamisen arvoista?

Mitä suojellaan, miltä ja miten?

III Yhteiskunta

Yksilön näkemys eri tahojen roolista hyvinvointiyhteiskunnassa ja sen puolustamisessa
Koetko olevasi yhteiskunnassa toimija vai toiminnan kohde, entä maanpuolustuksessa?
Miten tunnet kuuluvasi / liittyväsi suomalaiseen yhteiskuntaan, millä tavalla, mitä kautta?

Tietämys eri viranomaisten tehtävistä, 3. sektorin toimijoiden roolista

Työnjakokysymykset - Kenen tehtävä on puolustaa Suomea? Millaisia rooleja eri toimijoilla on Suomen puolustamiseksi?

Kuuluuko valtion maksaa kansalaisilleen puolustukseen osallistumisesta?

Mikä on Puolustusvoimien tehtävä?

Mihin tehtäviin asevoimia tulisi käyttää?

Mitä valtion pitäisi tuottaa kansalaisilleen?

Mitä saan ja mitä annan yhteiskunnalle?

kansalaisen ja valtion/yhteiskunnan välinen vastavuoroisuus

Mitä odotat saavasi yhteiskunnalta?

Mitä olet valmis tekemään yhteiskunnan puolesta?

Millaisia velvoitteita Suomessa tulisi olla (kaikkia koskevia, valittuja kansanosia koskevia)?

Luottamus

Viranomaisiin yleensä,

Luottamus turvallisuusviranomaisiin

Luottamus instituutioihin ja systeemiin – hallitus, eduskunta, Puolustusvoimat, Suomen talous

Miten koet kuuluvasi yhteiskuntaan - liittyminen?

Koetko yhteiskunnan oikeudenmukaiseksi?

Vaikuttamismahdollisuudet

Poliittinen-, suora-, kansalaisvaikuttaminen?

Onko sinulla kansalaisena mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä ympärillä tapahtuu?

Mikä on suomessa puolustamisen arvoista? -> mitä suojellaan, miltä ja miten

Millaista turvallisuutta Suomeen tarvitaan, kenen ja miten sitä pitäisi tuottaa?

Millainen olisi oikeutettu sota?

Puolustuksen arvoisuus, tulee varmaan myös jo kohdissa I & II

V Globaali

Millaiseen sotaan/konfliktiin tai kriisiin suomi voisi joutua?

Mitä sota on?

Millaiseen sotaan Suomi voisi joutua tulevaisuudessa?

Miten kansainvälinen tilanne vaikuttaa? Pelottaako uhka ja sodan todellisuus?

Miltä puolustaudutaan?

Mikä Suomea uhkaa?

Mihin tehtäviin asevoimia tulisi käyttää?

Sotilasliitot, kahdenväliset sopimukset, aseistus, aseriisunta

Miten vaikuttaisi henkilökohtaiseen puolustustahtoon, jos Suomi olisi liittoutunut sotilaallisesti? Jos puolustettaisiin Suomea joidenkin muiden maiden kanssa tai puolustettaisiin jotakin toista maata sotilasliiton osana?

Lopuksi kysyn muutamia taustatietoja. Näillä tiedoilla varmistumme myöhemmässä vaiheessa, että aineistomme on riittävän laaja ja kattava otos suomalaisista. Taustakysymyksiä käytämme koko projektissa keräämämme aineiston kuvailemiseen.

Taustatiedot:

ikä

asuinpaikka

koulutus

ammatti/asema

perhetilanne

millainen suhteesi uskontoon

haluatko kertoa, mitä puoluetta äänestät kuntavaaleissa

Liite 4: Haastatteluaineiston analyysin vaiheet ja tutkimuksen tulosten muodostuminen [II]

Aineistolähtöisen analyysin kategoriat	Teoriaohjaavan analyysin analyysiyksiköt	Analyysien yhdistämisen kautta muodostetut tekijät
Hyvinvointiyhteiskunnan merkitys Kansalaisten oikeudet Kansalaisten velvollisuudet Yhteisön velvollisuudet Vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnassa Suhde yhteiskuntaan Tärkeät viiteryhmät Käsitys kansalaisuudesta	Luottamus ja sitoutuminen Hyvinvointivaltio Kansalaisuus	I Kiinnittyminen yhteiskuntaan
Suomessa puolustamisen arvoista Suomen puolustuksen tärkeys Maanpuolustustahto Suomalaisuuden merkitys	Maanpuolustustahto Hyvinvointivaltio	II Kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena
Suomea uhkaavat asiat Käsitys turvallisuudesta Uhkiin varautuminen ja niiltä suojauminen Yhteiskunnan muutos ja eriarvoistuminen Käsitys sodasta	-	III Käsitys uhkista ja niihin vastaamisesta
Oma rooli sodassa ja erilaisissa kriiseissä	Osallisuus ja osallistuminen	IV Oma toiminta ja roolin hakeminen - toimijuus
Maanpuolustuksen merkitys ja oma asema maanpuolustuksessa sekä turvallisuudessa Kansalaisten rooli turvallisuudessa Siviilipalveluksen valinta	Kansalaisuus	
Tietämys maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyvistä asioista Keskustelu turvallisuudesta	Tiedot, taidot	V Maanpuolustukseen liittyvät tiedot ja taidot - osaaminen
Suhtautuminen asevelvollisuuteen Sodan oikeutus Tappaminen Kokemukset varusmiespalveluksesta Puolustusjärjestelmän ja asevelvollisuuden kehittämistarpeet Pakko asevelvollisuudessa Valtion vastuu sotilaista	Asenteet	VI Asenteet maanpuolustusta kohtaan
Usko Suomen puolustuskykyyn Käsitykset viranomaisten toiminnasta, luottamus viranomaisiin Suhde politiikkaan ja luottamus poliitikkoihin Sotilaallinen liittoutuminen	Luottamus ja sitoutuminen	VII Luottamus maanpuolustukseen
Kriisinhallinta Haastattelun merkitys		<i>Eivät merkityksellistä suhteessa maanpuolustukseen</i>

Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa

Kosonen Jarkko, Tallberg Teemu, Harala Jenni & Simola Petteri

Teoksessa Tallberg, Teemu, Ojajärvi, Anni, & Laukkanen, Tiia (toim.) 2017.
Puolustuslinjalla - Yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, ss. 92–124.

Kosonen on esitellyt artikkelin ISMS:n
(The International Society of Military Sciences) vuosikonferenssin,
Armed Forces and Society -työryhmässä,
Varsovassa Puolassa 12.–14.10.2016.

Uudelleenjulkaistu Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran luvalla.

Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa

Jarkko Kosonen, Teemu Tallberg, Jenni Harala & Petteri Simola

Maanpuolustustahdosta puhutaan paljon sekä yhteiskunnallisessa että maanpuolustukseen liittyvässä keskustelussa. Käsitteen käyttö on kuitenkin ollut melko kirjavaa, ja sen merkitykset vaihtelevat asiayhteydestä riippuen. Maanpuolustustahdon voidaan ajatella kertovan vahvemmin arvojen varaan rakentuvasta yhteisöllisestä asenteesta, ja tästä näkökulmasta tarkasteltuna on luontevaa, että suomalainen sotilassosiologia on ollut kiinnostunut ilmiöstä. Sotilassosiologisessa tutkimuksessa asevelvollisten taistelumotivaatio ja yksilötason sitoutuminen maanpuolustukseen ovat sen sijaan jääneet vähemmälle huomiolle. Taistelumotivaatiota (*combat motivation*) ja siihen läheisesti liittyvää taistelumoraalia (*combat morale*) on tutkittu eri maiden asevoimissa eri vuosikymmeninä, mutta pääosa kansainvälisestä tutkimuksesta on kohdistunut ammattiarmeijoihin ja niissä palveleviin sotilaisiin. Tällä hetkellä ei ole olemassa suomalaisesta asevelvollisuusarmeijasta tehtyä tutkimusta, jossa maanpuolustustahtoa ja asevelvollisten henkilökohtaista sitoutumista Suomen puolustukseen olisi a) mitattu sodassa tai sodankaltaisissa olosuhteissa b) tuloksia olisi julkaistu tieteellisissä, vertaisarvioituissa julkaisuissa.

Tämä artikkeli osallistuu maanpuolustustahdon käsitteellistämisestä käytävään keskusteluun asevelvollisuusarmeijan kontekstissa tarjoten teorialähtöiset määritelmät maanpuolustustahdolle ja taistelutahdolle. Empiirisesti artikkeli tarjoaa uuden avauksen asevelvollisten maanpuolustustahdon mittaamiseen. Tutkimus perustuu asevelvollisille (varusmiehet ja reserviläiset) Maavoimien taisteluharjoituksessa tehtyyn kyselytutkimukseen, $n = 271$. Tutkimuksen ja artikkelin uutuusarvo on maanpuolustustahdon ja taistelumotivaation mittaamisessa uusilla ja teoreettisesti perustelluilla kysymyksillä tilanteessa, joka simuloi mahdollisimman tarkasti joukon sodan ajan toimintaympäristöä ja tilanteita. Artikkelissa tehdään suhteellisen laaja katsaus aiempaan tutkimukseen, minkä perus-

teella määritellään keskeiset käsitteet. Tutkimuksen aineisto ja analyysi on kuvattu johtopäätösten jälkeen artikkelin lopussa.

KANSALAISET ASEVELVOLLISINA JA MAANPUOLUSTAJINA

Pitkään jatkunut kansainvälinen trendi, jossa monet maat ovat siirtyneet asevelvollisuudesta ammattiarmeijoihin, on tehnyt suomalaisesta puolustusratkaisusta entistä poikkeuksellisemman. Viime vuosina asevelvollisuus on tehnyt paluuta turvallisuusympäristön muutosten myötä erityisesti Skandinaviassa ja Baltiassa. Ruotsi ja Liettua ovat tehneet päätöksen miehiä koskevan asevelvollisuuden palauttamisesta rajatussa muodossa, ja Norja on aloittanut koko ikäluokkaa velvoittavat kutsunnat. Suomi on säilyttänyt yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan puolustusratkaisunsa, joskin myös kriittisiä puheenvuoroja asevelvollisuuden epätasa-arvoisuudesta ja sukupuolten välisestä yhdenvertaisuudesta asevelvollisuuden osalta on kuultu. Asevelvollisuuslaissa määrätään, että jokainen miespuolinen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta (Asevelvollisuuslaki 2 §). Asevelvollisia ovat myös vapaaehtoisen asepalveluksen suorittaneet naiset. Suomi on asevelvollisuuden laajuuden suhteen eurooppalaisessa mittakaavassa harvinaisuus, sillä vain yhdeksässä Euroopan maassa on asevelvollisuuteen perustuva armeija, joskin monissa maissa asepalveluksen suorittaa vain valikoitu osa asevelvollisista (*CIA World Fact Book* 2013; Eurostat 2010).

Suomessa kansalaisten maanpuolustusvelvollisuus on määritelty perustuslaissa. Perustuslain mukaan ”jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai sitä avustaviin tehtäviin” (Perustuslaki 127 §). Yhteiskunnallinen konsensus Suomen puolustuspolitiikasta sekä yleiseen asevelvollisuuteen perustuvasta puolustusratkaisusta sekä tukee että tukeutuu kansalaisten maanpuolustustahtoon – kansalaisten vahvaan haluun puolustaa Suomea, sen itsenäisyyttä sekä suomalaista yhteiskuntaa ja elämäntapaa (mm. MTS 2016a; MTS 2016b; Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet 2014). Kansalaisten mielipiteet puolustuksen tärkeydestä kanavoituvat maanpuolustusta tukeviksi ja sitä toteuttaviksi toimiksi sekä politiikan, demokraattisen päätöksenteon ja valtiollisten instituutioiden että yksittäisten kansalaisten ja kolmannen sektorin toi-

mijoiden kautta. Päävastuu maanpuolustuksesta on Puolustusvoimilla. Puolustusvoimien tehtäviin kuuluvat muiden viranomaisten tukeminen kotimaassa sekä osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan, mutta oman maan sotilaallinen puolustaminen on sen tärkein tehtävä.

Suomalaisten maanpuolustustahto ja maanpuolustukselle tarjoama tuki sekä luottamus Puolustusvoimiin ovat korkealla tasolla (MTS 2016a; MTS 2016b; Poliisibarometri 2016; Eurobarometri 2016; Helkama 2015; The WIN/ Gallup International 2014). Kansalaisten korkeasta maanpuolustustahdosta on osoituksena esimerkiksi asevelvollisten korkea varusmiespalveluksen suorittamisprosentti, aktiivinen osallistuminen reservin kertausharjoituksiin, kansalaisten myönteinen mielipide Puolustusvoimia kohtaan sekä maanpuolustusjärjestöjen jäsenmäärän nouseva kehitystrendi. Noin 75 % miespuolisesta ikäluokasta suorittaa 5,5–12 kuukautta kestävästä varusmiespalveluksesta (Puolustusvoimat 2016a) ja noin 400 suomalaista naista suorittaa vapaaehtoisen asepalveluksen vuosittain (Puolustusvoimat 2016b). Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) vuoden 2016 kyselyn tulosten perusteella 79 % suomalaisista on sitä mieltä, että nykyisen kaltainen miesten yleiseen asevelvollisuuteen perustuva puolustusjärjestelmä tulee säilyttää (ks. myös *Suomalainen asevelvollisuus* 2010, 17; Myllyniemi 2010, 53). Nykyisen järjestelmän kannatus on vahvistunut koko 2010-luvun ajan (MTS 2016b).

Maanpuolustustahdon ei voida yksistään ajatella riittävän asevelvollisten lähtemiseen ja sitoutumiseen taistelutehtäviin. Yleisen maanpuolustustahdon lisäksi yksilöllä täytyy olla taistelutahtoa, joka realisoituu käytännön toiminnassa teoiksi. Leskinen (2006) on todennut, että taistelutahto rakentuu pitkällä aikavälillä, kerroksellisesti kansakunnan, armeijan, joukko-osaston, ryhmän ja yksittäisen taistelijan tasoilla. Rakentuminen on hidasta, mutta minkä tahansa kerroksen heikko taso voi romahduttaa nopeasti koko rakennelman. Varusmiespalveluksen aikana asevelvollisia koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siten luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkojen tuottamiselle (Asevelvollisuuslaki 36 §). Yhtenä varusmiespalveluksen tavoitteena on kehittää asevelvollisten maanpuolustustahtoa ja sitouttaa heidät Suomen puolustamiseen. Maanpuolustuksesta puhuttaessa on usein käytetty asevelvollisuusarmeijan tehokkuuden kuvaajina ”tahto, taito ja väline”, jolloin tahdolla tarkoitetaan kansalaisten suhtautumista maanpuolustukseen sekä joukkoon kuulumisen että henkilökohtaisella tasolla.

Asevelvollisuuteen perustuvan reserviläisarmeijan tutkimuksessa asevelvollisten tahto- ja sitoutumistekijöiden tutkimus on tärkeässä roolissa. Sotiin liittyvän yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen päähuomio on keskittynyt kansainvälisten suhteiden, asevoimien ja sodankäynnin makrotason kysymyksiin. Sodan ja väkivallan sosiologiasta, asevoimien saamasta yhteiskunnan tuesta sekä kansalaisten asenteista ja mielipiteistä asevoimia tai maanpuolustusta kohtaan on tehty paljon tutkimusta (mm. Malesevic 2010; Ouellet 2005; Caforio 2003; Joas 2003). Mikrotason tutkimus lisää ymmärrystä siitä, mikä saa yksittäisen asevelvollisen tai sotilaan lähtemään taisteluun maansa puolustamiseksi ja sitoutumaan tehtävänsä toteutukseen taistelussa. Vaikka taistelussa olleita sotilaita on tutkittu, yksilön taistelumotivaation (*combat motivation*) ja yksikön hengen (*the moral of the unit*) yhteyttä joukon menestykseen taistelussa ymmärretään edelleen melko huonosti (Fennell 2014, 796).

Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Artikkelin tarkoituksena on määritellä maanpuolustustahto- ja taistelutah- to -käsitteet teoreettisesti sekä tuottaa uutta tietoa sodan ajan olosuhteita simuloivasta tilanteesta toimivien joukkojen maanpuolustustahdon, taistelutahdon ja taisteluun sitoutumisen tasosta. Tavoitteena on tarkas- tella: (1) millä tasolla asevelvollisten maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen ovat sodan ajan tehtävää kuvaavassa taisteluharjoituksessa, sekä (2) miten asevelvollisten maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutu- minen eroavat asevelvollisuuden eri vaiheissa.

MITÄ MAANPUOLUSTUSTAHTO ON?

Kansainvälisesti tarkasteltuna maanpuolustustahdon käsitteistö ja tutki- musperinne ovat vahvasti pohjoismaista alkuperää. Suomalainen maan- puolustustahdon tutkimus periytyy ruotsalaisesta tutkimusideasta vasta- rintahalukkuuden (*motståndsandå*), vastarintatahdon (*motståndsvilja*) ja puolustustahdon (*försvarsvilja*) mittaamisesta (Leimu ym. 2008, 1–19). Vaikka suomalaisten maanpuolustustahtoa on selvitetty ja mitattu 1950–60-luvuilta alkaen, ei maanpuolustustahdon käsitettä ole määritelty

yksiselitteisesti, eikä sen taustalla olevia oletuksia ole asetettu avoimesti kritiikille alttiiksi. Maanpuolustustahdon käsitettä on operationalisoitu eri tutkimuksia ja kyselyjä varten, mittareita on olemassa, mutta ydinkäsite on määrittelemättä (vrt. Sinkko 2015, 150). Kansainvälisessä tutkimuksessa ei juuri löydy käytettävän puolustustahto, *defence will* - tai *willingness to defend* -käsitettä. On todettu, että maanpuolustustahto on hieman yllättäen käsite, jota ei juuri käytetä palkka-armeijajärjestelmää soveltavissa maissa (Sinkko 2015, 4–8).

Suomalaisten asevelvollisten maanpuolustustahtoa ja palvelusmotivaatiota mitataan säännöllisesti varusmiesten loppukyselyllä ja reserviläiskyselyllä. Puolustusvoimien palkatun henkilöstön työilma-
piirikyselyssä kysytään maanpuolustustahdon rinnalla työmotivaatioon liittyviä asioita. Nuo kyselyt on tehty ja raportoitu pääosin vain Puolustusvoimien sisäiseen käyttöön, minkä vuoksi julkista tutkimustietoa suomalaisten asevelvollisten ja Puolustusvoimien ammattisotilaiden henkilökohtaista maanpuolustustahtoa tai -asenteita koskien on ollut saatavissa hyvin niukasti (pl. esim. Laitinen 2010, 180–190; Sinkko 2015).

Tahtoa puolustaa omaa maata

Maanpuolustustahto kuvaa ihmisten halua tai halukkuutta puolustaa omaa maataan. MTS on käyttänyt mielipidetutkimuksissaan samaa kysymystä maanpuolustustahdon mittaamiseksi vuodesta 1963 lähtien. Kysymys on muotoiltu: ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” Yksilön osallistumista Suomen puolustukseen on kysytty aika ajoin seuraavasti: ”Jos Suomeen hyökätään, olisitko itse valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjenne ja taitojenne mukaan?”. MTS:n maanpuolustustahtokysymyksen monimutkaisuudesta ja suppeudesta monitahoisen ilmiön mittaamiseen on esitetty kritiikkiä aiemmissa tutkimuksissa (esim. Salasuo ym. 2015; Sinkko 2015; Salasuo 2010; Myyry 2009). Tarkasteltaessa MTS:n käyttämiä maanpuolustustahtokysymyksiä käsitteen määrittelyn tai määrittelemättömyyden kautta voidaan kysyä, mittaavatko nuo kysymykset suomalaisten halua puolustaa Suomea ja tukea mahdollisia aseellisia toimia Suomen puolustamiseksi vai yksilöiden todellista sitoutumista maan aseelliseen puolustamiseen.

Sinkko esittää väitöskirjassaan maanpuolustustahdon tarkastelua kahdella tasolla: maanpuolustustahtoa yleisenä maanpuolustustahtona ja henkilökohtaisena maanpuolustustahtona sekä käytettäväksi näiden yhdistelmästä nimitystä maanpuolustusajattelu (Sinkko 2015, 197, 203–204).

Maanpuolustus on liitetty perinteisesti kansallisvaltion aseelliseen puolustamiseen. Maanpuolustustahtoon liittyvät mielleyhtymät ovat ohjanneet ajattelemaan Suomen konkreettisen maa-alueen ja valtion rajojen puolustamista. Helkaman mukaan maanpuolustustahto on yhteisöllinen arvo, joka viittaa haluun kantaa huolta paitsi omasta ja lähipiiriin, myös laajemman yhteisön turvallisuudesta (Helkama 2015, 167–175). Maanpuolustustahto on läheisessä suhteessa kansalaisten isänmaallisuuteen, sillä se liittyy yksilöiden haluun puolustaa maataan sekä toimia maansa ja kansansa olemassaolon puolesta. Eskolan (1962) näkemyksen mukaan kiintymys omaa maata kohtaan, isänmaallisuus ja maanpuolustustahto ovat kuitenkin eri asioita. Yksilö voi tuntea voimakasta kiintymystä omaa maataan kohtaan, mutta ei välttämättä halua puolustaa maataan aseellisesti tai hyväksyä aseellista puolustusta. Eskolan määritelmän mukaan maanpuolustustahdossa keskeisenä onkin yksilön halu kuulua ryhmäänsä, kansaansa ja kiintymys omaa maataan kohtaan. (Eskola 1962, 9–12.)

Maanpuolustustahdolla on vahva diskursiivinen ulottuvuus: se määrittelee millaiseksi maanpuolustuksen ja kansalaisten suhde nähdään ja miten siitä voidaan puhua (Eskola 2004, 20). Maanpuolustustahtoon liittyvien puhetapojen muutokset kiinnittyvät historiallisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. Se, millaiseksi Suomea uhkaava sota tai aseellinen selkkaus ajatellaan, mikä on sen todennäköisyys ja miten uskottava Suomen puolustus on, vaikuttavat kansalaisten maanpuolustushenkeen ja -tahtoon. (Helkama 2015, 169–175, vrt. Myyry 2009, 12.) Maanpuolustustahdon ja siihen liittyvien asenteiden voidaan sanoa olevan jatkuvassa liikkeessä ja muokkautuvan vuorovaikutuksessa kansalaisten, yhteisöjen, turvallisuustilanteen ja näihin liittyvien diskurssien välillä.

Yhteiskunnan, yhteisön ja arvojen aseellista puolustamista

Maanpuolustustahto perustuu kiinteästi siihen, kokeeko yksilö Suomen puolustamisen arvoisena ja millainen kuva hänellä on sodasta ja mahdollisista maahan kohdistuvista uhkista. Tuo ajatus laajentaa maan-

puolustuksen koskemaan valtion maa-aluetta laajemmin suomalaisen yhteiskunnan ja elämäntavan puolustamista. Maanpuolustuksen uskotavuuteen nähdään vaikuttavan maan kyky vastata realistiseen uhkaan varautumalla, varustamalla ja kouluttamalla riittävän tehokkaat asevoimat. Yksilön vastuu maanpuolustuksesta liittyy käsitykseen yksilön vastuista ja velvollisuuksista yhteiskunnassa. Kiinnostavaa ja tutkimisen arvoista on, miten yksilö suhtautuu omaan maanpuolustusvelvollisuuteensa tai näkee oikeutuksen maansa aseelliseen puolustukseen.

Maanpuolustustahto ilmentyy yksilön vastarintahalukkuutena ja tahtona tehdä aseellista vastarintaa oman maan vapauden ja demokratian säilyttämiseksi. Se konkretisoituu valmiutena taistella oman maan itsenäisyyden puolesta, sisältäen normatiivisen sitoutumisen asevelvollisuuteen ja sitä kautta aseelliseen maanpuolustukseen. Maanpuolustustahto kehittyy sekä yhteisöllisenä että yksilön asenteena ja arvona. Sen perustana on kokemus omasta maasta puolustamisen arvoisena kansakuntana, yhteisönä ja maa-alueena. Yksilön, asevelvollisen tai kansalaisen osallistuminen maanpuolustuksellisiin toimintoihin kuvaa yksilön henkilökohtaista sitoutumista maanpuolustukseen. (Sinkko 2015; Myyry 2009.) Tästä näkökulmasta se pitää sisällään yksilön näkemykset puolustuksen tärkeydestä ja hyväksyttävyydestä sekä hänen omasta valmiudestaan osallistua puolustuksellisiin toimenpiteisiin sanan laajassa merkityksessä. (Ks. esim. Cronberg 2006, 61.)

Maanpuolustustahto on määritelty tunteeksi siitä, että Suomi on hyvä paikka elää ja myönteiseksi asenteeksi Suomen yhteiskuntajärjestyksestä, luontoa, kulttuuria ja ihmisiä kohtaan, mikä johtaa haluun toimia näiden hyväksi. Myyrin (2009) mukaan tunne hyvästä kohtelusta vahvistaa positiivista identiteettiä ja myönteistä asennetta ryhmää kohtaan, mikä puolestaan lisää halukkuutta turvata ryhmän jatkuvuutta toimimalla rakentavasti sen hyväksi. Maanpuolustustahto voidaan siis määritellä yksilön vapaaehtoiseksi tahdoksi toimia kotimaansa hyväksi, joka kumpuaa tunteesta, että kansalaisia kohdellaan hyvin ja oikeudenmukaisesti. (Myyry 2009, 60.) MTS:n vuoden 2007 kyselyn mukaan kansalaisten mielestä tärkeimpiä syitä puolustaa Suomea olivat Suomen itsenäisyys ja itsemääräämisoikeus, alueellinen koskemattomuus, suomalainen demokratia ja suomalaisuus. Näiden jälkeen tulivat tasa-arvo, hyvinvointipalvelut, sosiaaliturva ja eläkejärjestelmä sekä uskonto. (MTS 2007, 8.) Suomen ja suomalaisen elämäntavan puolustaminen nousivat tulosten

mukaan keskeisiksi puolustamisen arvoiksi, jotka voidaan liittää myös isänmaallisuuteen (vrt. Eskola 1962).

Maanpuolustustahdon eri tasot saavat erilaisia merkityksiä riippuen siitä, tarkastellaanko yhteisön puolustustahtoa asenneilmaston kaltaisena hitaasti muuttavana ilmiönä vai yksittäisten kansalaisten ja asevelvollisten toimintaa maanpuolustuksen hyväksi. MTS:n kyselyllä mitatun kansalaisten maanpuolustustahdon taso on säilynyt melko vakaana ja kansainvälisesti vertaillen korkeana 1990-luvun alusta saakka (MTS 2016a, 46). Maanpuolustus ja puolustukseen sitoutuminen ovat liittyneet kiinteästi suomalaiseen elämäntapaan ja kulttuuriin. Talvisodan ”suuri kertomus” on kansantajuistanut puolustuksen merkitystä ja siirtänyt puolustustahtoa sukupolvelta toiselle vuosikymmenien ajan (Ojajärvi & Laukkanen 2015).

Tässä artikkelissa maanpuolustustahdon määritellään olevan *vastarintahalukkuutta ja tahtoa tehdä aseellista vastarintaa oman maan vapauden ja demokratian säilyttämiseksi. Sen nähdään perustuvan asenteisiin ja arvoihin sekä kokemukseen Suomesta puolustamisen arvoisena maana. Asevelvollisten maanpuolustustahdon oletetaan olevan yhteydessä normatiiviseen sitoutumiseen asevelvollisuuteen ja sitä kautta aseelliseen maanpuolustukseen.*

TAISTELUTAHTO – YKSILÖN OSALLISTUMISTA JA SITOUTUMISTA TAISTELUTEHTÄVÄÄN

Jos maanpuolustustahto kertoo siitä, kuinka puolustamisen arvoisena yksilö kotimaansa kokee, tarvitsemme toisen käsitteen kuvaamaan sitä tahtoa, joka saa yksilön lähtemään taisteluun, pysymään taistelussa ja sitoutumaan operaation kulloisenkin vaiheen tavoitteeseen sekä tehtävään. Taisteluun osallistuminen, siihen sitoutuminen ja taistelussa pysyminen edellyttävät sotilalta tahtoa taistella. Se, minkä vuoksi miehet taistelevat, on ollut keskeinen tutkimuksen kohde toisen maailmansodan jälkeen (Kellert 1982). Tahdon on katsottu useissa sotilassosiologisissa ja -psykologisissa tutkimuksissa tukevan joukon taisteluvalmiutta (*combat readiness*) ja suorituskykyä (*combat performance*): Sotilaiden taistelumotivaatiolla, taistelumoraalilla ja joukon kiinteydellä on todettu olevan yhteys yksittäisten sotilaiden taistelustressin hallintaan ja joukon taistelumenestykseen (*combat effectiveness*), joskin pääosa sotilaiden taistelumotivaatiota selvittäneistä tutkimuksista on

tehty ammattisotilaita ja ammattiarmeijoita koskien (mm. Van den Aker ym. 2016; Fennell 2014; Wessely 2006; Catignani 2004; Wong 2006; Wong ym. 2003; Kellet 1982; Stouffer 1949).

Ammattiarmeijoissa asevoimien tehtävät ja sotilaiden motivaatio sekä sitoutuminen tehtävään ovat kuitenkin oletettavasti erilaisia kuin asevelvollisuusarmeijoissa. Ammattiarmeijaan puolustuksensa perustavissa yhteiskunnissa kansalaisten maanpuolustustahdolla tai puolustustehtäviin sitoutumisella ei ole samanlaista merkitystä, koska vastuu sotilasoperaatioista on maan johdolla ja sotilasammattiin sitoutuneilla joukoilla (Sinkko 2015). Ammattiarmeijaan rekrytoitumiseen ja sitoutumiseen vaikuttavat usein isänmaallista puolustustahtoa enemmän sosiaaliseen arvostukseen, ideologisiin päämääriin tai taloudellisiin hyötyihin liittyvät syyt (mm. Castanheira ym. 2016).

Suomessa ja muissa yleiseen asevelvollisuuteen perustuvissa puolustusjärjestelmissä erityispiirteenä on, että koko yhteiskunta tai sen asevelvollisiksi valittu osa on velvoitettu osallistumaan sotilaalliseen ja aseelliseen maanpuolustukseen. Tällöin kansalaisten mielipiteet ja asenteet maanpuolustusta ja asevoimia kohtaan sekä halu puolustaa omaa maata ovat suoraan yhteydessä maan puolustusjärjestelmän tehokkuuteen. Sinivuon (2011) mukaan taistelumoraaliin, taistelutahtoon voivat olla yhteydessä sitoutuminen sodan päämääriin ja taistelutehtäviin; sodan syy, oikeutus ja mielekkyys; kansallistunne ja isänmaallisuus; kotiseudun läheisyys; joukon ryhmäkiinteyden ja sen tarjoama sosiaalinen tuki; joukon johtajan rooli joukon kiinteyden rakentajana; sotilaan henkinen sitkeys sekä aatteelliset tekijät. Suomalaisessa sotilassosiologisessa tutkimuksessa pääpaino on ollut kuitenkin asevoimien ja joukkojen makrotason tutkimuksessa, ryhmäkiinteydessä ja yleisen maanpuolustustahdon mittaamisessa (mm. Harinen & Hannola 2013; Harinen 2012), jolloin joukkojen suorituskyvyn kannalta keskeiset tekijät, kuten asevelvollisten taistelutahto ja yksilötason sitoutuminen maanpuolustukseen ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Sosiologinen tutkimus on painottunut eri väestöryhmien maanpuolustustahdon, Suomen puolustuskykyyn kohdistuvan luottamuksen sekä yleisen asevelvollisuuden yhteiskunnalle tuottaman hyödyn ja merkitysten tarkasteluun (esim. MTS 2016a; *Suomalainen asevelvollisuus* 2010; Myyry 2009). Mikrotasolla asevelvollisten maanpuolustustahtoa ja varusmiespalvelukseen sitoutumista ovat tutkineet ja tuloksia julkaisseet akateemisissa mielessä ainoastaan Salo (2008) ja Sinkko (2015).

Sitoutumista omasta tahdosta tai velvollisuudesta

Tehtävään sitoutumista (*commitment*) on tutkittu sekä työelämän tutkimuksessa että asevoimien rekrytointiin ja sotilaan tehtävässä pysymiseen liittyen (mm. Bury 2016; Park ym. 2016; Woodruff ym. 2006). Sotilas-sosiologian kentässä tunnettu instituutioon sitoutumisen teoria perustuu Meyerin & Allenin (Meyer & Allen 1987, Allen & Meyer 1990) julkaisemaan kolmentasoiseen malliin. Mallin mukaan sitoutuminen rakentuu affektiivisesta, normatiivisesta ja jatkuvuuteen perustuvasta sitoutumisesta. Ammattiarmeijassa sitoutuminen liittyy kahteen vaiheeseen: rekrytointiin ja rekrytoitujen kouluttamiseen taistelutahtoisiksi taistelijoiksi (Sinkko 2015, 4). Meyerin & Allenin mallia on sovellettu suomalaisten asevelvollisten varusmiespalvelukseen sitoutumisen tutkimuksessa. Asevelvollisen sitoutuminen varusmiespalvelukseen on vahvassa yhteydessä palveluksessa suoriutumiseen, palveluksen loppuun suorittamiseen ja auktoriteettien hyväksymiseen. Varusmiesten sitoutumisella on myönteinen vaikutus myös joukon toimintaan ja kiinteytymisen edellytysten luomiseen sekä positiiviseen asenteeseen Suomen puolustamista kohtaan. (Salo 2009.)

Sitoutumisella on erilainen merkitys ammattiarmeijassa kuin asevelvollisuuteen perustuvissa asevoimissa. Asevelvollisuusarmeijassa asevelvollisten normatiivinen sitoutuminen liittyy kiinteästi asepalveluksen suorittamisen sekä mahdolliseen taistelutilanteeseen osallistumisen velvoitteeseen ja pakkoon. Asevelvollisuudessa normatiivinen velvoite ja asevelvollisen kokemus maanpuolustamisen merkityksellisyydestä ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Shirom (1976) soveltaa normatiivisen sitoutumisen (*normative commitment*) määritelmässään Delamaterin ym. (1969) amerikkalaisten kansalliseen osallistumiseen (*national involvement*) liittyvässä tutkimuksessa laatimaa määritelmää. Määritelmän mukaan yhteiskuntaan, työhön, uskontoon ja perheeseen integroituneiden kansalaisten sitoutuneisuus näyttäytyy normatiivisena sitoutumisena yhteiskuntaan. Normatiivisen sitoutumisen näkökulmasta kansalaiset kokevat vaatimusten mukaisten roolien ja aseman täyttämisen tärkeäksi ja haluavat säilyttää identiteettinsä sekä asemansa yhteiskunnassa. Normatiivista sitoutumista ilmentävät asenteiden tasolla kansallisten symbolien positiivinen merkitys, taipumus kuvata omaa elämäntapaa tavallisena ja normaalina tapana elää sekä tukea normatiivisten odotusten mukaista politiikkaa. Normatiivinen sitoutuminen yhdistetään ensisijaisesti työväenluokkaan,

joka on sidoksissa yhteiskuntaan työn, perheen tai jonkin muun instituution kautta, mutta jolla ei ole erityisiä vastuutehtäviä institutionaalisissa toimielimissä (Delamater ym. 1969, 324–325).

Suomalaisten sitoutuminen asevelvollisuuteen ja sotilaalliseen maanpuolustukseen

Delamaterin ym. (1969) hahmottamat perusteet kansalaisten normatiivisesta sitoutumisesta soveltuvat Suomeen kohtuullisen hyvin. Vaikka Suomessa luokkajakoa ei pidetä merkittävimpänä kansalaisten sosiaalisen aseman määrittelijänä, on kiintymys omaan maahan, elämäntapaan ja kansallistunnuksiin ollut perinteisesti keskeistä. Suomessa asevelvollisten normatiivinen sitoutuminen varusmiespalvelukseen on ollut suhteellisen vahvaa, ja asevelvollisuudella on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa vahva, jopa kyseenalaistamaton asema. Asepalveluksen suorittaminen on osoittanut kansalaisten normatiivista sitoutumista asevelvollisuuteen ja maanpuolustukseen, mutta myös suhdetta suomalaiseen yhteiskuntaan.

Suomessa kansalaisten rauhanaikainen taistelutahto on määritelty, ja sitä on mitattu kahdella tasolla. Sitä on kysytty yksilön valmiutena osallistua maanpuolustuksen eri tehtäviin omien kykyjensä ja taitojensa mukaan (MTS:n määritelmä) tai valmiudeksi osallistua aseelliseen taisteluun maan puolustamiseksi ja sodan päämäärien täyttämiseksi (WIN / Gallup Internationalin määritelmä). Suomalaisten rauhanaikana mitattu taistelutahto on korkealla tasolla. 87 % suomalaisista olisi itse valmis *osallistumaan* maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjensä ja taitojensa mukaan, jos Suomeen hyökätään (MTS 2016a, 47–48), ja 74 % Suomen miespuolisista kansalaisista olisi valmis (*willing*) *taistelemaan* maansa puolesta sotatilanteessa¹ (The WIN/ Gallup international 2014).

Suomessa rauhanaikana mitatut asenteet maanpuolustusta kohtaan ovat myönteisiä ja kansalaisten asenteellinen valmius aseelliseen vastarintaan on korkea. Kansalaisten, etenkin nuorison ja nuoren sukupolven mielipiteiden sekä asenteiden aiempaa merkittävämpi jakautuminen

1 WIN/ Gallup internationalin väittämän tarkka muotoilu on: “*Would be willing to fight for his/her country if there were a war that involved Finland.*”

antavat aiheen tarkastella Suomen puolustamisen kannalta keskeisten ydinryhmien puolustustahtoa ja sitoutumista maan sotilaalliseen puolustamiseen. Suomessa pelkästään miehiä koskevan yleisen asevelvollisuuden asemaa yhteiskunnassa on alettu kyseenalaistaa sekä tutkimuksissa (mm. Salasuo ym. 2015; Myyry 2009) että kansalaiskyselyissä (MTS 2016a; MTS 2016b).

Sodan olosuhteissa odotukset asevelvollisia kohtaan ovat erilaiset kuin rauhan aikana toteutetuissa kyselyissä tai suhtautumisessa asevelvollisuuteen. Tuolloin on tarpeen tarkastella yksittäisen asevelvollisen toimintaa ja sitoutumista taistelutehtäviin sekä taisteluun lähdettyä että taistelun aikana (*combat behavior*). Myönteisellä suhtautumisella asevelvollisuuteen sekä oman valtion ja yhteisön puolustamiseen voidaan olettaa olevan yhteys sotilaan sitoutumiseen sodan päämääriin, taistelutahtoon ja oman toiminnan oikeutukseen. Shirom (1976) hakee normatiivisesta sitoutumisesta perusteluita sekä sodan päämääriille että sotilaan toiminnalle. Hänen mukaansa tärkeimpänä tekijänä on yksilön toiminnan legitimitettiin yhteys sodan tavoitteisiin. (Shirom 1976, 420.)

Tehtyn teoreettisen tarkastelun perusteella, tässä artikkelissa sotilaan tahtoon taistella ja sitoutua tehtävään viittaamme käsitteellä taistelutahto. *Tahto nähdään yksilön ja toiminnan kohteen välisenä suhteena, ja se on lähtökohtaisesti 'sisäistä'. Taistelutahto viittaa sotilaan henkilökohtaiseen tahtoon taistella, onnistua annetussa tehtävässä taistelun voittamiseksi.* Taistelutahtoa voidaan mitata tehtävään sitoutumisen ja tehtävän koetun merkityksellisyuden sekä tehtävässä suoriutumisen kautta.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Suomalaisesta maanpuolustustahto- tai taistelumotivaatiotutkimuksessa on harvoin kerätty aineistoa sodassa tai sodankaltaisissa olosuhteita muistuttavissa tai simuloivissa olosuhteissa. Aiempien tutkimusten aineistot on kerätty varusmiehille tai reserviläisille varuskunnissa tehdyillä kyselyillä tai kansalaisten arjessa, työpaikolla, oppilaitoksissa tai kotona toteutetuilla live- tai puhelinhaastatteluilla. Taisteluharjoituksessa tutkimuksen kohdehenkilöt ovat asevelvollisuuteen ja maanpuolustukseen sitoutuneita asevelvollisia, jotka ovat ohittaneet useampia sitoutumisen ratkaisupisteitä. Maanpuolustustahdon ja henkilökohtaisen sitoutumisen

ensimmäinen ratkaisupiste on ollut siinä vaiheessa, kun nuori on päättänyt astua asepalvelukseen. Toinen merkittävä vaihe on ollut suorittaa palvelus loppuun ja reserviläisillä edelleen osallistuminen käskettyyn kertausharjoitukseen.

Tutkimuksen kohdejoukko toimi aineiston keräämisen aikaan sodan ajan tilannetta simuloivassa taisteluharjoituksessa. Tutkimuksen voidaan olettaa mahdollistavan asevelvollisten maanpuolustustahdon ja taistelutahdon mittaamisen niin sodankaltaisissa olosuhteissa kuin se on rauhan aikana Suomessa mahdollista.

Tutkimuksen empiirisenä aineistona käytettiin Maavoimien sotaharjoituksessa keväällä 2016 kerättyä kyselyaineistoa. Kysely toteutettiin ennalta valituille varusmies- ja reserviläisyksiköille taisteluharjoituksen aikana, ja siihen vastasi yhteensä 271 asevelvollista. Kaikki paikalla ja tavoitettavissa olleet joukkojen jäsenet vastasivat kyselyyn. Vastaajalta meni kyselyyn vastaamiseen noin 15–20 minuuttia. Kyselyyn vastattiin yksilöinä ja nimettöminä, aineistonkerääjien pienryhmittäin antamien ohjeiden jälkeen. Kyselyn toteuttivat harjoituksessa olleet Maavoimien tutkijareserviläiset oman kertausharjoituksensa osana.

Kuva 1. Kyselyaineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä, johon vastattiin tablet-laitteilla maastossa. Varusmiesjoukko ja toinen reserviläisyksikkö toimivat vastaamisen aikana harjoitustilanteen mukaisesti. Kuva: Jarkko Kosonen.

Tutkituista yksiköistä kaksi muodostui reserviläisistä ja yksi varusmiehistä (taulukko 1). Komppaniat olivat kyselyn toteuttamisen ajankohtana sekä taistelun että joukon huollon osalta eri tilanteissa. Komppania II palasi joukkokohtaisesta taisteluammunnasta juuri ennen kyselyä ja oli levännyt parhaiten, koska kysely toteutettiin heti harjoituksen alussa, eikä komppanialla ollut vielä harjoituksen tuottamaa väsymystä.

Komppania III oli taistellut kahden vuorokauden ajan ennen kyselyn toteutusta. Komppania I oli lähdössä hyökkäykseen välittömästi kyselyn toteuttamisen jälkeen. Komppaniat I ja III toimivat kyselyyn vastaamisen aikana harjoitustilanteen mukaisesti, eli heillä oli jatkuva vihollisuuhka päällä ja omaa toimintaa suojattiin muun muassa tähystyksellä sekä lähivartioilla. Tutkimuksen kohdejoukko rajattiin asevelvollisiin, ja kyselyyn vastanneista miehistä sekä vapaaehtoisen asepalveluksen suorittavista tai suorittaneista naisista käytettiin yleisnimitystä *asevelvollinen*.

Taulukko 1. Tutkittujen komppanioiden vastaajamäärät, asevelvollisuuden vaihe, koulutustausta ja toimintahistoria yksiköittäin (n = 271).

	n =	Asevelvollisuuden vaihe	Joukon koulutustausta	Joukon toimintahistoria
I	62	Varusmiehet	Varusmiespalveluksessa	3 kuukautta joukkona harjoittelua
II	72	Reserviläiset	Sodan ajan joukon kertausharjoituksessa	joukon neljäs yhteinen kertausharjoitus
III	137	Reserviläiset	Vapaaehtoisesti sitoutuneen joukon kertausharjoituksessa	Pitkäkestoista harjoittelua ja toimintaa joukkona

Kuva 2. Harjoitus, jossa aineisto kerättiin, kesti noin viikon ajan. Asevelvolliset vastasivat kyselyyn tilanteessa, joka simuloi mahdollisimman todentuntuisesti sodan olosuhteita. Kuva: Jarkko Kosonen.

ASEVELVOLLISTEN KORKEA MAANPUOLUSTUSTAHTO JA TAISTELUTAHTO

Asevelvollisten maanpuolustustahtoa mitattiin sekä henkilökohtaisella että yhteisöllisellä tasolla. Maanpuolustustahtoa tarkasteltiin asevelvollisten vastarintahalukkuuden ja Suomen aseellisen puolustusvalmiuden näkökulmista. Taistelutahtoa mitattiin oman ja joukon sotilastehtävän merkityksellisyyden kokemuksella ja tehtävään sitoutumisella.

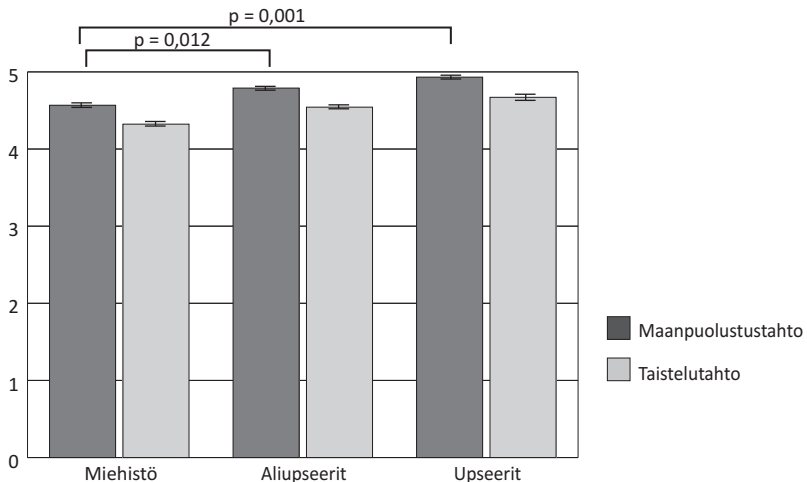
Asevelvollisten maanpuolustustahto ja taistelutahto

Harjoituksessa olleiden asevelvollisten maanpuolustustahto ja taistelutahto olivat erittäin korkealla tasolla (ks. taulukko 4). Lähes kaikki (96 %) asevelvolliset kokivat Suomen olevan puolustamisen arvoisen ja vastasivat ymmärtävänsä, miksi maata on vakavassa kriisitilanteessa puolustettava.

Henkilöstöryhmien välillä oli merkitsevä ero siinä, miten he kokivat Suomen puolustamisen arvoisuuden. Johtajat kokivat Suomen vahvemmin puolustamisen arvoisena kuin miehistön jäsenet. Lähes kaikki upseerit ja aliupseerit olivat täysin samaa mieltä, että kokivat Suomen olevan puolustamisen arvoinen. Miehistön näkemyksissä Suomesta puolustamisen arvoisena hajonta oli suurempi ja vastaukset jakautuivat enemmän vaihtoehtojen ”täysin samaa mieltä” ja ”osittain samaa mieltä” välillä.

Suomen aseelliseen puolustamiseen ja omaan sitoutumiseen Suomen itsenäisyyden puolesta taistelemiseen suhtauduttiin hieman kriittisemmin kuin Suomen puolustamisen tärkeyteen. Pääosa asevelvollisista (90 %) tuki ajatusta, että kansalaisten velvollisuus aseelliseen puolustukseen on oikein, ja he pitivät itsestään selvänä henkilökohtaista osallistumistaan maan aseelliseen puolustamiseen.

Kuviosta 1 nähdään, että henkilöstöryhmien välillä oli merkittävää eroa sekä maanpuolustustahtodossa että taisteluun sitoutumisessa. Johtajakoulutuksen saaneiden ja johtajatehtävissä toimineiden aliupseereiden sekä upseereiden tahto ja sitoutuminen olivat miehistöä korkeammalla tasolla (ks. myös taulukot 4 ja 5).

Kuvio 1. Summamuuttujien maanpuolustustahto ja taistelutahto jakaumat sekä keskvirhe henkilöstöryhmittäin. Summamuuttujat muodostettiin väittämistä, jotka saivat arvoja välillä 1–5 (1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=en osaa sanoa, 4=osittain samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä), n = 270.

Asepalvelusta suorittavien asevelvollisten joukosta hakeutuu tai valitaan johtajakoulutukseen ja -tehtäviin maanpuolustustahtoisempia sekä Suomen puolustukseen sitoutuneempia varusmiehiä. Johtajakoulutuksen sisällöllä ja johtajana toimimisella voi olla vaikutusta maanpuolustustahdon ja tehtävään sitoutumisen kannalta. Miehistö erosi johtajista maanpuolustustahdon, taistelutahdon ja taisteluun sitoutumisen suhteen. Maanpuolustustahdon osalta oli merkitsevä ero miehistön ja aliupseereiden sekä miehistön ja upseereiden välillä. Taistelutahdossa erot olivat samansuuntaiset, mutta pienemmät (taulukko 6).

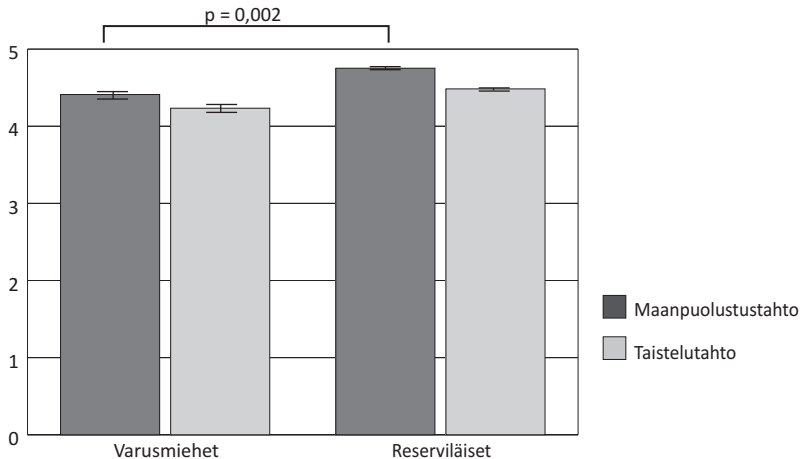
Ylempi sotilasarvo vaikutti myönteisesti ymmärrykseen, miksi maata on vakavassa kriisitilanteessa puolustettava. Upseerit ovat vastanneet olevansa eniten täysin samaa mieltä väittämän kanssa (91 %), aliupseerit toiseksi eniten (83 %) ja ryhmistä vähiten miehistö (76 %). Kielteisesti (vastausvaihtoehdot 1 ja 2) tai neutraalisti (vastausvaihtoehto 3) Suomen puolustamisen arvoisuuteen ja maan puolustamiseen suhtautuivat vain yksittäiset vastaajat (< 4 %).

Asevelvolliset kokivat vahvaa henkilökohtaista sitoutumista sotilastehtäväänsä ja halusivat menestyä tehtävässään hyvin. Pääosa asevelvollisista (94 %) halusi suoriutua omasta sotilastehtävästä mahdollisimman hyvin ja koki olevansa tarvittaessa valmis suuriinkin ponnistuksiin joukon tehtävän suorittamiseksi kunnolla (89 %). Johtajien taistelutahto oli korkeampi ja he olivat sitoutuneempia tehtäväänsä kuin miehistön jäsenet. Upseereiden taistelutahto ja sitoutuminen oli edelleen voimakkaampaa kuin aliupseereiden. Oma sitoutumista arvioivissa väittämässä johtajien arviot jakautuivat suppeammin neutraalien ja myönteisten vaihtoehtojen välille (3–5), kun miehistön arviot jakautuvat koko skaalalle (1–5).

Pääosa asevelvollisista (89 %) ymmärsi oman tehtävänsä liittyvän lähimmän ryhmän tehtävään. Taisteluun sitoutumista mittaavista väittämistä matalimmalla tasolla (83 %) oli asevelvollisten kokemus oman joukkueen sodan ajan tehtävän tärkeydestä. Heikoin näkemys oman joukkueen tehtävän tärkeydestä oli miehistön jäsenillä. Oman tehtävän liittymisen joukon tehtäviin kokivat heikoimmaksi aliupseerit.

MAANPUOLUSTUSTAHDON JA TAISTELUTAHDON EROT ASEVELVOLLISUUDEN ERI VAIHEISSA

Harjoituksessa olleet komppaniat olivat asevelvollisuuden eri vaiheissa. Kuvioista 2 nähdään, että varusmies- ja reserviläisyksiköiden välillä oli merkitsevä ero maanpuolustustahtossa ja taistelutahtossa. Reserviläisten maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen olivat korkeammalla tasolla kuin varusmiesten. Reserviläisten näkemysten hajonta oli pienempi, ja heidän maanpuolustustahtonsa ja taisteluun sitoutumisensa oli varusmiehiä yhtenäisempää (ks. taulukot 7 ja 8).

Kuvio 2. Summamuuttujien maanpuolustustahto ja taistelutahto jakaumat sekä keskivirhe asevelvollisuuden eri vaiheissa. Summamuuttujat muodostettiin väittämistä, jotka saivat arvoja välillä 1–5, n=270.

Koska asevelvollisuuden vaiheella oli merkitsevä yhteys maanpuolustustahtoon ja taisteluun sitoutumiseen, tarkasteltiin tarkemmin iän vaikutusta tahtoon ja sitoutumiseen. Asevelvollisten iällä oli merkitsevä yhteys maanpuolustustahtoon, mutta ei taistelutahtoon. Ikäryhmien välisessä tarkastelussa eri ikäryhmien välillä ei löytynyt merkitseviä eroja.

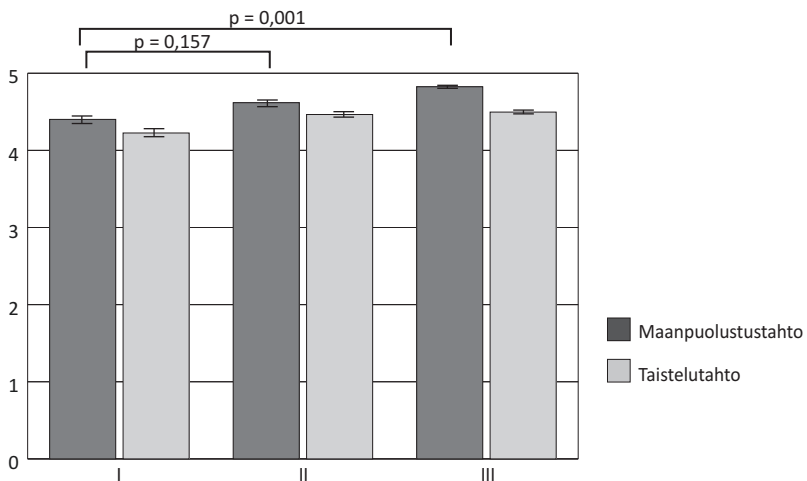
Maanpuolustustahto ja taistelutahto olivat korkeammalla tasolla vanhemmissa ikäryhmissä. Pääosa II-komppanian reserviläisistä oli iäl-

tään 24–26-vuotiaita ja III-komppanian reserviläisistä yli 27-vuotiaita. Havainnon perusteella vertailtiin komppanioiden välisiä eroja asevelvollisten maanpuolustustahdossa ja taistelutahdossa. Maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen olivat matalimmalla tasolla ikäryhmässä 21–23-vuotiaat, jotka ovat joko vanhimpia varusmiehiä tai nuorimpia reserviläisiä. Maanpuolustustahto ja taisteluun sitoutuminen olivat korkeimmalla tasolla 24. ikävuoden jälkeen.

Sillä, missä komppaniassa asevelvollinen palveli, oli merkitsevä yhteys sekä maanpuolustustahtoon että taisteluun sitoutumiseen. Kuviosta 3 nähdään, että reserviläiskomppanioiden maanpuolustustahto oli korkeammalla tasolla kuin varusmiesyksikön. Tehtävään sitoutuneimman reserviläisyksikön, jossa palveli joukon vanhimmat reserviläiset (III-komppania) maanpuolustustahto oli korkeimmalla tasolla (ks. taulukko 8).

Varusmiesyksikön (I) ja sitoutuneimman reserviläiskomppanian (III) välillä oli merkitsevä ero sekä maanpuolustustahdossa että taisteluun sitoutumisessa. Varusmiesten ja toisen reserviläiskomppanian (II) välillä ero ei ollut merkitsevä maanpuolustustahdossa eikä taisteluun sitoutumisessa. Reserviläisyksiköiden välillä ero oli lähellä merkitsevää maanpuolustustahdon osalta, mutta suurempi taisteluun sitoutumisessa.

Kuvio 3. Summamuuttujien maanpuolustustahto ja taistelutahto jakaumat sekä keskiarvo eri komppanioissa. Summamuuttujat muodostettiin väittämistä, jotka saivat arvoja välillä 1–5, $n=270$.

TAHTO SITOUTTAA ASEVELVOLLISET MAAN PUOLUSTAMISEEN

”Puolustus on tahtoa ja tekoja. Tärkein puolustuslinjamme sijaitsee aina suomalaisten korvien välissä”, totesi Tasavallan presidentti Sauli Niinistö puhuessaan Suomen puolustuksen vahvistamisesta muuttuneessa turvallisuustilanteessa, kun Venäjän ja lännen välinen jännite kasvoi kesällä 2015 (Niinistö 2015).

Mistä tekijöistä muodostuu suomalaisten asevelvollisten maanpuolustustahto ja millainen on heidän henkilökohtainen sitoutumisensa maan aseelliseen puolustamiseen? Mikä saa suomalaisen asevelvollisen lähtemään taisteluun Suomen puolustamiseksi ja edelleen pysymään taistelussa sodan niin fyysisesti kuin henkisesti vaativissa olosuhteissa? Nämä ovat laajoja ja moniulotteisia, mutta yleisen asevelvollisuuden ja maanpuolustuksen ytimeen meneviä kysymyksiä.

Taisteluharjoituksessa mitattu asevelvollisten maanpuolustustahto (4,7 asteikolla 1–5) ja taistelutahto (4,4 asteikolla 1–5) olivat erittäin korkealla tasolla. Harjoitukseen osallistuneiden asevelvollisten taistelutahto, sitoutuminen asevelvollisuuteen ja aseelliseen puolustamiseen on tämän tutkimuksen aineiston perusteella vahvaa. Luku on samansuuntainen kuin koko kansan keskuudessa MTS:n samaan aikaan mitaama maanpuolustustahdon taso, jonka mukaan vuonna 2016 lähes 80 prosenttia kaikista suomalaisista oli sitä mieltä, että suomalaisten pitäisi puolustautua aseellisesti, vaikka tilanne näyttäisi epävarmalta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää asevelvollisten maanpuolustustahdon ja taistelutahdon mittaamenetelmiä. Kyselyssä käytettiin aiempaa monipuolisempia ja laadultaan yksityiskohtaisempia kysymyksiä. Kysymyksillä mitattiin asevelvollisten ymmärrystä maan puolustamisen tärkeydestä, yhteiskunnan oikeutusta vaatia kansalaisten osallistumista aseelliseen maanpuolustukseen sekä asevelvollisten näkemyksiä Suomesta puolustamisen arvoisena ja omasta osallistumisesta taisteluun Suomen itsenäisyyden puolesta. Tulosten perusteella näillä kysymyksillä päästiin huomattavasti henkilökohtaisemmalle tasolle kuin aiemmin käytetyillä yleisempää puolustus- tai vastarinta-ajattelua mittaavilla kysymyksillä.

Taistelutahdon mittaaminen rauhan aikana, normaalioloissa, on haastavaa, ja mittaamenetelmää tai kysymyksiä voidaan kritisoida. Joukon ja sen yksittäisten taistelijoiden taistelutahto ja taistelukyky mi-

tataan viime kädessä vasta taistelussa, joukon tulikasteessa tai konfliktin mahdollisesti pitkittyessä pitkäkestoisen kuormituksen kestämisessä. Taistelumotivaatiota on tutkittu eri puolilla maailmaa taistelleissa joukoissa. Tässä tutkimuksessa taistelutahdon määriteltiin muodostuvan taisteluun motivoitumisesta sen merkityksen kokemuksen kautta ja taisteluun sitoutumisesta. Taistelutahtoa selvitettiin kysymyksillä, jotka mittasivat oman sekä joukon tehtävän tärkeyden kokemusta ja motivaatiota suoriutua omasta sotilastehtävästä mahdollisimman hyvin. Myös nämä kysymykset ovat laadultaan tarkempia ja mittaavat asevelvollisen henkilökohtaista asennoitumista, aiemmin käytettyjä kysymyksiä tarkemmin. Taistelutahdon taso heijastelee myös koko kansan sitoutumista maanpuolustukseen henkilökohtaisella tasolla.

Tulosten perusteella maanpuolustustahto ja taistelutahto ovat korkeammalla tasolla *johtajilla, reserviläisillä ja vanhemmilla asevelvollisilla*. Vapaaehtoiseen rekrytoitumiseen perustuvalla reserviläisyksiköllä tahto ja sitoutuminen olivat muita yksikköjä korkeammalla tasolla, mikä sinänsä ei ole yllättävä tulos. Vapaaehtoisesti toiminnassa mukana olevien sitoutumisen aste ja kertausharjoitukseen osallistumisen syyt ovat erilaisia varusmiehiin tai käskettyinä kertausharjoituksessa oleviin reserviläisiin verrattuina. Reserviläisyksiköiden asevelvolliset olivat olleet sijoitettuina tehtäviinsä pidemmän ajan, ja yksiköt olivat olleet useammassa kertausharjoituksessa sodan ajan kokoonpanossaan. Näin joukon toiminta, tutut taistelutoverit ja toiminnan myötä muodostunut kiinteys mahdollisesti tukevat joukon jäsenten tahtoa, motivaatiota ja taisteluun sitoutumista. Tulosten perusteella voidaan tehdä havainto, että yksikön pidemmällä yhteisellä historialla ja sitä kautta muodostuneella yhteishengellä sekä joukon jäsenten iällä on merkitystä tahtoon ja motivaatioon.

Taistelutahtoa ja taisteluun sitoutumista mitattiin normatiivisen sitoutumisen lähtökohdista. Oletuksena oli, että suomalainen asevelvollinen sitoutuu asevelvollisuuteen ja sen suorittamiseen liittyviin tekoihin vastaamalla velvollisuuteensa yhteiskunnan ja yhteisön odottamalla tavalla. Tämä selittäisi varusmiesten maanpuolustustahdon ja motivaation tasoa. Reserviläisillä sitoutumiseen liittyy enemmän omaehtoisuutta, ja heillä on enemmän vapautta vaikuttaa omaan sitoutumiseensa joukkoon ja sen harjoitukseen. Kertausharjoituskäskyn lykkääminen on käytännössä helpompaa ja yleisempää kuin varusmiespalveluksen. Varusmiespalveluksessa toiminta ja joukon johtaminen ovat tarkemmin ulkoisesti säädeltyä ja

johdettua kuin reservin kertausharjoituksissa. Instituutioihin sitoutuminen voimistuu iän myötä, mikä voi tarkoittaa asevelvollisilla sitoutumisen vahvistumista Puolustusvoimiin, omaan sodan ajan joukkoon tai maanpuolustukseen. Aikuisilla asevelvollisuuden voidaan nähdä liittyvän ja kuuluvan kiinteämmin yksilön ja yhteiskunnan väliseen vuorovaikutukseen. Kansalainen kiinnittyy yhteiskuntaan työn, perheen ja osallisuuden kautta, jos hän kokee saavansa yhteiskunnalta palveluita ja turvallisuutta. On mahdollista, että aikuisuuden myötä asevelvollisuus koetaan vasta-
vuoroisena vaihtosuhteena ja altruistisena toimintana yhteiskuntaa ja sen puolustamista sekä kansalaisten elinolojen turvaamista kohtaan.

Asevelvollisten taidot ja kyvykkyydet kehittyvät ajan sekä harjaantumisen myötä, asevelvollisuuden eri vaiheissa. Taisteluharjoituksessa varusmiehet olivat koulutuksensa loppuvaiheessa ja soveltamassa opittuja sotilastaitoja joukkona toimiessaan. Heillä oli takanaan varusmiespalvelus ja useita harjoituksia, mutta päättöharjoitus oli joukolle edelleen oppimistilanne. Reserviläisyksiköt olivat olleet pitkällä ajanjaksolla useammassa harjoituksessa samassa kokoonpanossa. Yhdessä toimiminen oli mahdollistanut sekä taistelijakohtaisten että joukkokohtaisten taitojen kehittymisen ja taistelutehtävissä harjaantumisen. Varusmiesyksikkö oli toiminut enemmän maasto-olosuhteissa ennen taisteluharjoitusta ja toimi maastossa tottuneemmin, millä lienee ollut vaikutusta joukon hyvään motivaatioon ja selviytymiseen, vaikka yksikön huolto- ja lepotilanne olivat reserviläiskomppanioita heikommalla tasolla.

Reserviläisillä on suurempi liikkumatila sekä oman toiminnan että asenteiden omaehtoisessa säätelyssä. Kun varusmiespalveluksesta on kulunut jonkin verran aikaa, on asevelvollisuus voinut saada erilaisia merkityksiä myös henkilökohtaisella tasolla. Reservin kertausharjoituksessa joukko toimii yleensä sodan ajan kokoonpanossa, samana joukkona kuin varusmiesaikana. Yksilöiden kasvaminen omilla tahoillaan ja palaaminen toistuvasti sotilasjoukkonsa osaksi kehittävät joukossa omaehtoisuuden, kyvykkyyden ja yhteisöllisyyden tekijöitä. Kertausharjoituksessa olevan joukon toiminnassa autonomia ja omaehtoisuus ovat aivan eri tasolla kuin varusmiespalveluksen aikana. Sekä yksilöiden että joukon kyvyt kehittyvät kokemuksen ja osaamisen kehittyessä. Joukon yhteisöllisyys ja kiinteys muuttuvat ja kehittyvät jokaisen yhdessä toteutetun harjoituksen myötä.

Tämän tutkimuksen aineisto tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden tarkastella suomalaisten asevelvollisten maanpuolustustustahtoa,

näkemyksiä Suomen puolustamisen tärkeydestä sekä heidän omaa sitoutumistaan maan puolustamiseen. Tutkimuksen merkittävien anti on maanpuolustustahdon ja taistelutahdon mittaamisen uusissa kysymyksissä. Käytettyjen käsitteiden uusi operationalisointi, laadullisemmat ja tarkemmat kysymykset sekä kyselyn toteutus sodan ajan tilannetta kuvaavassa toimintaympäristössä tuottivat käyttökelpoista tietoa ja kontribuoivat maanpuolustustahdon tutkimusperinteeseen. Kuten aiemmin on todettu, ei suomalaisen asevelvollisuusarmeijan tai asevelvollisten maanpuolustustahdosta tai taistelutahdosta ole aiemmin julkaistu sodan ajan (tai niitä muistuttavissa) tilanteesta mitattuja tuloksia. Artikkelit tarjoaa tuleville tutkimuksille vertailukohdan maanpuolustustahdon ja taistelutahdon tarkasteluun erilaisissa joukoissa, tilanteissa tai erilaisilla aineistoilla. Aseellisen maanpuolustuksen kontekstissa sodan ajan joukot ovat maanpuolustuksen kannalta ratkaisevimpia. Kansalaisten tuki maanpuolustukselle ja puolustustahto ovat perusta, jonka varassa asevelvollisuus ja siihen perustuva kenttäarmeija toimivat. Tässä tutkimuksessa keskityttiin asevelvollisiin, maan puolustajiin, joita käytetään tarvittaessa aseellisen puolustuksen taistelutehtävissä Suomen puolustamiseksi.

Tuloksia pohdittaessa havaitsimme, että asevelvollisten sitoutumista maanpuolustukseen ja sotilaan tehtävään voidaan tarkastella myös itseohjautuvuuden näkökulmasta. Itseohjautuvuusteorian mukaan sitoutumisen ja motivaation kulmakiviä ovat omaehtoisuus (*autonomy*), kyvykkyyks (*competence*) ja yhteenkuuluvaisuus/yhteisöllisyys (*relatedness*) (mm. Deci & Ryan 2002). Merkittäväksi havainnoksi voidaan nostaa itseohjautuvuusteorian motivaation kulmakivien mahdollinen yhteys asevelvollisten maanpuolustustahtoon, taistelutahtoon ja taisteluun sitoutumiseen. Reserviläisillä ja varusmiehistä johtajilla on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa ja säädellä omaa toimintaansa maanpuolustajina. Varusmiehet tulevat palvelukseen ja suorittavat asepalveluksensa lähtökohtaisesti asevelvollisuuden vuoksi. Varusmiespalvelus on ajanjaksona hyvin säädeltyä aikaa nuoren suomalaisen miehen tai naisen elämässä. Se on aikaa, jolloin yksilöistä koulutetaan ja kasvatetaan kiinteää ja taistelukykyistä sodan ajan joukkoa. Kyvyt, taidot ja joukon kiinteys kehittyvät palveluksen aikana. Joukon pitkäkestoinen toiminta yhdessä ja tottuminen kuriin, maasto-olosuhteisiin sekä toiminnan voimakas keskittyminen sodan ajan tehtäviin kehittävät joukon kykyä toimia erilaisissa tilanteissa. Kyvyt ja yhteisöllisyys siis tukevat joukon toimintaa taistelussa. Kun joukko uskoo

omiin kykyihinsä ja sen jäsenet luottavat toisiinsa, muodostuu positiivinen vaikutus joukon henkeen ja taistelutahtoon.

Seuraavissa tutkimuksissa olisikin kiinnostavaa tarkastella asevelvollisuutta, sen vaiheita ja asevelvollisen sitoutumista varusmiespalvelukseen, kertausharjoitukseen tai vapaaehtoiseen kouluttautumiseen itseohjautuvuusteorian kautta (mm. Deci & Ryan 2002). Keskeisiä tutkimuskysymyksiä olisivat, vaikuttavatko omaehtoisuuden määrä, kyvykkyyksien eli osaamisen ja toimintakyvyn kehittyminen sekä joukon yhteenkuuluvuuden tunne, ryhmäkiinteytys, asevelvollisen suhteeseen asevoimia kohtaan, taistelutehtävään sitoutumiseen tai koulutettavan joukon suorituskykyyn.

TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT

Vastaajat

Vastaajien iän, henkilöstöryhmän ja asevelvollisuuden vaiheen jakaumat kuvasivat edustavasti kohderyhmää, josta aineisto kerättiin. Kyselyyn vastanneista asevelvollisista 77 % oli reserviläisiä ja 23 % varusmiespalvelusta suorittavia. Vastaajista kuului miehistöön 57 %. Aliupseereita oli 34 % ja upseereita 9 %. Varusmiesvastaajista upseerikokelaita ohjeistettiin valitsemaan henkilöstöryhmäkseen upseeri.

Taulukko 2. Tutkittujen komppanioiden asevelvollisuuden vaihe, vastaajamäärät ja henkilöstöryhmien jakauma yksiköittäin (n = 271).

Joukko	Asevelvollisuuden vaihe	n	Henkilöstöryhmä		
			Miehistö	Aliupseerit	Upseerit
I	Varusmiehet	62	47	14	1
II	Reserviläiset	72	48	16	8
III	Reserviläiset	137	60	63	14
		271	155	93	23

Komppaniat olivat ikäjakaumiltaan kolme erilaista joukkoa. Varusmiesjoukossa I kaikki vastaajat olivat 18–26-vuotiaita. Reserviläisjoukoissa asevelvolliset olivat huomattavasti vanhempia. Reserviläisjoukon II iän moodi ja mediaani olivat ikäryhmässä 30–35. Reserviläisjoukon III vastaajien iän moodi ja ikäryhmien mediaani olivat molemmat yli 36 vuotta. Vastaajista pääosa oli reserviläisiä ja noin viidennes oli varusmiehiä (taulukko 3). Vastaajista vain kaksi oli naisia, joita ei eroteltu vähäisen määrän vuoksi omaksi taustamuuttajaluokakseen.

Taulukko 3. Henkilöstöryhmäkohtaiset jakaumat vastaajien iän, sukupuolen ja asevelvollisuuden vaiheen suhteen (n = 271).

	Ikä						Asevelvollisuuden vaihe ¹		Yhteensä %
	18–20	21–23	24–26	27–29	30–35	>36	Vm	Res	
Miehistö	12,9 %	5,2 %	0,7 %	8,1 %	19,2 %	11,1 %	17,7 %	39,5 %	57,2
Aliupseeri	4,1 %	2,6 %	0,4 %	2,6 %	8,9 %	15,9 %	5,2 %	29,2 %	33,9
Upseeri	0,0 %	0,4 %	0,4 %	2,2 %	2,2 %	3,3 %	0,4 %	8,1 %	8,1
Yhteensä	17,0 %	8,1 %	1,5 %	12,9 %	30,3 %	30,3 %	23,2 %	76,8 %	100 %

Asevelvollisuuden vaihe¹: Vm = varusmiehet ja Res = reserviläiset.

Kysely ja aineiston kerääminen

Maavoimien taisteluharjoituksessa keväällä 2016 kerätyn aineiston käyttöön tätä tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Pääesikunnalta (AM8244).

Aineistonkeruussa käytetty kysymyssarja on laadittu Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen Toimintakykyosastolla. Käytettyyn kysymyssarjaan sisältyi yhteensä 66 kysymystä. Kysymyssarjan kysymyksistä kuusi oli taustamuuttajakysymyksiä, ja 10 kysymystä koski toimintakykyä ja koettua stressiä. Loput 49 kysymystä olivat väittämiä, joihin vastattiin 5-portaisella Likert-asteikolla. Väittämien teemoina olivat oma toimintakyky sotilaana, ryhmäkiinteys, johtaminen, luottamus toiminnan tehokkuuteen, maanpuolustustahto, toimintakyvyn tukeminen, tehtävän merkityksellisyys ja sitoutuminen tehtävään sekä mieliala.

Aineiston analysointi

Aineiston analyysissä taustamuuttujina käytettiin vastaajan ikää, asevelvollisuuden vaihetta ja henkilöstöryhmää. Henkilöstöryhmää käytettiin erottelemaan vastaajista miehistöön, aliupseeristoon ja upseeristoon kuuluvat vastaajat, koska näillä odotettiin olevan merkitystä erojen tuottajana maanpuolustustahdossa ja taisteluun sitoutumisessa.

Summamuuttujien muodostamiseksi aineistolle tehtiin pääkomponenttianalyysi, joka varimax-rotatoitiin (IBM SPSS Statistics 21). Tässä tutkimuksessa käytettiin kahta summamuuttujaa: maanpuolustustahto sekä taistelutahto. *Maanpuolustustahdon* summamuuttuja muodostui neljästä kysymyksestä², jotka latautuivat selittämään maanpuolustustahtoa. Myös *taistelutahdon* summamuuttujaan latautui neljä kysymystä³, jotka mittaavat tehtävän merkityksellisyyden kokemusta ja tehtävään sitoutumista.

Summamuuttujien sisäinen reliabiliteetti, se kuinka hyvin muuttujat mittaavat samaa asiaa, testattiin Cronbachin Alphalla. Kummankin tässä tutkimuksessa käytetyn summamuuttujan sisäistä reliabiliteettia voidaan pitää hyvänä (Cronbachin Alpha > 0,6). Pääkomponenttianalyysin perusteella komponentteihin latautuvien kysymysten vahvuus varmennettiin laskemalla niiden kommunaliteetit. Molemmissa pääkomponenteissa kommunaliteetit ovat korkeat (0,443 – 0,766) eli muuttujat latautuvat komponenttiin voimakkaasti.

Summamuuttujien jakaumat olivat vahvasti oikealle vinoja, eivätkä ne noudattaneet normaalijakaumaa vastaajien iän, henkilöstöryhmän tai asevelvollisuuden vaiheen suhteen (Kolmagorov-Smirnov, $p < ,001$; Shapiro-Wilk, $p < ,001$). Muuttujien väliset varianssit eivät olleet yhtä suuret (Levenen testin merkitsevyytaso, $p < 0,005$), joten summamuuttujien ja taustamuuttujien välisiä yhteyksiä tarkastelevana Post Hoc

-
- 2 1. Ymmärrän miksi maata on vakavassa kriisitilanteessa puolustettava; 2. Minusta on oikein, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia puolustamaan maata aseellisesti; 3. Koen Suomen puolustamisen arvoisena ja 4. Minulle on itsestäänselvyys, että taistelen Suomen itsenäisyyden säilymisen puolesta.
 - 3 1. Oman joukkoni sodan ajan tehtävä on tärkeä 2. Ymmärrän miten oma tehtäväni liittyy lähimmän ryhmäni tehtävään. 3. Haluan suoriutua omista sotilastehtävistäni mahdollisimman hyvin; 4. Olen tarvittaessa valmis suuriinkin ponnistuksiin, että saamme tehtävämme kunnolla suoritetuksi.

-testinä käytettiin Dunnetin T3-testiä. Koska aineisto ei ollut normaalisti jakautunut eivätkä varianssit olleet yhtä suuret, päädyttiin käyttämään epäparametristä testiä (Kruskall-Wallis).

Asevelvollisuuden vaiheen riippuvuutta maanpuolustustahtoon ja taisteluun sitoutumiseen testattiin T-testillä. Tuloksissa raportoitiin vapausasteiden lukumäärä (df) ja p-arvo, jonka merkitsevyytensä pidettiin $p < 0,05$. Selitysaste, kuinka suuren osan selittävä muuttuja selittää selitettävän muuttujan vaihtelusta, raportoitiin Etan neliö -tunnusluvulla (Eta Squared).

Kysymyskohtaisesti tarkasteltiin vastausten prosentti- ja frekvenssijakaumia. Samaa mieltä oleviin yhdistettiin väittämien kanssa täysin samaa mieltä (arvo 5) ja osittain samaa mieltä (arvo 4) olevat vastaukset. Väittämien kanssa eri mieltä oleviin vastauksiin yhdistettiin täysin (1) tai osittain eri mieltä (2) olevat vastaukset.

Aineistossa ($n = 271$) yhden upseerin vastaukset olivat poikkeuksellisen alhaisella tasolla muihin upseereihin verrattuna. Kyseisen vastaajan vastaukset poikkesivat upseereiden vastausten keskiarvoista maanpuolustustahdon osalta 3,6 keskihajonnan ja taistelutahdon osalta 1,3 keskihajonnan verran, joten vastaukset poistettiin aineistosta poikkeavina havaintona. Tulokset laskettiin ja analysoitiin aineistosta, jonka $n = 270$.

Kirjoittajat ja tutkimuksen rahoittajat

Vastuukirjoittaja KM Jarkko Kosonen on kirjoittanut artikkelin osin virkatyönä Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO-tutkimusprojektissa ja osittain Jenny ja Antti Wihurin rahaston myöntämällä tutkimusapurahalla.

Aineiston keräämisessä käytetty kysymyssarja on laadittu Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen Toimintakykyosastolla. Sen laadinnasta ovat vastanneet KT Jenni Harala ja PsT Petteri Simola.

Tutkimuksen toteutuksen on mahdollistanut Maavoimien esikunnan myönteinen suhtautuminen tutkimuslupaan ja Pääesikunnan koulutusosaston myöntämä tutkimuslupa Maavoimien harjoituksessa kerätyn aineiston käyttöön. Maavoimien tutkijareserviläisillä oli merkittävä rooli aineiston keräämisessä ja tutkimuksen onnistumisessa.

Nuorisotutkimusseuran matka-apuraha mahdollisti artikkelikäsi-kirjoituksen esittelyn ja arvokkaat kommentit ISMS:n konferenssissa Puolassa lokakuussa 2016.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Allen, Natalie & Meyer, John P. (1990) The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology* vol. 63, 1–18.
- Bury, Patrick (2016) Recruitment and Retention in British Army Reserve Logistics Units. *Armed Forces & Society*. July 2016.
- Caforio, Giuseppe (2003) *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Kluwer.
- Castanha, Filipa & Chambel, Maria José & Lopes, Silvia & Oliveira-Cruz, Fernando (2016) Relational Job Characteristics and Work Engagement: Mediation by Prosocial Motivation. *Military Psychology* vol 28 (4), 226–240.
- Catignani, Sergio (2004) *Motivating soldiers: the example of the Israeli defense forces*. U.S. Army War College, Autumn 2004, Vol. 34 (3).
- Cronberg, Tarja (2006) Maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja Euroopan puolustusolottuvuus. Teoksessa Sanna Rummakko (toim.) *Tahdon asia – Suomalainen maanpuolustus murroksessa*. Helsinki: Like.
- Deci, Edward L. & Ryan, Richard M. (2000) The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 2000, nro Vol. 11, No. 4, 227–268.
- Delamater, John & Katz, Daniel & Kelman, Herbert (1969) On the nature of national involvement: a preliminary study. *Journal of Conflict Resolution* vol. 13 (3), 320–357.
- Eskola, Antti (1962) Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset. *Tiede ja ase* vol. 20, 5–90.
- Eskola, Antti (2004) Maanpuolustustahdon muuttuvat puitteet ja kytkennät. Teoksessa Aki-Mauri Huhtinen & Risto Sinkko (toim.) *Maanpuolustustahto tutkimuskohteena – Kylmästä sodasta informaatioisotaan*. Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat 12. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Fennell, Jonathan (2014) Morale and Combat Performance: An Introduction. *Journal of Strategic Studies* vol. 37 (6–7).
- Harinen, Olli (2012) *Sotilaiden epäviralliset ryhmänormit kolmessa jalkaväkikompaniaa koskeneessa empiirisessä tutkimuksessa*. Julkaisusarja 1 (3). Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Harinen, Olli & Hannola, Anitta (2013) *Varusmiesten maanpuolustustahto 2010-luvun alkupuolella. Tutkimustuloksia puolustusvoimissa tehdyistä varusmiesten lopukyselyistä*. Julkaisusarja 1, No. 2/2013. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Helkama, Klaus (2015) *Suomalaisten arvot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Joas, Hans (2003) *War and Modernity: Studies in the History of Violence in the 20th Century*. Cambridge: Polity.
- Kellett, Anthony (1982) *Combat Motivation. The Behaviour of Soldiers in Battle*. Boston: Kluwer.
- Laitinen, Kari J. (2010) Ohi on. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 107 & Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 43. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura.
- Leimu, Heikki & Harinen, Olli & Sinkko, Risto (2008) *Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa*. Julkaisusarja 1, No. 1/2008. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Leskinen, Jukka (2006) Taistelutahto ja sotaonni. *Tiede ja ase* vol 64, 28–36.
- Malesevic, Sinisa (2010) *The Sociology of War and Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meyer, John P. & Allen Natalie (1987) Organizational Commitment: Toward a three-component model, Research Bulletin No. 660. London: The University of Western Ontario.
- MTS (2016a) Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2016. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Helsinki: Puolustusministeriö.
- MTS (2016b) Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 2/2016. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Helsinki: Puolustusministeriö.
- MTS (2007) Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia joulukuu 2007. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2010) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107 & Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 43. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura.
- Myyry, Liisa (2009) *”Et kai se siit tulee, et se pitää nähdä jotenkin se kohde puolustettavana ja arvokkaana”*. Käsitteitä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Puolustusministeriö ja Helsingin yliopisto. Julkaistu internetissä. Viitattu 10.5.2016. (www.defmin.fi/index.phtml?s=480)
- Ojajärvi, Anni & Laukkanen, Tiia (2015) Varusmiespalvelus miesten omaelämäkertoissa. *Kasvatus & Aika* vol 10 (2), 18–31.
- Ouellet, Eric (2005) New Directions in Military Sociology. Teoksessa Eric Ouellet (ed.) *New Directions in Military Sociology*. Whitby: De Sitter Publications.
- Park, Sejin & Shoieb, Zienab & Taylor, Ronald E. (2016) Message Strategies in Military Recruitment Advertising. *Armed Forces & Society* vol 42. April 2016.
- Salasuo, Mikko (2010) Nuorten suhde sotiemme suureen kertomukseen. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107 & Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 43. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura.

- Salo, Mikael (2008) *Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service*. Department of Teacher Education. Tampere: University of Tampere.
- Salo, Mikael (2009) *Commitment to military service among Finnish conscripts*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. (YEK-työ.)
- Shirom, Arie (1976) On Some Correlates of Combat Performance. *Administrative Science Quarterly*, Sage. Vol 21, No 3, 419–432.
- Sinivuo, Juhani (2011) *Sotilasryhmän dynamiikka, taistelumoraali ja suorituskyky*. Julkaisusarja 1, nro 3/2011. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sinkko, Risto (2015) *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumisesta selittävänä tekijänä*. Julkaisusarja 1 (2). Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Stouffer, Samuel A. (ed.) (1949) Suchman, Edward A. & DeVinney, Leland & Star, Shirley A. & Williams, Robin M. (1949) *The American Soldier: Combat and Its Aftermath*. Clinton, Massachusetts: Princeton University Press.
- Van den Aker, Peter & Duel, Jacco & Soeters, Joseph (2016) Combat Motivation and Combat Action Dutch Soldiers in Operations since the Second World War. *Armed Forces & Society* vol. 42, 211–225.
- Wessely, Simon (2006) Twentieth-Century theories on Combat Motivation and Breakdown. *Journal of Contemporary History* vol 41 (2), 269–286.
- Wong, Leonard & Kolditz, Thomas A. & Millen, Raymond A. & Potter, Terrence M. (2003) *Why Do They Fight: Combat Motivation in the Iraqi War*. Carlisle: U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.
- Wong, Leonard (2006) Combat Motivation in Today's Soldiers. *Armed Forces and Society*. Sage Publications. Vol. 32, No. 4, 659–663.
- Woodruff, Todd & Kelty, Ryan & Segal, David R. (2006) Propensity to Serve and Motivation to Enlist among American Combat Soldiers. *Armed Forces & Society* vol. 32 (3), 353–366.

MUUT LÄHTEET

- AM8244/28.4.2016 *Pääesikunnan koulutusosaston hallintopäätös Jarkko Kososen tutkimuslupahakemukseen*.
Asevelvollisuuslaki, 28.12.2007/1438.
- CIA World Factbook 2013*. Countries Compared by Military service age and obligation. International Statistics at NationMaster.com. (Viitattu 24.4.2017.) <http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Military/Military-service-age-and-obligation>
- Eurobarometri 85* (2016) Euroopan komissio.
- Eurostat (2010) *Household Structure in the EU*. Eurostat Methodologies and Working Papers. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5848337/KS-RA-10-024-EN.PDF/5daa0a6a-f773-4dcd-82de-ab09ed10c907>. (Viitattu 24.4.2017.)
- Niinistö, Sauli (2015) *Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä*

- Eduskunnan Pikkuparlamentissa 25.8.2015.* Tasavallan presidentin kanslia. Puheet. <http://www.tpk.fi/public/default.aspx?contentid=333027>. (Viitattu 5.2.2016.)
- Suomen perustuslaki*, 11.6.1999/731.
- Poliisibarometri 2016. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta.* Sisäministeriön julkaisu 27/2016. Helsinki: Sisäministeriö.
- Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet* (2014) Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2014. Helsinki: Eduskunta.
- Puolustusvoimat (2016a) Asevelvollisuuden toteutuminen -tilasto.* Ikäluokka 1985 (velvollisuus suorittaa varusmiespalvelus päättynyt 31.12.2015). Pääesikunta, Operatiivinen osasto.
- Puolustusvoimat (2016b) Reserviin siirtyneet naiset -tilasto.* Pääesikunta, Operatiivinen osasto.
- Suomalainen asevelvollisuus* (2010) Helsinki: Puolustusministeriö.
- Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni & Laukkanen, Tiia (2015) *Isältä pojalle ja takaisin – ylisukupolvinen maanpuolustustustahto.* Tiivistelmäraportti. MATINE 2015/2500M-0020. http://www.defmin.fi/files/3366/2500M-0020_MATINE_Summary_Report.pdf (Viitattu 23.9.2016.)
- The WIN/ Gallup international (2014) *End of Year Survey 2014.* Julkaistu internetissä 30.12.2014. http://www.wingia.com/en/services/end_of_year_survey_2014/regional_results/8/46 (Viitattu 23.4.2016.)

LIITTEET

Taulukko 4. Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon tunnusluvut henkilöstöryhmittäin (miehistö, aliupseerit ja upseerit), n = 270.

	Miehistö, n = 155					Aliupseerit, n = 93					Upseerit, n = 23				
	ka.	SD.	SE.	Min	Max	ka.	SD.	SE.	Min	Max	ka.	SD.	SE.	Min	Max
Maanpuolustustahto	4,5677	0,72988	0,05863	1,50	5,00	4,7903	0,47960	0,04973	2,00	5,00	4,932	0,2337	0,0498	4,00	5,00
Taistelutahto	4,3226	0,73688	0,05919	1,50	5,00	4,5430	0,49402	0,05123	3,00	5,00	4,6705	0,37310	0,0796	4,00	5,00

Taulukko 5. Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon riippuvuus henkilöstöryhmään, asevelvollisuuden vaiheeseen ja asevelvollisten ikään, n = 270.

	Maanpuolustustahto		Taistelutahto	
	Kruskal-Wallis ¹ df; Sig.	T-testi, Sig.	Kruskal-Wallis ¹ df; Sig.	T-testi, Sig.
Henkilöstöryhmä	2; 0,002	0,002	2; 0,026	0,026
Asevelvollisuuden vaihe				
Ikä	5; < 0,000	0,071	5; 0,093	0,046

Koska aineisto ei ollut normaalijakautunut ja varianssit olivat erisuuret (Levenen testi < 0,05), käytettiin ei-parametrista testiä Kruskal-Wallis¹. Selitysasteen² tunnuslukuna on käytetty Eta neliö (Eta Squared). Tilastollisen merkitsevyyden raja-arvona pidettiin p < 0,005.

Taulukko 6. Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon sekä henkilöstöryhmän välinen monivertailu (n = 270).

Dunnett T3	Maanpuolustustahto		Taistelutahto	
	ka.	SD.	ka.	Sig.
Miehistö	4,012	0,012	0,016	
Miehistö	0,001	0,001	0,003	
Allupseeri	0,137	0,137	0,454	

Taulukko 7. Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon tunnusluvut asevelvollisuuden vaiheen mukaisesti, (n = 270).

	Varusmiehet, n = 62			Reserviiläiset, n = 208			Asevelvollisuuden vaihe, n = 270		
	ka.	SD.	SE.	ka.	SD.	SE.	ka.	SD.	T-testi, Sig.
Maanpuolustustahto	4,4113	0,7603	0,0965	4,7524	0,57315	0,03974	0,03974	0,03974	0,002
Taistelutahto	4,2339	0,8083	0,10266	4,4844	0,58312	0,04043	0,04043	0,04043	0,026

Tilastollisen merkitsevyyden raja-arvona pidettiin T-testin arvoa $p < 0,005$.

Taulukko 8. Maanpuolustustahdon ja taistelutahdon tunnusluvut komppanioittain, n = 270.

	I komppania, n = 61			II komppania, n = 72			III komppania, n = 137		
	ka.	SD.	SE.	ka.	SD.	SE.	ka.	SD.	SE.
Maanpuolustustahto	4,4016	0,7627	0,0977	4,618	0,73395	0,08650	4,8248	0,45208	0,03862
Taistelutahto	4,2254	0,8123	0,1040	4,465	0,59974	0,07068	4,4964	0,57441	0,04908

**Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen
– siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia
asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta**

Kosonen Jarkko, Puustinen Alisa & Tallberg Teemu

Sociologia, vol. 56:3, 300–319.

Kosonen on esitellyt artikkelin Sosiologipäivien,
Turvallisuuden ja maanpuolustuksen sosiologia -työryhmässä,
Joensuussa 15.–16.3.2018.

Uudelleenjulkaistu *Sociologia*-lehden luvalla.

Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen

Siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivalttiosta

Jarkko Kosonen, Alisa Puustinen ja Teemu Tallberg

Abstrakti

Artikkelissa tarkastellaan, miten ja millaisista tekijöistä kansalaisen suhde maanpuolustukseen rakentuu. Aineistona ovat siviilipalvelusta suorittavien ja reservistä eroavien suomalaisten asevelvollisten haastattelut (71 henkilöä). Tutkimuksen perusteella muodostetaan maanpuolustussuhteen käsite, joka jäsentää kansalaisuuden kehityksessä yksilön suhdetta maanpuolustukseen ja valtion tuottamaan turvallisuuteen. Se tarjoaa mahdollisuuksia tulkita yksilön valintoja osana kansalaisuutta, yhteisöjen jäsenyyttä ja yhteiskuntaa. Yksilö asemoituu maanpuolustukseen maanpuolustusasenteen, -luottamuksen, -osaamisen ja -toimijuuden kautta. Maanpuolustussuhdetta kehystäviä tekijöitä ovat kansalaisen kiinnittyminen yhteiskuntaan, kokemus omasta maasta puolustamisen arvoisena sekä käsitykset omaan maahan kohdistuvista uhkista ja niihin vastaamisesta. Yksilön henkilökohtainen maanpuolustussuhde tai -tahto eivät ole tutkimuksemme perusteella sidoksissa aseelliseen maanpuolustukseen tai asepalveluksen suorittamiseen. Tulostemme mukaan kansalaisuuteen koetaan kuuluvan velvollisuus osallistua maanpuolustuksen ja yhteiskunnan turvaamisen tehtäviin, mutta osa kansalaisista haluaa hakea omaa rooliaan asevelvollisuussotilaan sijaan yhteiskunnan kokonais turvallisuuden toimijoina.

ASIASANAT: Asevelvollisuus, kansalaisuus, maanpuolustus, maanpuolustustahto, maanpuolustussuhde

Johdanto

Kansalaisuuden ja maanpuolustuksen väliset suhteet ovat Suomessa käymistilassa. Keskustelunavauksia asevelvollisuuden laajentamisesta jossakin muodossa molempia sukupuolia koskevaksi on lähivuosina ollut monia, ja puolustusvaliokunta on valmistellut hanketta kansalaispalveluksen kehittämiseksi (esim. Karkkola 2017). Useat puolueet, puolueiden nuorisjärjestöt ja maanpuolustusjärjestöt ilmaisivat vuonna 2017 tukensa koko ikäluokkaa velvoittaville kutsunnoille, asevelvollisuuden laajentamiselle tai kansalaispalveluksen käyttöönotolle sukupuolesta riippumattomana velvollisuutena. Keväällä 2018 julkaistiin selvitys, jossa

tarkasteltiin, voisiko kansalaispalvelus vastata nykyjärjestelmää laajemmin kokonaisturvallisuuden tarpeisiin ja miten kukin ikäluokka kokonaisuudessaan voitaisiin osallistaa maanpuolustuksen ja yhteisen turvallisuuden edistämiseen (Elisabeth Rehn – Bank Of Ideas 2018). Samaan aikaan viranomaiset ja eri oikeusasteet ovat tarkastelleet asevelvollisuudesta vapautumisen perusteiden yhdenvertaisuutta ahvenanmaalaisten miesten, Jehovan todistajien ja totaalikieltäytyjien tapauksissa (Puolustusministeriö 2018; Helsingin hovioikeus 2018).

Suomen puolustusjärjestelmä perustuu yleiseen asevelvollisuuteen, mikä pohjustaa kansalaisten suhdetta maanpuolustukseen: Miehet ovat asevelvollisia ja heidän odotetaan suorittavan siihen kuu-

luvan palveluksen, ellei heitä vapauteta siitä esimerkiksi terveydellisistä syistä. Naiset voivat suorittaa vapaaehtoisen asepalveluksen, jonka kautta heistä tulee asevelvollisia. Asevelvollisuuden nykyinen vain miehiä velvoittava muoto on saanut julkisuudessa kritiikkiä muun muassa tasa-arvon ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Kuitenkin Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) kyselytutkimuksessa miesten yleiseen asevelvollisuuteen ja koko miespuolisen ikäluokan sotilaalliseen koulutukseen perustuva puolustusjärjestelmä sai tämän vuosituhannen vahvimman kannatuksensa, kun 81 prosenttia suomalaisista ilmoitti tukevasa nykyisen järjestelmän säilyttämistä (MTS 2017, 42).

Maanpuolustustahto on kuulunut suomalaisen sotilassosiologisen tutkimuksen perusteemoihin 1950-luvulta lähtien, joskin se on ollut Suomessa varsin pienen piirin kiinnostuksen kohde. Sitä on tutkittu Puolustusvoimissa (esim. Kosonen ym. 2017; Sinkko 2015; Harinen & Hannola 2013), mitattu MTS:n kyselytutkimuksissa (MTS 2017) sekä sivuttu muissa sosiologisesti virittyneissä asevoimia koskevissa tutkimuksissa (mm. Laitinen & Nokkala 2005; Ojajärvi 2015; Myllyniemi 2010, 58; Myyry 2009; Salo 2008; Sinkko ym. 2008). Käsitteenä maanpuolustustahtoa on käytetty myös sosiaalipsykologiassa asenne- ja arvotutkimuksen teoriakehyksissä (Helkama 2015; Myyry 2009). Maanpuolustustahdon mittaaminen Suomessa perustuu ruotsalaiseen maanpuolustuksen asennetutkimuksen perinteeseen. Ensimmäisen kerran tätä on hyödynnetty Suomessa Jaakko Valtasen (1954) tutkimuksessa (Huhtinen & Sinkko 2004, ks. myös Eskola 1962) ja sittemmin Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan sekä MTS:n mielipidetutkimuksissa (Leimu, Harine & Sinkko 2008).

Maanpuolustustahdon edistäminen on säädetty puolustusvoimien tehtäväksi (Laki puolustusvoimista 1 luku, 2 §). Sen ylläpitäminen on myös osa vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen toimintaa (Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 5 luku, 25 §). Asevelvollisuusinstituution on itsessään katsottu olevan maanpuolustustahtoa ylläpitävä tekijä (Laitinen & Nokkala 2005, 42), mutta laajemmin maanpuolustushenkeä rakennetaan monilla puolustushallinnon viestinnän ja koulutuksen

keinoilla. Kansalaisten maanpuolustustahdon taustasta kannetaan julkisesti huolta, ja se on poliittisessa retoriikassa usein käytetty termi.

Mielipidemittausten perusteella suomalaisten suhtautuminen aseelliseen puolustukseen on myönteistä ja nykyjärjestelmää tukevaa (MTS 2017, 41–45). Halukkuus puolustaa maata on kansainvälisesti vertailluna korkealla tasolla (The WIN/Gallup International 2015). Maanpuolustustahto on pysynyt Suomessa, kuten Ruotsissakin, lähes vakiona viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana (MSB 2016, 92; MTS 2017, 42) taloudellisista ja poliittisista suhdanteista sekä turvallisuusympäristössä ja puolustusjärjestelmän rakenteissa tapahtuneista muutoksista huolimatta. Vaikka mitattu maanpuolustustahto on yhden mielipidekysymyksen¹ aikasarjojen perusteella pysynyt lähes muuttumattomana, voidaan olettaa, että maanpuolustustahdon sisältö, kansalaisten maanpuolustukselle antamat merkitykset sekä kansalaisten suhde maanpuolustukseen elävät ajassa.

Maanpuolustustahdon mittausperinne on kaventanut ilmiön teoreettista tarkastelua, käsitteen operationalisointia (ks. Hoikkala, Salasuo & Ojajärvi 2009; Sinkko 2015, 150) sekä kuvaa kansalaisten suhteesta maanpuolustukseen (pl. Myyry 2009). Vakiintunutta käsitettä on määritelty eri tavoilla, ja sen merkitystä yhteiskunnassa on yritetty selittää, mutta uudet avaukset maanpuolustustahdon tutkimiseksi tai jäsentämiseksi ovat jääneet vähäisiksi. Maanpuolustustahdon tutkimusperinteestä on puuttunut lähes kokonaan kansalaisuuden ja maanpuolustuksen välisen suhteen sekä kansalaisuuteen Suomessa kiinteästi liittyvän asevelvollisuuden teoreettinen tarkastelu.

Aiemmissä tutkimuksissa toteutettujen kyselyaineistojen tilastollisen analyysin lisäksi tarvitaan laadullista tutkimusta ja tulkintaa kansalaisten suhtautumisesta maanpuolustukseen, mielipiteiden taustalla vaikuttavista tekijöistä sekä kansalaisten

¹ Maanpuolustustahdon mittaamisessa käytetty kysymys on: ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” (MTS 2017, 46).

tietämyksen tasosta maanpuolustukseen liittyvissä asioissa. Maanpuolustus ja hyvinvointivaltio ovat kaksi kansalaisuuden säiettä tai foorumia, joiden kautta voidaan tarkastella kansalaisen suhdetta valtioon. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten ja millaisista tekijöistä kansalaisten suhde maanpuolustukseen rakentuu suomalaisen asevelvollisuuden kontekstissa ja sen marginaaleissa. Tutkimuksemme kysyy, miten suhde maanpuolustukseen rakentuu osana kansalaisuutta ja miten suhdetta voidaan jäsentää erityisesti kansalaisten näkökulmasta. Miten maanpuolustusta konstruoidaan ja mitkä ovat keskeisiä ulottuvuuksia asevelvollisten kansalaisten suhteessa maanpuolustukseen?

Näiden suhteiden rakentumisen ymmärtäminen ja niihin liittyvien tekijöiden hahmottaminen on mahdollista tarkastelemalla sellaisten yksilöiden kokemuksia, jotka ovat pohtineet asevelvollisuutta henkilökohtaisesti. Tutkiessamme kansalaisten suhdetta hyvinvointivaltioon ja maanpuolustukseen, valitsimme kohderyhmäksi Suomen kansalaiset, jotka ovat lakiin ja kansalaisuuteen perustuen asevelvollisia. Aiempien tutkimusten ja havaintojen perusteella kansalaisten tietämys maanpuolustuksesta on varsin vähäistä, eivätkä nämä teemat ole kansalaisilla aktiivisen pohdinnan tai puntaroinnin kohteina (ks. esim. Jalava ym. 2017; Raisio ym. 2017). Valitsimme haastattelujen kohderyhmiksi henkilöt, jotka olivat pohtineet suhdettaan maanpuolustukseen asevelvollisuuden kautta: siviilipalvelusta suorittavat miehet sekä reservistä eroavat asevelvolliset. Tutkimuksemme tulosten pohjalta esittelemme teoreettisena kontribuutiona käsitteen maanpuolustussuhde, joka laajentaa aiempaa sosiologista tutkimusta ja keskustelua kansalaisten maanpuolustustahdosta.

Kansalaisen suhde hyvinvointivaltioon ja maanpuolustukseen

Valtion ja kansalaisten välistä suhdetta voidaan jäsentää tutkimuksellisesti monin tavoin. Kansalaisen rooli yhteiskunnallisessa turvallisuustyönjaossa painottuu Suomessa asevelvollisuusinstituution ja maanpuolustusvelvollisuuden kautta maanpuolustukseen; muuhun turvallisuustyöhön osallistutaan lähinnä palkkatyön, vapaaehtoistoiminnan tai kan-

salaisosallistumisen kautta (Raisio ym. 2017; Tallberg 2017). Valtion yhtenä perustehtävänä on tuottaa turvallisuutta kansalaisille ja varautua kollektiivisesti puolustamaan itseään. Hyvinvointivaltiossa kansalaisuus jäsentyy oikeuksina ja velvollisuuksina, joista tässä yhteydessä tarkastelun keskiössä ovat maanpuolustus- ja asevelvollisuus.

Kansalaisuuden katsotaan muotoutuneen nykyiselleen modernisaation myötä kansallisvaltioissa. Tietyn alueen jäsenet ovat kansalaisuuden myötä integroituneet poliittisen yhteisön jäseniksi, ja kansalaisuus periytyy. (Kuusela 2006, 33; Turner 2001, 192; vrt. Gülalp 2013; Ware 2010.) Suomen kielen sana ”kansalaisuus” yhdistää itsessään sekä syntyperän (kansallisuus) että poliittisen yhteisön jäsenyyden merkitykset (Pulkkinen 2013, 178). Kansalaisuuden ytimenä on kysymys siitä, miten se määrittellään oikeuksiin ja velvollisuuksiin perustuvina suhteina (Kuusela & Saastamoinen 2006, 9; Marshall 1950, 10–11; Saastamoinen 2010, 230; Turner 2001). Hyvinvointi- ja kansallisvaltion kontekstissa on korostettu kansalaisoikeuksien ja -velvollisuuksien välistä vastavuoroisuutta (esim. Helkama 2015, 175; Saastamoinen 2010, 230). Oikeudet ovat joko perusoikeuksia, jotka saadaan kuulumalla tiettyyn ryhmään, tai etuoikeuksia, joita hankitaan palvelemalla valtiota (Ware 2010, 316). Bryan Turner (2001, 192–193; myös Saastamoinen & Kuusela 2006, 141–144) näkee kansalaisuuden prosesseina, joiden kautta, tai myötä, jaetaan erilaisia etuoikeuksia. Etuoikeuksien saavuttamiseen on ollut kolme tietä: työnteko (*work*), sota tai maanpuolustus (*war*) ja lisääntyminen tai perheen perustaminen (*reproduction*). Ajatus asevelvollisuudesta liittyy kansalaisten osallistumiseen maanpuolustukseen ja sitä kautta käsitykseen kansalaisuudesta palveluksena valtiolle ja tienä yksilön etuoikeuksien saavuttamiseen (Danielsbacka 2015; Eichler 2014; Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2015; Ware 2010). Hyvinvointivaltion kontekstissa kansalaisoikeuksien saavuttamisen ja asevelvollisuuden, tai siihen kuuluvan palveluksen, suorittamisen välillä ei ole suoraa yhteyttä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion kontekstissa kansalaisoikeudet määrittävät tasavertaisina perusoikeuksina, joita yksittäisen kansalaisen ei tarvitse ansaita vastavuoroisilla palveluksilla valtiolle.

Kansalaisuus rakentuu keskeisesti myös kansalaisten toiminnassa ja kokemuksina. Identiteettien rakentumisessa muut sosiaaliset kiinnittymiset ovat haastaneet valtioon sidoksissa olevan kansalaisuuden. Siksi kansalaisuusikäsitystä on syytä laajentaa paikkaan ja juridiseen asemaan liitetystä muodollisten oikeuksien tarkastelusta yksilön henkilökohtaisesti koettuun kuulumiseen, osallistumiseen tai ulkopuolisuuden kokemukseen (Heino 2017, 275). Yksilöllistyminen, yhteisöllisyyden muuttuminen ja verkostososiaalisuuden monet muodot yhdistyvät myös niin sanottuun maailmankansalaisuuden syntymiseen ja yleismaailmallisten ihmisoikeuksien sekä kulttuuristen oikeuksien korostumiseen (mm. Adres, Vanhuyesse & Vashti 2012; Güralp 2013; Johnson 2013; Saastamoinen 2010 & 2011; Turner 2001). Tämän johdosta kansalaisoikeudet eivät ole sidoksissa entiseen tapaan kansallisvaltion ”myöntämiin” sosiaalisiin tai poliittisiin oikeuksiin.

Nimensä mukaisesti hyvinvointivaltion tarkoitus on tuottaa hyvinvointia valtion kansalaisille. Suomessa hyvinvointivaltion käsitettä on käytetty 1950-luvun alusta lähtien kuvaamaan sekä yhteiskuntapolitiittisia tavoitteita että yhteiskunnassa kulloinkin vallinneita tiloja (Yeung ym. 2007, 11–12). Hyvinvointivaltion perusedellytyksinä pidetään valtion vastuuta kansalaisten välisestä tasa-arvosta, peruspalveluista, resursseja keskitetysti uudelleen jakavasta sosiaalipolitiikasta ja sosiaaliturvasta sekä korkeasta koulutus- ja työllisyysasteesta (Hänninen 2017, 20; Kosonen 1998, 105–111; Kujala & Danielsbacka 2015, 29–34; Saari 2006, 26; Uljas 2012, 50).

Suomessa ei ole totuttu puhumaan hyvinvointivaltiosta ja maanpuolustuksesta yhdessä. Hyvinvointivaltio on nähty sosiaalipoliittisena, kansalaisille julkisia palveluja tuottavana järjestelmänä (esim. Saari 2006, 26), ja maanpuolustukseen liittyvät keskustelut ovat olleet sidoksissa pikemminkin puolustus-, turvallisuus- ja ulkopoliittiseen kontekstiin. Asevoimat ovat kuitenkin aina suhteessa ja vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Puolustusvoimien suhde muuhun yhteiskuntaan rakentuu Suomessa valtionhallinnon, demokraattisen ja parlamentaarisen järjestelmän sekä yleisen asevelvollisuuden kautta. Maanpuolustus on osa laajempaa

kokonaisturvallisuuden² konseptia sekä valtion tehtävää turvallisuuden tuottajana ja takaajana (Turvallisuuskomitea 2018).

Monet Euroopan maat ovat luopuneet viime vuosikymmenten aikana asevelvollisuudesta ja supistaneet asevoimiensa kokoa (Pfaffenzeller 2010). Suomi on säilyttänyt yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan puolustusratkaisunsa, ja valtio velvoittaa asevelvollisia kansalaisia kouluttautumaan sekä osallistumaan maan aseellisen puolustuksen tehtäviin. Noin 95 prosenttia sodan ajan joukoista muodostuu asevelvollisista reserviläisistä. Pohjoismaissa puolustusratkaisut ovat kehittyneet hyvinvointivaltioiden rinnalla. Nämä ovat olleet tiiviissä yhteydessä toisiinsa, mikä on laajentanut maanpuolustusajattelua maan aseellisesta puolustuksesta muun muassa kriisinhallintaan ja laajan turvallisuuden tuottamiseen (Schouenborg 2015).

Maanpuolustusvelvollisuus on Suomen perustuslain mukaan Suomen kansalaisuuteen kuuluva velvollisuus³. Asevelvollisuuslaki tarkentaa tuota velvollisuutta miespuolisten kansalaisten osalta siten, että jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen (Asevelvollisuuslaki 1 luku, 2 §). Suomalaisista 87 prosenttia ilmoittaa, että mikäli Suomeen hyökätään, he ovat valmiita osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin

2 Kokonaisturvallisuus on yhteistoimintamalli, joka kuvaa yhteiskunnan varautumisen peruseriaatteet. Yhteiskunnan turvallisuusstrategian periaatteet kattavat varautumisen erilaisissa häiriö- tai poikkeustilanteissa. (Turvallisuuskomitea 2018.)

3 ”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.” (Perustuslaki 12 luku, 127 §.)

omien kykyjensä ja taitojensa mukaan (MTS 2017, 49). Asevelvollisuus, vapaaehtoinen maanpuolustus ja muut maanpuolustuskentän sosiaaliset instituutiot asettavat ja tarjoavat ihmisille erilaisia rooleja. Roolin muodostumiseen vaikuttavat useat tekijät, kuten lainsäädäntö, itselle koettu hyöty, konkreettiset mahdollisuudet (esim. työ- ja perhetilanne), motivaatio, kutsumus, vapaaehtoisuus ja velvollisuudentunto. (Griffith 2005; Krueger & Pedreza 2012; Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2015; Tallberg 2017, 191; Ware 2010). Vapaaehtoisuus ja järjestötoiminta maanpuolustuksen kentällä tarjoaa myös ei-asevelvollisille mahdollisuuden hakea itselleen roolia ja osallistua maanpuolustuksen kokonaisuuteen. Vapaaehtoisuuden kautta roolia maanpuolustuksessa hakevat erityisesti naiset. (Jalava ym. 2017; Raisio ym. 2017.)

Koetun osallisuuden ja konkreettisen toiminnan kokonaismaanpuolustuksen osana on nähty olevan yhteydessä asenteisiin maanpuolustusta ja asevoimia kohtaan (Griffith 2005; Krueger & Pedreza 2012; Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2015). Mitä läheisemmin henkilö on yhteydessä asevoimiin, sitä positiivisemmin hän niihin liittyviin asioihin suhtautuu (Krueger & Pedreza 2012). Tieto maanpuolustukseen liittyvistä asioista ja sosiodemografiset tekijät, kuten koulutus, ikä, sukupuoli, siviilisääty tai työasema, vaikuttavat yksilön asenteisiin ja kokemukseen omasta maasta puolustamisen arvoisena. Edelleen nämä vaikuttavat maanpuolustukseen liittyvään tahtoon, motivaatioon ja valintoihin, esimerkiksi valintaan asepalveluksen tai siviilipalveluksen välillä sekä päätökseen pysyä reservin tehtävässä (mm. Griffith 2005, 355–362; Terho 2010, 111). Kiinnittyminen yhteiskuntaan ja omaan lähiyhteisöön sekä yksilön kansainvälisyyden aste on tunnustettu tekijöiksi, jotka ovat yhteydessä tai vaikuttavat yksilön suhtautumiseen asepalvelukseen ja käsityksiin asevoimista (Adres, Vanhuyesse & Vashti 2012; Johnson 2013). Tällaisia tekijöitä ovat myös luottamus valtioon ja politiikkaan, näkemys uhkakuvista sekä patriotismi (Cannetti ym. 2014; myös Johnson 2013; Myyry 2009; Terho 2010, 111–112).

Aineisto ja menetelmä

Suomessa ei ole juurikaan tutkittu siviilipalvelusvelvollisia (pl. Kallunki 2013) eikä lainkaan reservistä eronneita asevelvollisia⁴. Tutkimuskysymyksiin pohjaten etsimme haastateltaviksi kansalaisia, joiden suhde maanpuolustukseen ja yhteiskuntaan on oletettavasti jollakin tavalla aktiivisen pohdinnan kohteena tai problematisoitunut. Reservistä eroavien suhteessa maanpuolustukseen on tapahtunut muutos aikuisiän aikana. Näiden muutosprosessien reflektointi haastatteluissa toi toivomallamme tavalla esiin erilaisia olottuvuuksia suhteessa maanpuolustukseen. Siviilipalvelusvelvollisten marginaaliasema maanpuolustuksen kentällä sekä tutkijoiden asemoituminen Puolustusvoimien edustajina suhteessa haastateltaviin taas synnyttivät yhdessä odotetun jännitteen, jossa haastateltavat peilasivat omia kokemuksiaan, näkemyksiään ja toimintaansa valtavirtaan (aseellisen maanpuolustuksen käytäntöihin ja rakenteisiin, kuten varusmiespalvelukseen). Tämä jännite tuotti moniulotteista, aineistollisesti rikasta puhetta. Näistä kohderyhmistä saimme kerättyä aineiston, jossa on edustettuna eri-ikäisiä asepalveluksen suorittaneita, sen keskeyttäneitä, suoraan siviilipalveluksen valinneita sekä reservistä eroavia asevelvollisia kansalaisia. Kaikki haastateltavat olivat miehiä.

Tutkimuksen aineistona ovat suomalaisten asevelvollisten 46 yksilö- ja seitsemän ryhmähaastattelua (yhteensä 71 haastateltavaa). Artikkelin kolme kirjoittajaa tekivät haastattelut vuonna 2017. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina tee-

⁴ Reservistä eroavat ovat asevelvollisia, jotka ovat suorittaneet varusmiespalveluksen loppuun ja hakeutuneet sen jälkeen reservissä ollessaan siviilipalvelukseen. Nykyisin viisi vuorokautta kestävän täydennyspalveluskoulutuksen jälkeen heidät vapautetaan asevelvollisuuslaissa säädetyn muun palveluksen suorittamisesta, heidän sodanajan sijoituksensa puretaan ja heistä tulee siviilipalvelusvelvollisia (Siviilipalveluslaki 1 ja 12 §). Käytämme tekstissä nimitystä reservistä eroava, koska haastateltavat kokivat ensisijaisesti eroavansa reservistä sen sijaan, että he siirtyivät siviilipalvelukseen (kuten lainsäädäntö asian määrittelee).

mahaastatteluina ja niiden kohteina olivat reservistä eroavat sekä siviilipalveluksen valinneet asevelvolliset. Siviilipalvelusvelvollisten haastattelut tehtiin Siviilipalveluskeskuksessa siviilipalveluksen peruskoulutusjakson aikana ja reservistä eroavien haastattelut Pelastusopistolla kahden täydennyspalveluskoulutusjakson aikana. Haastattelujen toteuttamista varten haettiin tutkimuslupa kyseisten koulutusten järjestämisestä vastaavalta Siviilipalveluskeskukselta. Haastattelujen toteutus, haastateltavien ikäjakauma, koulutustausta ja poliittiset näkemykset on kuvattu Liitteessä 1.

Haastattelut perustuivat haastateltavien vapaaehtoisuuteen. Jokaisen haastateltavan kanssa tehtiin haastattelusopimus ja käytiin läpi tutkimuksen tarkoitus sekä kerättävän aineiston käyttö- ja säilytysperiaatteet. Haastattelujen teemat käsittelivät laajasti kansalaisuuteen liittyvää suhdetta hyvinvointivaltioon ja maanpuolustukseen, vastavuoroisuutta hyvinvointivaltiossa, työnjakoa turvallisuusasioissa sekä kokemusta ja luottamusta suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen toimintaan. Haastattelut nauhoitettiin⁵ ja aineisto litteroitiin tekstimuotoon sisällön analyysia varten.

Empiiristä aineistoa käytetään tässä artikkelissa uuden tiedon rakentamisen ja merkitysten ymmärtämisen välineenä. Kolmen tutkijan yhteiset kentätöväiheet ja niiden aikana käydyt keskustelut pohjüstivat aineiston varsinaista analyysia, jonka yksi tutkija (Kosonen) teki aineistolähtöisellä ja toinen (Puustinen) teoriaohjaavalla sisällönanalyysilla (sisällönanalyysitavoista ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–133; Moilanen & Räihä 2015, 61–71; tutkijatriangulaatiosta ks. Eskola & Suoranta 2014, 70). Analyysissa laaja aineisto käytiin läpi systemaattisesti jakamalla sitä kategorioihin. Aineistolähtöisen analyysin kautta muodostui 37 kategoriata, joiden alle muodostui 589 alakategoriaa. Teoriaohjaavalla analyysilla testattiin, jaottelevatko

⁵ Kaksi haastateltavaa (reservistä eroavista) eivät antaneet lupaa nauhoittaa haastattelua, mutta he antoivat luvan käyttää haastattelua tutkimusaineistona. Näistä haastatteluista tehtiin kirjalliset muistutpanot, joiden perusteella ne on sisällytetty aineistoon.

aiemman tutkimuksen perusteella muodostetut, kansalaisen ja valtion välistä suhdetta kuvaavat analyysiyksiköt empiiristä aineistoamme loogisella tavalla. Analyysien tulokset yhdistettiin kategorioiden analyysiyksiköiden sisältöjen mukaisesti ja niistä abstrahoititiin käsitteellinen näkemys tutkittavasta ilmiöstä (Liite 2). Tuloksena oli seitsemän kansalaisen suhdetta maanpuolustukseen kuvaavaa tekijää. Aineiston analyysin ja sen tulokset esittelemme seuraavassa luvussa.

Kansalaisen suhdetta maanpuolustukseen kuvaavat tekijät

Kansalaisen suhde maanpuolustukseen jäsenyksi aineistoissamme kahteen pääkategoriaan: ”kokemus valtiosta” ja ”suhde valtion puolustamiseen” (ks. Liite 2). Seuraavaksi kuvaamme pääkategorioiden sisällön empiirisen aineiston analyysiin perustuen.

Kokemus valtiosta perustaa suhdetta maanpuolustukseen

Kokemus (kansallis-)valtioon liittyvästä kansalaisuudesta ja kiinnittymisestä yhteisöön (vrt. esim. Heino 2017, 275; Saastamoinen 2010, 230), kansaan sekä valtioon vaikutti haastateltavien puheensa heidän suhteeseensa maanpuolustukseen ja kokemukseensa Suomesta puolustamisen arvoisena. Puhuessaan suhteestaan yhteiskuntaan haastateltavat tuottivat yhteiskunnalle kahdenlaisia merkityksiä: yhteiskunta näyttäytyi joko kansalaisten muodostamana ja rakentamana tai kansalaisia hallitsevana tai rajoittavana koneistona. Verratessaan Suomea muihin maihin haastateltavat korostivat itselleen merkityksellisinä asioina ilmaista ja tasa-vertaiset lähtökohdat antavaa koulutusta ja terveydenhoitoa, kansalaisten tasa-arvoista kohtelua sekä valtion tuottamia palveluita.

Me olemme suomalaisia ja Suomi huolehtii meistä, koska olemme kansalaisia. (Reservistä eroava, 20 vuotta)

Suomi koettiin hyvinvointivaltioksi, jonka keskeisenä tehtävänä on huolehtia omista kansalaisistaan. Huolenpidon, sosiaaliturvan tai tulontasauksen kuvauksissa huolenpidon kohteina olivat haastatel-

tavien puheissa aina muut kuin haastateltava itse. Omassa suhteessa yhteiskuntaan eivät korostuneet velvollisuudet vaan kokemus valinnanvapaudesta oman kansalaisroolin määrittämisessä. Kansalaisen henkilökohtainen vapaus ja valinnanvapaus liittyivät kokemukseen Suomesta puolustamisen arvoisena hyvinvointivaltiona. Oma kokemusta Suomesta puolustamisen arvoisena määrittivät myös näkemykset yhteiskunnan nykytilasta ja tulevaisuudesta.

Kyllä se on tossa vuoden ja kahen aikana kun ite oon 25-vuotias oon ite saanu hyvin kaikki koulutuksen terveydenhuollon. Mutta kyllä se nyt tässä just parin vuoden sisään on ehkä mitä muistan niin isoin notkahdus käynyt koulutuksellisesti ja varsinkin vanhusten terveydenhuollossa [...] kymmenen vuotta eteenpäin jos sama tahti jatkuu niin Suomi ei niin enää hyvinvointivaltio ookaan sitten jos lähetään sille linjalle. (Siviilipalvelusvelvollinen, 19 vuotta)

Toiseksi, haastateltavat pitivät Suomea puolustamisen arvoisena maana. Vain kaksi tutkimukseen osallistunutta kyseenalaisti aseellisen puolustuksen tarpeellisuuden. Puolustamisen arvoisuutta perusteltiin valtiollisista, kulttuurisista ja henkilökohtaisista lähtökohdista. Keskeisimpinä tekijöinä nousivat esille kokemus Suomesta hyvänä ja arvokkaana kotimaana, Suomen yhteiskuntajärjestys ja sen säilyttäminen, suomalaiset arvot, kieli ja kulttuuri sekä luonto. Suomea pidettiin hyvinvointiyhteiskuntana, jossa yhteiskunnan rakenteet ovat (vielä) kunnossa, ihmisten asiat ovat pääosin hyvin ja ihmisten on turvallista olla ja asua. Hyvinvointivaltiossa haluttiin puolustaa ennen kaikkea ihmisiä sekä yleisellä suomalaisuuden että yksityisemmin perheen tasolla.

Ihmiset, koko yhteiskunta kaikki valtion rakenteet kaikki mitä me ollaan tänne saatu rakennettua vuosien varrella, niin se. (Siviilipalvelusvelvollinen, ryhmähaastattelussa)

Maan aseellisen puolustamisen kritiikki liittyi kansallisvaltion rajojen merkitykseen ja niiden aseellisen puolustuksen tarpeen kyseenalaistamiseen sekä pasifististen näkemysten kautta mahdollisuu-

teen pyrkiä kohti sodatonta maailmaa. Puolustamisen arvoisuus kytkettiin myös pohdintaan sodan oikeutuksesta eri tilanteissa. Kun maanpuolustus nähtiin ensisijaisesti valtion rajojen tai hallintorakenteiden puolesta taistelemiseksi, aseellisen puolustuksen tarpeellisuus ja oikeutus kyseenalaistettiin.

[...] näillä rajoilla tai tällä instituutiolla tai järjestelmällä mikä Suomessa on, Suomen valtio ei se merkkää mulle oikeestaan juuri mitään, et ei se ole se asia mitä mä puolustaisin. (Siviilipalvelusvelvollinen, 20 vuotta)

Kolmanneksi tekijäksi jäsenyivät kokemukset Suomeen, valtioon, ja hyvinvointivaltioon kohdistuvista sisäisistä tai ulkopuolelta tulevista uhkista. Sisäisesti uhkaavaksi koettiin yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ja tuloerojen kasvu, kansallisen yhtenäisyyden heikkeneminen sekä psyykkisen ja sosiaalisen pahoinvoinnin lisääntyminen. Ulkopuolelta tuleviksi uhkiksi taas nimettiin terrorismin leviäminen Euroopassa ja terrori-iskujen mahdollisuus Suomessa, Venäjän Suomeen kohdistuva mahdollinen hybridi-vaikuttaminen sekä ilmastonmuutos seurannaisvaikutuksineen.

Ilmaston lämpeneminen nähtiin globaaliksi ongelmaksi, joka konkretisoituu Suomessa jo nyt maahanmuuttoliikkeenä. Pakolaisuuden nähtiin lisääntyvän tulevana vuosina, millä odotettiin olevan vaikutusta myös maan sisäiseen turvallisuuteen, mikäli saapuvien pakolaisten integraatio vastaanottavaan yhteiskuntaan epäonnistuu. Toisen valtion Suomeen kohdistama informaatiovaikuttaminen ja sähkö- tai tietoverkkoihin kohdistuvat hyökkäykset sekä sotilaallisen hyökkäyksen mahdollisuus yhdistettiin muuttuneeseen turvallisuusympäristöön, erityisesti mediasta seurattuihin Ukrainan tapahtumiin, mutta vieraan valtion hyökkäyssotaa Suomea vastaan pidettiin hyvin epätodennäköisenä. Koetut uhkat olivat samansuuntaisia kuin muissa viimeaikaisten tutkimusten tuloksissa (esim. Linné & Rantapelkonen 2017; MTS 2017).

Käsitykset maanpuolustuksesta olivat vahvasti sidoksissa käsityksiin Suomeen kohdistuvista uhkista ja niihin varautumisesta sekä tietämykseen maanpuolustuksesta. Tietämyksen osalta reservistä

eronneiden ja edes lyhyen aikaa varusmiespalvelusta suorittaneiden ero kutsunnoista suoraan siviilipalveluksen valinneisiin oli merkittävä. Ero korostui tietämyksen syvyydessä, tiedon määrässä ja sen jäsentyneisyydessä. Uhkaan ja uhkakuviin liittyvä tietämys oli muodostunut Suomen perinteisten uhkakuvien sekä mediassa käytyjen keskustelujen ympärille. Median nähtiin osaltaan luovan ja ylläpitävän varsinkin aseelliseen toimintaan ja terrorismiin liittyviä uhkakuvia. Ilmeisen vahvasti tuli esille, että haastateltavat kokivat tietävänsä vain vähän viranomaisten, mukaan lukien Puolustusvoimien, toiminnasta.

Ennen oli koulussa kansalaistaitoa, niillä tunneilla käsiteltiin näitä asioita ja sai tietoa, jota käytän kyllä vielä aikuisenakin. Varusmiespalveluksessa näistä puhuttiin paljonkin ja silloin näistä tiesin aika paljon, siitä on kyllä jo aika paljon aikaa ja asiat ovat voineet muuttuakin. (Reservistä eroava, ikä ei tiedossa)

Tietämyksen osalta tietojen laajuus, tiedonhankinta-aktiivisuus sekä kiinnostus turvallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyviä asioita kohtaan vaihtelivat. Useat haastateltavista kertoivat olevansa kiinnostuneita näistä teemoista, mutta kokivat että viranomaisilta on saatavilla vain vähän tietoa ja että kansalaiset ovat tiedon saannissa pitkälti median varassa. Samansuuntaisia havaintoja kansalaisten tietämyksen tasosta ja kiinnostuneisuudesta turvallisuuteen liittyviin asioihin ovat tehneet muun muassa Harri Raisio kanssakirjoittajineen (2017) sekä Janne Jalava kanssakirjoittajineen (2018).

Asenne, luottamus, osaaminen ja toimijuus jäsentävät suhdetta maanpuolustukseen

Tutkimuksen kohteena olleiden siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien suhde maanpuolustukseen jäsenyi aineiston perusteella neljän tekijän eli 1) asenteen, 2) luottamuksen, 3) osaamisen ja 4) toimijuuden kautta.

Haastatteluissa nousivat esiin *asenteet* maanpuolustusta, Puolustusvoimia, asevelvollisuutta ja siihen liittyvää palvelusta sekä sodankäyntiä kohtaan.

Keskeiseksi asennetekijäksi määrittyi haastateltavien suuntautuminen asevelvollisuuden ja valinnanvapauden välillä. Haastateltavamme kritisoivat asevelvollisuutta ja siihen kuuluvan palveluksen suorittamista tai osallistumista velvoitettuna aseellisen puolustuksen tehtäviin pakon, kansalaisen vapauksien säätelyn ja sukupuolten välisen tasa-arvoisuuden näkökulmista. Monelle oma suhde maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen konkretisoitui varusmies- tai siviilipalveluksessa. Palvelukseen käytettävää aikaa suhteutettiin siitä itselle saatavaan hyötyyn. Aikaa ei pidetty palveluksena valtiolle (vrt. Danielsbacka 2015; Eichler 2014; Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2015; Ware 2010) tai väylänä etuoikeuksien saavuttamiseen (Turner 2001).

Haastateltavamme eivät juuri olleet keskustelleet maanpuolustukseen liittyvistä teemoista perheensä, lähipiirinsä tai viiteryhmiensä kanssa. Tämä liittyi osittain maanpuolustusta koskevan mielenkiinnon puutteeseen tai kokemukseen, etteivät teemat olleet ajankohtaisia omassa elinpiirissä. Keskustelut olivat rajoittuneet pääosin varusmiespalveluskokemusten jakamiseen kaveripiireissä.

[...] turvallisuus tai maanpuolustus eivät ole erityisinä keskusteluteemoina niissä porukoissa, joissa olen. (Reservistä eroava, ikä ei tiedossa)

Keskustelua, joka liittyy omiin maanpuolustusasenteisiin tai rooliin maanpuolustuksessa, on myös vältetty aktiivisesti. Tämä on johtunut lähiympäristön vahvoiksi ja hallitseviksi koetuista mielipiteistä tai halusta salata oma ratkaisu erota reservistä tai valita siviilipalvelus. Siviilipalvelukseen ja asevelvollisuuden kritisointiin näyttää liittyvän yhä stigma.

Et helposti tuomitaan jos ajattelee tälle rauhanomasesti, et heti on semmonen ituhipin leima tavallaan. Eihän siinäkään mitään vikaa oo, mut pidetään vähän outona. (Reservistä eroava, 20 vuotta)

Asevelvollisuuteen liittyen omaa asennoitumista pohdittiin varusmiespalvelukseen käytettävän ajan rinnalla myös mahdollisen sotatilanteen kautta. Haastateltavien mukaan maanpuolustustahdon määritelmää on tarpeellista laajentaa kattamaan

myös aseettoman puolustuksen tehtävät ja niihin sitoutuminen. Maanpuolustustahdon pohdinta johti monet haastateltavista tarkastelemaan asevoimien roolia maanpuolustuksessa ja laventamaan maapuolustuksen koskemaan yhteiskunnan puolustamista ja laaja-alaisen turvallisuuden rakentamista niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Eri tyyppisten kriisien ennaltaehkäiseminen liitettiin tahtoon puolustaa maata. Tämä sisältää turvallisuusuhkiin varautumisen, luonnon suojelun, diplomatian ja keskustelun keinot sekä rauhanedistämistyön.

Maanpuolustus. No ekan tulee tietysti mieleen se että jos joku hyökkää niin me puolustaudutaan aseellisesti. Mutta, maanpuolustus... No se on myös sitä ennaltaehkäisevää työtä, poliittista työtä. Ja semmosta oman valtion turvaamista kaikin keinoin myös siviilihenkilön toimin. (Reservistä eroava, 21 vuotta)

Luottamus kykyyn puolustautua todennäköisimpinä pidettyjä uhkia vastaan vaikutti haastateltavien kohdalla suhtautumiseen maanpuolustusta kohtaan sekä oman roolin määrittymiseen. Luottamuksen rakentamiseen olivat yhteydessä haastateltavan käsitys sodasta ja sodankuvasta, omasta osaamisesta sotilaan roolissa, oman joukon osaamisesta ja varustuksesta sekä Suomen kyvystä puolustautua itsenäisesti tai sotilaallisen liittouman tukemana mahdollisesti hyökkäävää suurvaltaa vastaan. Pääosa haastateltavista kuvasi luottavansa Puolustusvoimiin instituutiona ja viranomaisena. Puolustusvoimat kuvattiin ensisijaisesti varusmiesten kouluttajana ja vasta toissijaisesti sotilaalliseen uhkaan varautuvana toimijana. Myös muiden viranomaisten roolia korostettiin maanpuolustuksen toteuttamisessa. Turvallisuusviranomaiset koettiin luotettaviksi, koska niiltä on totuttu saamaan apua erilaisissa onnettomuus- ja kriisitilanteissa. Kansalaisten rooli koettiin heikkona ja viranomaisten roolia korostettiin sekä kriiseihin varautumisessa että maanpuolustuksen tehtävissä.

Luottamus Suomen puolustusjärjestelmän kykyyn vastata mahdollisesti realisoituviin sotilaallisiin uhkiin, hybridivaikuttamiseen tai laajamittaiseen hyökkäykseen suhteutettiin kokemuksiin omasta

tietämyksestä ja omien varusmies- tai siviilipalveluksessa sekä sen jälkeen esimerkiksi työtehtävien kautta opittujen *taitojen* tasosta (tietämyksen tason merkitys maanpuolustukseen liittyviin asenteisiin, vrt. Griffith 2005). Varusmiespalveluksessa saatuja tietoja ja osaamista pidettiin kauttaaltaan suppeana tai joissakin tapauksissa vanhentuneena.

Enhän minäkään tiedä mitään meidän turvallisuusasioita, koska nehän on näkymättömiä. Ne monet mekanismit niistä on näkymättömiä, ei niiden tarttekaan näkyä ja sillonhan ne toimii parhaiten jos niitä ei koskaan näe. (Reservistä eroava, 36 vuotta)

Jotenkin mä koen että sillon kun armeijassa oli niin sillonkin mielti että onks tää nyt, meniskö tää nyt näin [nauraa], oltaisko me täällä metsässä tekemässä tätä soppaa soppatykillä ja miten tää oikeesti menis jos tulis konfliktitilanne. (Reservistä eroava, 35 vuotta)

Uhkiin varautumisen nähtiin olevan viranomaisten vastuulla, mutta kriisitilanteissa toimimisen tulisi olla kaikkien kansalaisten velvollisuus (vrt. Raisio ym. 2017). Omaa roolia haettiin joko siviiliosaamisen tai omien kiinnostuksenkohteiden kautta. Tässä pohdinnassa mukaan liitettiin molemmat sukupolet tasavertaisina toimijoina. Oman toimijuuden ja roolin hakemisessa maanpuolustuksen ja turvallisuuden eri tehtävissä korostui haastateltavien tietämättömyys omasta tehtävästään erilaisissa kriiseissä. Haastateltavien kokemus oli, että puolustusvoimien reserviin kuuluvat tietävät oman poikkeusolojen tehtävänsä, mutta siviilipalvelusvelvolliset tai ei-asevelvolliset kansalaiset, kuten naiset, eivät välttämättä edes tunnista omaa osaamistaan ja rooliaan erilaisissa kriiseissä.

Varusmiespalveluksen suorittaminen koettiin edelleen vahvaksi yhteiskunnalliseksi ja sosionormatiiviseksi velvoitteeksi. Siihen liittyi paine vastata ympäristön odotuksiin joko yksilön sisäisen halun tai yhteiskuntaan vahvasti juurtuneen paineen vuoksi. Sekä reservistä eroavat että siviilipalveluksen valinneet kokivat, että varusmiespalveluksen suorittamiseen kohdistui lähipiiriin ja kaveriporukan odotuksia. Erityisesti iäkkäämmät haastateltavat yhdistivät odotuksiin vastaamisen aikuisuuteen kasva-

miseen sekä nuoruuteen, jolloin oma kriittinen ajattelu ja arvomaailma eivät ole vielä eriytyneet kodin piiristä.

Varusmiespalvelukseen meneminen ja sen suorittaminen on ollut perinne, joka on kuulunut jokaisen tehdä. (Reservistä eroava, 27 vuotta)

Toi on kyllä paha kutsunnoissa suoraan varsin jos on pienempi kylä niin kaikki tuntee sut [naurahtaa] siinä kun sä oot, niin sitten siinä ku ois pokkaa mennä suoraan sivariin. Siin on paha paikka. (Siviilipalvelusvelvollinen, ryhmähaastattelu)

Kysyttäessä maanpuolustuksesta, haastateltavat alkoivat toistuvasti puhua turvallisuudesta. Yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitoon liittyvät keskustelut herättivät pohdintaa koko ikäluokkaa koskevista kutsunnoista, kansalaispalveluksesta ja asevelvollisuuden kehittämisestä kokonaisturvallisuutta tukevaan suuntaan (vrt. Turvallisuuskomitea 2018; Elisabeth Rehn – Bank Of Ideas 2018). Ne haastateltavat, joilla tappamiseen liittyvät eettiset syyt olivat problematisoineet oman osallistumisen aseellisen puolustuksen tehtäviin, pohtivat kuitenkin aktiivisesti mahdollisuuksia toimia kriisitilanteissa yhteiskunnan ja kansalaisten turvallisuutta palvelevissa tehtävissä. He pohtivat omaa ja muiden roolia sekä vastuita aseellisen puolustuksen sijaan yhteiskunnan turvaamisen tehtävissä.

Mun mielestä se ois ihan hyvä että on velvollisuus kuitenkin siihen. Että se on sitten se siviilipalvelus toinen vaihtoehto. Kyllä se on mun mielestä, se vapaaehtosena ei toimita kuiteski tarvitaan puolustusvoimia vielä tulevaisuudessa. Ainakin tällä hetkellä kun ei näytä maailmalla menevän asiat eteenpäin. (Reservistä eroava, 23 vuotta)

Mut sekin on hyvä että siinä [asevelvollisuudessa] on just vaihtoehtona siviilipalvelus. Ettei se missään nimessä oo huono että on asevelvollisuus. En oo mitenkään sitä vastaan mut ei ollu mun juttu se. (Siviilipalvelusvelvollinen, 20 vuotta)

Haastateltavien näkemykset asevelvollisuuden tulevaisuudesta jakautuivat kolmeen luokkaan: 1) ei välittömiä muutostarpeita, 2) pitemmällä aikavälillä siirtyminen asevelvollisuudesta ammattiarmeijaan sekä 3) asevelvollisuuden laajentaminen kokonaisturvallisuutta palvelevan sukupuolineutraalin kansalaispalveluksen suuntaan. Nykyistä mallia, joka pitää sisällään mahdollisuuden valita aseellisen palveluksen, aseettoman palveluksen sekä siviilipalveluksen välillä, pidettiin hyvänä ja kustannustehokkaana tapana järjestää Suomen puolustus. Valinnanvapauden ja omaehtoisuuden vaatimuksen koettiin siis täyttyvän ehdollisesti jo nykyisessäkin järjestelmässä, eikä lyhyellä aikavälillä nähty akuutteja muutos- tai kehittämistarpeita. Parempana vaihtoehtona nähtiin kansalaisten aktivointi ja kouluttaminen turvallisuutta palveleviin tehtäviin aseellisen puolustuksen ja varusmieskoulutuksen rinnalla. Asevelvollisuuden laajentaminen myös naisia koskevaksi ei saanut juurikaan kannatusta, edes tasa-arvon näkökulmasta.

Maanpuolustussuhde

Edellä esitetyn aineiston analyysin (ks. myös Liite 2) perusteella voidaan todeta, että maanpuolustussuhde jäsentyy kahdella tasolla. Kokemus valtiosta luo perustan ja lähtökohdat yksilön suhteelle sekä asemoitumiselle maanpuolustukseen. Maanpuolustukseen asemoivia tekijöitä ovat: 1) maanpuolustusasenne, 2) maanpuolustusluottamus, 3) maanpuolustusosaaminen ja 4) maanpuolustus-toimijuus. Maanpuolustussuhdetta kehystäviä tekijöitä taas ovat: 1) kiinnittyminen yhteiskuntaan ja valtioon, 2) kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena sekä 3) käsitys valtioon, yhteiskuntaan tai lähiympäristöön kohdistuvista uhkista ja kyvystä vastata niihin.

Maanpuolustusasenne ilmentää yksilön suhdetta maanpuolustukseen, puolustusvoimiin, asevelvollisuuteen ja siihen liittyvään palvelukseen sekä aseisiin, tappamiseen ja sotilaalliseen voimankäyttöön. Maanpuolustussuhteessa asenne vaikuttaa esimerkiksi siihen, koetaanko asevelvollisuuteen kuuluva palvelus valtion määräämänä pakkona, sosionormatiivisena velvoitteena vai yksilön kokemana mahdollisuutena.

Maanpuolustusluottamus ulottuu yksilön omasta pystyvyyden tunteesta turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa aina kansakunnan puolustus- ja selviytymismahdollisuuksiin erilaisissa häiriö- ja kriisitilanteissa. Se näyttäytyy konkreettisesti myös esimerkiksi luottamuksena puolustusvoimien järjestelmän oikeudenmukaisuuteen tai asevelvollisuusjärjestelmän toimivuuteen.

Maanpuolustusosaaminen käsittää maanpuolustusta koskevat tiedot ja taidot. Yksilön tasolla osaaminen voi kehittyä kansalaistaidon tyyppisenä kasvatuksena, asevelvollisuuden tai siviilipalvelusvelvollisuuden osana saadun koulutuksen kautta sekä kokonaisturvallisuuteen liittyen siviilikoulutuksessa, työelämässä tai harrastuksissa.

Maanpuolustustoimijuus kuvaa maanpuolustusuhteessa tapahtuvaa liikkumista maanpuolustukseen liittyvien roolien välillä. Yksilö suuntaa ajatellaan, toimintaansa ja käyttäytymistään sekä omaehtoisesti että sosiaalisen vuorovaikutuksen ja normatiivisten odotusten ohjaamana. Toimijuus ilmenee esimerkiksi asepalveluksen suorittamisena, pyrkimyksenä saavuttaa tavoitteita tai haluna osallistua ja hakea roolia maanpuolustuksessa, jopa veloitettun roolin laajentamiseksi. Vastaavasti yksilö voi purkaa omaa rooliaan maanpuolustuksessa ja asevelvollisuudessa, mistä esimerkkeinä ovat reservistä eroaminen, rauhanaate tai poliittinen pasifismi.

Kiinnittymisellä yhteiskuntaan tarkoitetaan luottamusta järjestelmään ja sen toimijoihin sekä kokemuksesta, että valtio toimii oikeudenmukaisesti ja huolehtii kansalaisten eduista. Nämä tekijät ovat yhteydessä kokemukseen valtiosta puolustamisen ja omien henkilökohtaisten uhrausten arvoisena. Maanpuolustusuhteen perustalla ovat myös käsitykset valtioon, yhteiskuntaan tai lähiympäristöön kohdistuvista uhkista ja siitä, miten niihin on varauduttu. Uhkakäsitykset voivat perustua pinnallisiin mielikuviiin tai syvällisempään tietoon yksilön omasta aktiivisuudesta ja tiedonintresseistä riippuen.

Lopuksi

Asevelvollisen kansalaisen suhde maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin on merkittävästi moniulotteisempi ja ilmiönä monipuolisempi kuin mitä aiemmin sotilassosiologisessa tutkimuksessa käytetty maanpuolustustahdon käsite on ilmentänyt (vrt. esim. Myyry 2009, Salo 2008 ja Sinkko 2015). Maanpuolustustahdon ja aseellisen maanpuolustuksen kannatuksen sijaan tutkimuskohteena tulisi olla laajemmin kansalaisten maanpuolustussuhde. Maanpuolustussuhde voi toimia analyttisenä käsitteenä, joka jäsentää kansalaisuuden kehityksessä yksilön suhdetta maanpuolustukseen, valtioon ja sen tuottamaan turvallisuuteen.

Maanpuolustustahdon tutkimus on keskittynyt lähinnä kansallisvaltion aseelliseen puolustukseen liittyvien asenteiden mittaamiseen väestötasolla. Tämä lienee osaltaan rajoittanut kansalaisen ja maanpuolustuksen välisen suhteen tutkimusta ja hidastanut uusien tutkimuksellisten avausten tekemistä. Tässä artikkelissa tutkimuksemme tuloksena esitetty maanpuolustusuhteen käsite tarjoaa uuden käsitteellisen ja empiirisen avauksen kansalaisten maanpuolustukseen liittyvän suhteen tutkimukselle. Se pilkkoo abstraktin ilmiön tekijöihin, joita on mahdollista tutkia myös omina ilmiöinä. Kansalaisten maanpuolustusuhteen tutkiminen eri kohderyhmiltä kerättävillä aineistoilla tarjoaa jatkossa mahdollisuuksia ymmärtää kansalaisten suhdetta asevelvollisuuteen ja maanpuolustuksen järjestämiseen entistä hienojakoisemmin.

Tulostemme mukaan asevelvollisuuden marginaaleina pidettyjen ryhmien edustajien – siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä siviilipalvelukseen siirtyvien – maanpuolustussuhde rakentuu hyvin yksilöllisesti. Näiden ryhmien kokemusten ja valintojen tutkiminen mahdollistaa maanpuolustusuhteen tulkinnan ja ymmärtämisen laajemminkin eri kohderyhmien kautta. Jokaisen maanpuolustussuhde on erilainen, eikä käsitteeseen liity lähtökohtaisesti arvolatausta tai ideaalikansalaisuuden odotuksia. Tutkimuksemme tekee näkyväksi aiemmin tutkittomana osana suomalaisista asevelvollisista ja tuo heidän äänensä asevelvollisuudesta ja kansalaispalveluksesta käytävään keskusteluun.

Yksilön isänmallisuus ja maanpuolustustahto eivät tutkimuksemme perusteella ole sidoksissa aseelliseen maanpuolustukseen tai asepalveluksen suorittamiseen, kuten Klaus Helkama (2015) ja Antti Eskola (1962) ovat jo aiemmin todenneet. Halu määrittää omaa maanpuolustustoimijuuttaan ja liikkua maanpuolustuksen- ja asevelvollisuuden piirissä valinnanvapauden, itselle koettavan hyödyn, omien vakaumuksellisten periaatteiden sekä velvollisuuden kokemusten ohjaamana on tyyppillistä tutkimuksemme kohdejoukossa. Omiksi velvollisuuksiksi valtiota kohtaan nimetään ensisijaisesti verojen maksaminen, yhteiskuntajärjestyksen tukeminen ja kuuliainen kansalaisuus. Tulostemme mukaan kansalaisuuteen koetaan sisältyvän velvollisuus osallistua maanpuolustuksen ja yhteiskunnan turvaamisen tehtäviin (vrt. Helkama 2015, 175). Osa kansalaisista haluaa kuitenkin hakea omaa rooliaan asevelvollisuusotilaan sijaan yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden toimijoina.

Käsitys kansalaisuudesta näyttää laajentuvan kansallisvaltion jäsenyyttä laveammaksi, yksilöllisiin kokemuksiin perustuvaksi yhteisöihin kuulumiseksi, verkostoiksi ja maailmankansalaisuudeksi (Adres, Vanhuyesse & Vashti 2012; Gülalp 2013). Kansallisvaltion merkityksen heikentyminen ja hyvinvointivaltiossa tapahtuvat muutokset, joiden koetaan rajoittavan kansalaisten perusoikeuksia, etuoikeuksia tai yhdenvertaisuutta (mm. Hänninen 2017; Kujala & Danielsbacka 2015; Uljas 2012), heijastuvat kansalaisten suhteissa valtioon ja maanpuolustukseen sekä puolustamisen arvoisina pidettyihin tekijöihin.

Kansalaiset tarkastelevat maanpuolustusta suhteessa koettuihin uhkiin ja niiden realisoitumisen todennäköisyyteen. Aseellisen hyökkäyksen uhkaa pidetään varsin matalana (vrt. myös Limnell & Rantapelkonen 2017; MTS 2017). Tämä näyttää olevan yhteydessä siihen, mihin kansalaiset kokevat taroituksenmukaiseksi suunnata omaa toimijuuttaan tai valtion resursseja. Yleisesti nähdään järkevänä suunnata resursseja todennäköisimpiin uhkiin varautumiseen ja niihin vastaamiseen. Jos kansalaisten käsitykset uhkista liittyvät ympäristötekijöihin, pakolaisuuteen tai terrorismiin, aseellisen maanpuolustuksen rooli näyttäytyy melko suppeana osana turvallisuuden tuottamista.

Maanpuolustussuhde on yksi peilipinta kansalaisen ja yhteiskunnan välisessä suhteessa ja siinä tapahtuvassa liikkeessä. Se on kansalaisuuden säie, jonka kautta voidaan tarkastella kansalaisuutta toimijuu- tena, osaamisena, asenteina ja luottamuksena tietyllä yhteiskunnallisella kentällä: maanpuolustuksessa. Analyttisesti käsitteellä on potentiaalia valottaa maanpuolustukseen liittyviä rakenteita, toimintaa ja valtasuhteita, myös nyt tutkittuja siviilipalvelusvelvollisia ja reservistä eroavia laajemmin. Maanpuolustussuhteen käsitteen kautta voidaan tarkastella, keille osaaminen kasautuu, miten se vaikuttaa turvallisuuden tunteisiin, maanpuolustusluottamukseen ja -asenteisiin sekä välillisesti muuhunkin yhteiskunnalliseen asemoitumiseen. Sen kautta voidaan tutkia, millaisia vasta- ja marginaalipositioita maanpuolustuksen kentille muodostuu ja millaista kansalaisuutta maanpuolustussuhdetta muokkaavat tahot rakentavat.

Kiitokset

Artikkeli on kirjoitettu Maanpuolustuskorkeakoulun Tahto-tutkimusprojektin tuotteena. Kiitämme tutkimuksen rahoituksesta Maanpuolustuksen tiedeallista neuvottelukuntaa (MATINE), Puolustusministeriötä ja Maanpuolustuksen kannatussäätiötä.

Kirjallisuus

ADRES, EITAN, PIETER VANHUYESSE & DANA R. VASHDI. 2012. "The Individual's level of Globalism and Citizen Commitment to the State: The Tendency to Evade Military Service in Israel." *Armed Forces and Society* 38:1, 92–116.

Asevelvollisuuslaki, 28.12.2007/1438.

CANETTI, DAPHNA, ISRAEL WAISMEL-MANOR, NOAR COHEN & CARMIT RAPAPORT. 2014. "What Does National Resilience Mean in a Democracy? Evidence from the United States and Israel." *Armed Forces & Society* 40:3, 504–520.

DANIELSBACKA, MIRKKA. 2015. "Vastavuoroisuus ja sen vaatimus asevelvollisuusarmeijoissa." Teoksessa *Hyvinvointivaltion loppu – vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*, toim. Antti Kujala & Mirkka Danielsbacka. Helsinki: Tammi.

- EICHLER, MAYA. 2014. "Citizenship and the contracting out of military work: from national conscription to globalized recruitment." *Citizenship Studies* 18: 6–7, 600–614.
- ELISABETH REHN – BANK OF IDEAS. 2018. *Kansalaispalvelus kokonaisturvallisuuden tueksi – selvitys maanpuolustuksen kehittämisestä.* <https://www.bankofideas.fi/raportit/> (Luettu 26.9.2018.)
- ESKOLA, ANTTI. 1962. "Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset." *Tiede ja ase* 20, 5–90.
- ESKOLA, JARI & JUHA SUORANTA. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.
- GRIFFITH, JAMES. 2005. "Will Citizens Be Soldiers? Examining Retention of Reserve Component Soldiers." *Armed Forces and Society* 31:3, 353–383.
- GÜLALP, HALDUN. 2013. "Citizenship and democracy beyond the nation state." *Cultural Dynamics* 25:1, 29–47.
- HARINEN, OLLI & ANITTA HANNOLA. 2013. *Varusmiesten maanpuolustustahto 2010-luvulla.* Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1, No. 2/2013. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- HEINO, EVELIINA. 2017. "Palvelukokemukset ja arjen kansalaisuuden rakentuminen venäläistaustaisten perheiden kertomuksissa." *Sosiologia* 54:3, 273–290.
- HELKAMA, KLAUS. 2015. *Suomalaisten arvot.* Helsinki: SKS.
- HELSINGIN HOVIOIKEUS. 2018. *Vakaumuksensa vuoksi siviilipalveluksesta kieltäytyneen syyte hylättiin (R16/738).* Helsingin hovioikeuden tiedote 23.2.2018. [https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikedet_helsinginhovioike-](https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikedet_helsinginhovioikeus/tiedotteet2014/2018/lfkJecmoz/Tiedote_R16-738.pdf)
- [us/tiedotteet2014/2018/lfkJecmoz/Tiedote_R16-738.pdf](https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikedet_helsinginhovioikeus/tiedotteet2014/2018/lfkJecmoz/Tiedote_R16-738.pdf) (Luettu 29.6.2018.)
- HOIKKALA, TOMMI, MIKKO SALASUO & ANNI OJA-JÄRVI. 2009. *Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju.* Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- HUHTINEN, AKI-MAURI & RISTO SINKKO. 2004. *Maanpuolustustahto tutkimuskohteena – Kylmää sodasta informaatiosotaan.* Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat 12. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- HÄNNINEN, SAKARI. 2017. "Julkisesta vastuusta yksityiseen vastuuseen." Teoksessa *Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä*, toim. Hänninen, Sakari & Paula Saikkonen. Helsinki: Juvenes Print, 97–110.
- JALAVA, JANNE, HARRI RAISIO, TEIJA NORRIS-SEDERHOLM, HENRI LAHTINEN & ALISA PUUSTINEN. 2017. *Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena.* Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76 /2017, Helsinki: Valtioneuvosto.
- JOHNSON, JOHN, M. 2013. "National to Global Citizenship: Reflections on our Values, Loyalties and Common Future". *Cultural Studies, Critical Methodologies* 13:6, 452–457.
- KALLUNKI, VALDEMAR. 2013. "Kansallisen kollektiivin jäljillä: siviili- ja varusmiespalvelus sosiaalisen integraation, järjestelmäintegraation ja yhteiskuntauskonnon näkökulmista." *Sosiologia* 50: 2, 135–151.
- KARKKOLA, MINNA. 2017. "Asevelvollisuus tulossa myös naisille? Ministerikin yllättyi eduskunnassa." *Uusi Suomi* 22.9.2017. www.uusisuomi.fi/kotimaa/230915-naisten-asevelvollisuus-harppaamassa-eteenpain-ministerikin-yllatyi-eduskunnassa (Luettu 17.1.2018.)
- KOSONEN, JARKKO, TEEMU TALLBERG, JENNI HARALA & PETTERI SIMOLA. 2017. "Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevel-

- vollisuusarmeijassa." Teoksessa *Puolustuslinjalla*, toim. Teemu Tallberg, Anni Ojajärvi & Tiia Laukkanen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 92–124.
- KOSONEN, PEKKA. 1998. *Pohjoismaiset mallit murroksessa*. Tampere: Vastapaino.
- KRUEGER, JAMES & FRANCISCO PEDRAZA. 2012. "Missing Voices: War Attitudes among Military Connected Civilians." *Armed Forces and Society* 38: 3, 391–412.
- KUJALA, ANTTI & MIRKKA DANIELSBACKA. 2015. *Hyvinvointivaltion loppu – vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*. Helsinki: Tammi.
- KUUSELA, PEKKA. 2006. "Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika." Teoksessa *Kansalaisuuden ääriäriivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*, toim. Mikko Saastamoinen & Pekka Kuusela. Helsinki: Yliopistopaino, 26–52.
- KUUSELA, PEKKA & MIKKO SAASTAMOINEN. 2006. "Kansalaisuuden ulottuvuudet." Teoksessa *Kansalaisuuden ääriäriivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*, toim. Mikko Saastamoinen & Pekka Kuusela. Helsinki: Yliopistopaino, 9–25.
- LAITINEN, KARI & ARTO NOKKALA. 2005. *Suomalainen asevelvollisuus: Historiaa, haasteita ja tulevaisuutta*. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Laki puolustusvoimista*, 11.5.2007/551.
- Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta*, 11.5.2007/ 556.
- LEIMU, HEIKKI, OLLI HARINEN & RISTO SINKKO. 2008. *Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa*. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1, No. 1/2008. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- LIMNÉLL, JARNO & JARI RANTAPELKONEN. 2017. *Pelottaako? Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus*. Jyväskylä: Docendo.
- LOMSKY-FEDER, EDNA & ORNA SASSON-LEVY. 2015. "Serving the army as secretaries: intersectionality, multi-level contract and subjective experience of citizenship." *The British Journal of Sociology* 66:1, 173–192.
- MARSHALL, THOMAS, H. 1950. *Citizenship and Social Class*. London: The Cambridge University Press.
- MOILANEN, PENTTI & PEKKA RÄIHÄ. 2015. "Merkitysrakenteiden tulkinta." Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, toim. Raine Valli & Juhani Aaltola. Jyväskylä: PS-kustannus, 52–73.
- MSB. 2016. *Opinioner 2016. Allmänhetens syn på samhällsskydd, beredskap, säkerhetspolitik och försvar*. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- MTS. 2017. *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2017. Helsinki: Puolustusministeriö.
- MYLLYNIEMI, SAMI. 2010. *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 107. Helsinki: Yliopistopaino.
- MYRY, LIISA. 2009. "Et kai se siit tulee, et se pitää nähdä jotenkin se kohde puolustettavana ja arvokkaana". *Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä*. Helsinki: Puolustusministeriö ja Helsingin yliopisto. www.defmin.fi/index.phtml?s=480 (Luettu 9.8.2017.)
- OJAJÄRVI, ANNI. 2015. *Terve sotilas! Etnografinen tutkimus varusmiesten terveystajusta sosiaalisena ilmiönä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- PFÄFFENZELLER, STEPHAN. 2010. "Conscription and Democracy: The Mythology of Civil-Military Relations." *Armed Forces and Society* 36:3, 481–504.

- PULKKINEN, TUIJA. 2013. "Hannah Arendt – kansalaisuus ja kansallisuus." *Tiede ja edisty* 2/2013, 178–179.
- PUOLUSTUSMINISTERIÖ. 2018. *Jehovan todistajien asevelvollisuudesta vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä arvioineen työryhmän mietintö*. Puolustusministeriön julkaisuja 1/2018. Helsinki: Puolustusministeriö.
- RAISIO, HARRI, ALISA PUUSTINEN, MIKA HYYTIÄINEN & TARJA WIIKINKOSKI. 2017. *Kansan pulsilla: tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat*. Vaasan yliopiston raportteja 1. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- SAARI, JUHO. 2006. "Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka." Teoksessa *Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa*, toim. Juho Saari. Helsinki: Yliopistopaino, 13–62.
- SAASTAMOINEN, MIKKO & PEKKA KUUSELA. 2006. "Kohti myöhäismodernin kansalaisuuden haasteita." Teoksessa *Kansalaisuuden ääriviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*, toim. Mikko Saastamoinen & Pekka Kuusela. Helsinki: Yliopistopaino, 137–149.
- SAASTAMOINEN, MIKKO. 2010. "Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja – Neuroottinen ja hylätty kansalaisuus." Teoksessa *Hallintavalta – Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*, toim. Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen Helsinki: Gaudeamus, 230–253.
- SAASTAMOINEN, MIKKO. 2011. "Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot." Teoksessa *Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*, toim. Seppo Kangaspunta. Tampere: Tampere University Press, 61–91.
- SALO, MIKAEL. 2008. *Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service*. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2:21. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- SCHOUBENBORG, LAUST. 2015. "The rise of the welfare state in international society." *Cambridge Review of International Affairs* 28:4, 599–620.
- SINKKO, RISTO. 2015. *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä*. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1:2. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- SINKKO, RISTO, OLLI HARINEN & HEIKKI LEIMU. 2008. *Suomalaisten varusmiesten maanpuolustustahto ja siihen yhteydessä olevat tekijät vuonna 2005 tehdyn kyselyn ja varusmieshaastattelujen valossa*. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1, No. 2/2008. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Siviilipalveluslaki*, 28.12.2007/ 1446.
- Suomen perustuslaki*, 11.6.1999/731.
- TALLBERG, TEEMU. 2017. "Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: miten tutkia maanpuolustusta toimintana ja sosiaalisina suhteina?" Teoksessa *Puolustuslinjalla*, toim. Teemu Tallberg, Anni Ojajarvi & Tiia Laukkanen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 181–203.
- TERHO, SAMPO. 2010. *Näkökulmia maanpuolustustahtoon*. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 5. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- TUOMI, JOUNI & ANNELI SARAJARVI. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- TURNER, BRYAN S. 2001. "The Erosion of Citizenship." *British Journal of Sociology* 52:2, 189–209.
- TURVALLISUUSKOMITEA. 2018. *Turvallinen Suomi – Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- ULJAS, PÄIVI. 2012. *Hyvinvointivaltion läpimurto*. Helsinki: Into.

SOSIOLOGIA 3/2019

- WARE, VRON. 2010. "Whiteness in the glare of war: Soldiers, migrants and citizenship." *Ethnicities* 10:3, 313–330.
- WIN/GALLUP INTERNATIONAL. 2015. *WIN/Gallup International global survey*. <http://gallup-international.bg/en/Publications/2015/220-WIN-Gallup-International%E2%80%99s-global-survey-shows-three-in-five-willing-to-fight-for-their-country> (Luettu 9.8.2017.)
- YEUNG, ANNE B., JUHO SAARI & EERIK LAGER-SPETZ. 2007. "Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa." Teoksessa *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*, toim. Juho Saari & Anne B. Yeung. Helsinki: Gaudeamus, 9–32.

LIITE 1: Haastattelujen jakautuminen ja haastateltujen kuvailu koulutustaustan ja poliittisen näkemyksen mukaan.

	Siviilipalvelusvelvolliset, n=38	Reservistä eroavat, n=33
Yksilöhaastattelu	17	29
Ryhmähaastattelu	21(6 ryhmää)	4 (1 ryhmä)
Ikäjakauma	18–27 vuotta	21–46 vuotta
Koulutus		
peruskoulu	1	-
ammattillinen tutkinto	7	7
lukio	16	9
opiskelija	3	4
korkeakoulututkinto	7	13
tieto puuttuu	4	
Poliittinen näkemys (*)		
Vasemmistoliitto	2	5
Vihreät	12	7
Kristillisdemokraatit	1	-
Kokoomus	1	3
Piraattipuolue	1	-
SDP	-	1
ei äänestänyt	10	3
ei halunnut kertoa tai ei samaistu mihinkään puolueeseen	11	14

(*) mitä puoluetta haastateltava oli äänestänyt kevään 2017 kuntavaaleissa

LIIITE 2: Aineiston analyysin vaiheet ja tutkimuksen tulosten muodostuminen

Aineistolähtöisen analyysin kategoriat	Teoriaohjaavan analyysin analyysiyksiköt	Analyyttien yhdistämisen kautta muodostetut tekijät
Hyvinvointiyhteiskunnan merkitys Kansalaisten oikeudet Kansalaisten velvollisuudet Yhteisön velvollisuudet Vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnassa Suhte yhteiskuntaan Tärkeät viitteryhmät Käsitys kansalaisuudesta	Luottamus ja sitoutuminen Hyvinvointivaltio Kansalaisuus	I Kiinnittyminen yhteiskuntaan
Suomessa puolustamisen arvoista Suomen puolustuksen tärkeys Maanpuolustustahjo Suomalaisuuden merkitys	Maanpuolustustahjo Hyvinvointivaltio	II Kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena
Suomea uhkaavat asiat Käsitys turvallisuudesta Uhkien varautuminen ja niiltä suojautuminen Yhteiskunnan muutos ja etiarvoistuminen Käsitys sodasta	-	III Käsitys uhkista ja niihin vastaamisesta
Oma rooli sodassa ja erilaisissa kriiseissä Maanpuolustuksen merkitys ja oma asema maanpuolustuksessa sekä turvallisuudessa Kansalaisten rooli turvallisuudessa Siviilipalveluksen valinta	Osaillisuus ja osallistuminen Kansalaisuus	IV Oma toiminta ja roolin hakeminen – toimijuus
Tietämys maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyvistä asioista Keskustelu turvallisuudesta	Tiedot, taidot	V Maanpuolustukseen liittyvät tiedot ja taidot – osaaminen
Suhtautuminen asevelvollisuuteen Sodan oikeutus Tappaminen Kokeemukset varusmiespalveluksesta Puolustusjärjestelmän ja asevelvollisuuden kehittämistarpeet Pakko asevelvollisuudessa Valtion vastuu sotilasta	Asenteet	VI Asenteet maanpuolustusta kohtaan
Usko Suomen puolustuskykyyn Käsitteet viranomaisen toiminnasta, luottamus viranomaisiin Suhte poliittikkaan ja luottamus poliittikkoihin Sotiallinen liittoutuminen	Luottamus ja sitoutuminen	VII Luottamus maanpuolustukseen
Kriisinhallinta Haastattelun merkitys		<i>Eivät merkityksellisyneet sulhessa maanpuolustukseen</i>

Suhde
maanpuolustukseen

Kokemus valtiosta

**Saying No to Military Service
– Obligation, Killing and Inequality as Experienced
Problems in Conscription -Based Military in Finland**

Kosonen Jarkko, Puustinen Alisa & Tallberg Teemu

Journal of Military Studies.
Julkaisupäätös saatu 28.3.2019.

Kosonen on esitellyt artikkelin ISA:n (International Sociological Association)
XIX sosiologian maailmankonferenssin,
RC 01 Armed Forces and Conflict Resolution tutkimusjaoston
All-Volunteer Forces, Recruitment and Retention -työryhmässä,
Torontossa Kanadassa 15.–21.7.2018.

Uudelleenjulkaistu Journal of Military Studies -lehden luvalla.

Research Article

Kosonen Jarkko*, Puustinen Alisa and Tallberg Teemu

Saying No to Military Service – Obligation, Killing and Inequality as Experienced Problems in Conscription -Based Military in Finland

Abstract: While studying citizen-soldiers their dual identities as a soldier and a civilian have been highlighted. A citizen-soldier's role is linked to citizenship and its obligation. The dual identity or critical voices of conscription or reserve forces have not been recognised in research, nor debated publicly in Finland. The aim of this article is to analyse the reasons why some conscripts raise critical voices concerning their relationship with conscription and their role as reservists. The study is based on the interviews of 38 non-military service men and 33 men who resigned from the reserve in 2017. The data was analysed using content analysis. According to the results, the main problems with regard to conscription and armed defence, among the conscripts, relate to inequality of the conscription system, obligation to serve and lack of discretion. For individual conscripts as citizen-soldiers, the problem of killing has special weight when they reflect upon their own role in the possible act of war. Conscripts and their expertise could be used more extensively in a wider range of security related issues than in armed defence alone.

Keywords: Citizenship, Conscription, conscript service, citizen-soldier, non-military service, comprehensive security

***Corresponding author:** Jarkko Kosonen, National Defence University, Finland, E-mail: jarkko.kosonen@mil.fi

1 Introduction

Finland's defence is based on the general conscription¹ of men and voluntary military service for women. The majority of Finnish men are citizens and reservists at the same time. This results in a specific interface in the relation between citizens and the Defence Forces (FDF) in Finland. In recent decades an average of 70–75 percent of each male age cohort has completed their mandatory conscript service between 6 to 12 months and 6 percent have conducted non-military, civil service (FDF statistics, 2018).

According to the Advisory Board for Defence Information's (ABDI) survey general conscription enjoys widespread support in Finland. 74 % of Finns support the retaining of the current system. The highest support for conscription, for a large reserve and military training for the whole male age group comes from Finns over 50 years of age (84 %). The support is decreasing among young people under the age of 25 (77 % in 2017 – 56 % in 2018). Support for a professional military is around 10 % and it has increased by a few percentages since millennium. (ABDI 2018: 29–31; ABDI, 2017: 43–45.)

The current topics in the debate about Finnish defence policy, and especially conscription, are gender equality of the conscription system and increasing political support to introduce gender neutral conscription or mandatory civic service system to supplement conscript service in Finland. According to the latest survey poll by ABDI, 17 % of Finns are in favour of conscription for both men and women. Altogether, 13 % think that voluntary military service for both men and women could be the best model for developing the defence system in Finland. (ABDI, 2018.) There is also an ongoing

debate on the equality of conscription in the context of religious conviction. Traditionally, Jehovah's Witnesses have been exempted from the military service, but this privilege is now under the scrutiny of the Ministry of Defence (MoD, 2018). A Government proposal was submitted to Parliament for changing the Jehovah's Witnesses exemption law in September 2018 (Mod, 2018) and the law came into force in 1 April 2019.

The Finnish Government and its advisory body, the Security Committee, have presented a model of comprehensive security to provide a basis for preparedness and taking necessary actions in the event of different disruptions (The Security Committee, 2017). The comprehensive security model identifies the security obligations of various authorities and activates citizens to take responsibility for promoting safety and security. The contexts and concepts of comprehensive security and military defence focus on different security threats. The ongoing public discussions about the future of military service and possible new models of security service reflect the dynamic between the concepts and the different roles they suggest for citizens in the societal division of security labour (Tallberg, 2017). Furthermore, in addition to traditional military threats, Finland prepares to meet increasingly complex challenges that fuse both military and non-military means. External and internal security are intertwined more than ever. (Finnish Government, 2017: 14–15).

Several European countries have significantly reduced general conscription, developed it to be more selective, or transferred completely into a professional military system in the post-Cold War security environment. Some countries, for instance Sweden and Lithuania, are currently reintroducing conscription. Finland, Greece and Switzerland implement conscription and conscript service among the whole age cohort of young men. In Finland, the citizens' will to defend the state or willingness to defend the country have been considered to have a significant role in maintaining general conscription. There exists decades of tradition in researching the citizen's will to defend the country (see i.a. Kosonen et al., 2017: 95–99; Leimu et al., 2008; Huhtinen & Sinkko, 2004, see also MSB, 2016; Törnqvist, 1975; Valtanen, 1954).

The Citizens' relationship to national defence is a multi-dimensional phenomenon. The goal of our research was to study the relationship between

citizenship, state, and national defence in the context of the Finnish welfare state and the conscription system. We suggest that citizens' relationship to national defence is based on various factors framing the relationship and positioning an individual in that (Kosonen et al., 2019). In the Finnish defence system, the state sets obligations, duties and tasks for an individual citizen. Conscription is seen as an integral part of citizenship and the package of civil rights and duties. If there was a large scale crisis or war in the extreme case, each citizen would be obligated to participate in national defence tasks according to his/her competences and skills (Constitution of Finland, Chapter 12, Section 127).

In this article we focus on the problematized experiences of citizen-soldiers in the margins of the conscription in Finland: men liable for non-military service and reservists who have completed military service and later resigned from the reserve. Reservists or their retention has not attracted much attention in research, neither in Finland nor internationally (see i.a. Griffith, 2005: 354). It has been suggested that the military should be studied in three segments: regulars, conscripts and reservists. This allows examining different patterns of motivation, cohesion, political commitment and awareness, and long-term considerations that characterize each segment. (Lomsky-Feder et al. 2008: 593, 609–610.) In a professional military contexts the reserve forces are merely units that complement or support the operational "true professional" forces (see e.g. Lomsky-Feder et al., 2008; Griffith, 2005).

The aim of this article is to analyse which issues are problematic for the conscripts in their relationship to conscription and national defence in Finland: How do conscripts relate to compulsory military service and non-military service as part of conscription? What roles do the civil service men and those resigning from the reserve see as appropriate within national defence?

2 State, Citizen Soldiers and Conscription

Retention and organizational commitment have been central research topics in military sociology in the context of professional and conscription military (e.g. Cancian et al., 2018; Griffith, 2005; Hauser, 2018; Johansen et al., 2014; Salo, 2008). The choice between a professional military and conscription has been analysed from the political, economic and military strategic perspectives (e.g. Kanninen & Ringbom, 2016). Conscription and universal military service have been seen as an economically reasonable solution to get manpower for the armed forces to defend the state and nation (e.g. Cohen, 1985; Kestnbaum, 2008: 117–119).

2.1 Conscription in Finland

Conscription has always been both recruitment for military purposes and a type of relationship between citizens and the state. Kestnbaum (2008) summarizes three inter-linked political-societal processes that have affected the development of citizen conscription in Europe: the emergence of the national citizen as an organizing principle in politics, the formation of state policies of compulsory service in the line army based on national citizenship and the initial mobilization of a wide swath of the people for war by the state (ibid., 2008: 119). Conscription has been closely related to the establishment of democracy in most of Western European countries.

The Finnish model of conscription took shape at the end of 1800s. The role of the state has been significant in the history of general conscription, and conscription has been argued to be a supporting process for the construction of the nation state in Finland. It has been a state-centric way to recruit the soldiers to fight for the state as a part of their civic duty. According to Kari Laitinen (2005), conscription and military service have been the citizen's duties and obligations for the nation and the state. Conscription incorporates the question about the power of the state, the nation or the ruler, and the subjects, who make personal sacrifices for the state. (ibid., 2005: 9, 20–21.)

According to the Conscription Act, every Finnish male citizen is liable for military service starting from the beginning of the year in which he turns 18

years old, until the end of the year in which he turns 60. Fulfilment of military service includes service as a conscript, participation in reservist training, extra service, and service during mobilization, in addition to participation in call-ups and examinations assessing fitness for military service. (Conscription Act, Chapter 1, Section 2.)

Women can also apply for voluntary military service. The number of women in military service has increased in recent years. 1,156 women applied in military service in 2018, which is the highest number yet (The Finnish Army, 2018). Military service lasts 165, 255 or 347 days for both men and volunteer women². After the conscripts (men and volunteer women) have completed their military service, they muster out in to the reserve. Reservists can be ordered to attend reservist training and, when required, to defend Finland by force of arms. (Conscription Act, 2007.)

2.2 Citizen's Relation to the State in the Context of Conscription

Citizenship is a key concept while studying the citizen's relation to the state. Citizenship is defined as a legal status of a person recognized under the constitution as being a legal member of a sovereign state or belonging to a nation. Citizenship can be inherited from parents or it can be obtained through various processes. Citizenship is assumed to be linked to the nation state and its civic rights, political or societal rights. (Turner, 2001: 192; Kuusela, 2006: 33.) Finland is a Nordic welfare state where the state's responsibility for health and social services, social policy, social security, equality between citizens and genders, high levels of education and employment is significant (Kosonen et al., 2019). A democratic welfare state guarantees equal civil rights for all its citizens and persons staying legally in the country.

Individualization and globalization have dismantled the relevancy of nation states in Finnish society and Western democracies during the last decades (Helkama, 2015: 220; Adres et al., 2012). Conscription amalgamates the defence obligation with the civil rights. Conscription based on citizenship and civil duties creates a citizen-soldier who can expect reciprocity from the state and society (Danielsbacka, 2015: 274). Being prepared to die and kill on behalf of the nation is seen as an ideological cornerstone of national belonging and

also a sound qualification for gaining the rights to material benefits. This creates a mutual obligation between the nation, the military and each individual soldier; an unbreakable common bond of identity, loyalty and responsibility. (Ware, 2010: 321–322.)

In the context of conscription, conscripts have a dual role and identity as a civil citizen and civilian-soldier. Referring to Levi (1997) and Peri (1993), Adres et al. (2012: 95) argue that studying military service in democracies reveals critical elements of the relationship between the citizens and the state, and that military service ceases to be a symbol of citizenship only in modern nation-states that no longer fight wars, or where the likelihood of conflict is remote. Over 70 years has passed in Finland since the last war. Changes in the security and military-political situation in Europe, and a global environmental crisis have been assumed to affect a citizen's relationship to national defence and comprehensive security. In Finland, all citizens have a general defence obligation, but military service obligates only men.

2.3 Civilians, Soldiers or Citizen-Soldiers

While studying citizen-soldiers we are dealing with such classic themes of military sociology as the relations between the armed forces and citizens, and the military as an institution (Ouellet, 2005: 2; Rukavishnikov & Pugh: 2003, 131). The relevant issues in civil-military relations are civilian and state control of the armed forces. A revised conceptualization of civilian control has distinguished between two modes of civilian control over military affairs: control of the military and control of militarization (Levy, 2016). A military organization or the political decision-making processes are being controlled from outside the system by the citizens. It may also be control from within, when the soldiers or combatants take some form of control of military actions, deployment or policies framing military operations (Levy, 2017). On one hand, conscription can be seen as one form of civilian control. A conscription system might be ensuring civilian control of the military; yet it does not ensure mutual understanding (Cohen, 1985: 67). On the other hand, conscription expresses the power and control of the state over the citizens. Cohen (1985: 68) argues that peacetime conscript [military] service is often as much a political

institution as a method for procuring men for the armed services. So, nations will accept penalties in military efficiency in order to preserve military obligation as an integral part of citizenship (*ibid.*).

We argue that one particular forum of civilian control is the citizens' or conscripts' negotiation of their individual role, attitudes, values, identity and agency in national defence and within the conscription system. Civilian control has been associated with citizens, conscious objectors, conscripts or combatants' attitudes and actions toward armed forces or war (Fisher, 2014).

Military service is also associated with an individual's identity, loyalty and willingness to cooperate with the state. To be a soldier, one must be a member of the community of citizens and prospective soldiers are raised from wider non-military society in order to be merged into an armed force (Kestnbaum, 2008: 121). Cohen (1985) argues that a conscript is not merely a soldier who can vote, but a sort of civilian-soldier. Because of that, the bulk of the armed forces consist of men whose main pursuits are pacifist, who are fresh from their civilian lives and look forward to their swift return to those lives, whose main identity is as citizens and not as soldiers, whose loyalty lies with home and community, and not with the military as a corporate body. (*ibid.*, 1985: 123–124.)

Because of the dual identity - as a citizen and soldier - reservist or conscripts may encounter a role conflict while negotiating between these roles, identities and values. The military roles and the demands of these roles create personal distress and interpersonal conflicts for reservists. Studies have pointed out the roles that reservists assume, such as family member, worker, recreational athlete, or friend. Actual or potential conflicts may complicate commitments and sets of behaviour in military service. (Vest, 2012; Griffith, 2005: 357.)

If movement and negotiation between the different roles and identities fails, an individual conscript has various options. The conscripts have fairly wide discretion in the Finnish conscription system. They can choose between conscript service and non-military service. Some of the conscripts are released from conscript service for health reasons. Only conscientious objectors face a legal punishment. Conscription is a statutory civic obligation. As a strand of citizenship it presents the willingness to cooperate with the state, specifically represented

by the military or the government's conscription agency (cf. Moskos and Chambers, 1993: 5).

2.4 Evading military service

Most of the countries that have conscription-based military service have also alternative requirements for those who are conscientious objectors or object to taking up arms. In Finland, a person liable for military service who avers that serious reasons of conscience founded on conviction prevent him from carrying out the service laid down in the Conscription Act, will be exempted from such service and assigned to perform non-military service. It is possible to resign from the military reserve by appealing to conscientious reasons and by completing supplementary service i.e training provided to persons approved for non-military service after completing their military service under the Conscription Act or the Act on Women's Voluntary Military Service (Non-Military Service Act, 2007: Section 2.)

The attitude toward conscription and an individual's own agency have been seen to relate to individualization, globalization and changes in citizenship (Adres et al., 2012: 93; Kosonen et al., 2019; Puustinen et al., 2018). Previous studies suggest that an individual's level of globalism, lack of active local ties, as well as higher levels of consumerism significantly increase the tendency to evade military service in Israel (Adres et al., 2012: 95). Changes in citizenship alter the idea of conscription as an obligatory part of citizenship (Eichler, 2014; Ware, 2010).

In Finland, Valdemar Kallunki (2015) argues that the groups choosing conscript service or non-military service are strongly different. The meanings given to non-military service are: service subordinated to conscript service, a choice grounded in conscience, a choice based on practical reasons, and service bringing social benefits (ibid., 2015). Conscientious or ethical conviction is required when choosing the non-military service, but it is not investigated by the authorities. The reasons related to conscience are often difficult to justify and differentiate from practical reasons (ibid., 2015: 31–33, 46).

Soldiers, as well citizen-soldiers, face the question of killing and the legitimacy of war or combat. These themes are included as a part of ethical and psychological performance in conscript and reservist training in Finland (Aalto, 2016; Toiskallio,

2009). Over the centuries, individual soldiers have sometimes refused to kill the enemy, even when they knew that it would endanger their own lives (Grossman 1995: 29). The respect for human life is a fundamental basic value for humanity, and the resistance to killing human beings might be stronger for civilian minded citizen-soldiers, obligated to military service and participation in combat, than for professional soldiers.

Citizen-soldiers might be considered transmigrants, moving and negotiating between these different roles and identities (Griffith, 2009: 40–41; Lomsky-Feder et al., 2008; Ben-Ari, 2004). The dual identity created by conscription may be problematized on the individual level when moving between the civilian and soldier roles. When enough issues become problematized, the individual can use his/her control over the military by deciding to evade military service. In this article we explore these issues in the context of Finnish conscription.

3 Methodology

3.1 Participants and data collection

This article is based on 46 individual and seven group interviews (altogether 71 persons) of Finnish conscripts who were liable for non-military service and the persons who had completed conscript service and had applied to transfer to non-military service. The interviews were conducted in 2017 as part of the TAHTO research project by the National Defence University. All of the interviewees were volunteers and they were informed about the research, data collection and analysis and reporting. The research permission and research ethics principles were agreed upon with The Centre for Non-Military Service, which is responsible for the implementation of non-military service basic training and supplementary service for those resigning from the reserve.

While studying the relations between citizens, national defence and welfare society we found these groups to be valuable and appropriate to interview and discuss of their own views and experiences. We hypothesised that these groups had been pondering their own personal relationship to the dual identity as a citizen and a soldier. These target groups have not been studied in Finland before, excluding Valdemar Kallunki who has

analysed the reasons and convictional premises of applying to non-military service (Kallunki, 2015) and the societal integration of citizens attending military service or non-military service (Kallunki, 2013).

3.2 Thematic interviews

The interviews were conducted as semi-structured thematic interviews (Tuomi & Sarajärvi, 2018: 81–89). The interviewees were reservists who were resigning reserve (n = 33) and persons liable for non-military service (n = 38). The interviews with non-military service attendees were conducted at the Centre for Non-Military Service during the basic training period of non-military service. The interviews with the reservists resigning from the reserve were conducted at the Emergency Services College during two different supplementary training weeks. All the interviewees were men, aged 18–46. The interviewees were asked to reflect upon a) their own relationship and position in the Finnish welfare state⁴ b) their own experienced role as a part of national defence c) the process of constructing their opinions concerning national defence, and d) their experiences of comprehensive security in Finland and as part of a global security context.

3.3 Analysis

The interview data (47 hours and 48 minutes) was transcribed word for word. The analysis of the data was conducted as a content-based content analysis (Tuomi & Sarajärvi, 2018: 122–127; Hsieh & Shannon 2005; Weber, 1990: 40–58). During the process we constructed 37 categories and 589 sub-categories of data, which are summarized and reported in four distinct categories in the following chapters of this article.

4 Results – Saying no to...

Our findings suggest that there are three problematic topics in the persons relationship to national defence: 1) obligation of conscription, 2) inequality of compulsory conscript service, and 3) killing. Yet another significant category of findings was the interviewees' high willingness to construct a meaningful societal role as a part of the

comprehensive security model, apart from conscription.

Most of the interviewees found Finland a state worthy of defending. The crucial question was, who has to do the defending, and how can a citizen's role in national defence be defined. There was a feeling that social inequality and income disparities, weakening national unity and the increase of psychological and social distress, will be threatening Finland and the conscription system in the near future. Increasing terrorism in Europe and the possibility of terrorist attacks in Finland, possible hybrid threats against Finland and climate change with its implications were identified as external threats. Global warming was seen as a global problem, which is already affecting Finland for example in the form of increasing immigration. Military threats were found to be minor risks in contemporary Finland.

Despite the fact that Finland has underlined the functions vital for society and comprehensive security (The Security Committee, 2015, 2017), national defence was primarily seen as military defence only. Our interviewees questioned the role of the state to oblige citizens to be conscripts and, if necessary, to participate in a defensive war as part of the military. As opposed to this, the interviewees described their willingness to carry out a wide range of tasks to protect the society and the nation instead of military service as conscripts.

4.1 Obligation and discretion as part of Conscription

The interviewees reflected on their role in national defence and conscription as well as on the ways to organize the defence system through conscription, all-volunteer forces, or a professional military. The idea of conscription was mentioned as one of the civic duties for men, in addition to tax liability and the obligation to comply with Finnish law. Most of the interviewees did not see a reciprocal relationship between the Finnish welfare state, civic rights and conscription. Conscription was primarily seen as conscript service and the period of time it takes to complete it.

Finnish conscription appeared problematic for the interviewees in relation to compulsion and gender inequality.

But there is just this, a small thing that goes against your own understanding. It is when you hide the word "compulsion" under the veil of "duty". That is, speaking nicely about things, saying "the duty to defend the country"

According to the interviewees there is a need for the existence of the Defence Forces and national defence due to threats in the security environment surrounding Finland, and in Europe in general. Even though compulsory military service was experienced as a one-way obligation by the state, the interviewees did not see an acute need for changes in the short term. There is a reasonable amount of discretion in the system: it is possible to choose between conscript service, unarmed service and non-military service according to personal interests.

Conscription is a good thing, I support it, and that you can do conscript service or a non-military service. But it's just not my thing by any means.

I think it's a good thing to have that duty. That is, when the civilian service is the other option. In my opinion, it does not work purely on voluntary basis, and we do need the Defence Forces in the future, too.

The interviewees avoided identifying themselves as conscientious objectors³. They had neither wanted to be sentenced to prison because of refusing military service nor tried to get exemption from military service due to lack of fitness⁴. They described the stigma related to refusing military service.

I took time to really think about it seriously, but there is social pressure that "what the hell are you doing", you are terribly disrespectful of everything and that you are an outcast or something.

Well, it's an option but it will make your life harder for the rest of your life, so it's not a very good idea.

The interviewees also contemplated upon the criminal conviction from two perspectives: the person in question and social unity and justice.

I discussed with a friend who is a conscientious objector, in practice he is currently a criminal just

because he is a man, which is a pretty rough thing and it is a disadvantage.

While considering different aspects of conscription, citizenship and his own role as a citizen soldier one of the interviewees summarized that conscription is excellent system for the state and armed forces, but it is quite greedy for the individual male citizen. Different models could allow a wider freedom of choice for citizens to find their role and ways to take part in national defence or comprehensive security in society. The majority of the interviewees did not believe in all-volunteer forces or the potential of fully professional forces. The fully professional forces might be highly motivated and trained, but it would be too expensive to organize the defence system in Finland. The interviewees doubted the sufficiency and competences of volunteers in recruiting the all-volunteer forces.

Even though the compulsory nature of conscription was criticized on the individual level, the interviewees were satisfied that someone takes responsibility for the defence of the state.

But, in my view, the general defence obligation is quite a lot to ask nowadays. However, I hope that as many as possible would come to the conclusion that this country should be defended in some way. Of course, there is a reason to have some form of defence.

Some of the persons wanted to deconstruct their own role in conscription and armed defence. Most of the interviewees resigning from the reserve noted the deeply rooted tradition to complete conscript service in Finland. They had not experienced real choice in choosing between conscript service and other options during the call up because of social pressure or the lack of information about the options. Many of them suggested that one is too young at the age of 18 to be able to really understand the meaning of conscript service and the totalitarian demands of conscription.

Getting married, child birth, life experience and maturing as a person had initiated the processes to question one's dual identity as a civilian and a citizen-soldier. The civilian mind-set goes against the obligation to take part in a possible war and even to kill other people if need be. Also, a weak trust in one's own competencies or Finland's ability

to act against the likely enemy were related to deconstructing the own role as a part of FDF.

4.2 Unequal practices in conscription service

A vast majority of the interviewees described a socio-normative burden constructed by the obligation to complete conscript service as part of the maturation process and of achieving full membership in society. They had experienced social pressure from their parents, grandparents, or friends. The historical narratives concerning WW II, the war veterans of the previous generations and fulfilment of the obligation had led to the completion of military service.

From the very beginning, before the army, I was thinking civilian service as an alternative to military service. And perhaps the only reason or 90% of the reason why I ended up going to the military might just have been social pressure. In any case, I did not feel right in the army, it was not my place, and while there I constantly thought if I was be able to change my mind. --- I completed conscript service since it was socially an easier solution.

...then I went to civilian service, and you heard from your own friends and some relatives that "what are you doing now" and that you are a traitor and should be ashamed of yourself.

... my grandfather was a war veteran so they said that now you do not respect his memory, his actions there on the front line when you do not want to do conscript service. It seems quite incomprehensible!

There had also been normative and ethical clashes between one's own values and abilities in relation to the obligation of choosing conscript service. The interviewees resigning from the reserve (46 %) had completed their conscript service, and about 20 % of the interviewees had begun but dropped out of conscript service. Almost everyone wanted to tell us the reasons for choosing non-military service or resigning from the reserve although that was not directly asked during the interviews.

The advantages of the non-military service were considered more significant than the ones in conscript service, both for the individual and for the

state. The content of the basic training period and community service in non-military service were seen to be more useful in the future in terms of learning, work experience and becoming employed than traditional conscript service.

I think non-military service is more useful than conscript service. What do you get from completing conscript service, well, you know how to shoot people and to run in the woods [laughs]. In non-military service you get work experience and it will be more useful in the future.

Non-military service was compared to conscript service. Poor orientation, adjustment and adaptation to conscript service, daily routines, and living arrangements, lack of free time, physically demanding training and military discipline were problematized among most of the interviewees that dropped out of conscript service. Because of the experienced low risk of military threat to Finland, it was a typical experience that there is no need for conscript service, or that it is a waste of time for an individual citizen.

At the same time, I feel that somehow this combination that, the contribution to society in terms of education and other tasks will be much more important and, also because, it makes sense to let those kinds of people who want to (fight) take care of that...

The majority of the interviewees expressed positive support for the development of gender-neutral national service alongside conscription. They would not resolve the gender inequality problem of conscription by forcing women to also complete compulsory military service. They suggested that a new model would activate the citizens to take a role in national defence in armed, non-armed or comprehensive security actions, and it would be equal for men and women.

Yeah, military service. Conscript service is only for men, so I think it is already very inequitable in principle, and then I think that you will be in an unequal position here within the state... it is quite lame to say only that it's a job for men to defend the country just because it has always been so.

Some of the interviewees wanted to make a clear distinction between themselves and the armed forces by choosing non-military service even though convictions were not emphasized in our material. The problematic issues were the ethical question of killing and the obligation to be trained to be part of an organization using violence.

The original idea was that I did not want to participate in the system that in essence basically teaches people to kill others, and I somehow see the absurdity of the whole system, that you spend one year learning to kill.

4.3 Killing

The third problematic issue - killing - was linked to the legitimation of war, conscription and a citizen's dual role as a citizen-soldier. Based on the interviews we propose that age, life cycle and life experiences are significant explanatory factors for ethical and convictional premises problematizing killing as a citizen-soldier. There was a difference in the discourse while talking about and assessing one's own attitude towards killing on behalf of the state, or as self-defence as an individual.

Overall, killing was linked to ethical and conscious reflections toward arms and one's own actions in war. The interviewees reflected on their relationship with weapons and the use of force. The ethical questions concerning the use of weapons or killing another person had been discussed in conscript service, but the dilemmas were not being resolved on the individual level.

In my opinion, the ethical issues should be addressed more during conscript service. After all, it can be quite confusing with the idea of war and so...

In addition, the ethical problems of using weapons against another person in a war had become problematic during different phases of life. Most of the interviewees liable for non-military service had been reflecting upon their relationship to weapons and killing while choosing non-military service during the call-up process or in conscript service. The ones who were resigning from the reserve had thought about these issues in connection with life events such as marriage, a child's birth or even the live exercises in conscript service. They argued that 18 years old youngsters are too young to internalize

the attitudes or behaviour of a soldier as part of citizenship and the related obligation. At the age of 24 years or so, many of them began to think seriously about these issues that had not been relevant before. This consideration was associated with the dual identities and transmigration between the roles of a civic-citizen and a citizen-soldier.

[Finland has to be defended, but] I have noticed during last years that I could not kill people. I do not want to be involved in it.

The legitimation of war and conscription were combined with the reflections concerning killing and weapons. Also, a significant issue was the obligation of a citizen to act as a soldier and to participate in combat if needed. The only type of legitimate war was in order to defend and protect the state, especially the society and people. According to our interviewees, defence of borders and nation states is not as legitimate as defending humans and humanity. The preservation of state sovereignty was also mentioned as worthy of defending by force of arms, but the attitudes toward its legitimacy were dispersed.

The fact that if Finnish citizens are threatened with any danger... People. Yes, I value people above the country's borders.

Conscription as an obligation for men in Finland imposes a dual identity on youngsters as civilians and as soldiers. According to the interviewees there is not enough guidance to deal with the transmigration between these roles in the Finnish conscript training. The obliged soldiers' role may be adopted at the age of 18, but personal maturation may problematize the transmigration between these roles and identities. Those who do not know how to deal with the role conflicts are more responsive to outside influences and impulses when constructing their own agency as part of national defence.

It's so normal that we go to conscript service and everyone goes. But it is a real contradiction that you do not know what it is about. Killing people, who kill people, because killing is wrong.

The legitimation of war and conscription were combined with the reflections concerning killing

and weapons. Also, a significant issue was the obligation of a citizen to act as a soldier and to participate in combat if needed. The only type of legitimate war was in order to defend and protect the state, especially the society and people. According to our interviewees, defence of borders and nation states is not as legitimate as defending humans and humanity. The preservation of state sovereignty was also mentioned as worthy of defending by force of arms, but the attitudes toward its legitimacy were dispersed.

The fact that if Finnish citizens are threatened with any danger... People. Yes, I value people above the country's borders.

Conscription as an obligation for men in Finland imposes a dual identity on youngsters as civilians and as soldiers. According to the interviewees there is not enough guidance to deal with the transmigration between these roles in the Finnish conscript training. The obliged soldiers' role may be adopted at the age of 18, but personal maturation may problematize the transmigration between these roles and identities. Those who do not know how to deal with the role conflicts are more responsive to outside influences and impulses when constructing their own agency as part of national defence.

4.4 ...but, Saying yes to

There was a dichotomy in the interviewees' attitudes towards their own role in armed or non-armed roles and actions in national defence and conscription. The majority of the interviewees expressed a personal willingness to fulfil their national defence obligations even though military service in itself was problematized. Only three of our interviewees said that they would flee the country if there was a war.

Most of the interviewees did not know their task or duties in war time organizations. Those liable for non-military service and the reservists resigning from the reserve do not have assigned tasks in war time organizations or in abnormal conditions – or they do not know their duties. The most prominent way to construct one's role and agency was to find ways to support the civilian society and people in different crises. Different tasks related to

humanitarian aid among civilians were often mentioned as ways to support the society.

I think of the protection of children. Children are innocent in these things. It is the human cruelty what makes us do many things. I care for the children's' security, civil defence and evacuation.

The role of civilian education and expertise was emphasized by the interviewees when constructing non-armed roles in national defence. The interviewees see the roles through their own personal and professional positions and competences. The utilization of one's personal abilities was related to the individual's values and experiences as part of the national defence obligation. Most of them wanted to find ways to support society, the authorities and their communities by using these skills and abilities. They discussed the complete destructive effect of a possible war and the responsibilities of reconstructing the infrastructure or structures of the society.

And it is really important not only during the crisis but also in terms of how the crisis situation calms down, that how to get back to the common rhythm of life.

I would definitely like to do something to help the civilians behind the fronts. Bringing food, fighting fire, and so on. In a way, to help clean up the mess, because there's so much to do in a war or in any crisis... Well, the war machine destroys in every case. If it does not destroy people then it will ruin all the infrastructure. Something like this, of public interest.

The experience of one's own role as a part of the armed forces (AF) sorted the interviewees into three categories: a) does not want to have any role or connection with the AF, b) wants to have non-armed tasks based on his civilian occupation, but could act as part of the AF and c) could act or train to act with armed duties as part of AF Connections to rescue, security, police and civil defence authorities were found in the non-armed duties. In their role as part of the armed forces they brought up humanitarian concerns, and many of them were ready to act e.g. in logistics and maintenance units. There was a perceived discourse of helping, supporting, and securing people when the

interviewees reflected upon their roles and duties in national defence and conscription.

The interviewees highlighted the importance of crisis prevention and conflict resolution as part of the activities of states. A few of them considered their role and potential to work with peace and security or with international diplomacy as a feasible option.

Well it is possible that I might join an organization that is for national defence or preventive cause, somehow without the arms. It is always possible. It might be a typical way for some people to have an impact. To join a larger cause that thrives to change or maintain something.

Well, culture and arts are also important, in so that you can bring up issues like global warming or immigration. These are what I could do, although I've never thought of them as being part of national defence before.

Based on our findings it would seem that people are ready to serve in various different roles, duties and tasks as part of the comprehensive framework of national defence. It is clear that these tasks include much more than 'just' serving as a civilian-soldier, or taking up arms when needed. Almost everyone is willing to do their part, given that they have a choice to define their role.

5 Discussion

This article focused on the problematized factors among people liable for military service in Finland. Negotiating and balancing between dual identities and the idea of transmigration between the roles opens up a new perspective to study conscription and national defence as an obligation.

Conscription is a societal institution that produces credible manpower for national defence and it places some citizens – men and originally volunteer women – in a strong obligatory and power relationship with the state. In that relation the individual makes personal sacrifices on behalf of the state and the nation. In our data, there was no straight reciprocal relationship between civic rights and conscription.

There is a strong socio-normative pressure to choose and accomplish conscript service at call-up age. The obligation of conscript service or its

purpose is not questioned during that stage in life. Those who choose non-military service in the call-up, often experience societal pressure to justify their choice. Normative commitment of youngsters is one factor that supports the FDF in getting enough conscripts to training every year. Our results support previous studies, in that conscription and conscript service are being challenged with the questions of personal gains and gender equality. Individualization, globalization, lack of local ties and high level of consumerism have previously been associated with the levels of commitment to military service or conscription (cf. Adres et al., 2012).

In the context of this study, the main problems in relation to conscription and national defence are the inequality of the conscription system, its obligation and lack of discretion. For the individual conscripts as citizen-soldiers, the problem of killing has a special meaning when they reflect upon their own role in the possible act of war. The conscripts and their expertise could be used more extensively in a wider range of security related issues than in armed defence alone.

Conscription has been studied and the FDF has developed it mostly from a system-oriented perspective (cf. Ministry of Defence, 2010, 2007). The government has justified conscription as a cost-effective way to organize national defence. For an individual, conscription appears as a part of one's life cycle and choices made: conscript service, its personal benefits and disadvantages are experienced and evaluated as part of an individual's career. Among the significant shifts during one's life, conscription and its obligations may become questionable by ethical grounds in relation to killing, one's own competencies as a soldier, experiences about a state worthy of defending, or in relation to factors threatening the state.

It is tempting to think that the aspects of conscription problematized by our interviewees reflect a) individualization in terms of saying no to obligation, b) changes in citizenship in terms of a more active role in security production and a society based on professional and other individual capabilities, and c) globalization and anti-nationalism in terms of more universal ethics of non-violence. Still, it is not the whole picture. The interviewees are strongly for military defence and maintaining conscription, and they value their home country, especially in terms of people, values, and a

functioning society. It is as if there are two discourses layered upon each other: The one representing moderate patriotism and mainstream views on defence, supporting the existing organization of the military, and the other suggesting a new role for citizens in the societal division of security labour. This new role is framed by choice and the equal participation of citizens, but most importantly, it is not tied solely to military endeavours, rather to a recognized variety of security threats and what can be called comprehensive security.

We had 71 interviewees and almost as many different experiences and narratives in relation to the welfare state and national defence. The groups were quite heterogeneous. There was wide diversity in the reasons problematized in one's relationship to national defence, conscription and the dual-identity as a civilian-minded citizen-soldier (cf. Kallunki, 2015). Nonetheless, the system seems to treat conscripts like mass. The individuals questioning the system, obligations, or his/her role in conscription or conscript service seem to drift into the margins of national defence. Given that, national defence is most often perceived as armed defence and linked to the FDF, which limits the citizens' ability to seek and find their roles as part of it.

5.1 Methodological reflections

Although we studied marginal groups in conscription, Finnish men who were liable for non-military service and the who had completed conscript service and had applied to transfer into non-military service, the results can be utilized in a wider conceptualization of conscription, its patterns and the commitment of conscripts. It should be noted that we did not reach all of the groups e.g. conscripts performing conscript service, conscientious objectors, or women resigning from reserve, who might construct their relation and agency in conscription and national defence in a very different manner. This is a challenge for future research to tackle.

The citizens' relationships to defence are highly contextual, especially in terms of the security situation. Our study is conducted in the context of long-lasting peace and stability. This may stress the role of the individual's freedom of choice and personal gains when making choices concerning

conscription and national defence. The experience of threats to the state and society can be associated with the individual's attitude towards national defence and allocation of society's resources to defence actions. Had the study been performed in a situation with the threat of a military conflict, the results might focus more on one's relation to the armed defence of the state instead of the security of civil society.

Acknowledgements

The authors disclosed receipt of the following financial support for the research, authorship and publication of this article: Maanpuolustuksen kannatussäätiö (MPKS), Ministry of Defence, The Scientific Advisory Board For Defence (MATINE) and Jenny and Antti Wihuri Foundation.

- 1 In this article, we use the established concepts in the Finnish context. Conscription is defined at the system level as a roof concept, cf drafting (U.S), National Service (U.S) or Military Service (U.K). Conscript service is the mandatory service for conscripts, cf the draft (U.S). Non-military service is being used in Finnish Act of civil service. Reservist training includes all forms (mandatory and voluntary based) of military training for reservists.
- 2 The obligation to complete conscript service or non-military service ends at the end of the year, when the conscript turns 30 years old.
- 3 A conscript who completely refuses any kind of service provided for in this Act, including unarmed service, and does not apply for non-military service, is sentenced, in lieu of applying the provisions in chapter 45 of the Penal Code 39/1889), to a penalty for refusing military service as provided for with regard to refusing non-military service in the Non-Military Service Act. (Conscription Act 1438/2007, Chapter 13, Section 118.)
- 4 We had no conscripts refusing military service or exempted from military service due a lack of fitness in our interview data.

References

- Aalto, J. (2016). Hyvä sotilas – oikea toiminta. Miksi asevoimissa opetetaan sotilasetiikkaa. National Defence University, Series 1: Research Publications No. 7. National Defence University, Helsinki.
- ABDI (2017). Finns' opinions on Foreign and Security Policy, Defence and Security issues. The Advisory Board for Defence Information. Ministry of Defence, Helsinki.
- Adres, E., Vanhuysse, P., & Vashdi, D. R. (2012). The Individual's Level of Globalism and Citizen Commitment to the State: The Tendency to Evade Military Service in Israel. *Armed Forces & Society*, 38 (1), pp. 92–116.
- Ben-Ari, E., Lomsky-Feder, E., & Gazit, N. (2004). Notes on the Study of Military Reserves: Between the Military and Civilian Spheres. In: Spohr-Readman, K. (ed.), *Building Sustainable and Effective Military Capabilities: A Systematic Comparison of Professional and Conscript Forces*. IOS Press, Amsterdam, pp. 64–78.
- Cancian, M. F., & Klein, M. W. (2018). Military Officer Aptitude in the All-Volunteer Force. *Armed Forces & Society*, 44 (2), pp. 219–237.
- Cohen, E. A. (1985). *Citizens and Soldiers – The Dilemmas of Military Service*. Cornell University Press, London.
- Conscription Act of Finland. 28.12.2007/1438.
- Constitution of Finland. 11.6.1999/731.
- Danielsbacka, M (2015). Vastavuoroisuus ja sen vaatimus asevelvollisuusarmeijoissa. In: Kujala, A., & Danielsbacka, M. (eds.), *Hyvinvointivaltion loppu – vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*, Tammi, Helsinki, pp. 273–298.
- Eichler, M. (2013). Citizenship and the contracting out of military work: from national conscription to globalized recruitment. *Citizenship Studies*, 18 (6-7), pp. 600–614.
- Griffith, J. (2005). Will Citizens Be Soldiers? Examining Retention of Reserve Component Soldiers. *Armed Forces & Society*, 31 (3), pp. 353–383.
- Finnish Defence Forces Statistics (2018). *The Statistics on the Conscription of Age Cohort born in 1987*. Finnish Defence Force, Helsinki.
- Finnish Government (2017). *The Government's Defence Policy Report to Parliament*. Prime Minister's Office Publications 7/2017. Finnish Government, Helsinki.
- Fisher, D. (2014). Who Guards the Guards? The Importance of Civilian Control of the Military. In: Ellner, A., Robinson, P., & Whetham, D. (eds.), *When Soldiers Say No. Selective Conscientious Objection in the Modern Military*. Ashgate, Surrey, pp. 63–76.
- Griffith, J. (2005). Will Citizens Be Soldiers? Examining Retention of Reserve Component Soldiers. *Armed Forces & Society*, 31 (3), pp. 353–383.
- Griffith, J. (2009). Being a Reserve Soldier – A Matter of Social Identity. *Armed Forces & Society*, 36 (1), pp. 38–64.
- Grossman, D. (1995). *On Killing. The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*. Back Bay Books, New York.
- Hauser, W. L. (2018). Why America Should Restore the Draft: A Response to Liebert and Golby's "Midlife Crisis? The All-Volunteer Force at 40". *Armed Forces & Society*, 44 (1), pp. 181–185.
- Helkama, K. (2015). *Suomalaisten arvot*. SKS, Helsinki.
- Hsieh, H-F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9), pp. 1277–1288.
- Huhtinen, A-M, & Sinkko, R. (2004). *Maanpuolustustahto tutkimuskohteena - Kylmästä sodasta informaatioisotaan*. National Defence University Publications 2, Articles 12. National Defence University: Helsinki.
- Johansen, R. B., Laberg, J. C., & Martinussen, M. (2014). Military Identity as Predictor of Perceived Military Competence and Skills. *Armed Forces and Society*, 40 (3), pp. 521–543.
- Kallunki, V. (2013). Kansallisen kollektiivin jäljillä. Siviili- ja varusmiespalvelus sosiaalisen integraation, järjestelmäintegraation ja yhteiskuntauskonnon näkökulmista. *Sosiologia*, 50 (2), pp. 135–151.
- Kallunki, V. (2015). Siviilipalveluksen muuttuneet merkitykset maanpuolustusvelvollisuuden kokonaisuudessa. Siviilipalveluksen alku- ja loppukyselyn tutkimusraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 38/2015. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.

- Kanniainen, V., & Ringbom, S. (2016). Security gradient and national defense - the optimal choice between a draft army and a professional army. *Defence and Peace Economics*, 29 (3), pp. 247–267.
- Kestnbaum, M. (2008). Citizen-Soldiers, National Service and the Mass Army: The Birth of Conscription in Revolutionary Europe and North America. In: Mjøset, L., & Van Holde, S. (eds.), *The comparative Study of Conscription in the Armed Forces*. Elsevier Science Ltd., Oxford, pp. 117–144.
- Kosonen, J., Tallberg, T., Harala, J., & Simola, P. (2017). Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa. In: Tallberg, T., Ojajarvi, A., & Laukkanen, T. (eds.), *Puolustuslinjalla*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, pp. 92–124.
- Kosonen, J., Puustinen, A., & Tallberg T. (2019). Kansalaisen maanpuolustussuhde asevelvollisuuden ja hyvinvointivaltion kontekstissa. *Sociologia*, 56 (3), pp. forthcoming.
- Kuusela, P. (2006). Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika. In: Saastamoinen, M., & Kuusela, P. (eds.), *Kansalaisuuden ääriä*. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla. Yliopistopaino Kustannus, Helsinki, pp. 26–52.
- Laitinen, K. (2005). Suomalainen asevelvollisuus – Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus. In: Laitinen, K., & Nokkala, A. (eds.), *Suomalainen asevelvollisuus – historiaa, haasteita ja tulevaisuutta*. Publications 1/2005. Ministry of Defence, Helsinki, pp. 7–118.
- Leimu, H., Harinen, O., & Sinkko, R. (2008). Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa. *National Defence University Publications* 1, No. 1/2008. National Defence University, Helsinki.
- Levi, M., (1997). *Consent, Dissent, and Patriotism*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Levy, Y. (2016). What is Controlled by Civilian Control of the Military? Control of the Military vs. Control of Militarization. *Armed Forces & Society*, 42 (1), pp. 75–98.
- Levy, Y. (2017). Control from Within: How Soldiers Control the Military. *European Journal of International Relations*, 23 (1), pp. 192–216.
- Lomsky-Feder, E., Gazit, N., & Ben-Ari, E. (2008). Reserve Soldiers as Transmigrants – Moving between the Civilian and Military Worlds. *Armed Forces & Society*, 34 (4), pp. 593–614.
- Miller, S. (2016). *Shooting to Kill The Ethics of Police and Military Use of Lethal Force*. Oxford University Press, Oxford; New York.
- Ministry of Defence Finland (2018a). Hallitus esittää Jehovan todistajien vapautuslain kumoamista. Puolustusministeriön tiedote 20.9.2018. (www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2018?9610_m=9470) Referred 2.2.2019.
- Ministry of Defence Finland (2018b). Jehovan todistajien asevelvollisuudesta vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä arvioineen työryhmän mietintö. Ministry of Defence, Helsinki. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-026-0>). Referred 25.8.2018.
- Ministry of Defence Finland (2010). *Suomalainen asevelvollisuus. Report of the Committee to report the social effects of military service. Presented to the Ministry of Defence September 2010*. Ministry of Defence, Helsinki
- Ministry of Defence, Finland (2007). *Asevelvollisuusjärjestelmän yhteiskunnallisia vaikutuksia*. Ministry of Defence, Helsinki.
- Moskos, C. C., & Chambers J. W. (1993). *The New Conscientious Objection - From Sacred to Secular Resistance*. Oxford University Press, New York.
- MSB (2016). *Opinioner 2016. Allmänhetens syn på samhällsskydd, beredskap, säkerhetspolitik och försvar. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Karlstad*.
- Non-Military Service Act of Finland. 28.12.2007/1446.
- Oullet, E. (2005). *New Directions in Military Sociology*. De Sitter Publications, Whitby.
- Peri, Y. (1993). *Israel: Conscientious Objection in a Democracy Under Siege*. In: Moskos, C. C., & Chambers, J. W. (eds.), *The New Conscientious Objection—From Sacred to Secular Resistance*. Oxford University Press, New York, pp 146–157.
- Puustinen, A., Kosonen, J., & Tallberg, T. (2018). *Kansalaisuuskesitykset ja asevelvollisuus suomessa*. Tiede ja ase, 76, pp. 98–125.
- Rukavishnikov, V. O., & Pugh, M. (2003). *Civil-Military Relations*. In: Gaforio, G. (ed.),

- Handbook of the Sociology of the Military. Kluwer Academic, New York.
- Salo, M. (2008). Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. National Defence University, Department of Education, Publication Series 2, Research Reports 21. National Defence University, Helsinki.
- Särmäkari, V. (2016). Suomalainen asevelvollisuusperiaate – kansallisen asevelvollisuuden käännekohta 1800-luvun lopun Suomessa. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 29/2016. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Sørensen, H. (2000). Conscription in Scandinavia During the Last Quarter Century. *Armed Forces & Society*, 26 (2), pp. 313–334.
- Tallberg, T. (2017). Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: miten tutkia maapuolustusta toimintaja ja sosiaalisina suhteina? In: Tallberg, T., Ojajärvi, A. & Laukkanen, T. (eds.), *Puolustuslinjalla. Yhteiskunnallista ja historiallista tutkimusta maapuolustuksesta ja asevelvollisuudesta*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki., 181–203.
- The Finnish Army (2018). Altogether over 1500 women applied for women's voluntary military service. Press Release 5.3.2018. (http://maavoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/yli-1500-naista-haki-vapaaehtoiseen-sepalvelukseen?_101_INSTANCE_KfbXdhamc3WB_languageId=en_US). Referred 13.4.2018.
- The Security Committee. (2015). *Secure Finland. Information on comprehensive security in Finland*. Security Committee, Helsinki.
- The Security Committee. (2017). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös. Security Committee, Helsinki.
- Toiskallio, J. (2009). Toimintakyky sotilaspedagogiikan käsitteenä. In: Toiskallio, J., & Mäkinen, J. (eds.), *Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä*. National Defence University, Helsinki, pp. 48–73.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Turner, S. (2001). The Erosion of Citizenship. *British Journal of Sociology*, 52 (2), pp. 189–209.
- Törnqvist, K. (1975). Försvarsvilja och närbesläktade begrepp. Definitions and mätproblem. Beredskapsnämnden för psykologisk försvar, No 70. BN, Stockholm.
- Valtanen, J. (1954). Maapuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa. Re-published in: Huhtinen, A., & Sinkko, R. (2004). *Maapuolustustahto tutkimuskohteena – Kylmästä sodasta informaatioisotaan*. National Defence University, Helsinki, pp. 40–208.
- Vest, B. M. (2012). Citizen, Soldier, or Citizen-Soldier? Negotating Indentity in the US National Guard. *Armed Forces & Society*, 39 (4), pp. 602–627.
- Ware, V. (2010). Whiteness in the glare of war: Soldiers, migrants and citizenship. *Ethnicities*, 10 (3), pp. 313–330.
- Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. Sage University Paper Series on Quantitative Applications in the Social Sciences 07-049. Sage, Newbury Park.

Kansalaisuuskäsitykset ja asevelvollisuus Suomessa

Puustinen Alisa, Kosonen Jarkko & Tallberg Teemu

Tiede ja ase, vol. 76, 2018, ss. 98–125.

Kosonen on esitellyt artikkelista kansalaisten ja hyvinvointivaltion välistä vastavuoroisuussuhdetta käsittelevän osuuden ERGOMAS:n (European Research Group on Military and Society) konferenssin, Public Opinion, Mass Media and the Military -työryhmässä, Ateenassa Kreikassa 26.–30.6.2017.

Uudelleenjulkaistu *Tiede ja ase* -lehden luvalla.

Kansalaisuuskäsitteet ja asevelvollisuus Suomessa

Alisa Puustinen, Jarkko Kosonen ja Teemu Tallberg

Abstract

Citizenship and Conscription in Finland. This article studies relationships between citizens, state and national defence in Finland. Conscription and different perceptions of citizenship form the framework where civic rights and duties were examined. Data was collected in individual and group interviews of 71 interviewees and analysed by using content-driven content analysis. International literature suggests that there are two major drivers that can be connected to changing perceptions of citizens' rights and duties: individualization and globalization (cosmopolitanism). These have often been articulated with the erosion of both citizenship and willingness to serve in armed forces. Our empirical analysis suggests that the most prominent of these drivers is individualization. Individualization in the form of optimizing personal benefits and choice is the most common explanatory factor when choosing the civil service over military service, or behind the decision to resign from the reserve forces. Reasons related to ethical conviction, globalization or cosmopolitanism is in the margins. It can be concluded that the welfare state citizenship, as we conceptualized it, is prevailing in Finland. The state presents citizens with social, political and individual civic rights without actual claims of reciprocity of the fulfilment of civic duties.

Johdanto ja tutkimustehtävä

Maanpuolustusvelvollisuus on Suomen perustuslain mukaan jokaista Suomen kansalaista koskeva velvollisuus (Suomen perustuslaki 12 luku, 127§). Asevelvollisuuslaki tarkoittaa tuota velvollisuutta miesten osalta siten, että jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta (Asevelvollisuuslaki 1 luku). Asevelvollisuus ilmentyy ja konkretisoituu kansalaisille

muun muassa Puolustusvoimien toiminnan, ase- ja siviilipalveluksen sekä reservin kertausharjoitusten kautta. (vrt. Särmäkari 2016) Yleinen maanpuolustusvelvollisuus koskee kaikkia kansalaisia, mutta haastatteluihimme perustuen voidaan tulkita sen kansalaisten mielissä usein tuottavan yksilöille vaatimuksia tai tehtäviä ainoastaan poikkeusoloissa ja äärimmäisissä kriiseissä, kuten sodassa. Tästä vaikuttaa seuraavan usein se, että maanpuolustusvelvollisuutta ei yksiselitteisesti tunnisteta kansalaisvelvollisuuksiin kuuluvaksi.

Laajan asevelvollisuuden maana Suomi on Euroopan mittakaavassa harvinaisuus, sillä vain yhdeksässä Euroopan maassa on asevelvollisuuteen perustuva armeija. Näistäkin yhdeksästä monessa asepalveluksen suorittaa vain valikoitu osa asevelvollisista. (Kosonen ym. 2017, 93.) Suomessa vapaaehtoisen maanpuolustuksen asema on vahva. Vapaaehtoisuus ja järjestötoiminta kolmannen sektorin kentällä tarjoavat myös muille kuin asevelvollisille mahdollisuuden osallistua konkreettisen toiminnan kautta maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. Viime vuosina erityisesti naiset ovat hakeneet vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan kautta roolia maanpuolustuksessa. (Jalava ym. 2017; Raisio ym. 2017.)

Kansalaisten halu osallistua maanpuolustuksen tehtäviin on Suomessa vahva. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan mielipidekyselyn perusteella 87 % suomalaisista ilmoittaa olevansa valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin omien kykyjensä ja taitojensa mukaisesti, jos Suomeen hyökätään (MTS 2017, 49). Moniviranomaisyhteistyöhön sekä kansalaisten ja viranomaisten yhteistoimintaan nojaava kokonaisturvallisuusmalli kannustaa kaikkia suomalaisia osallistumaan niin turvallisuuden tuottamiseen kuin maanpuolustukseen (ks. esim. Valtioneuvosto 2017). Maanpuolustus kuuluu suomalaisessa asevelvollisuuteen perustuvassa puolustusratkaisussa lähtökohteisesti kaikille.

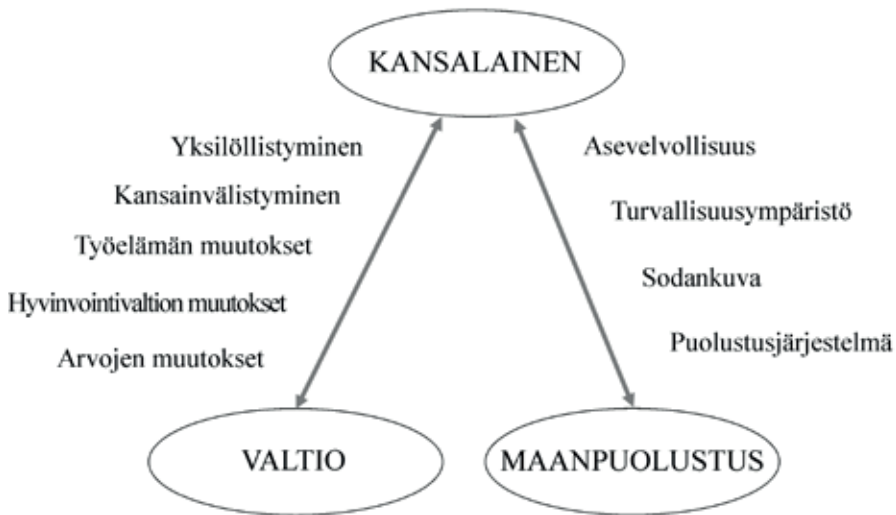
Kaikki kansalaiset eivät kuitenkaan ole rauhan aikana aktiivisia maanpuolustajia, ja osa asevelvollisista pyrkii irrottautumaan velvollisuuspohjaisesta järjestelmästä. Käsitukset yksilön oikeuksista ja velvollisuuksia valtiota ja sen osajärjestelmiä kohtaan ovat muutoksessa. Kansalaisuus, sen määritelmät ja ilmentyminen käytännössä muuttuvat esimerkiksi monialaisen maasta- ja maahanmuuton seurauksena. Turvallisuusympäristö ei ole staattinen vaan jatkuvassa liikkeessä. Kansalainen, valtio ja maanpuolustus ovat dynaamisessa ja vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa. Tätä taustaa vasten on tarpeen analysoida kansalaisuutta, valtiota ja maanpuolustusta yhteisen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä kansalaisuuskäsitteeseen pohjautuvan viitekehyksen pohjalta sekä pyrkiä hahmottamaan meneillään olevia muutossuuntia.

Tässä artikkelissa tarkastelemme aiempaan tutkimukseen ja empiiriseen aineistoomme nojaten 1) miten kansalaiset kokevat maanpuolustus- ja ase-

velvollisuuden suhteessa hyvinvointivaltion tarjoamiin oikeuksiin, 2) millaisia muutoksia kansalaisuuskäsityksessä on ennakoitavissa ja 3) millaisia vaikutuksia muutoksilla ennakoidaan olevan maanpuolustus- ja asevelvollisuuteen tulevaisuudessa.

Tutkimusasetelma, aineisto ja menetelmät

Artikkeli on osa Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO-tutkimusprojektia (2016–18), jonka tavoitteena oli tarkastella kansalaisten suhdetta maanpuolustukseen ja tehdä uusia avauksia maanpuolustustahdon ymmärtämiselle ja tutkimiselle¹ (Tallberg ym. 2018). Kansalaisten maanpuolustustahdon ja -suhteen tutkimisen sekä ymmärtämisen lähtökohtina käytimme kansalaisen, valtion ja maanpuolustuksen välisten suhteiden tulkintaa (ks. kuva 1). Kansalaisen ja valtion välistä suhdetta nimitetään tässä yhteydessä kansalaisuudeksi. Kansalaisen suhdetta maanpuolustukseen määrittävät monet tekijät, joita on selvitetty tai määritelty varsin vähän aiemmassa tutkimuksessa (vrt. Kosonen ym. 2017, 95–96). Näihin suhteisiin vaikuttavat tekijät muuttuvat ajassa ja ovat sidoksissa kulloinkin vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilaan ja valtion turvallisuustilanteeseen.

Kuva 1. Tutkimusasetelman kuvaus, kansalaisen suhde valtioon ja maanpuolustukseen.

Taulukko 1. Haastatteluaineiston kuvaus

	Siviilipalvelusta suorittavat, n = 38	Reservistä eroavat, n = 33
Yksilöhaastattelu	17	29
Ryhmähaastattelu	21 (6 ryhmää)	4 (1 ryhmä)
Ikäjakama	18–27 vuotta	21–46 vuotta

Tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Haastattelujen kohderyhmäksi valittiin henkilöitä, joiden oletettiin pohtineen aktiivisesti omaa suhdettaan maanpuolustukseen ja hyvinvointivaltioon tai joiden suhde maanpuolustukseen oli jollakin tavalla problematisoitunut. Haastateltavat olivat reservistä eroavia² ja siviilipalvelusta suorittavia asevelvollisia. Kaikki haastateltavat olivat miehiä. Haastattelut toteutettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluina vuonna 2017 reservistä eroavien täydennyspalveluskoulutusjaksoilla sekä siviilipalvelusta suorittavien koulutusjakson aikana. Haastatteluihin osallistuminen oli koulutettaville vapaaehtoista ja haastattelujen alussa tehtiin jokaisen haastateltavan kanssa haastattelusopimus. Haastattelut nauhoitettiin³ ja aineisto litteroitiin sanatarkasti.

Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Haastateltavien puheessa suhteestaan maanpuolustukseen ja hyvinvointivaltioon rakentui analyysissä merkityssuhteita kansalaisyhteiskunnan, -velvollisuuksien sekä maanpuolustus- ja asevelvollisuuden välille. Seuraavissa kolmessa luvussa tarkastelemme kansalaisen suhdetta maanpuolustukseen eri kansalaisuus-käsitysten kautta: perinteinen kansalaisuus, hyvinvointivaltiokansalaisuus ja muuttuva kansalaisuus.

Kansalaisuus, valtio ja maanpuolustus

Valtion puolustuksessa tarvitsemat sotilasjoukot voidaan muodostaa joko asevelvollisuuden, palkkauksen tai vapaaehtoisuuden pohjalta niiden erilaisina yhdistelminä ja variaatioina (Cohen 1985; Sipilä 2013; Danielsbacka 2015, 274; Salo 2013, 79; Szvircsev Tresch 2018, 19–20, ks. myös Mäkinen 2013b). Ammattiarmeijamaissa puolustusjärjestelmä perustuu sotilaiden ammatilliseen professioniin, ei kansalaisten velvollisuuteen. Professioperustaisissa puolustusjärjestelmissä liittymällä armeijaan ja ryhtymällä sotilaaksi yksilö voi saavuttaa kansalaisuuden ja sen mukaisia kansalaisyhteiskunnallisia, tai päästä osalliseksi valtion palveluista, kuten sosiaaliturvasta ja terveydenhuollosta (esim. Eichler 2014; Heinecken 2014; Ware 2010). Suomessa miesten asevelvollisuus toimii toisin. Valtio edellyttää kansalaisia kouluttautumaan ja valmistautumaan maanpuo-

lustuksen tehtäviin ilman että hyvinvointivaltion peruspalvelut ovat sidoksissa asevelvollisuuden suorittamiseen. Maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus ovat kansalaisille laissa määriteltyjä velvollisuuksia, mutta hyvinvointivaltion perusoikeudet kuuluvat kaikille eikä niitä tarvitse ansaita erikseen velvollisuuksia suorittamalla. (Asevelvollisuuden suhteesta yhteiskuntaan ja roolista maanpuolustuksen järjestämisessä ks. myös Sipilä 2013.)

Kansalaisuus – yksilön ja valtion välinen suhde

Tässä ja seuraavassa alaluvussa avaamme kuvioon 1 koottuja trendejä ja muutostekijöitä, joiden katsomme aiemman kirjallisuuden valossa olevan merkityksellisiä kansalaisten ja valtion sekä kansalaisten ja maanpuolustuksen välisten suhteiden kannalta.

Kansalaisen ja valtion välinen suhde, kansalaisuus, on liitetty perinteisesti kansallisvaltioon sidoksissa oleviin kansalaisoikeuksiin, poliittisiin oikeuksiin ja sosiaalisiin oikeuksiin. Kansalaisuuden on katsottu olevan kansallisvaltion viitekehyksessä määrittävä tekijä, jonka kautta tietyn alueen asukkaat ovat integroituneet poliittisen yhteisön jäseniksi. (Kuusela 2006, 33; Turner 2001, 192; vrt. Gülalp 2013; Ware 2010.) 2000-luvun leimallisena muutoksena kansalaisuudessa on nähty voimistuva yksilöllistyminen sekä muuttuvat sosiaalisuuden muodot (esim. Saastamoinen 2010 & 2011; myös Turner 2001; Isin 2009).

Tässä yhteydessä on oleellista erottaa individualismi ja individualisaatio. Individualisaatiolla eli yksilöllistymisellä ei tarkoiteta tässä yhteydessä individualismin eli itsekakesisyyden korostumista, vaan kehityskulkua tai tilannetta, jossa ihmisen suhde itseensä sekä oman elämänkulun rakentaminen tietoisilla valinnoilla muodostuvat merkittävimmäksi toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi. Yksilöllistymisen johdosta kansalaisen suhde muihin ihmisiin ja valtioon tai muihin instituutioihin on näin monessa mielessä henkilökohtaisille valinnoille alisteinen. (Saastamoinen 2011, 61, 64.) Koulutukseen, työhön, perheeseen, maanpuolustukseen tai asevelvollisuuteen liittyvät valinnat tehdään siten, että ne tukevat parhaalla mahdollisella tavalla henkilökohtaisesti valittua ja rakenteilla olevaa elämänpolkua.

Kansalaisen ja valtion välisessä suhteessa oletetaan tapahtuvan muutoksia myös jatkuvan kansainvälistymisen seurauksena. Kansallisvaltioiden rajat ja niiden merkitys hämärtyvät, kun oman elämänpiirin kenttänä nähdään oman asuinmaan ohella kaikki muutkin valtiot (esim. Gülalp 2013; Johnson 2013; Adres ym. 2012). Globaali kansalaisuus tulee tulevaisuudessa merkittävämmäksi samaistumiskohteeksi kasvavalle joukolle ihmisiä. Tuolloin kansalaisuus ei kiinnity tai merkityksellisty valtioihin tai niiden rakenteisiin, paikkaan tai

juridiseen asemaan, vaan henkilökohtaiseen toimijuuteen ja sosiaalisten siteiden rakentumiseen ihmisten ja yhteisöjen välillä, ajasta ja paikasta riippumatta.

Hyvinvointivaltion rakenteissa ja toiminnassa tapahtuvat muutokset sekä työelämän ja talouden muutokset kietoutuvat tiiviisti kansalaisen ja valtion väliseen suhteeseen. Suomessa hyvinvointivaltion kehitys ja hyvinvointivaltio-käsitteen käyttö ajoittuu 1950-luvun jälkeiseen aikaan, jolloin hyvinvointivaltiolla on viitattu sekä yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin että kunakin aikana vallinneeseen yhteiskuntajärjestelmään (Yeung ym. 2007, 11–12). Kosonen ym. (2018) tiivistää hyvinvointivaltion perusedellytyksiksi valtion vastuun peruspalveluista, resursseja keskitetysti uudelleen jakavasta sosiaalipolitiikasta, sosiaaliturvasta, kansalaisten ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta, sekä korkeasta koulutus- ja työllisyysasteesta (ks. myös Hänninen 2017, 20; Kujala & Danielsbacka 2015, 29–34; Uljas 2012, 50; Saari 2006, 26; Kosonen 1998, 105–111).

Kansalaisen kokemusta valtiosta määrittää osaltaan se, mitä valtiolta odotetaan, millaisessa asemassa työelämässä ollaan tai ollaanko työelämän ulkopuolella (esim. Schouenborg 2015; myös Terho 2010). Kansalaisten työmarkkina- ja sosiaalipolitiikkaan kohdistuvat odotukset kietoutuvat monin tavoin yhteen ja rakentavat kansalaisuutta vastavuoroisuuden ja oikeudenmukaisuuden kokemuksina. Myös henkilökohtaisiin arvoihin kytkeytyvät muutokset heijastuvat suhteessa valtioon. Helkaman (2015, 220) mukaan minäkeskeisten arvojen korostuminen on jatkunut 1990-luvulta lähtien, voimistuen 2000-luvulla. Suomalaisten perusarvoina ovat säilyneet tasa-arvo, luontoarvot, työ ja rehellisyys (sama, 218; Kansan arvot 2017). Vakka arvot ovat melko pysyviä, esiintyy muutoksia etenkin globalisaatioon, uusliberalismiin ja yhteisöllisyyden muuttumiseen liittyvissä teemoissa (Helkama 2015).

Kansalaisen suhde maanpuolustukseen

Kansalaisen ja asevoimien sekä maanpuolustuksen välisiä suhteita on tarkasteltu sotatieteellisessä, etenkin sotilassosiologisessa, kirjallisuudessa civil-military relations- ja citizen soldiership -tutkimuksen kautta (esim. Taylor ym. 2015; Caforio 2003; Cohen 1985). Suomalaisessa tutkimuksessa kansalaisen ja maanpuolustuksen välistä suhdetta ovat hallinneet keskustelu maanpuolustustahdosta sekä keskittyminen asevelvollisuuden ja asevelvollisten tutkimukseen (Kosonen ym. 2018; Kosonen ym. 2017; Sinkko 2015; Harinen & Hannola 2013; Mäkinen 2013a; Myyry 2009; Laitinen & Nokkala 2005). Aivan viime vuosina tutkimuksessa on alettu tarkastella laajemmin kansalaisyhteiskunnan (Raisio ym. 2017), vapaaehtoistoiminnan (Jalava ym. 2017), yhteiskunnallisen turvallisuustyönjaon (Tallberg 2017), kokonaisturvallisuuden kehittämisen

(Keskinen ym. 2017) sekä kansalaisen ja maanpuolustuksen välisen suhteen eri ulottuvuuksia (Kosonen ym. 2018).

Maanpuolustuksensa asevelvollisuuteen perustavissa valtioissa kansalaisten suhde asevoimiin ja valtioon on kiinteämpi kuin valtioissa, joissa on ammattiarmeija. Tähän suhteeseen liittyy valta- ja velvoiteasetelma, jossa valtio määrittää kansalaisille erilaisia rooleja maanpuolustuksessa ja yhteiskunnallisessa turvallisuustyönjaossa (Tallberg 2017). Suomessa valtio velvoittaa asevelvollisia kansalaisia kouluttautumaan ja osallistumaan maan aseellisen puolustuksen tehtäviin. Kaikkia kansalaisia velvoittava maanpuolustusvelvollisuus ja miesten asevelvollisuus asemoivat kansalaisia erilaisiin rooleihin suhteessa maanpuolustukseen ja sen tehtäviin. Asevelvollisuus onkin keskeinen foorumi, jonka kautta yksilön kokemukset ja valinnat määrittävät hänen suhdettaan maanpuolustukseen.

Maissa, jotka perustavat puolustuksensa ammattiarmeijaan, maanpuolustuksen, kansalaisuuden ja valtion on nähty olevan dynaamisessa, moniulotteisessa ja vastavuoroisessa suhteessa keskenään (Ware 2010, 314, 321). Pohjoismaissa maanpuolustus on kehittynyt hyvinvointivaltioiden rinnalla ja nämä ovat olleet tiiviissä yhteydessä toisiinsa, mikä on laajentanut maanpuolustusaajattelua esimerkiksi kriisinhallintaan ja laajan turvallisuuden tuottamiseen (esim. Schouenborg 2015). Suomessa on harvoin puhuttu samassa yhteydessä hyvinvointivaltiosta ja maanpuolustuksesta suhteessa kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Näitä näkökulmia on yhdistetty lähinnä asevelvollisuuden ja asepalveluksen legitimiteetin ja säilyttämisen perusteluissa. Perusteluissa on korostettu asepalveluksen kansanterveys-, sosiaali-, talous-, koulutus- ja puolustuspoliittisia ulottuvuuksia.

Turvallisuusympäristön muutokset ovat pitäneet maanpuolustukseen liittyvää keskustelua yllä sekä mediassa että politiikassa. Erityisesti 2010-lukua luonnehtivat sodankuvan muutokset (usein mainittuina epäsymmetrinen sodankäynti, hybridivaikuttaminen sekä kyber- ja informaatio­sota), laajemmat turvallisuusympäristön muutokset (kuten kansainvälinen terrorismi tai ilmastomuutos seurannaisvaikutuksineen) sekä osittain niiden seurauksena, osittain niitä ennakoiden, suomalaisen turvallisuuskonseptin kehittyminen kokonaisturvallisuusmalliksi. (Turvallisuuskomitea 2018; Limnell & Rantapelkonen 2017; MTS 2017, Raisio ym. 2017; Valtioneuvosto 2017; Keskinen ym. 2017.)

Suomalaisten kokemuksia maahan kohdistuvista uhkista on selvitetty viime vuosina useissa tutkimuksissa ja kyselyissä. Kansalaiset näkevät tulevaisuuden Suomessa nykyistä tasoa turvattomammaksi. Keskeisimpiä maahan kohdistuvia uhkia tai huolenaiheita ovat sisäisen turvallisuuden muutokset tai laajemmin kansainväliseen taloudelliseen ja poliittiseen tilanteeseen kytkeytyvät ongelmat kuten maailman pakolaistilanne, kansainvälinen terrorismi, ilmastomuutos ja

poliittiset ääriliikkeet. (mm. Limnell & Rantapelkonen 2017; MTS 2017; Puustinen ym. 2017.) Käsitys uhkakuvista näyttää heijastuvan kansalaisten asenteisiin maan puolustamisesta tai turvaamisesta (Kosonen ym. 2018).

Seuraavissa luvuissa yhdistämme aiempaa kirjallisuutta ja haastatteluaineistomme analyysia, muodostaen niistä ymmärrystä kansalaisuuden, kansalaisoikeuksien ja -velvollisuuksien sekä hyvinvointivaltion ja maanpuolustuksen välisistä suhteista. Luomme katsauksen kansalaisuusikäsitysten käynnissä olevaan muutokseen, minkä perusteella tulkitsemme tutkimusasetelmassa (ks. kuvio 1) määrittelemiemme kansalaisen ja valtion sekä kansalaisen ja maanpuolustuksen välisten suhteiden nykytilaa ja mahdollisia tulevaisuuden kehityskulkuja.

Työ, perhe ja maanpuolustus kansalaisen oikeuksien ja velvollisuuksien perustana

Kansalaisuutta on usein määritelty kansalaisen oikeuksien näkökulmasta. Kansalaisella ajatellaan olevan (kansallis)valtioon sidoksissa olevia kansalaisoikeuksia (civil rights), poliittisia oikeuksia (political rights) sekä sosiaalisia oikeuksia (social rights). Kansalaisuuden on nähty olevan asema, status, johon perustuvat erilaiset etuoikeudet, ja se on alun perin ymmärretty vahvasti nimenomaan sosiaaliseen luokkaan perustuvana asemana. (Isin 2009; Kuusela & Saastamoinen 2006; Marshall 1950, 10–11; Turner 2001.) Kansalaisuus ei kuitenkaan ole sidoksissa ainoastaan kansallisuuteen, vaan kansalaisuuden voi saada ilman syntyperäistä kansallisuuttakin (Pulkkinen 2013, 178; myös Isin 2009, 368–372).

Kansalaisuus on nähty myös prosesseina, joiden kautta jaetaan erilaisia etuoikeuksia. Etuoikeuksiin on yleensä ollut kolme tietä: työnteko, maan puolustaminen ja perheen perustaminen (Turner 2001, 192–193; myös Saastamoinen & Kuusela 2006, 141–144). Osallistumalla työelämään on voinut saada hyvinvointivaltion etuoikeuksia kuten vakuutusturvaa, eläkettä tai terveydenhoitoa. Haastatteluaineistossamme työnteko nähtiin yhdeksi kansalaisen perusvelvollisuudeksi, mutta sen motiivit koettiin enemmän yksilöllisinä kuin velvollisuuksina suhteessa valtioon.

[kansalaisuuteen kuuluu] Jos nyt lähetään mun näkökulmasta niin se että autetaan niitä jotka apua tarvitsevat. Tietty työssä käyminen, saa rahaa ja pystyy elämään. Ei mulla kyllä oikein tuu mitään isompia velvollisuuksia muuten mieleen. (siviilipalvelusta suorittava 20 vuotta)

Yksilöllä ei ehkä tartsis olla sitä niin suurta velvollisuutta vaan valtiolla pitäisi olla velvollisuus palvella sitä kansalaista jolloinka tulee kansalaiselle se niin sanottu motiivi palvella sitä yhteiskuntaa. (reservistä eroava 27 vuotta)

Kansallisvaltioiden historiassa valtiota on voinut palvella myös osallistumalla maan puolustamiseen tai sotaan. Sodassa palvelleet ovat saaneet erilaisia sosiaaliturvaan liittyviä etuoikeuksia samaan tapaan kuin työtä tekevät. (Vrt. Turner 2001.) Maanpuolustus kansalaisvelvollisuutena perustuu kansallisvaltion kautta tulkittavaan käsitykseen kansalaisuudesta, jossa yksilön tulee osallistua aktiivisena toimijana yhteiskunnallisiin perusprosesseihin ansaitakseen erilaisia kansalaisoikeuksia. Suomessa kansalainen on turvallisuudessa ja sen tuottamisessa useammin objekti, erilaisten turvallisuustoimien kohde, kuin itse toimintaan osallistuva toimija (esim. Raisio ym. 2017, 53). Tämä asema juontuu kansalaisen oikeudesta tulla valtion toimesta suojelluksi, turvatuksi ja puolustetuksi.

Pääosa haastattelemastamme kohderyhmästä ei kokenut omaa toimintaansa maan puolustamisessa vastavuoroisena tai kiitollisuudenvelan maksamisena saamistaan yhteiskunnan palveluista. Sen sijaan haastateltavat kokivat, että omat velvoitteet suhteessa valtioon pystytään kattamaan maksamalla veroja valtiolle.

Mä maksan ihan mielelläni veroja, koska nämä yhteiskunnan tarjoamat palvelut ja tuet liittyvät siihen että mä pystyn sitten teen mielelläni töitä niiden eteen, jotta mä voin elää tässä yhteiskunnassa ja saan nauttia näistä oikeuksista mitä yhteiskunta mulle antaa. (siviilipalvelusta suorittava 23 vuotta)

Kolmanneksi, perheen perustaminen oikeuttaa usein erilaisiin sosiaaliturvaan liittyviin etuihin kuten lasten koulutukseen tai odottavien äitien terveydenhuoltoon. Nämä palvelut konkretisoituivat osalle haastateltavista omien kokemusten tai tulevaisuuden pohdintojen kautta. Suomi koettiin hyvinvointivaltiona, joka huolehtii perheiden hyvinvoinnista yhdenvertaisesti perheen tulotasosta tai sosiaaliluokasta riippumatta.

Mutta kumminkin mulla on se että mäkin haluan matkailla ja tehdä töitä ulkomailla mut sit taas kun tietää sen että kun mä oon miettiny vaikka mä asuisin ulkomailla ja lähen perustaan perheen niin mä haluan tehdä sen Suomessa just sen takia että on se hyvinvointivaltio ja turvallinen valtio ja itekin tietää että kasvanu siellä ees jollain tapaa onnistuneeks ihmiseks. (siviilipalvelusta suorittava 21 vuotta)

Hyvinvointivaltiokansalaisuus ja asevelvollisuus

Suomessa miesten asevelvollisuus näyttää olevan ihmisten kokemuksissa hyvin keskeinen kansalaisen ja maanpuolustuksen välistä suhdetta määrittävä tekijä. Maanpuolustus ja asevelvollisuus ymmärretään pitkälti juuri asepalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamisena. Asevelvollisuuden kautta osa kansalaisista saa yhteiskunnassa kaksoisroolin kansalaisena ja kansalaissotilaana, *citizen soldier*, (vrt. Mälkki 2009, 54–57; Griffith 2005). Kaksoisroolin vuoksi on sekä puolustusvoimien että yksittäisen kansalaisen näkökulmista oleellista ymmärtää, miten yksilöt kokevat maanpuolustus- ja asevelvollisuuden sekä hyvinvointivaltion tarjoamien perus- tai etuoikeuksien välisen suhteen.

Hyvinvointivaltion ja -yhteiskunnan rakentumisen myötä kansalaisuuden tulkinnassa on korostunut oikeuksien merkitys (Saastamoinen 2010, 230). Oikeudet ovat joko etuoikeuksia, jotka hankitaan yhteiskuntaa palvelemalla (ks. edellä) tai perusoikeuksia, jotka saadaan kuulumalla tiettyyn ryhmään (Ware 2010, 316). Suomalaisen, hyvinvointivaltiollisen kansalaisuuden erityispiirre on vahvasti juuri siinä, että niin sanottujen perusoikeuksien muodossa kansalaisille taataan hyvin laajat sosiaaliset oikeudet – ei vain kansalais- tai poliittisia oikeuksia (Kuusela & Saastamoinen 2006, 21; vrt. Marshall 1950, 10–11; ks. myös Saari 2006, 26–30).

Kansalaisten perusoikeudet ja etuoikeudet

Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa kansalaisoikeudet ovat perusoikeuksia, jotka kuuluvat kaikille Suomessa oleskeleville, pääosin siis myös niille, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta. Velvollisuudet, kuten asevelvollisuus ja verovelvollisuus, ovat lakiperusteisia velvollisuuksia tai vaatimuksia, joiden laiminlyönnistä tai täyttämättä jättämisestä seuraa jopa rikosoikeudellinen sanktio. Velvollisuudet ja oikeudet eivät ole vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa nähden siten, että esimerkiksi vasta suorittamalla asevelvollisuuden saavuttaisi joitain perusoikeuksia, kuten terveydenhuollon palveluja tai sosiaaliturvaa.

Haastatteluaineistossa kansalaisuuden kokemus konkretisoituu pääsääntöisesti henkilökohtaisina kokemuksina kansalaisen oikeuksista ja velvollisuuksista. Maksuton ja yhdenvertaiset mahdollisuudet tarjoava koulutus ja käytännössä maksuton terveydenhuolto ovat asioita, jotka ensimmäisenä tulevat esiin kysyttäessä millaisia oikeuksia haastateltavat kokevat itsellään kansalaisina olevan. Oikeus toimeentuloon, sananvapaus ja uskonnonvapaus ovat myös oikeuksia, jotka haastateltavat mainitsevat pohtiessaan asiaa.

Mutta mitä haluan saada niin just se että ne tärkeimmät asiat mun mielestä just se koulutus ja terveydenhuolto. Ne on ilmasia ja hyvälaatuisia, se on ehkä se tärkein juttu. (reservistä eroava 26 vuotta)

Perusoikeudet on tietysti se, että on sitä suojaa ja ruokaa tarjolla ja terveydenhuoltoon on mahdollisuus päästä. Mieliapiteenvapaus, uskonnonvapaus, sananvapaus josta on myös käyty viime aikoina paljon keskustelua erinäisissäkin yhteyksissä. Sieltähän ne lähtee, perusoikeuksista liikkeelle. (reservistä eroava 27 vuotta)

Oikeuksien vastapuolella haastateltavat näkivät kansalaisvelvollisuuksiksi ainoastaan kaksi lakiperustaista velvollisuutta: verovelvollisuus ja asevelvollisuus. Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että verojen maksamisen koettiin olevan riittävä vastavuoroisuuden osoitus yhteiskuntaa kohtaa, eikä oikeuksien vastapainoksi katsottu tarvittavan juuri muita velvollisuuksia. Peruskoulutus puolestaan näyttäytyi haastateltaville pelkästään oikeutena, ei niinkään oppivelvollisuuden suorittamisena.

Enpä nyt kovin muuta keksi kun rehellinen veronmaksaminen. --- Melko lailla sen mitä nykyäänkin saa, just sitä koulutusta, terveydenhuoltoa. Eläkkeen. (siviilipalvelusta suorittava 20 vuotta)

Onhan tää aika vapaa maa, et saa liikkua miten haluaa, ja saa käydä koulussa. Tai sehän on myös velvollisuus. (reservistä eroava 20 vuotta)

Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet tulivat haastatteluissa esiin myös haastateltavien pohtiessa, millaisia velvollisuuksia valtio kansalaiselle ylipäätään voi asettaa ja mihin velvollisuudet perustuvat. Synnyinmaataan ei kukaan voi valita, mutta sen myötä seuraa kansalaisuus oikeuksineen ja velvollisuuksineen.

Kansalaisellahan ei pitäisi olla mitään velvotteita, koska hän ei voi päättää sitä mihin hän syntyy. Jos hän saisi sen päättää niin silloin voitais puhua jostain valinnasta mutta kun mitään valintaa ei oo, tavallaan, kukaan ihminen pystyny tekeen. Tietyllä tavalla sitten voiko mitään velvotteita ollakaan? Mutta tämmönen velvollisuus jokaisella työntekijällä joka aikoo jollain tavalla hyötyä valtiosta ja valtion sisällä toimivista yrityksistä tekemällä työtä ja saamalla palkkaa niin sitten sulla on velvollisuus maksaa veroja ja rahottaa tätä. Että semmonen velvollisuus tietyllä tavalla on, osallistua verojen kautta tähän tän hyvinvoinnin ylläpitämiseen. (reservistä eroava 31 vuotta)

Suomessa oikeuksien ja velvollisuuksien nähtiin pääsääntöisesti olevan tasapainossa. Haastateltavat kokivat, että kansalaisilla on riittävästi oikeuksia sekä henkilökohtaista vapautta suhteessa siihen, mitä valtio heiltä edellyttää. Kansalaisten tai kansanosien ei myöskään nähty olevan oikeuksien ja velvollisuuksien suhteen eriarvoisia keskenään. Hyvinvointivaltion ihanteita kannattaen haastatteluissa tuotiin esiin, että esimerkiksi tuloerojen taseus on positiivinen asia. Oikeuksien ja velvollisuuksien ajateltiin myös muuttuvan kansalaisen elämäpolun ja -tilanteen mukaisesti.

Vaihtelevasti joku on enemmän maksavassa päässä ja joku on enemmän saavassa päässä. Ja kyllä ne vastuut ja velvollisuudet, ne on erilaisia ja muuttuvia. Että ehkä en näkis että niitten vastuiden ja velvollisuusten ja oikeuksien pitäis olla yhtäläisiä vaan että pitäis olla mukautuvia siihen ihmisen tilanteeseen. Ja yhteiskuntarakenteen pitää olla semmonen että sen pitää kestää se että se pystyy mukautumaan. (reservistä eroava 26 vuotta)

Suhtautuminen asevelvollisuuteen

Asevelvollisuus herätti haastateltavien keskuudessa monipuolista keskustelua. Asevelvollisuus ja siihen liittyvä asepalveluksen suorittaminen koettiin pääsääntöisesti sosiaalisena normina ja lakiin perustuvana pakkona. Samaan aikaan valinnanvapautta siviilipalveluksen muodossa pidettiin järjestelmän hyvänä puolena. Vain harva haastateltu olisi kuitenkaan valmis suoraan luopumaan asevelvollisuudesta, vaikka sen pakottavuus koettiin ongelmalliseksi suhteessa valinnanvapauteen ja ihmisoikeuksiin.

[asevelvollisuus] No sehän on ihan turha. Tai ainakin jos kattoo melkein mitä tahansa muuta Euroopan maata, siellähän on luovuttu aikoja sitten semmosesta. -- Hyvin tällanen reliikki, sanotaanko näin. (reservistä eroava 20 vuotta)

Mun mielestä se ois ihan hyvä että on velvollisuus kuitenkin siihen. Että se on sitten se siviilipalvelus toinen vaihtoehto. Kyllä se on mun mielestä, se vapaaehtosena ei toimis kuiteski tarvitaan puolustusvoimia vielä tulevaisuudessa. Ainakin tällä hetkellä kun ei näytä maailmalla menevän asiat eteenpäin. (reservistä eroava 23 vuotta)

Asevelvollisuus, ja erityisesti siihen liittyvä palvelus, koettiin sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta ongelmalliseksi. Tasa-arvoa lähestyttiin pääsääntöisesti kahdesta näkökulmasta: Yhtäältä nykyisenkaltainen asevelvollisuus asettaa

miehet naiseen nähden epätasa-arvoiseen asemaan pakon voimalla. Toisaalta, haastateltujen sanoin, asevelvollisuusjärjestelmä väheksyy naisten kykyjä ja osaamista osallistua aseelliseen maanpuolustukseen. Haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet parhaaksi ratkaisuksi molempia sukupuolia koskevaa asevelvollisuutta, vaan mieluummin kaikkia koskevan vapaaehtoisen palveluksen, johon valitaan kyvykkäimmät ja motivoituneimmat.

Että kun se on vaan miehille tää armeija. Et kaikilla on maanpuolustusvelvollisuus mutta sitten se on vaan se toinen sukupuoli joka joutuu hoitamaan sen rauhan aikana. Et se on sit armeija tai siviilipalvelus. Se on mun mielestä aika räikee epäsuhta. (reservistä eroava 20 vuotta)

Ei se mun mielestä oo tasa-arvosta. Että niin on. Että on vaan päätetty niin että miehet on vaikka vahvempia ja sen takia ne on parempia maanpuolustuksessa tai että miesten henki on vähemmän arvokkaampi kun naisten. (siviilipalvelusta suorittava 20 vuotta)

Toisaalta, jonkinlainen koko ikäluokkaa velvoittava palvelus (asepalvelus, siviilipalvelus tai mahdollinen kansalaispalvelus) nähtiin sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta hyväksi. Asevelvollisuus ja siihen kuuluva palvelus jakavat siis reservistä eroavien ja siviilipalvelusta suorittavien mielipiteitä, eikä aineiston pohjalta piirry yhtä selkeää kuvaa haastateltujen mielipiteistä.

Mä kyllä itse poistaisin asevelvollisuuden ja etenkin jotenkin sen, armeijan osallisuuden siihen mutta kyllä jonkinlaisen tällaisen, ns. yleissivistävän -- joku tämmönen jossa opetetaan vaikka, että kurssi jossa sinusta tulee hyvä kansalainen. (siviilipalvelusta suorittava ryhmähaastattelussa)

Asevelvollisuudesta yleensä on, oikeestaan hyvinkin ristiriitaiset ajatukset että toisaalta se on, hyvä järjestelmä mutta toisaalta huono. Että saattaa olla tällä hetkellä sillä tavalla että se on yleisesti ottaen tässä ajassa, toimiva järjestelmä. Mutta en pitäs sitä minkäänlaisena itseäänselvyytenä että se pitäis katsoa sen mukaan kun tilanteet kehittyä ja, mieltä tarkkaan että mitä vaikutuksia sillä on mihinkin suuntaan. (reservistä eroava 27 vuotta)

Hyvinvointivaltio ja sen puolustaminen

Kokemus Suomesta puolustamisen arvoisena kiteytyy suomalaisen hyvinvointivaltion perusoikeuksiin ja arvoihin. Erään haastateltavan sanoin hyvinvointi-

yhteiskunta voisikin olla se, mikä ”ehkä [on] viime kädessä sotilaallisesti puolustamisen arvoista”. Hyvinvointivaltiossa puolustamisen arvoiseksi koettiin erityisesti yhteiskuntarauha, yksilöiden välinen tasa-arvo, oikeusjärjestelmä, lainsäädäntö, demokratia, sosiaali- ja terveystalvet, koulutus, uskonnonvapaus sekä laaja yksilönvapaus. Haastatteluaineistossamme Suomi koetaan hyvinvointivaltioksi, turvalliseksi, oikeudenmukaiseksi, vapaaksi ja puolueettomaksi maaksi.

Ihmiset, kulttuuriperintö, arvot, kieli ja itsemääräämisoikeus ovat haastateltaville Suomessa puolustamisen arvoisia asioita. Puolustamisen arvoisuus ei kiinnity niinkään kansallisvaltioon ja sen rajoihin, vaikka suomalainen luonto metsineen ja järvineen onkin lähes kaikille haastateltaville tärkeä. Puolustamisen arvoinen on myös suomalainen yhteiskuntajärjestys, ”tää hyvinvointisydeemi”. Puhuessaan Suomesta puolustamisen arvoisena haastateltavat lähes poikkeuksetta vertaavat Suomea muihin maailman maihin ja toteavat, että ”meillä on asiat aika helkkarin hyvin”. Suomessa koetaan olevan ”inhimillistä rikkautta”, mikä pitää säilyttää.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) kyselyssä, syksyllä 2017, tärkeimpinä puolustamisen arvoisina asioina nousivat esille Suomen itsenäisyys, alueellinen koskemattomuus, suomalainen demokratia ja suomalainen koulutus- ja hyvinvointijärjestelmä sekä suomalaisuus. (MTS 2017, 48.) Maanpuolustustahto ja puolustamisen arvoisuuden kokemus on jo aiemmin liitetty kansalaisten kokemukseen valtiosta, sen tarpeellisuudesta (ks. Terho 2010, 111) ja laajemmin nähtynä oman maan puolustamisen arvoisuudesta (Myyry 2009).

Vaikka haastattelemamme henkilöt suhtautuvatkin eri tavoin kriittisesti aseelliseen maanpuolustukseen, lähes kaikki heistä olivat sitä mieltä, että Suomea pitää puolustaa. Puolustusta ja sen tarpeellisuutta pohdittiin myös osana laajempaa kansainvälistä konfliktien ehkäisyä ja aseistariisuntau. Näissä keskusteluissa lähtökohtana oli että asevoimia ei tarvittaisi missään, jolloin kysymys kansallisvaltion puolustamisesta on osin irrelevantti (vrt. Terho 2010, 111). Kahdessa haastattelussa tuotiin myös esille, että täysin ylivoimaisen vihollisen edessä valtion antautumisen tulisi olla vaihtoehto, koska sitä kautta voitaisiin välttyä turhilta ihmishenkien menetyksiltä. Aineistoon pohjautuen voidaan todeta, että Suomea pitää kyllä puolustaa, mutta kansalaisille oleellisia kysymyksiä ovat myös miksi, kenen ja miten Suomea tulisi puolustaa.

”[---] et onko maanpuolustustahtoo, niin kyl mulla ainakin tän keskustelun pohjalta jäi filis, et tahtoo kyllä on, mut sitten mitä se maanpuolustus vois olla, et keskustellaan siitä, et millä lailla ja kuinka paljon, kuka ja kenen on pakko vai onko se mahdollisuus, tai ainakin et tahtoo on siihen, että maassa ois hyvä asua, ja ihmisillä ois hyvä olla.” (siviilipalvelusta suorittava ryhmähaastattelussa)

MTS:n (2017) tulosten mukaan noin 1 % kansalaisista ei koe mitään tekijöitä Suomen aseellisen puolustuksen perusteeksi. Haastatteluissamme esiintyi myös selkeää kritiikkiä suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan nykytilaa kohtaan, ja pieni osa haastateltavista koki Suomen puolustamisen arvoisuuden heikkenevän yhteiskunnan muuttuessa. Omaan kokemukseen yhteiskunnasta ja sen puolustamisenarvoisuudesta vaikuttivat peruspalveluihin kohdistuvat, ennen kaikkea poliittiset päätökset ja leikkaukset.

...puolustamisen arvoisuus heikkenee yhteiskunnan muuttuessa, koulutusleikkausten ja sote-uudistuksen jälkeen en koe Suomea enää niin arvokkaana puolustaa, kuin aikaisemmin, en koe itse asiassa enää lainkaan puolustamisen arvoiseksi (reservistä eroava 27 vuotta).

Tämä melko vahva signaali aineistossamme herättää kysymyksen maanpuolustustahdon ja hyvinvointivaltion tilan välisestä kytköksestä: Mikäli yhteiskunnan koetaan muuttuvan epäoikeudenmukaiseksi ja epätasa-arvoiseksi, koetaanko Suomea enää puolustamisen arvoiseksi?

Muuttuva kansalaisuus ja maanpuolustus

Edellä viitattiin yksilöllistymiseen yhtenä kansalaisuuteen liittyvänä, mutta myös yleisempänä yhteiskunnallisesti vaikuttavana ilmiönä. Yksilöllistyminen, suhde omaan itseen ja oman elämänkulun rakentaminen tietoisilla valinnoilla, on kiinteässä suhteessa yhteisöllisyyden muuttumiseen. Yhteisöllisyys on jatkuvassa uudelleen määrittelyn tilassa, se on hetkellistä, vaihtuvaa, laskelmoivaa ja monin tavoin välittyntä, muun muassa digitalisaation ja esimerkiksi sosiaalisen median tuomien mahdollisuuksien kautta. (Saastamoinen 2011; myös Turner 2001.)

Kansainvälisessä asevoimia ja kansalaisuutta tutkivassa kirjallisuudessa 2010-luvulla on havaittavissa, että muuttuvan kansalaisuuden, erityisesti globalisaation ja yksilöllistymisen, katsotaan vähentävän halukkuutta palvella asevoimissa. Sama ilmiö näkyy kirjallisuuden mukaan niin asevelvollisuuteen kuin vapaaehtoisuuteen perustuvissa malleissa. (Adres ym. 2012; Eichler 2014; Klingler & Chatagnier 2014; Pfaffenzeller 2010; Ware 2010). Toisaalta joissakin maissa asevoimissa palveleminen on edelleen väylä kansalaisuuden saamiseen ja parempaan osallisuuteen kansalaisille kuuluvien oikeuksien osalta (Eichler 2014; Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2015; Ware 2010). Asevelvollisuus voidaan nähdä myös sosiaalisia ongelmia lievittävänä instituutiona, joka parantaa

yhdenvertaisuutta ja kohentaa kansanterveyttä sekä vahvistaa demokratiaa ja yhteiskunnallista koheesiota (Garcia 2015).

Yksilöllistyminen, globalisaatio ja sen myötä niin sanotun kosmopoliittisen maailmankansalaisuuden vahvistuminen, kansallisen identiteetin sijaan, ovat ilmiöitä, jotka yleisesti liitetään kansalaisuuden muuttumiseen. Niiden vaikutus asevelvollisuuteen tai halukkuuteen palvella asevoimissa ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan itsestään selvä tai suora, vaan vahvasti aikaan, paikkaan, yhteiskunta- ja puolustusjärjestelmiin sidonnainen.

Yksilöllistyminen ja hyötykansalaisuus

Yksilöllistymisen voidaan katsoa olevan yhteydessä henkilökohtaisen hyödyn tavoittelun lisääntymiseen, osittain jopa yhteisöllisen tai kollektiivisen hyödyn kustannuksella. Omaa elämäkulkuansa rakentavan yksilön on sanottu tavoittelevan lähtökohtaisesti omaa, tai välittömän lähipiirinsä, hyötyä. Hyödyn tavoittelu liittyy ja on suhteessa valinnanvapauden korostumiseen. (mm. Saastamoinen 2011.) Aineistossamme korostuvat yksilöiden, kansalaisten, oikeudet, valinnanvapaus ja itselle koettava hyöty suhteessa maanpuolustukseen. Valtaosa haastateltavistamme oli sitä mieltä, että kansalaisten tulee saada valita oma roolinsa maanpuolustuksessa. Maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen liittyviä valintoja punnitaan suhteessa omaan elämänkulkuun ja valinnoista saavutettavissa oleviin hyötyihin.

Mä oon sinänsä aika itsekeskeinen ihminen että mä en just koe olevani, varsinaisesti mitään velkaa ja sitä kautta, jollekin näinkin abstraktille asialle kuin valtio. (siviilipalvelusta suorittava 20 vuotta)

[Maanpuolustuksen] ei tulisi olla pakollista. Ihmisillä on oltava oikeus päättää omasta elämästään, ei instituutioilla. (reservistä eroava, ikä ei tiedossa)

Omien valintojen pohjalla vaikutti olevan sekä oman elämänkulun aktiivinen rakentaminen että omakohtaisen hyödyn hakeminen omien valintojen kautta. Asevelvollisuuteen liittyvän palveluksen suorittamiseen liittyen pohdittiin konkreettisia, itselle saatavia hyötyjä, ja vasta sen jälkeen valtiota, yhteiskuntaa tai maanpuolustusta palvelevia hyötyjä.

Mun mielestä sivari on hyödyllisempi kun armeija. Mitä armeijasta jää käteen, no sä osaat ampuu toisii ihmisii ja juosta metäs [naurahtaa]. Sivarista

saa työkokemusta ja sanoisin että siitä on enemmän hyötyä tulevaisuudessa. (siviilipalvelusta suorittava 19 vuotta)

Mä olisin halunnut armeijaan mut mun piti päättää se että haluunko mä harrastaa musiikkii mikä on kuiteskin se mun juttu vai haluunko mä mennä armeijaan minkä mä halusin käydä mutta kyllä se musiikki sit oli mulle tärkeempi. (siviilipalvelusta suorittava 21 vuotta)

Yksilöllistyminen ja yhteisöllisyyden muuttuminen yhdistyvät myös niin sanottuun maailmankansalaisuuden syntymiseen sekä yleismaailmallisten ihmisoikeuksien ja kulttuuristen oikeuksien korostumiseen (mm. Adres ym. 2012; Güalp 2013; Johnson 2013; Saastamoinen 2010 & 2011; Turner 2001).

...en kauheesti koe, että enää pitäis ajatella kauheen kansallisvaltioiden kautta tätä kokonaisuutta vaan enemmän globaalisti, että ne on yhteisiä ongelmia ja yhteisiä asioita, joiden eteen pitäis ponnistella, jolloin se kansallisvaltionkin ajatus on aika uus ja mun mielestä hiljalleen voitais päästä sellaisista asioista kokonaisuutena irti. (reservistä eroava 34 vuotta)

Globaalikansalaisuus ja yksilöllisyys

Globalisaatio muuttaa käsitystä kansalaisuudesta kosmopoliittisuuden, maailmankansalaisuuden, suuntaan, jolloin kansalaisuutta ei määritellä enää kansallisvaltion jäsenyyden tai sen jakamien kansalaisoikeuksien kautta. Kansalaisoikeuksien (civil rights) sijasta korostuvat ihmisoikeudet (human rights), jotka ovat kaikille samat ajasta ja paikasta riippumatta. (Esim. Adres ym. 2012; Güalp 2013; Johnson 2013; Turner 2001.) Valtio ei ole globaalissa ajattelutavassa kansalaisuuden kiinnittymisen kohde, vaan globaalit oikeudet ovat rajoihin sitomattomia, kansainvälisiin sopimuksiin perustuvia kosmopoliittisia ihmisoikeuksia (Linklater 2002, 324–326; Johnson 2013). Globalisaation ja kansalaisuuden muuttumisen myötä kansallisvaltioiden rajat ja niiden merkitys hämärtyvät, kun oman elämänpiirin kenttänä nähdään oman asuinmaan ohella kaikki muutkin valtiot (esim. Güalp 2013; Johnson 2013; Adres ym. 2012).

Globaaleissa oikeuksissa korostuvat ihmisoikeuksien lisäksi kulttuuriset oikeudet, jotka tarkoittavat kaikkien ihmisten oikeutta omaan kieleen, kulttuuriin tai uskontoon, ilman, että nämä yhdistyisivät suoranaisesti kansallisvaltion. (Turner 2001, 203–206). Aineiston pohjalta on nähtävissä kuitenkin vain vähäisiä viitteitä siitä, että mikäli yksilön käsitys kansalaisuudesta pohjautuu

globaaleihin ihmisoikeuksiin, ei tällöin koeta olevan vahvaa tarvetta kansallisvaltioille, eikä sen myötä myöskään kansalliselle puolustukselle.

Täähän on hirveen isossa muutoksessa väistämättä monesta syystä ja siitä että yhtäkkiä nyt tieto kulkee, kaikki on periaatteessa reaaliaikaisesti kaikki maailman ihmiset voi olla toistensa kanssa yhteydessä ja, kaikilla on periaatteessa mahdollisuus elää maailmankansalaisina vaikkei ois rahaa matkustaa mutta on mahdollisuus saada tietoa siitä että minkälaista on muissa maissa, et kaikki ei enää elä tai juuri kukaan ei enää elä sellasessa, omassa heimossa laaksossa, ja suhtaudu vihamielisesti naapurilaaksoa kohtaan että, tästä väistämättä koko ajan muuttuu tää järjestelmä. (siviilipalvelusta suorittava 27 vuotta)

Vaikka kosmopoliittisen kansalaisuuden myötä kansallisvaltion ja lähiyhteisöjen merkitys voivat heiketä, haastateltavamme näkivät globaalit ja paikalliset uhkakuvat sekä oman suhteensa maanpuolustukseen ja sen tehtäviin vahvasti kansallisvaltion (Suomen) näkökulmasta. Haastattelujen perusteella kansalaisuus käsitetään Suomeen liitettynä ja omaa kansalaisroolia määritetään toiminnan kautta suhteessa omaan maahan, valtioon ja yhteiskuntaan.

Kosmopoliitti kansalaisuus vaikuttaa myös yhteisöllisyyden muotoihin ja niiden kehitykseen. Aiemmin merkitykselliset kylä- ja lähiyhteisöt menettävät ajasta ja paikasta riippuvan merkityksensä. Samalla ihmisten henkilökohtaiset yhteisöt muodostuvat uusilla tavoilla, kuten sosiaalisen median tai henkilökohtaisten kiinnostusten kautta. (Saastamoinen 2011, 80–86; ks. myös Linklater 2002.) Suurta osaa haastattelemistamme henkilöistä vaikutti yhdistävän kokemus heikosta kiinnittymisestä lähiyhteisöihin. Lähiyhteisöiksi koettiin oma perhe ja kaverit. Omalla kylällä, asuinpaikalla tai muilla paikkaan sidotuilla yhteisöillä ei ollut kovinkaan suurta merkitystä. Henkilökohtaisten yhteisöjen rakentaminen näytti olevan yhteydessä aiemmin esiin nostettuun yksilöllisten elämänpolkujen rakentamiseen.

Mulle on mun mielestä se että mitkä on samantyyppisiä ihmisiä, se on mun mielestä enemmän että mä tunnun kuuluvani niihin enemmän kun siihen paikkaan. Että ei mullekaan mikään paikka oo sinänsä niin tärkeä mitä ne oikeestaan ne ihmiset jos vertais paikkaa ihmiseen. (reservistä eroava 23 vuotta)

Adres ym. (2012, 109–111) havaitsivat tutkiessaan israelilaisten lukiolaisnuorten halua suorittaa asepalvelus, että yksilöllistyminen (mitattuna kilpailuhenkisytydellä, yksilöllisyyden tai ainutkertaisuuden kokemuksella ja vastuullisuudella) itse asiassa voi lisätä halukkuutta suorittaa asepalvelus. Sen sijaan

lähiyhteisöjen vahvojen paikallisteiden puuttuminen ja kulutusmyönteisyys vähentävät halukkuutta suorittaa asepalvelus. Vahvojen paikallisten siteiden puuttuminen voidaan varovasti yhdistää kokemukseen itsestä ”maailmankansalaisena” tai aiemmin kuvattuun uusyhteisöllisyyteen.

Lähes kaikki haastateltavista kokivat olevansa suomalaisia ja rakensivat puheessaan omaa identiteettiään suhteessa Suomeen. Kiinnittymistä Suomeen ja suomalaisuuteen kuvattiin sekä kielen ja kulttuurin että suomalaisen yhteiskunnan vaikutuspiirissä elämisen kautta. Haastateltavat vertasivat Suomea muihin maihin ja pääosa koki, että suomalaisen hyvinvointivaltion palvelut, niiden laatu ja saatavuus kiinnittivät heidät Suomeen kansallisvaltion näkökulmasta. Yksittäiset haastateltavat lavensivat käsitystään kansalaisuudesta valtiosta, tai alueellisesta yhteisöstä riippumattomaksi maailmankansalaisuudeksi. Maailmankansalaisuus vaikutti olevan haastateltaville vielä hahmottuva, joskin olemassa oleva ja mahdollisesti tulevaisuudessa kasvava ilmiö.

Huomioitavaa on kuitenkin se, että suhteessa aiempaan tutkimuskirjallisuuden tässä aineistossa kansainvälistyminen ja globalisaatio kansalaisuutta rapauttavina ilmiöinä vaikuttavat olevan vielä marginaalisia ilmiöitä. Ne näkyvät haastatteluaineistossamme pienen osan näkemyksinä ja kokemuksina, mutta ne eivät ole valtavirtaa. Globalisaatio, yksilöllistyminen ja ihmisoikeuksien korostuminen muuttavat kansalaisen suhdetta valtioon, mutta aineistomme ja aiemman tutkimuksen perusteella nämä muutokset eivät vaikuttaisi olevan suorassa yhteydessä maanpuolustushalukkuuteen (vrt. Adres ym. 2012).

Yhteenveto – kansalaisuuskäsitykset ja maanpuolustus

Suomalaisen asevelvollisuuteen perustuvan puolustusratkaisun vuoksi on tärkeä ymmärtää kansalaisen ja valtion välisen suhteen nykytilaa sekä siinä tapahtuvia muutoksia. Maanpuolustus- ja asevelvollisuudessa kansalaisten suhde velvollisuuksiin ja maanpuolustukseen peilautuu kansalaiskäsitysten kautta. Jokaisen kansalaisuuskäsityksen kautta piiryy erilainen kuva kansalaisen suhteesta yhtäältä valtioon ja toisaalta maanpuolustukseen. (ks. taulukko 2.)

Hyvinvointivaltiokansalaisuudessa korostuu järjestelmälähtöinen ajattelu, jossa kansalainen on lopulta melko passiivinen toimija suhteessa oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa. Hyvinvointivaltio takaa kaikille kansalaisille toimeentulon, sosiaaliturvan, peruspalvelut ja perusoikeudet riippumatta yksittäisen kansalaisen suorituksista tai velvollisuuksista. Kansalaisten oikeudet ovat kaikille samat, asemasta, sosiaaliluokasta tai velvollisuuksien täyttämisestä riippumatta. Asevelvollisuuden suorittaminen näyttäytyy tällöin erityisesti ympäristön odotuksien täyttämisenä. Asevelvollisuuteen liittyvien vaatimusten

Taulukko 2. Kansalaisuus käsitysten mukainen suhde kansalaisen, valtion ja maanpuolustuksen välillä

	Kansalaisen suhde valtioon	Kansalaisen suhde maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen
Hyvinvointi- valtio- kansalaisuus	Järjestelmälähtöinen. Kansalainen melko passiivinen osallistuja, valtio turvaa perusoikeudet ja kaikkien hyvinvoinnin.	Asevelvollisuus ja siihen liittyvä palvelus sosiaalisten ja oikeudellisten normien noudattamisena.
Yksilöllistynyt hyöty- kansalaisuus	Yksilölähtöinen. Kansalainen aktiivinen toimija, oman yksilöllisen elämänpolkunsa rakentaja, mille odottaa valtion tukea.	Valinnanvapauden korostuminen järjestelmän puitteissa. Palvelus tai siitä kieltäytyminen henkilökohtaisen hyödyn näkökulmasta.
Globaali- kansalaisuus	Yhteisölähtöinen. Oikeuksien pohjana yleismaailmalliset ihmisoikeudet. Kansalaisuus, rajat ja kansallisvaltiot hämärtyviä käsitteitä.	Globaalin rauhanomaisen kehityksen korostaminen, diplomatia ja kriisien ennaltaehkäisy. Kansallisvaltion rajojen aseellinen puolustaminen ei mielekkästä.

ja toimintojen velvoittavuus perustuu viime kädessä rikosoikeudelliseen sanktioon, samoin kuin vero- tai oppivelvollisuuskin.

Haastattelemassamme kohderyhmässä asevelvollisuuden ja siihen liittyvän palveluksen merkitys valtiollista tai yhteiskunnallista hyötyä palvelevana toimintana koettiin verovelvollisuutta heikompana. Valtio antaa kansalaisille oikeuksia, eikä niiden vastaanottaminen tai hyödyntäminen edellytä kansalaisilta vastavuoroisuutta velvollisuuksien suorittamisen muodossa, muutoin kuin lakiperustan tai sosiaalisen hyväksyttävyyden kautta. Omaa roolia ja toimijuutta peilataan kokemukseen valtioon ja hyvinvointiyhteiskuntaan kohdistuvista uhkista. Suomalainen hyvinvointivaltio koetaan vahvasti puolustamisen arvoisena, vaikka osa tutkimuksemme kohderyhmästä halusikin purkaa omaa rooliaan maan aseellisessa puolustuksessa. Haastateltavat hakivatkin omaa rooliaan aseellista puolustusta laajemmasta, valtion kokonaisturvallisuuden ja yhteiskunnan turvaamisen kentästä. Oma toiminta haluttiin kohdentaa juuri yhteiskunnan laajan turvallisuuden tuottamiseen. Mikäli Suomeen kohdistuisi välitön sotilaallinen uhka, voisi kokemus Suomesta hyvinvointivaltiona ja henkilökohtainen kiinnittyminen Suomeen ja suomalaisuuteen vahvistaa tämän kohdejoukon sitoutumista ja osallistumista myös maan aseelliseen puolustukseen tai sen tukemiseen.

Hyötykansalaisuus kiteyttää kuvan yksilöllistyneestä ja yksilökeskeisestä suhtautumisesta kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Valtion rooli on tukea kansalaista ja mahdollistaa hänen henkilökohtaiset, oman elämänkulun mukaiset valintansa. Verojen maksaminen koetaan riittäväksi vastavuoroisuuden

osoitukseksi valtiota kohtaan. Oikeudet kuuluvat jokaiselle yksilöllisesti, ja kansalaisuuteen kuuluvat velvollisuudet halutaan hoitaa omien intressien mukaisesti valinnanvapautta korostaen. Hyötykansalaisuudessa suhde maanpuolustukseen korostaa selkeimmin valinnanvapautta. Asevelvollisuuteen kuuluva palvelus, palveluksen muoto tai palvelemattomuus valitaan sen mukaan, mikä parhaiten sopii omaan elämäntilanteeseen tai tukee oman elämänkaaren suunniteltuja käännteitä.

Tutkimuksemme kohdejoukossa nousee esille pyrkimys päästä eroon pakosta ja velvollisuudesta asevelvollisuuteen ja asepalvelukseen liittyen. Kansalaisten vapautta ja itsemääräämisoikeutta rajoittavan asevelvollisuuden sijaan puolustusjärjestelmä voisi perustua nykyistä valikoivampaan reserviläisarmeijaan tai ammattiarmeijaan, aseelliseen puolustukseen osallistuvien sotilaiden professioperustaiseen valintaan. Asevelvollisuutta sen sijaan voisi laajentaa palvelemaan kokonaisturvallisuuden eri tarpeita, jotta se tuottaisi kansalaisille laaja-alaisesti valmiuksia valtion ja yhteiskunnan turvaamiseen ja puolustamiseen erilaisia uhkia vastaan. Haastateltaviemme mukaan valtiota tulee kyllä tarvittaessa puolustaa, kunhan se voidaan tehdä itselle sopivalla tavalla, ilman pakkoa.

Globaalikansalaisuus kyseenalaistaa vahvimmin kansallisen puolustuksen merkityksen ja tarpeellisuuden. Käsitys oikeuksista perustuu yleismaailmallisiin ihmisoikeuksiin, jotka eivät ole sidoksissa kansallisvaltioon sen rajoihin tai tiettyyn fyysiseen maa-alueeseen. Kaikilla ihmisillä kaikkialla on yhtäläinen oikeus omaan kieleen, kulttuuriin ja uskontoon. Kansalaisuuden käsitteen sijalla tulisikin puhua ihmisyydestä, joka ei ole sidoksissa kansallisvaltion rajoihin. Näin ollen kansallisvaltioiden rajojen turvaaminen näyttäytyy osin irrelevanttina kysymyksenä. Sen sijaan valtioiden tulisi keskittää ponnistelunsa enenevässä määrin globaalin rauhanomaisen kehityksen tukemiseen diplomatian, yhteistyön sekä kriisien ennaltaehkäisemisen muodossa.

Haastateltavien puheessa maanpuolustus tarkoittaa ensisijaisesti aseellista puolustamista ja varautumiseen vieraan valtion aseelliseen hyökkäykseen Suomea vastaan. Aseellinen konflikti nähdään kuitenkin erittäin epätodennäköisenä. Tarve aseelliselle maanpuolustukselle koetaan näin ollen melko vähäiseksi. Olipa siis kysymys koetusta sodankuvan muuttumisesta tai tämänhetkisistä uhkakuvista, haastateltavien käsityksissä korostuvat laajemmin kokonaisturvallisuuden rakentamisen sekä yhteiskunnan ja kansalaisten toiminnan turvaamisen ulottuvuudet kuin aseellinen maanpuolustus. Keinoista korostuvat muun muassa diplomatia, kriisien kansainvälinen ennaltaehkäisy, yhteiskunnallisen vakauden ylläpitäminen ja toiminta siviiliyhteiskunnan tukemiseksi niin normaalitilanteessa kuin poikkeusoloissa. Toisin sanoen haastateltujen kautta piirtyy selkeästi suomalaista kokonaisturvallisuusmallia vastaava kuva.

Maanpuolustus laajenee maan puolustamiseksi. Mikäli maan puolustaminen ymmärretään enemmänkin kokonaisturvallisuuden mukaisesti yhteiskunnan turvaamisena, ei pelkästään aseellisena puolustamisena, se muuttaa myös niitä rooleja, joita kansalaisella on osana maanpuolustusta ja joihin hän haluaa haakeutua. Suomen nykyisessä puolustusjärjestelmässä asevelvollisuus koskee kansalaisvelvollisuutena vain miehiä ja vapaaehtoisen asepalveluksen suorittaneita naisia. Asevelvollisilla on nykyisessä järjestelmässä suhteellisen laajat mahdollisuudet vaikuttaa omaan rooliinsa ja toimijuuteensa järjestelmän sisällä. Asevelvollisuuden näkökulmasta pääosa kansalaisista jää puolustusjärjestelmässä maanpuolustuksen ulkopuolelle, maanpuolustuksen marginaaleihin. Kolmas sektori ja vapaaehtoinen maanpuolustus tarjoavat kansalaisille mahdollisuuksia etsiä ja muokata omaa rooliaan eli vahvistaa omaa toimijuuttaan maanpuolustuksessa. Vapaaehtoisuuteen perustuvat maanpuolustuksen tehtävät palvelevat valtiota ja sen turvaamista, mutta *motiivit* oman toimijuuden kehittämiseen ovat yksilölähtöisiä.

Pohdinta – kansalaisuus ja maanpuolustus Suomessa

Haastattelemiemme reservistä eronneiden ja siviilipalvelusta suorittavien asevelvollisten kohdalla oli havaittavissa jännite heidän suhteessaan asevelvollisuuteen. Useimmat heistä kokivat, että Suomea tulee puolustaa, äärimmäisessä kriisissä jopa aseellisesti. Samaan aikaan valtion kansalaiseen kohdistama pakko korostui asevelvollisuuden ydinongelmana. Asevelvollisuusjärjestelmässä ei nähty lyhyellä aikavälillä merkittäviä muutostarpeita, mutta sitä tulisi kehittää pitkällä aikavälillä sukupuolia yhdenvertaisemmin kohtelevaksi ja kansalaisten valinnanvapauden paremmin mahdollistavaan suuntaan. Haastateltavien puheessa rakentunut ideaali oli siis jonkinlainen kaikkia koskevan palvelusvelvollisuuden sisäinen valinnanmahdollisuuksien kirjo – ja toive, että aseellisen puolustuksen tarpeisiin löytyisi riittävästi sen osakseen valitsevia kansalaisia.

Tutkimuksemme pohjaten näyttää siltä, etteivät kansalaiset koe kansalaisoikeuksien ja -velvollisuuksien välillä yksiselitteistä vastavuoroisuutta. Syy lienee se, että hyvinvointivaltiossa kansalaisten perus- ja etuoikeudet ovat kaikkien kansalaisten sekä maassa laillisesti oleskelevien saatavilla. Suomi hyvinvointivaltiona koetaan puolustamisen arvoisena, mutta oma rooli kansalaisena, sotilaana tai muunlaisena turvallisuuden tuottajana herättää keskustelua ja kysymyksiä. Riittääkö, että maksan veroni, jotta valtio voi toimia, tuottaa palveluja ja säilyä hyvinvointivaltiona, vai tuleeko minun henkilökohtaisesti osallistua tai toimia valtiota palvellon?

Asevelvollisuudessa ja siihen liittyvässä palveluksessa koettu pakko asettuvat jännitteeseen suhteeseen yhteiskunnallisten pohjavireiden kanssa. Onko niin, että kun kansalaisten velvollisuuksien ja valtion takaamien oikeuksien välillä ei koeta olevan vastavuoroisuutta, asevelvollisuus näyttäytyy pikemminkin juridisena pakkona kuin sisäisesti motivoituneena mahdollisuutena? Vaikuttaa siltä, että maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen liittyvät yksilölliset ja henkilökohtaiset valinnat tehdään valtion edun sijaan enenevässä määrin omaa henkilökohtaisia, oman perheen tai välittömän lähiyhteisön intressejä ajatellen. Haastateltujen asevelvollisten keskuudessa pakko problematisoituu ehkä myös siksi, että he kokevat sotilaalliset uhkat tällä hetkellä hyvin vähäisiksi. Nämä tekijät voivat pitkällä aikajänteellä heikentää asevelvollisuuden merkityksellisyiden kokemusta kansalaisten keskuudessa.

Asevelvollisuus suomalaisena instituutiona kutsuu osan kansalaisista valtion palvelukseen konkreettisen velvollisuuden ja toiminnan kautta. Valtio toteuttaa maanpuolustuksella vastuutaan kansalaistensa turvallisuudesta ja valtion puolustamisesta ulkoisia uhkia vastaan, osallistaen kansalaisia puolustuksen tehtäviin. Perinteisessä suomalaisessa puhetavassa isänmaa, kansallisvaltio, on ollut keskeinen puolustamisen kohde. Tutkimuksessamme sen rinnalle nousevat hyvinvointivaltiossa kiteytyvä toimiva yhteiskuntajärjestelmä ja suomalainen arvomaailma. Kansallisvaltion keskeisimpiä uhkatekijöitä ovat olleet vieraan valtion aseellinen hyökkäys tai valtioon kohdistuva painostus. Hyvinvointivaltiota uhkaavat tutkimuksemme mukaan ulkoisten uhkien lisäksi myös valtion sisäinen eriarvoistuminen, luottamuksen heikkeneminen poliittiseen päätöksentekoon sekä hyvinvointivaltion peruspalvelujen purkaminen.

Puolustamisen käsite vaikuttaa kansalaisten mielissä olevan hyvin laaja. Se sisältää pääsääntöisesti aseellisen puolustamisen, mutta myös moninaisia diplomatian, kriisinhallinnan ja sisäisen turvallisuuden ylläpitämisen tehtäviä, toimenpiteitä tai keinoja. Suomalaisessa yhteiskunnassa pyritään tällä hetkellä kohti kansalaisen entistä suurempaa osallistumista yhteiseen, julkisen arvon ja palvelujen tuotantoon (esim. Jalava ym. 2017, Raisio ym. 2017, Valtioneuvosto 2017), mikä näkyy myös kokonaisturvallisuusmallissa (Valtioneuvosto 2017, Turvallisuuskomitea 2018). Kokonaisturvallisuudessa kansalainen on aktiivinen toimija ja varautuja yhdessä turvallisuusviranomaisten kanssa.

Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako ja sen kriittinen tarkastelu tulleeikin tulevaisuudessa korostumaan. Kansalaisen roolia edelleen määrittävä hyvinvointivaltiokansalaisuus korostaa turvallisuuden hallinnollisteknistä työnjakoa: eri viranomaiset ja julkisen hallinnon alat huolehtivat omista tonteistaan ja tehtävistään yksittäisen kansalaisen ollessa sivuroolissa. Muuttuvat kansalaisuuden muodot puolestaan korostavat yhteiskunnallisen turvallisuustyön sekä sosiaalista organisoitumista että henkilökohtaista motivaatioulottuvuutta.

Sosiaalisen organisoitumisen viitekehyksessä kolmas sektori ja vapaaehtoistoiminta, neljäs sektori ja erilainen kotitalouksissa tehtävä varautumistyö sekä yksityisen sektorin toimijat tulevat korostetummin esiin. (Yhteiskunnallisesta turvallisuustyönjaosta ks. Tallberg 2017.)

Kansalaisuus näyttäisi olevan muuttumassa valinnanvapauden, yksilöllistymisen ja henkilökohtaisen hyödyn hakemisen suuntaan. Kosmopoliittinen maanilmankansalaisuus haastaa koko turvallisuustyönjaon, ja jopa kyseenalaistaa kansallisen puolustuksen merkityksen. MTS:n kyselyn (2017) ja tutkimuksemme mukaan suomalaiset kuitenkin kannattavat joko nykyisenkaltaista asevelvollisuusjärjestelmää, tai olisivat jopa valmiita lisäämään velvoittavuutta kaikille pakollisen kutsuntavelvollisuuden tai jonkinlaisen kansalaispalveluksen muodossa.

Asevelvollisuudella ja kansalaisten osallistamisella maanpuolustuksen ja valtion turvaamisen tehtäviin on vankka kannatus – jopa niiden kohdalla, jotka ovat henkilökohtaisesti tehneet asevelvollisuutensa suorittamisen osalta valtavirrasta poikkeavan ratkaisun. Mikäli asevelvollisuutta kehitetään tulevaisuudessa, sen sisäisiä palveluvaihtoehtoja uudistaen ja lisäten, tai jonkin muotoista kansalaispalvelusta rakentaen, herää kysymys, minkälaista kansalaisuutta uusi instituutio rakentaa ja millaiseen kansalaisuuteen se voi tukeutua. Tulisiko palveluvaihtoehtojen rakentua erilaisten kansalaisuusikäsitusten varaan niin, että hyötykansalainen voisi tehdä velvollisuuden suorittamista koskevat valintansa omien intressiensä mukaisesti, globaali maailmankansalainen voisi velvollisuuden suorittamiseksi toimia yleismaailmallisten ihmisoikeuksien hyväksi kansallisvaltioiden rajojen yli, ja ”uusi” hyvinvointivaltiokansalainen voisi antaa työpanoksensa vastalahjana hänen oikeutensa taanneelle valtiolle, käytettäväksi valtion parhaaksi katsomalla tavalla? Vaikka kansalaisuus onkin todellisuudessa tätä jakoa moniulotteisempi ilmiö, asevelvollisuuden tulevaisuuden osalta näiden ulottuvuuksien huomioon ottaminen voi olla avain onnistuneeseen kehitystyöhön.

Kiitokset

Artikkeli on kirjoitettu Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO-tutkimusprojektin tuotteena. Kiitämme tutkimuksen rahoituksesta Maanpuolustuksen tieteellistä neuvottelukuntaa (MATINE), Puolustusministeriötä ja Maanpuolustuksen kannatusäätiötä (MPKS). Haluamme osoittaa lämpimät kiitokset dosentti, everstiluutnantti Mikael Salolle arvokkaista kommentteista artikkelin käsikirjoitukseen.

Viitteet

- 1 <http://maanpuolustuskorkeakoulu.fi/tahto-tutkimusprojekti>
- 2 Reservistä eroavat ovat asevelvollisia, jotka ovat suorittaneet varusmiespalveluksen loppuun ja hakeutuneet sen jälkeen reservissä ollessaan siviilipalvelukseen. Täydennyspalveluskoulutuksen jälkeen heidän Puolustusvoimien sodanajan sijoituksensa puretaan ja heistä tulee siviilipalvelusvelvollisia. Käytämme tekstissä ilmaisua reservistä eroava, koska tämä vastaa haastateltujen omaa kokemusta valinnastaan.
- 3 Kaksi haastateltavaa (reservistä eroavia) eivät antaneet lupaa nauhoittaa haastattelua, mutta antoivat luvan käyttää haastattelua tutkimusaineistona. Näistä haastatteluista tehtiin kirjalliset muistiinpanot, joiden perusteella ne on sisällytetty aineiston analyysiin.

Lähteet

- Adres, Eitan, Pieter Vanhuyesse & Dana Vashdi (2012). The Individual's level of Globalism and Citizen Commitment to the State: The Tendency to Evade Military Service in Israel. *Armed Forces and Society*, 38(1), 92–116.
- Asevelvollisuuslaki* (28.12.2007/1438).
- Caforio, Giuseppe (2003). *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Kluwer Academic.
- Cohen, Eliot A. (1985). *Citizens and Soldiers: The Dilemmas of Military Service*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Danielsbacka, Mirkka (2015). Vastavuoroisuus ja sen vaatimus asevelvollisuusarmeijoiissa. Teoksessa A. Kujala & M. Danielsbacka (toim.) *Hyvinvointivaltion loppu – vallanpiitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*. Helsinki: Tammi, 273–298.
- Eichler, Maya (2014). Citizenship and the contracting out of military work: from national conscription to globalized recruitment. *Citizenship Studies*, 18(6–7), 600–614.
- Garcia, Ryan J. (2015). National Service and Civic Engagement: A Natural Experiment. *Political Behavior*, 37(4), 845–864.
- Griffith, James (2005). Will Citizens Be Soldiers? Examining Retention of Reserve Component Soldiers. *Armed Forces and Society*, 31(3), 353–383.
- Gülalp, Haldun (2013). Citizenship and democracy beyond the nation state. *Cultural Dynamics*, 25(1), 29–47.
- Harinen, Olli & Anitta Hannola (2013). *Varusmiesten maanpuolustustahto 2010-luvun alkupuolella*. Tutkimustuloksia puolustusvoimissa tehdyistä varusmiesten loppukyselyistä. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 1/2013, n:o 2. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2482-2>.
- Heinecken, Lindy (2014). Outsourcing Public Security: The Unforeseen Consequences for the Military Profession. *Armed Forces and Society*, 40(4), 625–646.
- Helkama, Klaus (2015). *Suomalaisten arvot*. Helsinki: SKS.
- Hänninen, Sakari (2017). Julkisesta vastuusta yksityiseen vastuuseen. Teoksessa S. Hänninen & P. Saikkonen (toim.) *Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä*. Helsinki: Juvenes Print, 97–110.
- Insin, Engin (2009). Citizenship in flux: The figure of the activist citizen. *Subjectivity*, 29, 367–388.
- Jalava, Janne, Harri Raisio, Teija Norri-Sederholm, Henri Lahtinen & Alisa Puustinen (2017). *Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena*. Valtioneuvos-

- ton selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2017, Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-483-2>.
- Johnson, John (2013). National to Global Citizenship: Reflections on our Values, Loyalties and Common Future. *Cultural Studies, Critical Methodologies*, 13(6), 452–457.
- Kansan arvot (2017). *Kansan arvot 2017*. Tutkimustiivistelmä. Saatavilla: <http://t-media.fi/wp-content/uploads/2017/12/Kansan-arvot-2017-tiivistelm%C3%A4-2.pdf>, (6.2.2018).
- Keskinen, Marko, Arttu Kantola, Juha Mäkinen & Arto Salonen (2017). Miten yhteiskehittää kokonaisturvallisuutta? Tieteidenvälisiä näkemyksiä Winland-hankkeesta. *Tiede ja ase* 75, 124–154.
- Klingler, Jonathan & Tyson Chatagnier (2014). Are You Doing Your Part? Veterans' Political Attitudes and Heinlein's Conception of Citizenship. *Armed Forces and Society*, 40(4), 673–695.
- Kosonen, Pekka (1998). *Pohjoismaiset mallit murroksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kosonen, Jarkko, Teemu Tallberg, Jenni Harala & Petteri Simola (2017). Maanpuolustus- tahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa. Teoksessa T. Tallberg, A. Ojajärvi & T. Laukkanen (toim.) *Puolustuslinjalla*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 92–124.
- Kosonen, Jarkko & Alisa Puustinen & Teemu Tallberg (2018). Kansalaisen maanpuolustus- suhde asevelvollisuuden ja hyvinvointivaltion kontekstissa. *Sociologia*. Arvioitavana.
- Kujala, Antti & Mirkka Danielsbacka (2015). *Hyvinvointivaltion loppu – vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*. Helsinki: Tammi.
- Kuusela, Pekka (2006). Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.) *Kansalaisuuden ääriivivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäsmoernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 26–52.
- Kuusela, Pekka & Mikko Saastamoinen (2006). Kansalaisuuden ulottuvuudet. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.) *Kansalaisuuden ääriivivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäsmoernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 9–25.
- Laitinen, Kari & Arto Nokkala (2005). *Suomalainen asevelvollisuus: Historiaa, haasteita ja tulevaisuutta*. Julkaisuja 2005:1. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Limnell, Jarno & Jari Rantapelkonen (2017). *Pelottaako? Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus*. Jyväskylä: Docendo.
- Linklater, Andrew (2002). Cosmopolitan Citizenship. Teoksessa E. Isin & B. Turner (toim.) *Handbook of Citizenship Studies*. London: Sage Publications, 317–332.
- Lomsky-Feder, Edna & Orna Sasson-Levy (2015). Serving the army as secretaries: intersectionality, multi-level contract and subjective experience of citizenship. *The British Journal of Sociology*, 66(1), 173–192.
- Marshall, Thomas (1950). *Citizenship and Social Class*. London: The Cambridge University Press.
- MTS (2017). *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Tiedotteita ja katsauksia, 1/2017. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. https://www.defmin.fi/files/4060/Suomalaisten_mielipiteita_ulko-_ja_turvallisuuspolitiikasta_maanpuolustuksesta_ja_turvallisuudesta_maraskuu_2017.pdf.
- Myrry, Liisa (2009). ”Et kai se siit tulee, et se pitää nähdä jotenkin se kohde puolustettavana ja arvokkaana”. *Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä*. Helsinki: Puolustusministeriö. http://www.defmin.fi/files/1490/Maanpuolustustahdo_raportti_taitto.pdf.

- Mäkinen, Juha (toim.) (2013a). *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2/2013, artikkelikokoelmat n:o 9. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201303202576>
- Mäkinen, Juha (2013b). Suomalaisesta asevelvollisuudesta: tutkituista eduista ja haitoista. *Tiede ja Ase* 71, 9–26.
- Mälkki, Juha (2009). Herrat, jätkät ja sotataito – mutta mikä sai armeijan taistelemaan. Teoksessa T. Siren (toim.). *Minne kuljet suomalainen sotilasjohtaja?* Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita, 11–42. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2057-2>.
- Pfaffenzeller, Stephan (2010). Conscription and Democracy: The Mythology of Civil-Military Relations. *Armed Forces and Society*, 36(3), 481–504.
- Pulkkinen, Tuija (2013). Hannah Arendt – kansalaisuus ja kansallisuus. *Tiede ja edistys*, 2, 178–179.
- Puustinen, Alisa, Harri Raisio, Esa Kokki & Joonas Luhta (2017). *Kansalaismielipide: turvapaikkapolitiikka ja turvapaikanhakijat*. Sisäministeriön julkaisu 9/2017. Helsinki: Sisäministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-130-5>.
- Raisio, Harri & Alisa Puustinen, Mika Hyytiäinen & Tarja Wiikinkoski (2017). *Kansan pulsilla: tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat*. Vaasan yliopiston raportteja 1. Vaasa: Vaasan yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-728-6>.
- Saari, Juhon (2006). Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa J. Saari (toim.) *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 13–64.
- Saastamoinen, Mikko (2006). Riskitodellisuus ja aktiivisen kansalaisuuden ihanne. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.) *Kansalaisuuden ääriviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 53–84.
- Saastamoinen, Mikko (2010). Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja. Neuroottinen ja hylätty kansalaisuus. Teoksessa J. Kaisto & M. Pyykkönen (toim.) *Hallintavalta*. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus, 230–253.
- Saastamoinen, Mikko (2011). Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampere University Press, 61–91.
- Saastamoinen, Mikko & Pekka Kuusela (2006). Kohti myöhäismodernin kansalaisuuden haasteita. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.) *Kansalaisuuden ääriviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 137–149.
- Salo, Mikael (2013). Yleinen asevelvollisuus strategisena ratkaisuna. Teoksessa Ukkonen, Mari (toim.) *Asevelvollisuus kansalaisoikeutena – kuka kasvattaa, kuka kouluttaa?* Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2/2013, artikkelikokoelmat n:o 11. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 78–85. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201303212582>.
- Schouenborg, Laust (2015). The rise of the welfare state in international society. *Cambridge Review of International Affairs* 28(4), 599–620.
- Sinkko, Risto (2015). *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä*. Julkaisusarja 1(2). Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sipilä, Joonas (2013). Asevoiman järjestämisen tavat ja Suomi. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2/2013, artikkelikokoelmat n:o 9. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 15–35. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201303202576>.
- Suomen perustuslaki* (11.06.1999/731).

- Szvircev Tresch, Tibor (2018). Recruitment and Retention as a Challenge of Contemporary Armed Forces and Societies. *A special issue of Contemporary Military Challenges*. Ljubljana: General Staff of the Slovenian Armed Forces. http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/2018/svi_20_2.pdf.
- Särmäkari, Veli (2016). *Suomalainen asevelvollisuusperiaate. Kansallisen asevelvollisuuden käännekohta 1800-luvun lopun suomessa*. Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisusarja. Helsinki: Unigrafia.
- Tallberg, Teemu (2017). Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: Miten tutkia maanpuolustusta toimintana ja sosiaalisina suhteina? Teoksessa T. Tallberg, A. Ojajärvi & T. Laukkanen (toim.) *Puolustuslinjalla – yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 197, 181–203.
- Tallberg, Teemu, Alisa Puustinen & Jarkko Kosonen (2018). *Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimus laajentaa käsitystä maanpuolustustahtodesta*. Puolustustutkimuksen vuosikirja 2018. Helsinki: Puolustusvoimat. 78–79.
- Taylor, Jami, Richard Clerkin, Katherine Ngaruiya & Anne-Lise Knox Velez, (2015). An Exploratory Study of Public Service Motivation and the Institutional-Occupational Model of the Military. *Armed Forces and Society*, 41(1), 142–162.
- Terho, Sampo (2010). *Näkökulmia maanpuolustustahtoon*. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2/2010, artikkelikokoelmat n:o 5. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2139-5>.
- Turner, Bryan (2001). The erosion of citizenship. *British Journal of Sociology*, 52(2), 189–209.
- Turvallisuuskomitea (2018). Turvallinen Suomi. *Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. Helsinki: Turvallisuuskomitea. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/01/Turvallinen_Suomi_2018.pdf.
- Uljas, Päivi (2012). *Hyvinvointivaltion läpimurto*. Helsinki: Into.
- Ware, Vron (2010). Whiteness in the glare of war: Soldiers, migrants and citizenship. *Ethnicities*, 10(3), 313–330.
- Yeung, Anne, Juho Saari & Eerik Lagerspetz (2007). Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Saari, Juho & Anne Yeung (toim.) *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Valtioneuvosto (2017). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös. Helsinki: Turvallisuuskomitea. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf.

Maanpuolustuskorkeakoulu

PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3092-2 (nid.)

ISBN 978-951-25-3093-9 (PDF)

ISSN 2342-9992 (painettu)

ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Puolustusvoimat

The Finnish Defence Forces